UNODC
United Nations Office on Drugs and Crime

unicef

Profesyoneller ve Politikaları Belirleyenler için Elkitabı:

Suç oluşturan fiillerin çocuk mağdurları ve tanıkları ile ilgili konularda

adalet

CEZA ADALETİ ELKİTAPLARI DİZİSİ

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER UYUŞTURUCU VE SUÇ OFİSİ
Viyana

Suç oluşturan fiillerin çocuk mağdurları ve tanıkları ile ilgili Konularda Adalet

CEZA ADALETİ ELKİTAPLARI DİZİSİ

Birleşmiş Milletler

New York, 2009

Not

Birleşmiş Milletler sembolleri rakamlarla birlikte büyük harflerden oluşmaktadır. Böyle bir sembolün varlığı bir Birleşmiş Milletler belgesine atıf anlamı taşır.

Bu yayında verilen tek tip kaynak adresleri ve internet siteleri ise okura kolaylık sağlamak içindir ve bunlar yayının basıma hazırlandığı sırada geçerlilik taşımaktadır. Dolayısıyla, Birleşmiş Milletler herhangi bir bilginin daha sonraki geçerliliği ya da dışarıdan herhangi bir web sayfasının içeriğiyle ilgili sorumluluk üstlenmez.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER YAYINI
Satış No. E.10.IV.1
ISBN 978-92-1-130289-9

İçindekiler

Giriş

I. Çocuğun yüksek yararı

A. Çocuğun yüksek yararı ilkesinin iç hukukta kabulü

B. Çocuğun yüksek yararı ilkesinin iç hukukta uygulanması

II. Saygın ve şefkatli muamele görme hakkı

A. Saygın ve şefkatli muamele görme hakkının iç hukukta kabulü

B. Saygın ve şefkatli muamele görme hakkının iç hukukta uygulanması

III. Ayrımcılıktan korunma hakkı

A. Çocukların genel olarak her tür ayrımcılıktan korunması

B. Pozitif ayırma

C. Çocuğun yaşının yargı sürecine katılım açısından engel teşkil etmemesi

IV. Bilgilenme hakkı

A. Mevcut yardımlar hakkında bilgilenme hakkı ve mağdur çocukla tanığın yargı sürecindeki rolü

B. Davanın durumu hakkında bilgilenme hakkı

V. Dinlenilme, görüş ve duyarlılıkları dile getirme hakkı

A. Mağdur çocukların ceza davalarında görüşlerini ve duyarlılıklarını dile getirme haklarının iç hukukta kabulü

B. Mağdur çocukların ve tanıkların görüşlerini ve duyarlılıklarını dile getirebilecekleri konular

VI. Etkili yardım görme hakkı

A. Çocuğun uyumlu gelişimi için yardım

B. Çocuk mağdur ve tanıkların yargı sürecine katılımları sırasında yardım

VII. Özel yaşamın gizliliği hakkı

A. Bilgilerin dışa açıklanmasına sınır

B. Salonda bulunabileceklere sınır

VIII. Yargı sürecinde güçlüklerden korunma hakkı

A. Yargı sürecinde bir destekleyicinin yardımları

B. Yargı sürecinde belirlilik sağlanması

C. Duruşmalarda hızlılığın sağlanması

D. Çocuk dostu usuller geliştirilmesi

E. Çocuğun yargı süreciyle temasının sınırlanması

F. Çocuğun sanıkla muhatap olmamasının sağlanması

G. Çocuğa duyarlı sorgulama ve korkutmanın önlenmesi

IX. Güvende olma hakkı

A. Çocuklara karşı işlenen suçların bildirilmesi ve araştırılması

B. Adalet sürecinde yer alan çocuklar için koruyucu önlemler

X. Tazminat hakkı

XI. Özel koruyucu önlemlerden yararlanma hakkı

A. Risk altındaki çocuklara yönelik suçların yargı yoluyla önlenmesi

B. Risk altındaki çocuklara yönelik suçların önlenmesi için farkındalık yaratılması, bilgilendirme ve eğitim

XII. Uygulama Kılavuzları

A. Suç mağduru çocuk ve tanıklarla çalışan profesyonellerin eğitimi

B. Çocuk mağdurlara ve tanıklara yönelik koruyucu önlemlerin uygulanmasında işbirliği

Ek— Suç mağduru ve tanığı çocuklarla ilgili kaynaklar

Teşekkür

Profesyoneller ve Politikaları Belirleyenler için Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklarla ilgili Meselelerde Adalet Kılavuzu Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi (UNODC) için bağımsız bir danışman olan Cyril Laucci tarafından hazırlanmıştır.

Elkitabı, Viyana'da 24-25 Mayıs 2007 tarihlerinde bir araya gelen, belli başlı tüm hukuk sistemlerini ve coğrafi bölgeleri temsil eden bir uluslararası uzmanlar grubu tarafından gözden geçirilmiştir. UNODC bu toplantıya katılan uzmanlara Elkitabına yaptıkları değerli katkılar dolayısıyla teşekkür eder: Alvaro A. Burgos Mata, Birgitta Engberg, Chris Graveson, Amod Kanth, Michel Lorcy, An Michels, Sharon Morris-Cummings, Jean-François Noël, Julia Sloth-Nielsen ve Renate Winter. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu'ndan Amanda Melville ve Anne Grandjean ile Uluslararası Çocuk Hakları Bürosu Direktörü Nadja Pollaert hazırlama ve gözden geçirme süreçlerinde Elkitabına önemli girdiler sağlamış, UNODC'den Claudia Baroni ve Anna Giudice Saget de yayın sürecine rehberlik etmiştir.

UNODC bu elkitabının hazırlanmasındaki katkılarından dolayı Kanada ve İsveç Hükümetlerine teşekkürlerini sunar.

Giriş

Ceza adaleti sistemlerinde suç mağdurları genellikle göz ardı edilir. Adil, etkili ve insancıl bir ceza adaleti sistemi, sanıklar ve suçlular kadar mağdurların temel haklarına saygı gösterir ve mağdurların da yeterince tanınmaları ve kendilerine saygı gösterilmesi ilkesini temel alır. Çocuklar dâhil, kişisel özellikleri ya da suçun ortaya çıktığı koşullar dolayısıyla özellikle güç durumda olan mağdur kategorileri, kendi durumlarına göre uyarlanmış önlemlerden yararlanmalıdır.

Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi (UNODC) suç önleme ve ceza adaleti alanında giderek artan BM standartlarının ve normlarının toplandığı merkezdir. Bu belgeler ceza adaleti reformu ve suçlulara nasıl davranılacağı gibi alanların pek çoğunu kapsar ve ceza adaleti sistemlerinde reform yapmak isteyen Üye Devletlere yol göstericilik yapar. Ceza adaleti sisteminde çocuklara nasıl davranılacağıyla ilgili bu belgeler şunlardır: Birleşmiş Milletler Çocuk Ceza Adaleti Sisteminin Uygulanmasına ilişkin Asgarî Standart Kurallar (Beijing Kuralları), Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine ilişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri (Riyad İlkeleri),[2] Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına ilişkin Birleşmiş Milletler Kuralları[3] ve Adalet Sistemindeki Çocuklar Konusunda Yapılabileceklerle ilgili Kılavuzlar.[4]

Mağdurların korunması söz konusu olduğunda, Suç ve Güç İstismarı Mağdurları için Adalet Açısından Temel İlkeler Bildirgesi,[5] Suç ve Güç İstismarı Mağdurları için Adalet Açısından Temel İlkeler Bildirgesi'nin uygulanmasıyla ilgili 1989/57 sayılı Ekonomik ve Sosyal Konsey kararı ve Suç ve Güç İstismarı Mağdurları için Adalet Açısından Temel İlkeler Bildirgesi'nin uygulanmasına yönelik eylem planı [6], suç mağdurları ya da tanıkları olarak çocuklara nasıl davranılacağı konusunda ayrıntılı ve özel birk rehberlik sunmamaktadır.

Hemen hemen tüm devletlerin benimsedikleri Çocuk Haklarına dair Sözleşme,[7] istismar mağduru çocuklar ve çocuk adaletiyle ilgili genel hükümler içermektedir.[8]

Mağdurların korunmasıyla ilgili hükümler hukuksal bağlayıcılığı olan kimi uluslararası bilgelerde de yer almaktadır: Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Tüzüğü,[9] Birleşmiş Milletler Sınır Aşan Örgütlü Suçlarla Mücadele Sözleşmesi ve Protokolleri[10] ve Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi.[11]

Ekonomik ve Sosyal Konsey 2005/20 sayılı kararıyla Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklarla ilgili Meselelerde Adalet Kılavuzu belgesini benimsemiştir (belge bundan böyle "Kılavuzlar" olarak anılacaktır). Suç mağduru ya da tanığı durumundaki çocuklara nasıl davranılacağına ilişkin uluslararası standartlarda görülen önemli bir boşluk bu belgeyle doldurulmuştur.

Çağdaş bilgiler, ilgili bölgesel ve uluslararası normlar, standartlar ve ilkelere ilişkin mutabakat temelindeki örnek uygulamaları gösteren Kılavuzlar aşağıdaki hedeflere yönelik pratik bir çerçeve sağlaması amacıyla benimsenmiştir:

- Suç mağduru ve tanığı çocukların haklarına tam saygı sağlanması açısından ulusal yasaların, usullerin ve uygulamaların gözden geçirilmesine yardımcı olmak ve Çocuk Haklarına dair Sözleşme'nin taraf devletlerce uygulanmasına katkıda bulunmak.
- Suç mağduru ve tanığı çocuklarla ilgili temel meseleleri ele alan yasal düzenlemeleri, politikaları, programları ve uygulamaları tasarlamalarında ve gerçekleştirmelerinde hükümetlere, uluslararası kuruluşlara, kamu kurumlarına, hükümet ve topluluk temelli örgütlenmelere ve ilgilenen diğer taraflara yardımcı olmak.

- Suç ve Güç İstismarı Mağdurları için Adalet Açısından Temel İlkeler Bildirgesi doğrultusunda, ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerdeki yetişkin ve çocuk adaleti süreçlerinde gündelik işleri sırasında suç mağduru ve tanığı çocuklarla çalışan profesyonellere ve yerine göre gönüllülere yol göstermek.
- Suç mağduru ve tanığı çocuklarla hassas biçimde ilgilenmelerinde çocuklara bakan kişilere yardımcı olma ve destek vermek.

UNODC, Kılavuzlarda ve ilgili diğer uluslararası belgelerde yer alan hükümleri ülke düzeyinde yaşama geçirmelerinde ülkelere yardım amacıyla Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) ve Uluslararası Çocuk Hakları Bürosu ile işbirliği içinde elinizdeki çalışmayı gerçekleştirmiştir: *Profesyoneller ve Politikaları Belirleyenler için Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklarla ilgili Meselelerde Adalet Kılavuzu*.

Elkitabı ceza adaleti sistemi çerçevesinde suç mağduru ve tanığı çocuklara yönelik tutumlarda görülen örnek uygulamaları temel almaktadır. Amacı, suç mağduru ve tanığı çocuklarla ilgilenen politika yapıcılarına ve profesyonellere yol göstermektir. Bunların arasında yargıçlar, tıbbi personel ve destek personeli, yasaları uygulamakla görevli olanlar, savcılar, sosyal çalışmacılar, hükümet dışı kuruluşların yöneticileri ve öğretmenler yer almaktadır.

Elkitabı hazırlanırken hukuksal, toplumsal, ekonomik ve kültürel gerçekliklerin ülkeden ülkeye farklılık gösterdiği dikkate alınmıştır. Dolayısıyla, kitapta önerilen önlemler reçete gibi alınmamalıdır; bunun yerine, suç mağduru ve tanığı çocukların

özel ihtiyaçlarını gözetmeyi düşünen ülkeler için bir harita ya da pusula olarak görülmelidir.

Kılavuzların yapısı ve içeriği doğrultusunda Elkitabında 12 bölüm yer almaktadır. Bu bölümlerin ele aldığı başlıklar ise şunlardır: çocuğun yüksek yararı, saygın ve şefkatli muamele görme hakkı, ayrımcılığa karşı korunma hakkı, ayrımcılığa karşı korunma hakkı, bilgilenme hakkı; dinlenilme, görüş ve duyarlılıklarını ifade etme hakkı, etkili yardım görme hakkı, özel yaşamın gizli tutulması hakkı, yargı sürecinde güçlüklere karşı korunma hakkı, güvende olma hakkı, tazminat hakkı, özel koruyucu önlemlerden yararlanma hakkı ve Kılavuzların uygulanması.

Uygulamayla ilgili son bölüm dışında her bölüm aynı yapıya sahiptir. Bir kere, her bölümde konuyu oluşturan hakkın ulusal ve uluslararası düzeylerde nasıl yaşama geçirildiğine ilişkin genel bir bakış sunulmaktadır. Gene her bölümde yer alan "uygulama kontrol listesi", işin içindeki çeşitli profesyonellerin Kılavuzların uygulanması açısından yapmaları gereken başlıca işleri göstermektedir.

I. Çocuğun yüksek yararı

Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklarla ilgili Meselelerde Adalet Kılavuzu, bölüm III, İlkeler, paragraf 8

8. Uluslararası sözleşmelerde, özellikle Çocuk Hakları Komitesi'nin çalışmalarına yansıdığı biçimiyle Çocuk Haklarına dair Sözleşmede belirtildiği gibi, suç mağduru ve tanığı çocuklar için adaleti sağlama açısından, profesyoneller ve bu çocukların esenliğinden sorumlu olan diğerleri aşağıdaki ilkeleri gözetmelidir:

> *(c) Çocuğun yüksek yararı.* Suçlanan ve hüküm giyen kişilerin hakları güvence altına alınırken, her çocuğun kendi yüksek yararına birinci derecede öncelik verilmesi hakkına sahiptir. Bu, korunma ve uyumlu gelişim fırsatlarına sahip olma hakkını da kapsar:
>
> (i) *Koruma.* Her çocuğun yaşam ve yaşamını sürdürme hakkı vardır ve her çocuğun fiziksel, psikolojik, zihinsel ve duygusal istismar ve ihmal dâhil olmak üzere istismar, ihmal ve güçlüklerden korunması gerekir;
>
> (ii) *Uyumlu gelişim.* Her çocuğun uyumlu gelişim ve fiziksel, zihinsel, manevi, ahlaki ve toplumsal gelişim açısından yeterli yaşam standardından yararlanma hakkı vardır. Travma yaşamış çocuk söz konusu olduğunda bu çocuğun sağlıklı bir gelişimden yararlanması için gerekli tüm önlemler alınmalıdır.

"Çocuğun yüksek yararı" Çocuk Haklarına dair Sözleşme'nin yönlendirici

ilkelerinden birisidir. Kavramın kapsamı hayli geniştir.[12] Sözleşme Madde 3, paragraf 1, Sözleşme'nin tümünün uygulanması açısından önem taşıyan yön gösterici ilke olarak benimsenmiştir (bakınız, kutu). Sözleşme, ebeveynlerin ya da duruma göre yerel adetler bağlamında geniş aile ve topluluk üyelerinin sorumluluklarını, haklarını ve görevlerini anarken (Madde 5) Devletlere çocuğu koruma ve esenliğini sağlama genel yükümlülüğünü getirmektedir (madde 3, para. 2).

Bunun anlamı, çocuklarla ilgili olup yetişkinler tarafından alınacak herhangi bir kararın çocuğun yüksek yararını gözetmesi gerektiğidir. Başka yararlar da söz konusu olabilir; ancak çocuğun yüksek yararının bunların en başında gelmesi gerekir.

"Çocuğun yüksek yararı" aynı zamanda Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklarla ilgili Meselelerde Adalet Kılavuzuna temel oluşturan başlıca ilkelerden birisidir. Diğer ilkelerin yanı sıra bu ilke Kılavuzlarda paragraf 8 *(c)*'de şöyle ifade edilmektedir: "her çocuğun, yüksek yararlarına birinci derecede öncelik verilmesi hakkı vardır." Paragraf 8 *(c)* ayrıca çocuğun yüksek yararının korunma hakkını ve uyumlu gelişim fırsatlarını da öngörür; ancak, bunlar yalnızca örneklerdir ve ilkenin kapsamını daraltıcı belirlemeler olarak görülmemelidir. Paragraf 8 *(c)* de bunu teyit etmekte, sanık ve hüküm giymiş durumda olanların haklarının korunması söz konusu olduğunda çocuğun yüksek yararına birinci derecede öncelik tanınması gerektiğini vurgulamaktadır.

Çocuğun yüksek yararı ilkesi çeşitli Devletlerin iç mevzuatında yer almaktadır ve bu devletlerden kimileri bu ilkeye kendi anayasalarında da yer vermektedir.

Çocuğun yüksek yararı kavramının nasıl anlaşıldığı, yorumlandığı ve uygulandığı dünyadaki yargı sistemlerine göre farklılık gösterir. Aşağıda, kavramın farklı ülkelerde nasıl uygulandığına genel bir bakış sunulmakta, ilkenin kapsamı ve uygulanma biçimleri açısından Devletler arasındaki farklılıklar ortaya konulmaktadır.

Uluslararası hukuk. Çocuk Haklarına dair Sözleşme, 1989, madde 3, paragraf 1:

"Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir."

A. Çocuğun yüksek yararı ilkesinin iç hukukta kabulü

Kimi Devletler "çocuğun yüksek yararı" kavramının kendi kendini açıkladığı görüşündedir. Avustralya Yüksek Mahkemesi kavramın tam bir kesinlik taşımadığını kabul ederken kendi kendini açıklayıcı özelliğini de belirtmiştir (bakınız, yandaki metin). Bolivarcı Venezüela Cumhuriyeti, yasanın yorumlanmasında ve uygulanmasında çocuğun yüksek yararını genel bir ilke saymaktadır.[13] Finlandiya ise çocuğun yüksek yararının Kılavuzlarda tanımlanan iki öğesine atıfta bulunmaktadır. Kavramı daha ileri düzeyde tanımlamadan, korunma ve uyumlu gelişim. [14]

Diğer Devletler ise bu öğeleri tanımlamayı ya da en azından içeriklerini netleştirmeyi tercih etmektedir. Güney Afrika'nın 2005 yılındaki kendi Çocuk Yasası'nda yaptığı budur (bakınız, kutu). Bolivarcı Venezüela Cumhuriyeti çocuğun yüksek yararını yasanın yorumlanması ve uygulanmasında genel ilke saymaktadır. Finlandiya kavramı daha fazla açmadan Kılavuzlarda tanımlanan çocuğun yüksek yararının iki öğesine atıfta bulunur: Korunma ve uyumlu gelişim.

Avustralya, Yüksek Mahkemesi, *Sekreterlik, Sağlık ve Toplum Hizmeteri Bakanlığı (NT) v JWB ve SMB (Marion Davası)*(1992), 175 CLR 218 F.C. 92/010:

"'Çocuğun yüksek yararı' ifadesinin kesinlik taşımadığı doğrudur; ne var ki, mahkemelerin ele almak zorunda oldukları "çocuğun refahı" ve başka birçok kavram da öyledir."

Güney Afrika, Çocuk Yasası 2005, Yasa No. 38 of 2005,
Hükümet Gazetesi, cilt 492, 19 Haziran 2006, kesim 7, paragraf 1:

“Bu yasanın çocuğun yüksek yararı standardının uygulanmasını öngören her hükmünde yerine göre aşağıdaki faktörlerin dikkate alınması gerekir:

(a) aşağıda belirtilen taraflar arasındaki kişisel ilişkilerin mahiyeti—

(i) çocuk ve ebeveynleri ya da belirli bir ebeveyn ve

(ii) çocuk ve içinde bulunulan koşullardaki başka herhangi bir bakıcı ya da kişi;

(b) ebeveynlerin ya da belirli bir ebeveynin aşağıdakilere karşı tutumu—

(i) çocuk ve

(ii) çocuk açısından ebeveyn sorumluluklarının ve haklarının kullanılması;

(c) ebeveynlerin ya da belirli bir ebeveynin veya çocuğa bakan herhangi bir kişinin, duygusal ve düşünsel ihtiyaçlar dâhil çocuğun ihtiyaçlarını karşılayabilme kapasitesi;

(d) çocuğun durumundaki herhangi bir değişmenin, aşağıdakiler dâhil olmak üzere çocuk üzerindeki olası etkileri—

(i) ebeveynlerin her ikisinden birden ya da birinden ayrı düşme ya da

(ii) çocuğun birlikte yaşamakta olduğu herhangi bir kardeşten, başka bir çocuktan ya da bakıcıdan ayrı düşme;

(e) çocuğun ebeveynleriyle ya da ebeveynlerinden biriyle temas etmesinin güçlüğü ya da maliyeti, bu güçlük ya da maliyetin çocuğun ebeveynleriyle la da onlardan biriyle kişisel ilişkilerini ve doğrudan temasını sürdürme hakkını önemli derecede etkileyip etkilemeyeceği;

(f) çocuğun aşağıdaki ihtiyaçları —

(i) ebeveyninin, ailesinin ve geniş ailesinin bakımında kalma ve

(ii) kendi ailesi, geniş ailesi, kültürü ya da gelenekleriyle bağlarını sürdürme;

(g) çocuğun—

(i) yaşı, olgunluk düzeyi ve gelişim aşaması;

(ii) cinsiyeti;

(iii) geçmişi ve

(iv) önem taşıyan başka özellikleri;

(h) çocuğun fiziksel ve duygusal güvendelik hali; zihinsel, duygusal,

toplumsal ve kültürel gelişimi;

(i) çocukta olabilecek herhangi bir engellilik durumu;

(j) çocukta olabilecek herhangi bir kronik hastalık;

(k) çocuğun istikrarlı bir aile ortamında büyüme ihtiyacı ve bunun sağlanamadığı durumlarda özenli bir aile ortamına mümkün olduğu kadar yakın başka bir ortam oluşturulması;

(l) çocuğun aşağıdaki nedenlerden kaynaklanabilecek herhangi bir fiziksel ya da psikolojik zarardan korunma ihtiyacı—

(i) çocuğun kötü muameleye, istismara, ihmale, sömürüye ya da aşağılanmaya maruz bırakılması ya da şiddet, sömürü ya da zararlı başka davranışlara açık tutulması ya da

(ii) çocuğun başka bir kişiye kötü davranma, istismar, aşağılama, şiddet ya da başka zararlı davranışlar içine girmesine yol açma;

(m) çocuğun da karıştığı ya da çocuğun aile üyesine yönelik aile içi herhangi bir şiddet ve

(n) çocukla ilgili daha ileri düzeyde hukuksal ya da idari işlemlerden kaçınmak ya da bunları asgaride tutmak için hangi girişim ya da kararın gerektiği."

Herhangi bir Devletin benimsediği yaklaşım saklı kalmak üzere, asıl mesele ister kendi kendini açıklayıcı bulunsun ister mevzuatta tanımlanmış olsun çocuğun yüksek yararının iç hukuk mahkemelerinde uygulanabilir olması; yargıçların başta suç mağduru ve tanığı çocuklar olmak üzere çocukları doğrudan ya da dolaylı biçimde etkileyecek kararlar verirken bu ilkeyi göz önünde bulundurmalarıdır.

B. Çocuğun yüksek yararı ilkesinin iç hukukta uygulanması

Çocuğun yüksek yararı ilkesi ceza adaletiyle sınırlı değildir. Bu ilke çoğu kez ilk başta kabul edilir, çocuğun yaşamının tüm yönlerini kapsayacak biçimde değerlendirilir. Aile hukuku dâhil medeni hukuk kapsamına giren alanlar bu ilkenin uygulanacağı başlıca alanlar olarak değerlendirilir. Gerçi ilkenin bu konularda uygulanması önemlidir; ancak gerekli olan, aynı ilkenin yargıçlar, ceza adaleti yargıçları ve karar verici durumundaki her yetişkin tarafından ceza davalarında yer alan çocuk mağdurlar ve tanıklarla ilgili konularda da birinci derecede gözetilmesidir.

Özellikle dikkat edilmesi gereken, çocuğun yüksek yararının diğer yararlarla birlikte gözetilip bir denge kurulmasıdır. Örneğin, Kılavuzlardaki paragraf 8 (c)'de öngörüldüğü gibi sanıkların hakları söz konusu olduğunda. Çocuğun yüksek yararının birinci derecede gözetilmesini gerektiren farklı yararlar arasındaki aynı denge çeşitli Devletlerin iç hukukunda tarif edilmiştir.[15,16] Ceza davalarında çocuğun yüksek yararına birinci derecede önem verilmesini öngören iç hukuka ilişkin iyi bir örneği Bolivarcı Venezüela Cumhuriyeti'nde buluyoruz (bakınız, yandaki metin).

Diğer yararlara göre birinci derecede öncelik tanıyarak çocuğun yüksek yararının gözetilmesi Çocuk Haklarına dair Sözleşme çerçevesinde bir yükümlülüktür.

Bolivarcı Venezüela Cumhuriyeti, Çocuk ve Ergen Koruma Yasası, 1998, Resmi Gazete, No. 5.266, madde 8, paragraf 2:

“Çocuğun yüksek yararını gözetme açısından, bir çocuğun ya da ergenin hakları ve yararı ile diğer meşru haklar ve yararlar arasında bir çelişki olduğunda, bunlardan ilki başatlık taşır.”

"İkincil mağduriyetten kastedilen, suç teşkil eden bir fiilin doğrudan sonucu olan mağduriyet dışında, kurumların ve kişilerin mağdur kişiye yönelik tutumlarından kaynaklanan mağduriyettir."

Birleşmiş Milletler, Uyuşturucu Kontrol ve Suç Önleme Ofisi, *Mağdurlar için Adalet Elkitabı: Suç ve Güç İstismarı Mağdurları için Adalet Açısından Temel İlkeler Bildirgesinin Kullanımı ve Uygulanması Üzerine* (New York, 1999), s.9.

Çocuğun yüksek yararının korunması, yalnızca çocuk mağdur ya da tanık olarak yargı sürecinde yer aldığında çocuğu ikincil mağduriyete ve güçlüklere karşı koruma (bakınız, yandaki metin) anlamına gelmeyip aynı zamanda çocuğun bu sürece katkıda bulunma kapasitesinin de geliştirilmesini öngörür. Dolayısıyla çocuğun yüksek yararının birinci derecede gözetilmesi, adaletin sağlanması ilkesi ve Çocuk Haklarına dair Sözleşme ile de tutarlıdır.

Yasal düzenlemelerin ötesinde hukuk bilimi de çocuk mağdurların ve tanıkların yararının diğer yararlarla, özellikle sanıkların yararıyla dengelenmesinde yol gösterici olabilir. Böyle bir dengeleme, özellikle belirgin biçimde, Amerika Birleşik Devletleri Yüksek Mahkemesi'nin Maryland v. Craig davasına yaklaşımda görülebilmektedir (bakınız, kutu).

Birleşik Devletler, Yüksek Mahkeme, *Maryland v. Craig* (89-478), 497 U.S. 836 (1990):

"Bir Devletin 'seks suçlarının mağduru çocukların daha öte travma ve mahcubiyetten korunmaları' konusunda titiz olması gerektiğini kuşkusuz kabul ediyoruz. *Globe Newspaper Co. v. Yüksek Mahkeme*, 457 U.S. 596, 607 (1982); ayrıca bakınız, New York v. Ferber, 458 U.S. 747, 756-757 (1982); *FCC v. Pacifica Foundation*, 438 U.S. 726, 749-750 (1978); *Ginsberg v. New York*, 390 U.S. 629, 640 (1968); *Prince v. Massachusetts*, 321 U.S. 158, 168 (1944). 'Yasaların anayasal koruma altındaki haklar gibi hassas bir alanda işletildiği durumlarda bile küçüklerin fiziksel ve duygusal iyi olma hallerini korumaya yönelik mevzuatı ön planda tuttuk.' Ferber, supra, at 757. Örneğin Globe Gazetesinde, küçük bir mağdurun fiziksel ve psikolojik iyi olma hali konusunda devletin göstermesi gereken titizliğin, ilgili mahkemenin duruşmaların kapalı tutulmasının çocuğun iyiliği açısından gerekli olduğuna kanaat getirdiği hallerde, basının ve kamuoyunun ceza davalarına katılma anayasal haklarından yoksun bırakılmasını haklı gösterecek ağırlıkta olduğunu savunduk. Bakınız, 457 U.S., 608-609. Bu dönemde, *Osborne v. Ohio*, 495 U.S. (1990) davasında, çocuk pornografisi bulundurulmasını ve izlenmesini yasaklayan bir eyalet yasasını öne çıkardık ve şu hususu bir kez daha teyit ettik: "Daha fazla ayrıntıya girmeden açıktır ki bir devletin 'çocuğun fiziksel ve psikolojik iyi olma halini güvenceye alma'

görevi ‘zorlayıcı’ niteliktedir’” Id., op. at 4] (*Ferber, supra*,756-757).

Benzer biçimde bugün de bir Devletin çocuk istismarı mağdurlarının fiziksel ve psikolojik iyi olma halleri konusundaki titizliğinin, en azından kimi durumlarda, sanığın kendisini suçlayanlarla mahkemede yüzleşme hakkına ağır basacak önemde olduğu sonucuna varmış bulunuyoruz. Yönetimlerin çoğunluğunun çocuk istismarı davalarında çocuk tanıkları ifade vermenin yol açabileceği travmadan korumaya yönelik düzenlemeler yapmış olması bu tür bir kamu politikasının önemine yönelik yaygın inancı kanıtlamaktadır.

Özetle, çocuk tanığın, sanığın fiziksel varlığı sırasında ifade vermesiyle ortaya çıkacak travmadan korunmasının gerekli olduğu, en azından böyle bir travmanın çocuğun iletişim kabiliyetini zedeleyeceği durumlarda, Yüzleşme Hükmü belirli bir usule başvurulmasını engellemez: Yüz yüze gelme durumu olmasa bile bu usule başvurulması kanıtların güvenilirliğini titizlikle irdeliyorsa ve dolayısıyla fiilli bir yüzleşmenin gerekliliklerini karşılıyorsa tanık sanıkla fiziki anlamda yüzleştirilmeyebilir. Bu davada yeminle ifadeleri alınan çocuk tanıkların söyledikleri

titizlikle incelendiğinden ve bu durum yargıç, jüri ve sanık tarafından gözlenmiş olduğundan, verilen ifadelerin Yüzleşme Hükmüne uygun olduğu sonucuna varılmıştır."

Çocuğun yüksek yararı gözetilirken, korunma hakkı ile görüşlerini dile getirme ve katılma hakkı arasında denge kurulmasına özellikle dikkat edilmesi gerekir. Çocukların, yargı sürecinde yer alma sonucunda ortaya çıkabilecek güçlükler ve ikincil mağduriyetten korunma hakları vardır. Ancak, görüşlerini dile getirme, duruşmalarda dinlenilme ve dolayısıyla yargı sürecine katılma hakları da vardır (Çocuk Haklarına dair Sözleşme, madde 12). Hangi müdahalenin çocuğun yüksek yararına olacağına karar verilmesinde her olayda çocuğun durumunun titizlikle değerlendirilmesi gerekir. Kimi durumlarda koruma ihtiyacı nedeniyle çocuğun yargı sürecinde yer almamasına karar verilebilir. Bu tür istisnalar kimi Devletlerin iç hukukunda yer almaktadır. Örneğin:

(a) Yasa, yargıçlara, çocuğun yüksek yararı bunu gerekli kıldığında belirli bir davanın ayrı olarak ve çocuğun yokluğunda sonuçlandırılmasına karar verme yetkisi tanır (bakınız, kutu);[17,18,19]

Güney Afrika, Çocuk Yasası 2005, Yasa No. 38 of 2005, *Resmi Gazete*, cilt 492, 19 Haziran 2006, kesim 61, Çocukların katılımı:

"(3) Mahkeme—

(a) yargı sürecinin başında ya da süreç devam ederken herhangi bir noktada, davanın ya da davadaki belirli bir konunun, çocuğun yüksek yarınını burada görülmesi halinde, çocuğun yokluğunda ayrıca sonuçlandırılmasına karar verilebilir ve

(b) paragraf (a) yönündeki herhangi bir kararın gerekçeleri kayıt altına alınır."

(b) Yargıçların çocuk mağdurlar, bunun zihinsel ya da duygusal gelişimlerine zarar verebileceği kanaatine varmaları durumunda çocuklar ifade verme zorunluluğundan muaf tutulabilirler;[20]

(c) Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı gibi ülkelerde olduğu gibi, kimi durumlarda, çocuğun yüksek yararı, mağdura karşı sanık durumunda olan kişiye yönelik yargı sürecine son verilmesine de yol açabilir (bakınız, kutu).

Birleşik Krallık, Kraliyet adli takibat hizmeti, *Duruşma Öncesinde Çocuk Tanıklara Terapi Sağlanması: Uygulama Kılavuzu,* kesimler 4.4 ve 4.5:

“4.4 Ceza davalarında terapi sağlanmasına ilişkin kararlar alınırken çocuğun yüksek yararı birinci derecede gözetilir. Neyin çocuğun yüksek yararına olacağına karar verilirken çocuğun istekleri ve duyguları, yaşına ve anlayış düzeyine göre dikkate alınmalıdır.

Değerlendirme ya da tedavi amaçlarıyla çocukla birlikte çalışırken çocuğun yaşı, cinsiyeti, ırkı, kültürü, dini, dili ve (varsa) herhangi bir engellilik durumu dikkate alınmalıdır.

4.5 Çocuğa terapi verilmesi açık bir gereklilik olarak ortadaysa ve terapinin yargı süreçlerinde aksamalara yol açması gibi bir olasılık söz konusuysa en başta çocuğun yüksek yararı gözetilerek diğer yargı usulleri bir kenara bırakılabilir. Böyle bir durumda, terapiyle ilgili bilgilerin savcıya iletilmesi büyük önem taşır."

Uygulama kontrol listesi 1: çocuğun yüksek yararı

Kılavuzların uygulanmasında, aşağıdaki durumlarda önce mutlaka çocuğun yüksek yararı gözetilmelidir:

(a) Çocuk mağdurların ve tanıkların ceza davası süreçlerinde yer almalarıyla ilgili konularda, özellikle bu katılım örneğin savunma tarafının hakları gibi karşıt yararlarla ilişkiliyse, karar yargıçlar tarafından verilir;

(b) Yasaları uygulamakla görevli olanlar çocuk mağdurların ya da tanıkların dâhil oldukları olaylara bakmaktadır. Sözgelimi, bir çocukla görüşülürken, görevli kişi çocuğun ne tür bir görevliyle daha rahat olabileceğini bulmaya çalışmalı ve süreç boyunca çocuğun izlenmesi işini bu görevliye vermelidir;

(c) Yasamacılar ya da politikaları belirleyenler, "çocuğun yüksek yararı" ilkesinin, Çocuk Haklarına dair Sözleşme gibi uluslararası normların doğrudan uygulanmasıyla ya da özel hükümlerle iç hukuk mahkemelerinde uygulanabilirliğini sağlamalıdırlar; yasamacılar ya da politikaları belirleyenler çocuk mağdurların ya da tanıkların ceza davası süreçlerine katılımına ilişkin değerlendirmeler yaparken bu hususu gözetmelidir;

(d) Savcılar, çocuk mağdur ya da tanıkların yer aldığı davalarda, bunun çocuğun yüksek yararına olması halinde süreci çocuğun gıyabında yürütmelidir;

(e) Sosyal çalışmacılar, sağlıkçılar, hükümet dışı kuruluşların yöneticileri ve diğer topluluk üyeleri bir davayı nasıl izleyip raporlayacaklarına karar vermelidir.

II. Onurlu ve şefkatli muamele görme hakkı

Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklarla ilgili Meselelerde Adalet Kılavuzu, bölüm III, İlkeler, paragraf 8 ve bölüm V, onurlu ve şefkatli muamele görme hakkı, paragraflar 10-14

8. (Uluslararası belgelerde ve özellikle Çocuk Hakları Komitesi'nin çalışmalarına yansıyan biçimiyle Çocuk Haklarına dair Sözleşmede belirtildiği gibi, suç mağduru ve tanığı çocuklar için adaletin sağlanması açısından profesyoneller ve bu çocukların iyiliğinin sağlanmasından sorumlu diğerleri aşağıda belirtilen ve çeşitli başlıkları kesen ilkelere saygılı olmalıdır:

(a) Saygınlık. Her çocuk kendi özelliklerine sahip değerli bir insandır ve dolayısıyla kişisel saygınlığı, özel ihtiyaçları, yararları ve özel yaşamı saygıyla karşılanmalı ve korunmalıdır; …

10. Çocuk mağdurlar ve tanıklar yargı süreci boyunca özenli ve duyarlı muamele görmeli; bu sırada kişisel durumları ve acil ihtiyaçları, yaşları, cinsiyetleri, engellilik durumları ve olgunluk düzeyleri dikkate alınmalı, fiziksel, zihinsel and ahlaki bütünlüklerine tam saygı gösterilmelidir.

11. Her çocuğa kendi kişisel ihtiyaçları, özlemleri ve duyguları olan bir birey olarak davranılmalıdır.

12. Çocuğun özel yaşamına müdahale gerekli olan asgari düzeyde tutulmalı, bu arada yargı sürecinin adil ve eşitlikçi sonuçlar vermesi için kanıt toplanmasında yüksek standartlar gözetilmelidir

13. Çocuk açısından daha fazla güçlük yaratılmaması açısından, görüşmeler, incelemeler ve araştırma kapsamındaki diğer işlemler duyarlı, saygılı ve özenli biçimde hareket edecek eğitilmiş profesyoneller tarafından yapılmalıdır.

14. Bu Kılavuzlarda anlatılan etkileşimlerin tümü çocuğu duyarlı bir tarzda, yeteneklerine, yaşına, düşünsel olgunluğuna ve gelişim halindeki yetilerine göre çocuğun ihtiyaçlarını karşılayacak uygun bir ortamda gerçekleştirilmelidir. Burada ayrıca çocuğun kullandığı ve anladığı bir dil kullanılmalıdır.

Gelişim halindeki yetenekler kavramı, bir yanda çocukları kendi yaşamlarının aktif özneleri, dinlenilme, saygı gösterilme ve hakları kullanmalarında özerk kişiler olarak tanırken diğer yanda yaşlarının küçüklüğü ve henüz olgunlaşmamış olmaları nedeniyle korunma hakları arasındaki dengenin kurulmasında merkezi önemdedir. Bu kavram, çocukları ancak yetişkinlere verilebilecek sorumlulukların yükü altına sokmadan onların özne olma durumlarına gerekli saygının gösterilmesi için bir çerçeve oluşturur; onların ihtiyaçlarını, yaşlarını, cinsiyetlerini, varsa engellilik durumlarını ve olgunluk düzeylerini dikkate alır.

(Gerison Lansdown, *Evolving Capacities of the Child*, Innocenti Araştırmaları Dizisi, No. 11 (Floransa, UNICEF Innocenti Araştırma Merkezi, 2005), ss. 3-4.)

Çocuğun onuru, Kılavuzlarda yer alan bir başka kapsayıcı ilkedir. Bu ilke Kılavuzların V Bölümünde, gerekli tamamlayıcısı olan şefkatle birlikte açıklanmaktadır.

Mağdurun onurlu ve şefkatli muamele görme hakkı, başta çocuklar olmak üzere tüm mağdurlar ve tanıklar için duyarlı muamelenin temelini oluşturur. Buna göre, çocuğa, tüm yargı süreci boyunca gelişim halindeki kapasitelerine uygun olarak anlamlı bir rol verilmelidir (bakınız, yandaki metin). Böyle bir yaklaşım çocuğun araştırmalara ve yargı sürecine yardımcı olma isteğine katkıda bulunabileceği gibi ikinci bir mağduriyete daha maruz kalma riskini de azaltır.

Pek çok yargı sistemi bu hakkı yasal düzenlemelerinde tanımış, genel bir yükümlülük haline getirmiştir. Kılavuzların diğer bölümlerinde (özellikle bakınız, sırasıyla yardım görme hakkı, özel yaşamın gizli tutulması hakkı ve yargı sürecinde güçlüklerden korunma hakkı olmak üzere bu Elkitabının VI, VII ve VIII bölümleri) daha da geliştirilmiş olmakla birlikte belirtmek gerekirse onurlu ve şefkatli muamele görme yargı mercileri ve sosyal hizmetler gibi diğer kurumlar elinde uygulanmak için farklı pratik önlemler gerektirir.

A. Onurlu ve şefkatli muamele görme hakkının iç hukukta kabulü

Suç mağduru ve tanığı çocukların onurlu ve şefkatli muamele görme hakkını yaşama geçirmenin bir yolu bu hakka iç hukukta yer verilmesidir. Devletlerin bunu gerçekleştirmeye yönelik uygulamaları benimsenen yollar ve sonuçlar açısından farklılık gösterir. Çocuğun onurunun korunması çoğu kez yasalarda gözetilir. Gerçi bu

durumun Devletin tüm iç hukuk sistemi açısından önemli sonuçları vardır, ancak çocuk mağdurların ve tanıkların özel durumunu ele almaz ve dolayısıyla hukukun başka, daha özel hükümleriyle tamamlanması gerekir. Kimi devletlerde bu hak, yaşları ne olursa olsun mağdurlar için kabul edilmiştir. Bu kabulde iki sınırlama söz konusudur: birincisi, yetişkinlerle çocuklar arasında farklılık gözetmeyerek çocukların özel ihtiyaçlarını ve gelişim halindeki yeteneklerini göz ardı etmektedir; ikincisi, yasa tanıklar konusunda sessiz kalmaktadır. Diğer iç düzenlemeler ise ceza ya da sulh davalarına dâhil olma durumundaki tanıklar dâhil herkes için aynı hakkı tanıyarak ikinci kusuru düzeltmekte, ancak ilki konusunda bir şey yapmamaktadır. Bir başka yaklaşım, yargı süreçlerinde yer alsın almasın çocuğun onurunu yasada tanımlamaktır. İyi bir adım olmakla birlikte bu hüküm yine de suç mağduru ve tanığı çocukların özel durumunun yasaları uygulamakla görevli olanlar, yargı mercileri ve diğer ilgili kurumlar tarafından gözetilmesini sağlayacak özgüllüğü sağlamamaktadır.

Çocuğun onuruna saygı yer yer yasalarla sorunlu çocuklar bağlamında da dile getirilir. Bu, özendirilecek olumlu bir tutum olmakla birlikte suç mağduru ve tanığı çocukların durumuyla doğrudan ilişkili değildir ve diğer hükümlerle tamamlanması gerekir.

Bu ilkeye saygı gösterilmesi açısından yeterli kesinlik, çocuk mağdurlar ve tanıkların onurunun ön planda tutulmasıyla sağlanabilir. En iyi yaklaşım, suç mağduru ve tanığı çocukların durumunu gözetecek özel düzenlemeler getirilmesi ve saygın ve şefkatli muamele görme haklarının güvence altına alınmasıdır.[21]

Kimi ülkelerde iç hukuk düzenlemeleri, saygınlık ve onur kavramlarının tanımını yaparak saygın muamele görme hakkının kâğıt üzerinde tanınmasının ötesine geçer. Brezilya Çocuk ve Ergen Statüsü Yasası'nda (1990) olduğu gibi bu tanımlar çocuklar için yapıldığında özel bir anlam (bakınız, yandaki metin).

Brezilya, Çocuk ve Ergen Statüsü Yasası, 1990, maddeler 17 ve 18:

"Saygı görme hakkı, çocuğun ve ergen kişinin fiziksel, psişik ve ahlaki bütünlüğünün ihlal edilemezliği anlamına gelir ve imajın, kimliğin, özerkliğin, değerlerin, fikirlerin ve sahip olunan nesnelerin korunmasını içerir… Çocuğun ve ergen kişinin saygınlığının gözetilmesi, bunun insanlık dışı, şiddet içeren, terörize eden, eziyet edici ve zorlayıcı muamelelere karşı korunması herkesin görevidir."

B. Saygın ve şefkatli muamele görme hakkının iç hukukta uygulanması

Saygın muamele görme hakkı çocuğa yetişkinlerden gelecek bakım ve korumanın edilgen alıcısı değil tüm haklarına sahip bir insan olarak davranılması anlamına gelir (bakınız, ayrımcılıktan korunma hakkı ile ilgili bölüm III). Bu, çocuğa kişisel ihtiyaçlarına ve gelişim halindeki yeteneklerine göre muamele edildiğinde sağlanabilir. Çocuklara yaşlarına ve olgunlaşmak düzeylerine göre davranılmalıdır; çünkü ortadaki duruma ilişkin kavrayışları yetişkinlerinkine göre farklı olabilirken doğru yerde olma potansiyelini hala taşıyabilirler. Çocuklara ayrıca şefkatli davranılması gerekir ki bu da onlara anlayışla yaklaşmak; duygularına, ihtiyaçlarına, inançlarına, iletişim tarzlarına ve kişisel deneyimlerine duyarlı olmak anlamına gelir. Suç mağduru ve tanığı çocuklarla ilgili işlemler yapan herhangi bir kişi çocuğun belirli bir zamanda, gerçekleşmiş olan olayları tam olarak kavrayıp hatırlayabilecek ve işlenen suçun tüm sonuçlarını anlayacak durumda olmayabileceğini dikkate almalıdır. Çocuğa bu açıdan gerekli olan destek sağlanmalıdır. Çocuğun gelişim halindeki yeteneklerine ve bunun yargı süreci üzerindeki etkilerine ilişkin bir kavrayış, kendi özel konumlarında ve kendi yararları için

nelerin gerektiğinin öngörülmesine yardımcı olabilir.

İnfaz görevlileri, yargıçlar ve savcılar olsun yargı alanındaki profesyoneller, aldıkları mesleki eğitimin ötesinde, çocuklarla çocuk dostu biçimde nasıl ilgilenilebileceği konusunda özel ve çeşitli disiplinleri kapsayan eğitim almış olmalıdırlar. Çocuk mağdurların saygın ve şefkatli muamele görme hakkını güvence altına alacak bir başka pratik önlem ise çocuklarla yalnızca özel olarak eğitilmiş görevlilerin görüşmesidir. Bu, yargı sürecinin her aşamasında uygulanabilir.

Çeşitli ülkelerde, çocuk mağdurlar ve tanıklara yönelik çok disiplinli bir yaklaşımın gerekli olduğunun kabulü (bakınız, yargı sürecinde güçlüklerden korunma hakkı ile ilgili bölüm VIII) "çok disiplinli çocuk istismarı ekipleri" olarak bilinen birimlerin oluşturulmasıyla sonuçlanmıştır (bakınız, kutu).

Çeşitli disiplinlerden çocuk istismarı ekipleri

(a) Tanım. Çok disiplinli çocuk istismar birimi (MCAT) sağlık, sosyal hizmetler, yasa uygulama ve hukuk hizmet kurumlarından temsilcilerin çocuk istismarı vakalarıyla ilgilenmede gerekli yardımları eşgüdüme kavuşturmak üzere bir araya geldikleri profesyonel bir birimdir.

(b) Biçim: MCAT'lar değişik biçimlerde olabilir. Örneğin bir biçimde Çocuk Koruma Hizmetleri çalışanı ile bir infaz görevlisinin yapacakları ortak araştırmalar ön plana çıkarken diğerlerinde çocuk koruma hizmeti, infaz görevlileri, savcılar ve ilgili diğer profesyoneller düzenli aralıklarla bir araya gelip çocuk istismarı vakalarını ya da izlenecek politikalar gibi konuları tartışabilir. Çok disiplinli yaklaşım ayrıca çocuk istismarı mağdurlarıyla yapılacak görüşmeler için merkezi, çocuk dostu bir mekan olarak Çocuk Savunu Merkezi kurulmasını öngörebilir.

(c) Amaç. MCAT'ın amacı, ortadaki dava süresince çocuğun güvenliğini ve iyi olma halini izlemek, böylece çocuğun ifadesinin güvenirliğini sağlamaktır. MCAT'ın hedefleri: (i) çocukla yapılacak görüşmelerin sayısını asgari düzeyde tutarak görüşmeler sırasında etki altında kalma riskini azaltmak; (ii) çocuğun ihtiyaç duyduğu hizmetleri sağlamak ve (iii) çocuğun güvenliğini ve iyi olma halini gözlemek.

(d) Rol. MCAT tarafından sunulan hizmetler şunlardır: (i) olaya ilişkin hizmetlerin eşgüdümü ve yardımlar; (ii) tıbbi teşhis ve değerlendirme hizmetleri; (iv) istismar ya da ihlalle ilgili tıbbi değerlendirmeler; (v) psikolojik and psikiyatrik teşhis ve değerlendirmeler; (vi) tıbbi, psikolojik ve ilgili diğer alanlarda uzman görüşü belirtme; (vii) yargıçlar, davacılar, mahkeme görevlileri ve diğerlerine eğitim.

(e) Kuruluş. MCAT kurulmasında bir yol bir ön arama konferansının düzenlenmesidir. Bu konferansın amacı, ilk raporda ya da ortak bir araştırmanın gerekli olup olmadığının belirlenmesi istendiğinde elde olan bilgilerin tartışılmasıdır. Eğer gerekli görülürse katılımcılar bir araştırma stratejisi planlarlar ve savcılık hizmetleriyle durumu görüşürler. Konferans, mağdurla, mağdurun yaşadığı olayla ve koşullarıyla ilgili bilgi edinip bu bilgileri MCAT üyeleri arasında paylaşıma sokabilir. Bu, özellikle ABD'de kullanılan sistemdir.

(f) Ortak Araştırmada Yollar. Bu yollar farklılık gösterebilir. Farklı Devletlerde uygulanan kimi çözümler aşağıda verilmektedir:

(i) Belçika'da, görevliler çocukla görüşme sırasında sosyal çalışmacıların da hazır bulunmasını isteyebilirler. Sosyal çalışmacıların görevi çocuğun rahat olmasını, başından geçenleri anlatmasını sağlamaktır.

(ii) Mauritius'da, polis tarafından Çocuk Gelişim Birimi oluşturulmuştur. Birim, araştırma ve çocuğa kötü muamele riskinin değerlendirildiği süreçte örneğin psikologlar, hukuk danışmanları, polis gibi profesyonellerden ve ebeveynler, komşular ve akrabalar gibi profesyonel olmayan kişilerden girdi alır.

(iii) Birleşik Krallıkta (İngiltere), Londra Büyük Şehir Polisi emniyet görevlilerinden oluşan çocuk koruma ekipleri oluşturmuştur ve bu ekipler çocuk istismarı vakalarında sosyal hizmet kurumlarıyla işbirliği yapmaktadır. Günde 24 saat ve haftanın 7 günü görevde olan bu ekipler gerçekleşen olaylara çeşitli yollardan ulaşmaktadır; örneğin s sosyal hizmetler, hastaneler, okullar ve devriye polis ekipleri bu ekiplere doğrudan vaka intikal ettirmektedir. Ekiplerin ayrıca bilgisayar sistemleri aracılığıyla Sosyal Hizmetler tarafından tutulan "risk altında" kayıtlarına doğrudan erişimi bulunmaktadır.

(iv) ABD'de (Suffolk İli, Massachusetts), Savcılık Mağdur Tanık Programı çocuk istismarı vakalarında yargının çok disiplinli yaklaşımının eşgüdümünü üstlenmektedir. Programda görev yapan adli görevli çocukla gerekli görüşmeleri yaparken ekibin diğer üyeleri görüşmeleri görünmez aynadan izlemektedir.

(v) ABD'de ayrıca pek çok yerli Amerikan kabilesinde genellikle Çocuk Koruma Ekipleri ya da Kuşkulanılan Çocuk İstismarı ve İhmali Ekipleri denilen çok disiplinli ekipler bulunmaktadır. Ulusal Yerli Adalet Merkezi kapsamlı bir *Çocuk Cinsel İstismarı Protokolü Hazırlama Kılavuzu* hazırlamıştır. Bu kılavuz çocuk istismarı vakalarının araştırılmasında ve kovuşturulmasında her kurumun özel rolünü ve sorumluluğunu özetlemektedir.

Özellikle cinsel istismar durumlarında tıbbi muayene de çocuklar için hayli stres dolu bir deneyim olabilir: bu tür bir muayene izni yalnızca vakanın araştırılması açısından mutlak bir zorunluluk ve çocuğun yararına olduğunda verilmeli ve ilgili müdahaleler asgari düzeyde tutulmalıdır. Tek bir muayene ile yetinilmelidir. Çocuğa duyarlı tıbbi muayene sağlanması açısından iyi bir uygulama Portekiz'de görülmektedir (bakınız, yandaki metin). Yasa, muayeneye, ancak mutlak zorunluluk ve çocuğun yararına

Portekiz, Tehlikedeki çocukları ve gençleri koruma yasası, No. 147/99 (1999), madde 87:

1. Çocuğu ya da genci çeşitli açılardan rahatsız edebilecek tıbbi muayenelere ancak mutlak bir gereklilik olarak görüldüğünde ve çocuğun yararı adına izin verilebilir ve bu tür muayeneler çocuk ya da gencin istemediği ya da gerekli görülmediği durumlar dışında ebeveynlerinden biri ya da kişinin inanıp güvendiği bir kişi orada hazır bulunurken yapılabilir.

2. bir önceki maddede atıfta bulunulan tıbbi muayeneler vasıflı tıbbi personel tarafından yapılabilir ve çocuğa gerekli psikolojik destek verilir.

olduğu durumlarda izin verilmesini ve vasıflı tıbbi personel tarafından gerçekleştirilmesini öngörmektedir. Çocuğun ebeveynlerinden birinin ya da bir destek personelinin hazır bulunması dâhil psikolojik desteğe erişim sağlanmalıdır (bakınız, yargı sürecinde güçlüklere karşı korunmayla ilgili bölüm VIII, kesim A). Almanya'da çocuğun kendi rızası ya da çocuk böyle bir muayeneyi reddetme ehliyetinden yoksun sayılıyorsa yasal vasisinin rızası tıbbi muayene için gerekli görülmektedir.[22] Yasal düzenlemeler muayene edilecek çocuğun muayene edecek personelin cinsiyeti konusunda tercihte bulunmasına ve ret durumunda bu reddin sonuçları konusunda bilgilendirilerek muayeneyi reddetmesine olanak tanımalıdır. Çocuğun yararı gerektirdiğinde ya da çocuğun kendisi böyle istediğinde sürece ebeveynlerin katılımı da engellenmelidir.

Bir başka kritik nokta, çocuk mağdur ve tanıkların yer aldıkları görüşme ve tıbbi muayene gibi işlemlerde bu işlemlerin çocuk dostu ortamlarda gerçekleştirilmesinin sağlanmasıdır. Çocuğun ortadaki suç ve çevresindeki olaylar nedeniyle kendini sorumlu hissetmemesini, maruz kaldıkları nedeniyle kendisinden hesap sorulacağı hissine kapılmamasını sağlamak kritik önemdedir. Gerçekten de uzmanlar kendini suçlama yönündeki böyle bir eğilimin herhangi bir mağdur için genel geçer bir yaklaşım olduğunu belirlemektedir. [23] Çocuk mağdurlar ve tanıklara, yetkili mercilerin temsilcileri olarak bildikleri kişiler tarafından, kendilerine ya da sevdiklerine yönelik suç teşkil eden davranışların yasaların ihlali anlamına geldiği, kendilerini sorumlu saymalarına gerek olmadığı ve yasaların bu tür suçları cezalandırmak için olduğu güvencesi verilmelidir.

Profesyoneller ellerine geçen her fırsatta çocuklara bu konularda güvence vermeye çalışmalıdır. Burada bir kez daha, özellikle iletişim ve görüşme teknikleri açısından, yargı ve tıp alanındaki profesyonellerin gerektiği gibi eğitim almış olmaları önem taşımaktadır.

Nihayet, belirli toplumsal ve siyasal durumların çocuklar üzerinde özel etkileri vardır ve bunların da dikkate alınması gerekir. Örneğin silahlı çatışma durumlarında çocuklar çoğu kez şiddetin ve insan hakları ihlallerinin ilk mağdurlarıdır. Bir de, pek çok örnekte, çocukların zorla askeri gruplara dâhil edildikleri görülmektedir.[24] Çatışma bağlantılı şiddetin çocuğun fiziksel, duygusal, düşünsel, sosyal ve manevi gelişiminin her yönü üzerindeki özel etkisi, geçişle ilgili ve geleneksel yargı mekanizmalarında yer alan çocuğun korunması için özel önlemleri gerektirir. Sierra Leone'deki geçiş adaleti süreci çocuk dostu mekanizmalara ilginç bir örnek oluşturmaktadır. Örneğin, Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu Yasası (2000) silahlı çatışmaların çocuklar üzerindeki etkilerini gerektiği gibi dikkate almakta, bu nedenle, diğer hususların yanı sıra, çocuklara özel özen öngörmektedir. Hakikat ve Uzlaşma Raporunun çocuk dostu bir versiyonu 2004 yılında Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu, Çocuk Forumu Ağı, UNICEF ve BM-Sierra Leone Misyonu tarafından hazırlanmıştır. [25] 100'den fazla çocuk bu raporun hazırlanmasında yer almış, çocuklar iççin çocukların hazırladığı raporda kendi öykülerine yer verilmiştir. Bu özel süreç Sierra Leone'deki geçiş dönemi adalet sürecine çocuk katılımını artırmıştır.

(i) Saygılı, şefkatli ve ek özen içeren muamele görme haklarına saygı göstererek çocuk mağdurlara ve tanıklara çocukara duyarlı bir yaklaşımın yerleştirilmesi;

(ii) Çocuk mağdura tıbbi muayene işlemine ancak mutlak zorunlu ya da çocuğun yararına olduğunda izin verilmesi ve tekrar muayenelerden kaçınılması;

(iii) Aynı zamanda tanık çocukların onurunu da kollayacak koruyucu önlemlerin güçlendirilmesi.

(b) Yasaları uygulamakla görevli olanlar:

(i) Onurlu, şefkatli ve ek özenli muamele hakkını yaşama geçirerek çocuk mağdur ve tanıklara yönelik çocuğa duyarlı yaklaşımın yaygınlaştırılması;

Uygulama kontrol listesi 2: saygın ve şefkatli muamele görme hakkı

Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklarla ilgili Meselelerde Adalet Kılavuzu'nun uygulanması, özellikle çocuğun saygın ve şefkatli muamele görme hakkının yaşama geçirilmesi açısından ilgili aktörlerin dikkate alması gerekenler:

(a) Yargıçlar:

Sierra Leone, Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu Yasası 2000, maddeler 6 (2) *(b)* ve 7 (4):

6 (2) Alt kesim (1)'in genel geçerliliği saklı kalmak üzere, Komisyon'un görevi;

> *(b)* mağdurlara maruz kaldıkları ihlal ve istismar durumlarını, faillere ise deneyimlerini dile getirme fırsatları tanıyarak, mağdurlarla failler arasında yapıcı bir görüş alışverişine uygun ortamlar yaratarak, cinsel istismar konusuna ve silahlı çatışma içindeki çocukların deneyimlerine özel önem vererek mağdurların insanlık onurunu yeniden tesis etmek ve uzlaşmayı sağlamak;…

7 (4) Komisyon, ifade vermek üzere davet ederken mağdurların ve tanıkların yararını da gözetecek, güvenliklerini sağlayacak, yaşadıklarını başkalarının önünde anlatmak istemeyecek kişilerin bu duyarlılıklarını dikkate alacaktır. Komisyon ayrıca çocukların ya da cinsel istismara maruz kalanların, istismar ve ihlal gibi olayların çocuk faillerinin ihtiyaçlarını karşılamak üzere özel usullere başvurabilir.

(ii) Özel olarak bu alanda eğitim görmüş kişilerden oluşan birimler kurarak ve/ya da çok disiplinli çocuk istismar ekiplerinde yer alarak çocukların dâhil oldukları vakalar için çok disiplinli bir yaklaşımın yaygınlaştırılması;

(iii) Çocuk mağdurlarla görüşmeler söz konusu olduğunda her iki cinsiyetten insanların yer aldıkları özel olarak eğitilmiş görevlilerin hazır bulunmasının sağlanması.

(c) Yasamacılar/politikaları belirleyenler:

(i) Suç mağduru ve tanığı çocukların durumunu ele alan özel düzenlemeler yapılması ve yargı sürecinde yer almaları sırasında çocukların saygın ve şefkatli muamele görme hakkının gözetilmesi;

(ii) Çocuk dostu yaklaşımın sağlanması için yargı sürecinde yer alan herkes için (destek personeli, tıbbi personel, savcılar vb.) eğitimin zorunlu hale getirilmesi;

(iii) Çocuk evleri ve benzerleri dâhil olmak çok disiplinli çocuk istismarı ekiplerinin oluşturulmasının ve kullanılmasının özendirilmesi;

(iv) Uygun olduğu durumlarda, çocuk mağdurların ve ayrıca suçluların onurlu ve saygılı muamele gördükleri onarıcı adalet mekanizmalarının yaygınlaştırılması.

(d) Tıbbi ve destek personeli:

(i) Bu amaçla eğitilmiş özel birimleri bir araya getirerek ve/ya da çok disiplinli çocuk istismarı ekiplerinde yer alarak çocuklarla ilgili meselelerde çok disiplinli yaklaşımın yaygınlaştırılması;

(ii) Tıbbi muayenelerin özel olarak eğitimli personel tarafından çocuğa duyarlı, çocuğun kültürel ve dinsel konumunu gözeten biçimde ve gerekli psikolojik destekle birlikte yapılmasının sağlanması;

(iii) Girişimlere başlamadan önce bu konuda geçerli kurallar doğrultusunda çocuktan, ona bakan kişiden ya da ilgili mercilerden onay alınması;

(iv) Çocuğun tıbbi muayeneden geçmesi için hiçbir zaman zorlamaması;

(v) İşlemlerin her zaman özel tutulması, çocuğun çaresizlik ve mahcubiyet gibi duygularına saygılı olunması ve çocuk rahatsızlık işaretleri veriyorsa ya da daha ileri gidilmesine izin vermiyorsa muayenenin durdurulması;

(vi) Çocukla birlikte, görüşmeler ve muayene gibi işlemler için temel

kuralların belirlenmesi; çocuğun bilmediği konularda bilmediğini söyleyebilmesi ve görüşmecinin söylediklerinde düzeltmeler yapabilmesi;

(vii) Her durumda, ilgili donanım gösterilerek ve açıklanarak çocuğun hazırlanması ve çocuğun muayene hakkında sorular sormaya özendirilmesi;

(viii) Çocuk yeterince büyükse ve uygun görülüyorsa, inceleme sırasında destek için odada kimin bulunmasını istediğinin sorulması.

(e) Savcılar:

(i) Onurlarına, şefkatli ve ek özenli muamele görme haklarına saygı gösterilerek çocuk mağdurlar ve tanıklar için çocuğa duyarlı bir yaklaşım geliştirilmesi;

(ii) Çocuk evleri ve benzeri merkezler dâhil olmak üzere çok disiplinli çocuk istismarı ekiplerinin oluşturulmasının ve çalışmasının özendirilmesi;

(iii) Çocuk mağdurlarla yapılacak görüşmeler açısından her iki cinsiyetten eğitilmiş savcıların varlığının sağlanması;

(f) Sosyal çalışmacılar, dinsel ve kültürel liderler, hükümet dışı kuruluşların yöneticileri ve diğer topluluk üyeleri:

(i) Çocuk mağdurlara ve tanıklara, özellikle cinsel suçlara karışmış olanlara saygı ve şefkatle yaklaşmanın öneminin anlatılması; buna, yargı süreçlerine katılmalarına ve duruma göre üzerlerindeki tıbbi muayenelere ilişkin saygılı tutum da dâhildir;

(ii) Yargı süreçlerinde yer alan çocuklara yönelik çok disiplinli destekte sosyal çalışmacılara ve topluluk çalışanlarına da yer verilmesi (örneğin topluluk temelli kuruluşlarda çalışanlar);

(iii) Çocuklarla birlikte çalışan herkesin, çocukların mağdur ve tanık olarak belirli süreçlerde yer almalarının psikososyal yönleriyle ilgili eğitim almalarının sağlanması.

III. Ayrımcılıktan korunma hakkı

Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklarla ilgili Meselelerde Adalet Kılavuzu, bölüm III, İlkeler, paragraf 8 *(b)* ve bölüm VI, Ayrımcılıktan korunma hakkı, paragraflar 15-18

8. Uluslararası belgelerde ve özellikle Çocuk Hakları Komitesi'nin çalışmalarına yansıyan biçimiyle Çocuk Haklarına dair Sözleşmede belirtildiği gibi, suç mağduru ve tanığı çocuklar için adaletin sağlanması açısından profesyoneller ve bu çocukların iyiliğinin sağlanmasından sorumlu diğerleri aşağıda belirtilen ve çeşitli başlıkları kesen ilkelere saygılı olmalıdır: …

> *(b) Ayrım yapmama.* Her çocuğun, kendisinin, ebeveyninin ya da yasal vasisinin ırkı, etnisitesi, rengi, dili, dini, siyasal ya da başkaca görüşü, ulusal, etnik ya da sosyal kökeni, varlık ve engellilik durumu, doğum ya da başkaca bir statüsü ne olursa olsun adil ve eşit muamele görme hakkı vardır.; …

15. Çocuk mağdurlar ve tanıklar, kendilerinin, ebeveynlerinin ya da yasal vasilerinin ırkı, etnisitesi, rengi, dili, dini, siyasal ya da başkaca görüşü, ulusal, etnik ya da sosyal kökeni, varlık ve engellilik durumu, doğum ya da başkaca bir statüsü ne olursa olsun kendilerini ayrımcılığa karşı koruyan yargı süreçlerine erişebilmelidir.

16. Çocuk mağdurlar, tanıklar ve ailelerinin yararlanabilecekleri adalet süreci ve destek hizmetleri, çocuğun yaşına, isteklerine, anlayış düzeyine, cinsiyetine, cinsel yönelimine, etnik, kültürel, dinsel, dilsel ve sosyal kökenine, mensup bulunduğu kasta, sosyoekonomik koşullarına, göçmen ya da mülteci olma durumuna; sağlık, yetenek ve kapasite gibi özel ihtiyaçlarına duyarlı olmalıdır. Profesyoneller, bu tür farklılıklar

konusunda eğitilmelidir.

17. Kimi durumlarda, örneğin çocuklara yönelik cinsel saldırı gibi özel suçların toplumsal cinsiyetle ilgili ve farklı mahiyetini dikkate almak üzere, özel hizmetlere ve korumaya ihtiyaç vardır.

18. Yaş, çocuğun yargı sürecinde tam olarak yer alma hakkına engel oluşturmamalıdır. İncelemeye tabi olmak üzere her çocuğa tanıklık yapabilecek kişi olarak bakılmalı, iletişim ve diğer alanlardaki yardımlar olsun olmasın yaş ve olgunluk düzeyi makul ifade vermesine uygun olduğu sürece verdiği ifade yalnızca çocuğun yaşı nedeniyle geçersiz ya da inandırıcılıktan uzak sayılmamalıdır;

Kılavuzlar paragraf 8 *(b)*'de yer alan ikinci ilke olan ayrımcılık yapmamanın üç yönü bulunmaktadır. Birincisi, ayrımcılığa karşı genel anlamda koruma çocukların ayrımcılığın her türünden korunması demektir. İkincisi, ayrımcılık yapmamanın yaygın bir sonucu da şu ilkedir: Çocuklar arasında ayrım, yalnızca yararlarını ve özel ihtiyaçlarını temel almalıdır ki tüm çocukların haklarının eşit olarak yaşama geçmesi için ek çabalar gösterilebilsin. Bu pozitif ayrım ilkesi Kılavuzların 16 ve 17'inci paragraflarında belirtilmektedir ve bu da yargı sürecinin ve destek hizmetlerinin, toplumsal cinsiyetle ilgili hususlar ve suçun mahiyeti dâhil olmak üzere çocuğun özel durumuna ve ihtiyaçlarına uygun olması gerektiği anlamına gelmektedir. Son olarak, ayrımcılıktan korunmayla ilgili üçüncü yön Kılavuzların 18. paragrafında yer almaktadır: tek başına çocuğun yaşının küçüklüğü, ifadesine itibar edilmemesi için yeterli gerekçeyi oluşturmaz.

A. Çocukların genel olarak her tür ayrımcılıktan korunması

Her tür ayrımcılığın yasaklanması, uluslararası hukukun çeşitli bölgesel ve evrensel belgelerinde, özellikle de Çocuk Haklarına dair Sözleşme'nin 2 maddesinde teyit edilmektedir. Ne var ki, bu belgelerin çoğu suç mağduru ve tanığı çocukların durumunu özel olarak ele almamakta, insan haklarının korunması, silahlı çatışma durumlarında korunma, çocuk hakları ve belirli suç türlerinin ortadan kaldırılması gibi başlıkları genel olarak kapsamaktadır. Irk, etnisite, renk, dil, din, siyasal ya da başkaca görüş, ulusal, etnik ya da sosyal köken, varlık ve engellilik durumu, doğum ya da başkaca bir statü gibi ayrımcılık zemini oluşturması yasaklanan özellikler bir belgeden diğerine farklılık gösterebilmektedir; ancak "başkaca bir statü" ifadesi başka ayrımcılık zeminlerinin yasaklanması açısından elverişlidir.

Ayrımcılıktan korunma genel ilkesi, farklı terimlerle de olsa, yaşı ne olursa olsun her insan ya da yurttaş için geçerli olmak üzere birçok ülkenin anayasasında yer almaktadır (bakınız, yandaki metin). As sayıda anayasa da çocukların ayrımcılıktan korunmalarına özel olarak yer vermektedir.

Genel anlamda yurttaşlara yönelik korumanın özel bir yanı olarak çocukların ayrımcılıktan korunması, başka yasal düzenlemelerin yanı sıra çocuk koruma yasalarında da öngörülmektedir.

Uluslararası uygulama

Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Tüzüğünün 21. maddesinin 3. Paragrafı, yasanın uygulanmasında ve yorumlanmasında şu hususun gözetilmesini öngörmektedir: “uygulama ve yorumlar uluslararası planda tanınmış insan haklarıyla tutarlı olmalı, ayrıca 7. maddenin 3. paragrafında belirtildiği gibi cinsiyet, yaş, ırk, renk, dil, din ya da inanç, siyasal ya da başkaca görüş, etnik ya da sosyal köken, varlık durumu, doğum ya da başkaca bir statü temelinde herhangi bir olumsuz ayrım gözetmemelidir.”

Endonezya, Anayasa, 1945, madde 28B, (2)

Her çocuğun yaşam, büyüme ve gelişme, şiddetten ve ayrımcılıktan korunma hakkı vardır.

Ayrımcılığın önlenmesinde çocukların özel durumuna odaklanılması son derece yerinde olacaktır; çünkü böyle bir odaklanma genel anayasal konumlanışlarda, ayrımcılığın çoğu kez göz ardı edilen çocuk bağlantılı zeminlerini özel olarak ele alma fırsatı sağlayacaktır. Çocuk koruma yasaları çocuğun ebeveynlerine, hukuk temsilcilerine ya da özel eğitmenlerine ilişkin etmenleri içermektedir[26]; çocuk nikâhlı mı nikâh dışı m doğmuş, [27] annesi babası birlikte mi ayrı mı [28], evlatlık mı değil mi [29], vasisi var mı yok mu gibi. [30] Bu tür yasalar, anayasa tarafından sağlanan genel korumanın çocuklara da uygulanabilir olduğunu teyit edebilir.[31,32] Ayrıca, bir gerçeğe daha dikkat edilmesi gerekir: Kılavuzların 12. paragrafında sıralanan ayrımcılık zeminleri, "başkaca bir statü" ifadesinden de anlaşılabileceği gibi olası tüm zeminleri kapsamamaktadır ve bu kapsama yanlarında kimsesi bulunmayan çocuklar ve yasalarla sorunlu çocuklar da dâhil edilebilir. Böylesi kapsamlı bir yaklaşım yeğlenmelidir; çünkü Kılavuzların bu hükmü bu sayede özel her duruma uygulanabilecek esnekliği kazanır: Böylece yargıçlar, yasa koyucunun unutmuş olabileceği başka ayrımcılık zeminlerine karşı koruma sağlanmasında kendi takdir haklarını kullanabilirler. Ancak yine de yasaklanmış ayrımcılık zeminlerinin sıralanması ayrımcılığın "herhangi" bir zeminde yasaklanmasına göre daha koruyucudur. Bu açıdan en iyi denge yasaklama getirildiği en açık olan zeminlerin açık uçlu bir listesinin verilmesiyle tutturulur. Ayrımcılığı çocuğu gözeten bir yerden ele alan bu tür yasal düzenlemelerin benimsenmesi özendirilmelidir.

Birleşik Krallık, Savcılar Yasası (Londra, 2004), kesim 2.2:

"Savcılar adil, bağımsız ve objektif olmalıdır. Sanığın, mağdurun ya da tanığın etnik ya da ulusal köken, engellilik, cinsiyet, dinsel inanç, siyasal görüş ya da cinsel yönelim gibi özelliklerine ilişkin kişisel görüşlerinin kararlarını etkilemesine izin vermemelidir. Nereden gelirse gelsin uygunsuz ve yasa dışı baskılardan etkilenmemelidir."

Ayrımcılığa karşı koruma ilkesinin teyidinin ötesinde, özellikle yargıçlar, infaz görevlileri ve savcılar başta olmak üzere yargı alanındaki profesyonellerin sergiledikleri ayrımcı davranışlara karşı mücadelede pozitif adımlar atılmalıdır. Profesyonellerin çocuk mağdurlar ve tanıkların hakları konusunda eğitim almaları hükmünün bir örneği Birleşik Krallıktaki Savcılar Yasası'nda görülmektedir (bakınız, yandaki metin). Yargıçlar, avukatlar, infaz görevlileri ve sosyal çalışmacıların da dâhil edilmesiyle hedef alınan profesyonellerin kapsamının genişletilmesi için çaba gösterilmelidir. Bu da izleme ve denetleme alanlarında, ayrımcılık konusunun ele alınıp önlenmesinde kapasite geliştirilmesiyle sağlanabilir. Bu tür programların uygulanması, uluslararası ve hükümet dışı kuruluşların da desteğiyle, politikaları belirleyenlerin bu yönde harekete geçmelerine bağlıdır.

B. Pozitif ayırma

Ayrımcılığın yasaklanması, özel durum ve ihtiyaçlarından bağımsız olarak çocuk mağdurlar ve tanıklara yetişkinler gibi muamele edilmesi gerektiği anlamına gelmez. Tersine, uluslararası hukuk çoğu kez çocukların yetişkinlerden ayrı tutulmasını, durumları daha güç çocuklara daha iyi koruma sağlanmasını öngörür.

Çeşitliliğe saygılı olmak ve suç mağdurlarıyla tanıklarının örneğin yaş, cinsiyet, sağlık durumları ve suçun özel mahiyeti gibi kişisel durumları dikkate almak için belirli bir ayrım yapılması gerekir. Göreli toylukları ve gelişim halindeki yetenekleri nedeniyle çocukların özel korumaya ihtiyacı vardır. Ayrıca, ana baba bakımından yoksun olanlar ve belirli suçların mağduru çocuklar gibi belirli kategoriler özellikle güç durumdadır ve bu kategoriler için ek koruma gerekir (bakınız, kutu).

Uluslararası uygulama.

Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Tüzüğü, yaş, cinsiyet, sağlık durumu ve işlenen suçun özel mahiyeti dâhil olmak üzere mağdurların ve tanıkların kişisel yarar ve koşullarına saygı öngörerek pozitif ayrım ilkesini benimser (maddeler 36, para. 8 *(b)*, 42, para. 9, 54, para. 1 *(b)*, ve 68, para. 1). Uluslararası Ceza Mahkemesi Usul ve Kanıtlarla ilgili Kurallardaki Kural 17, alt kural 3, Mahkeme Katipliğinde oluşturulan Mağdurlar ve Tanıklar Biriminin "çocukların, yaşlıların ve engelli kişilerin özel ihtiyaçlarının gerektiği gibi dikkate alınmasını " öngörür.

Sierra Leone için Özel Mahkeme Tüzüğü'nün 15. Maddesinin 4. paragrafı şöyle demektedir: "işlenen suçlar, ırza tecavüz, cinsel saldırı, kaçırma-yoldan çıkarma ve her tür köleliğin kız çocuk, genç kadın ve çocuk mağdurlarının özel durumları dikkate alındığında, savcılık ve soruşturma gibi makamlara personel atamalarında cinsellikle ilgili suçlar ve çocuk adaleti konularında deneyimliliğe özel önem verilmelidir." *

* Sierra Leone için Özel Mahkeme içtihadı tanık konumundaki çocukların özel durumunu dikkate almış ve "mahkemede verecekleri ifadeler sırasında cinsel şiddet mağdurlarının ya da çocukların durumunun özellikle dikkate alınması gerekliliğini" vurgulamıştır. (Savcı v. Sesay, Kallon, Gbao ("RUF Davası"), SCSL-04-15-T, Savcının Kural 92 bis uyarınca Yazılı Tanık Beyanları TF1-023, TF1-104 ve TF1-169'un (TC) Kabulüyle ilgili Talebi hakkındaki karar,9 Kasım 2005. Benzer bir sonuca daha önce Eski Yugoslavya için görev yapan Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından ulaşılmıştır (Savcı v. Dusko Tadi'c ("Prijedor"), Dava No. IT-94-1-T, Karar (AC), 15 Temmuz 1999, para. 305.

Pozitif ayırma Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklarla ilgili Meselelerde Adalet Kılavuzu'nun temel noktasıdır: bunun nedeni, tam olarak, suç mağduru ve tanığı çocukların yetişkin mağdurlar ve tanıklara göre çok daha özel ve güç bir durumda olmaları ve özel korumaya ihtiyaç duymalarıdır. Kılavuzların 16 ve 17'inci paragrafları, çocuk olarak maruz kaldıkları güçlüklerin yanı sıra başta etkenler nedeniyle durumları daha da güçleşen çocuk mağdurlar ve tanıklarla ilgilidir.

Özellikle güç durumda oluşla ilgili bir etmen de çocuğun sağlık, hastalı ya da engellilik durumudur. Kılavuzlar paragraf 16'da sağlık konusuna özel olarak değinilmektedir. İkinci bir etmen, çocuğun ailesinin varlık durumuyla ilişkilidir. Sosyoekonomik etmenler ayrımcılıktan korunma konusuna dâhildir ve kimi iç hukuk belgelerinde buna da yer verilmektedir. İdeal olanı, sosyoekonomik zeminde pozitif ayrımın, suç mağduru her çocuğun ve çocuk tanığın, kendi maddi gücü elvermiyorsa yargı sürecine herhangi bir masraf yapmadan erişebilmesi anlamına gelir. Aynı etmenle ilgili bir başka durum da çocuğun göçmen ya da mülteci konusunda olmasıdır ki bi da özel koruma gerektirir. Güçlük yaratan diğer etmenler ise sosyal çevreden kaynaklanabilir. Kılavuzlar paragraf 16 çocuğun yaşından, isteklerinden, anlayış düzeyinden, cinsiyetinden, cinsel yöneliminden, etnik, kültürel, dinsel, dilsel ve toplumsal kökeninden, kast aidiyetinden söz ederek bunları sıralamaktadır.

Kimi ülkelerde iç hukuk örneğin çocuğun cinsel yönelimi gibi başka etmenleri de

kapsamaktadır.[33, 34]

C. Çocuğun yaşının yargı sürecine katılım açısından engel teşkil etmemesi

Yaşı ne olursa olsun her çocuğun bir yetişkin kadar ehil bir tanık olarak kabul edilmesi ve ifadesinin tek başına yaşı nedeniyle geçersiz ya da inandırıcılıktan uzak sayılmaması ilkesi, Kılavuzların 18'inci paragrafının öngördüğü ayrımcılıktan koruma hükmünün son yönünü oluşturmaktadır.

Her devletin kendi mevzuatına bağlı olmak üzere çocukların mahkemede ifade verecek olgunlukta olup olmadıkları konusu, çocuğun kanıtlarının mabul edilebilirliği ya da güvenilirliği sorusu olarak ele alınır. Kabul edilebilirlik, yargıcın sunulan kanıtları kabul edip davanın sonuçlandırılmasında dikkate alıp almayacağıyla ilgilidir. Güvenilirlik ise, yargıcın, daha önce kabul edilen kanıtlara hangi ağırlığı tanıyacağıdır. Kılavuzlar, paragraf 18'de yaşın çocuğun yargı sürecinde tam olarak yer almasına engel teşkil etmemesi gerektiğini açıkça belirtmektedir. Aynı paragraf ayrıca şunu belirlemektedir: "her çocuk, incelemeye tabi olmak üzere ehil bir tanık olarak kabul edilmeli, yaş ve olgunluk düzeyi makul ve inandırıcı bir ifadeye olanak tanıdığı sürece de ifadesi tek başına yaşı nedeniyle geçersiz ya da inandırıcılıktan uzak sayılmamalıdır."

Kılavuzların uygulanması, çocuğun ifade verme ehliyetinin bu ifadenin güvenilirliği için bir ölçüt sayılmasını ve her durumda kabul edilmesini öngörür. Bu ise, kimi Devletlerdeki mevzuatta değişiklikler yapılmasını gerektirebilir. Burada yargı hukuku da rol oynayabilir: örneğin Suriye Arap Cumhuriyeti'nde Temyiz Mahkemesi 18 yaşından küçüklerin ifade vermesine ilişkin genel bir sınırlama olmasına rağmen yaşı küçük bir mağdurun ırza tecavüz ya da ahlaka aykırı fiiller söz konusu olduğunda ifade verebileceğini belirtmiştir. [35] Ne var ki, yargı hukuku alanında sağlanan bu tür ilerlemelerin çoğu durumda hukuk hükümleriyle de desteklenmesi gerekmektedir.

Bu açıdan bakıldığında iyi bir uygulama yaşından bağımsız olarak çocuğun ifade verme ehliyetine sahip olduğunu varsaymak, yaşı ve olgunluk düzeyini ise verilen ifadenin değerlendirilmesinde dikkate alınacak etmenler saymaktır. Birleşik Krallıkta, tanıkların ifade verme ehliyetiyle ilgili ölçütler tanığın yaşından bağımsızdır; bu ölçütler, ilgili kişiye tanık olarak yöneltilen soruları anlama ve bu sorulara anlaşılabilir yanıtlar verme kapasitesiyle

Uluslararası uygulama

Uluslararası mahkemeler, gerçeği söyleme yemininin mahiyetini anlayamayacak durumdaysalar, bu yemini etmeyen çocukların ifadelerini geçerli sayabilir (örneğin, Uluslararası Ceza Mahkemesinin Usul ve Kanıtlarla ilgili Kuralları, kural 66, alt kural 2). Sierra Leone için Özel Mahkemenin Usul ve Kanıtlarla ilgili Kurallarından Kural 90 (C) şöyle demektedir: "[a] Mahkemenin, bildiği gerçekleri ifade edebilecek olgunlukta olduğuna, gerçeği söyleme gibi bir görevi olduğunu bildiğine ve uygunsuz bir etki altında bulunmadığına kanaat getirdiği durumlarda çocuk ifade verebilir. Ancak çocuk, ifadesini yemin ederek vermeye zorlanamaz." Bununla birlikte, bu konumdaki çocuk tanıkların ifadelerinin değerlendirilmesi söz konusu olduğunda Sierra Leone için Özel Mahkeme şu hususu belirtmektedir: "bu kategorideki tanıkların (çocuk tanıkların) ifadeleri, yasa ya da uygulama çerçevesinde belirli duyarlılıklar gözetilerek titizlikle incelenmelidir." (Savcı v. Norman, Fofana, Kondewa ("CDF Davası"), No. SCSL-04-14-PT (2004), savunma tarafının savcılık tanığı TF2-021'nin ifadesini yazıya döken ITP araştırmacılarının çağrılması yönünde yaptığı sözlü talep hakkındaki karar (TC), 7 Aralık 2004, para. 23).

Birleşik Krallık, Gençlik Adaleti ve Suç Kanıtları Yasası, 1999,
kesim 53, tanıkların kanıt sunma ehliyeti:

(1) Ceza davalarının her aşamasında herkes (yaş ne olursa olsun) kanıt sunma ehliyetine sahiptir. …

(3) Mahkeme, kişinin aşağıdakileri yapamayacağına kanaat getirirse o kişi kanıt sunma ehliyetine sahip saymaz

(a) tanık olarak kendisine sorulan soruları anlayamama ve

(b) sorulara anlaşılabilir yanıtlar verememe.

ilgilidir (bakınız, yandaki metin).

İç hukuk sistemleri, bir çocuğun ifadesinin değerlendirilmesi açısından benimsenen pratik çözümlere göre farklılık gösterir. Aşağıda, farklı sistemlerden kimi örnekler verilmektedir:

(a) Yeminli ifade vermekten muafiyet. Çoğu ülkede ceza davalarında tanıklardan gerçeği söyleyeceğine ilişkin yeminli ifade vermeleri istenir. Tanığın sanığın akrabası olduğu durumlar için bu kurala istisna tanınması yaygındır. Kimi devletlerde ise belirli bir yaşın altındaki çocuklar yeminli ifade kuralından muaf tutulur.[36] Çocuk yemin etme işleminden muaf tutulsa bile duruşma yargıcı çocuğa gerçekleri anlatmak zorunda olduğunu hatırlatabilir. [37] Yemin etmekten muafiyet, yanlış ifadede bulunması halinde ortaya çıkabilecek mahkemeye saygısızlık işlemlerinden çocuğu korur. Yemine alternatif olarak, çocuğun ifadesi, gerçeği söyleyeceğine ilişkin resmi olmayan bir söz verdikten sonra kabul edilebilir; ancak bunun için yargıcın çocuğun bu sözün ne anlama geldiğini anladığına kanaat getirmesi gerekir.[38]

(b) çocuğun kanıtlarının teyidi (bakınız, yandaki metin). Teyit söz konusu olduğunda yetişkinlerin kanıtları için geçerli olan kural çocukların kanıtları için de geçerlidir. Eğer Devletin hukuku teyit edilmemiş yetişkin kanıtları temelinde mahkûmiyete izin veriyorsa teyit edilmemiş çocuk kanıtlarında da aynı şey geçerli olmalıdır. Bu usul bir kez kabul edildikten sonra kanıtların değerlendirilmesi tek tek durumlarla gidilen bir süreç olur ve bu süreçte mağdurun ya da tanığın yaşı ve olgunluk düzeyi, sunulan kanıtların kanıtlayıcı değerinin belirlenmesi için dikkate alınır.

(c) Ehliyet incelemesi. ABD'de, bir tarafın böyle yapılmasına yönelik ikna edici gerekçelere sahip başvurusu üzerine yargıç çocuğun ehliyet incelemesine tabi tutulmasına karar verebilir. Bu inceleme, mahkeme tarafından, jüri yokken ve tarafların yönelttikleri sorular üzerinden yapılır. Yöneltilen soruların çocuğun yaşına ve gelişim düzeyine uygun olması, duruşmalar sırasında ortaya çıkan konularla ilişkili olmaması ve çocuğun basit soruları anlayıp yanıtlama yeterliliğine odaklanması gerekir.

Ehil olma durumu incelemesi: Birleşik Devletler Yasa derlemesi, Başlık 18, bölüm 223, kesim 3509, Çocuk mağdurların ve çocuk tanıkların hakları, alt kesim *(c)*:

(2) *Karine.* Çocuğun ehil olduğu varsayılır.

(3) *Yazılı talepte bulunma zorunluluğu.* Tanık bir çocuğun ehil olup olmadığına ilişkin inceleme mahkeme tarafından ancak yazılı talep üzerine ve belirli bir tarafın ehil olmama durumu kanıtı sunması halinde yapılabilir.

(4) *Zorlayıcı neden gerekliliği.* Bir çocukla ilgili ehil olma durumu incelemesi ancak mahkemenin bunun için zorlayıcı nedenler bulunduğunu yazılı olarak kayda geçirmesiyle yapılabilir. Ancak tek başına çocuğun yaşı zorlayıcı neden sayılmaz.

(5) *Hazır bulunabilecek kişiler.* Ehil olma durumu incelemesinde hazır bulunmasına izin verilen kişiler yalnızca aşağıdakilerdir:

(a) yargıç;

(b) hükümetin vekili;

(c) sanık vekili;

(d) mahkeme kâtibi ve

(e) mahkemenin kanaatince, çocuğun vekili, atanmış vasisi ya da yetişkin bir nezaretçi dâhil olmak üzere hazır bulunmaları çocuğun esenliği ve yararı adına gerekli görülen kişiler.

(6) *Jüri önünde olmaz.* Çocuk tanığa yönelik inceleme jürinin göremeyeceği ve duyamayacağı biçimde yapılır.

(7) *Çocuğun doğrudan incelenmesi.* Çocuğun ehil olma durumu açısından

Uluslararası uygulama

Eski Yugoslavya Uluslararası Mahkemesi Usul ve Kanıtlarla ilgili Kurallar Kural 96 (i) ve Ruanda için Uluslararası Ceza Mahkemesi cinsel saldırı durumları için “mağdurun ifadesinin teyit gerektirmeyeceğini” öngörür. Bu kural yargı tarafından suçun niteliği ne olursa olsun kanıtlarla ilgili genel bir kural olarak yorumlanır: “Bir yargı organı bir tanığın ifadesinin teyidini isteyebilir; ancak bu Mahkemenin ve ICTY’nin yerleşik uygulamasına göre bu açık biçimde gerekli görülmemektedir.”
(Ruanda için Uluslararası Ceza Mahkemesi, Savcı v. Musema, ICTR-96-13-A, Temyiz Kararı(AC), 16 Kasım 2001, para. 36; Eski Yugoslavya için Uluslararası Mahkeme, Savcı v. Aleksovski, IT-95-14/1-A, Temyiz Kararı (AC), 24 Mart 2000, para. 62). Aynı ilke Uluslararası Ceza Mahkemesi, Usul ve Kanıtlarla ilgili Kurallardan 63 (4) için de geçerlidir: “Madde 66, paragraf 3 saklı kalmak üzere, başta cinsel şiddet suçları, Mahkemenin yargı alanına giren herhangi bir suçun kanıtlanması için teyit hukuksal bir zorunluluk olarak dayatılamaz.”

Nepal, Hukuken Geçerli Kanıtlar Yasası 1974, kesim 38:

"Yaşının çok küçük olması, çok büyük olması ya da fiziksel ya da zihinsel bir engel ve benzeri durumlar nedeniyle mahkeme tarafından kendisine sorulan soruları anlayamayacağına ve makul yanıtlar veremeyeceğine hükmedilenler dışında…herkes tanıklık yapabilir."

incelenmesi normal olarak mahkeme tarafından, kendi adına müdahil olan kişi de dâhil olmak üzere hükümet ve sanık tarafının vekilleri tarafından yöneltilen sorular temelinde yapılır. Mahkeme, çocuğun inceleme nedeniyle duygusal travma yaşamayacağına kanaat getirirse, çocuğu ehil olma durumu açısından doğrudan değerlendirmeye tabi tutacak bir vekile izin verebilir, ancak kendi adına hareket edecek bir tarafa izin veremez.

(8) *Uygun sorular.* Bir çocuğun ehil olma durumunu belirlemek üzere sorulan soruların çocuğun yaşına ve gelişim düzeyine uygun olması, duruşmalar sırasında ortaya çıkan konularla ilişkili olmaması ve çocuğun basit soruları anlayıp yanıtlama yeterliliğine odaklanması gerekir.

(9) *Psikolojik ve psikiyatrik incelemeler.* Tanık çocuğun ehil olma durumunu belirlemeye yönelik psikolojik ve psikiyatrik incelemeler zorlayıcı bir ihtiyaç durumu olmadan yapılmamalıdır.

(d) Bir tanığın kanıt sunmaya ehil olduğuna ilişkin uzman görüşü. Yargı sürecinde herhangi bir tarafın, çocuk olsun olmasın, yeminli ya da yeminsiz, tanık olarak davet edilen bir kişinin bu konuda ehil olup olmadığının belirlenmesine ilişkin talepte bulunması halinde ve her durumda 12 yaşından küçük bir çocuğun tanıklığı söz konusu olduğunda, yeminli ya da yeminsiz, ilgili kişinin ya da çocuğun düşünsel ve duygusal olgunluk düzeyini belirlemek üzere bir uzman görevlendirilebilir. [39,40] Uzmanlara farklı görevler verilebilir: çocuğun ifade verebilme ehliyetinin ya da verdiği ifadenin güvenilirliğini değerlendirmek gibi. Cinsel istismar vakalarında uzman, çocuğun davranışının ve duygusal durumunun iddia edilen istismarı doğrular nitelikte olup olmadığını değerlendirebilir. Uzman, çocuğun düşünsel durumunu, zihinsel kapasitesini ve duygusal olgunluk düzeyini, aynı yaştaki çocukların genel gelişimsel düzeyini, çocuğun davranışlarının aynı yaşta olup cinsel istismara maruz kalmış diğer çocuklara göre durumunu, çocuklarda cinsel istismar semptomlarını, istismar iddialarının güvenilirliğini, açığa vurma ve cayma örüntülerini, istismar vakalarından örnekleri vb. değerlendirmek üzere görevlendirilebilir.

İç hukuk sistemin benimsediği pratik çözümler ne olursa olsun en iyi yaklaşım çocuğa yetişkin bir tanıkmış gibi bakılmasıdır. İfadesi temelinde herhangi bir mahkûmiyet kararı verilmeden önce, çocuğun ehliyeti ve güvenilirliği de, herhangi bir kişinin zihinsel gelişim, anlayış durumunu ve iletişim becerilerini dikkate alan ilgili ölçütlere göre. Bu yaklaşım özellikle Nepal'deki Hukuken Geçerli Kanıtlar Yasası'nda görülmektedir (bakınız, yandaki metin).

İşlemler sırasında belirli bir tarafın uzman görevlendirdiği durumlarda diğer tarafın da başka bir uzman görevlendirmesi, çocukla yapılacak görüşmelerin sayısının9 artması gibi risk içerir. Böyle bir riskten kaçınılması açısından uzmanların mahkeme tarafından görevlendirilmesi yerinde olacaktır.

Kılavuzların 18. paragrafında değinilen iletişim alanındaki ve diğer yardımlar için görüş ve kaygıların dile getirilmesi ile ilgili V Bölüme bakınız.

Uygulama kontrol listesi 3: ayrımcılıktan korunma hakkı

Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklarla ilgili Meselelerde Adalet Kılavuzu'nun uygulanması, özellikle çocuğun ayrımcılıktan korunma hakkının yaşama geçirilmesi açısından ilgili aktörlerin dikkate alması gerekenler:

(a) Yargıçlar:

(i) Ayrımcı davranışlara karşı mücadele; etnik ya da ulusal köken, yaş, engellilik durumu, cinsiyet, dinsel inançlar, siyaszal görüyler, cinsel yönelim gibi durumlara ilişkin kişiselg örüşlerin davranışları ya da verilecek kararları etkilemesine izin vermeme;

(ii) Sağlık, hastalık, engellilik gibi durumlar; yaş, özlemler, anlayış, cinsiyet, cinsel yönelim; eknik, kültürel, dinsel, dilsel ya da toplumsal köken, kast vb. nedeniyle aşırı kırılgan durumda olabilecek çocuklara karşı duyarlı olmak bu alanlarda eğitimden geçmek;

(iii) Çocukların sundukları kanıtların yetişkinler tarafından sunulan kanıtlar gibi mahkemece kabul edilebilir sayılması ve bunların güvenilirliği konusunda yargısal ölçütler geliştirilmesi.

(b) Yasaları uygulamakla görevli olanlar:

(i) Ayrımcı davranışlara karşı mücadele; etnik ya da ulusal köken, yaş, engellilik durumu, cinsiyet, dinsel inançlar, siyasal görüşler, cinsel yönelim gibi durumlara ilişkin kişisel görüşlerin davranışları ya da verilecek kararları etkilemesine izin vermeme;

(ii) Sağlık, hastalık, engellilik gibi durumlar; yaş, özlemler, anlayış, cinsiyet, cinsel yönelim; etnik, kültürel, dinsel, dilsel ya da toplumsal köken, kast vb. nedeniyle aşırı kırılgan durumda olabilecek çocuklara karşı duyarlı olmak bu alanlarda eğitimden geçmek;

(c) Yasamacılar/politikaları belirleyenler:

(i) Çocuklara karşı ayrımcılığı yasaklayan özel hükümler getirilmesi: Bu düzenlemeler özel olarak olası bir ayrımcılığın çocukla ilgili zeminlerinin listesini çıkarabilir. Örneğin çocuğun ebeveynleriyle, hukuk temsilcileriyle ilgili faktörler, çocuğun nikah dışı olup olmadığı, çocuğun çift mi yoksa tek ebeveynli bir ailede mi yaşadığı, evlatlık, vesayet altında olup olmadığı gibi;

(ii) Yasaları uygulamakla görevli olanlar için ayrımcılık karşıtı politikalar geliştirilmesi;

(iii) Çocuk mağdurlara ve tanıklara yönelik ayrımcılık durumlarını izleyip bunları ele alacak mekanizmaların oluşturulması;

(iv) Gerektiğinde, mevzuatın, yaşları ne olursa olsun çocukların mahkemede ifade verebilme ehliyetiyle ilgili karine getirerek değiştirilmesi; çocukların ehliyeti, sundukları kanıtların kabul edilebilirliğinde değil güvenilirliğinde bir ölçüt olarak kullanılmalıdır;

(v) Çocuğun sunduğu kanıtların değerlendirilmesinde yargıçlara yardım amacıyla mevzuatta örneğin uzmanlık, ehliyet incelemeleri gibi gerekli düzenlemeler yapılması.

(d) Savcılar:

(i) Ayrımcı davranışlara karşı mücadele; etnik ya da ulusal köken, yaş, engellilik durumu, cinsiyet, dinsel inançlar, siyasal görüşler, cinsel yönelim gibi durumlara ilişkin kişisel görüşlerin davranışları ya da verilecek kararları etkilemesine izin vermeme;

(ii) Sağlık, hastalık, engellilik gibi durumlar; yaş, özlemler, anlayış, cinsiyet, cinsel yönelim; etnik, kültürel, dinsel, dilsel ya da toplumsal köken, kast vb. nedeniyle aşırı kırılgan durumda olabilecek çocuklara karşı duyarlı olmak bu alanlarda eğitimden geçmek.

(e) Sosyal çalışmacılar ve hükümet dışı kuruluşların yöneticileri:

(i) Ayrımcılık karşıtı programlar geliştirilmesi ve bu politikaların uygulanmasında ilgili mercilere yardımcı olunması;

(ii) Ayrımcılık karşıtı politikaların uygulanmasının izlenmesi.

IV. Bilgilenme hakkı

Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklarla ilgili Meselelerde Adalet Kılavuzu, bölüm VII, Bilgilenme hakkı

19. Çocuk mağdurlar ve tanıklar, ebeveynleri ya da vasileri ve hukuk temsilcileri, yargı süreciyle ilk temaslarından başlayarak sürecin tamamı boyunca, başka hususların yanı sıra aşağıdaki konularda mümkün olduğu ölçüde, hemen ve yeterli ölçüde bilgilendirilmelidir:

(a) hukuksal ya da diğer danışmanlık ve temsil, tazminat ve acil durum yardımlarının yanı sıra mevcut sağlık hizmetleri, psikolojik, sosyal ve diğer hizmetler ve bunlara erişim yolları;

(b) mağdur ve tanık çocukların rolleri, ifade verme işlemlerinin önemi, zamanlaması ve biçimi, araştırma ve duruşma aşamalarında "sorgulamanın" nasıl yürütüleceği dâhil olmak üzere yetişkin ve çocuk adaleti sürecine ilişkin işlemler;

(c) şikayette bulunulduğu, araştırma ve mahkeme işlemlerine katıldığı sırada çocuk için harekete geçirilebilecek mevcut destek mekanizmaları;

(d) duruşmaların ve ilgili diğer olayların yeri ve zamanı;

(e) koruyucu önlemlerin varlığı;

(f) çocuk mağdurları ve tanıkları etkileyen kararların gözden geçirileceği mekanizmalar;

(g) çocuk mağdurlar ve tanıklar açısından Çocuk Haklarına dair Sözleşme ile Suç ve Güç İstismarı Mağdurları için Adalet Açısından Temel İlkeler

20. ayrıca, çocuk mağdurlar, ebeveynleri ya da yasal vasileri ve hukuk temsilcileri aşağıdaki hususlarda da mümkün olduğu ölçüde ve acilen bilgilendirilmelidir:

(a) sanık durumundaki kişinin yakalanması, tutuklanması ya da nezarette tutulması, bu durumlardaki değişiklikler, kovuşturmayla ilgili karar, duruşma sonrası gelişmeler ve davanın sonucu dâhil belirli bir davadaki ilerleme ve sonuç;

(b) alternatif sivil işlemler ya da başka süreçlerle suçludan ya da Devletten tazminat alınmasıyla ilgili mevcut fırsatlar.

Çocuk mağdurların ve tanıkların Kılavuzların 19 ve 20'inci paragraflarında öngörüldüğü gibi bilgilenme haklarıyla ilgili iki yön bulunmaktadır. Bunlardan ilki en genel olanıdır ve çocuk mağdurlar ve tanıkların yararlanabilecekleri yardımlar, hukuk sürecinin nasıl düzenlendiği ve böyle karar vermeleri halinde bu süreçlerde ne gibi bir rol oynayabilecekleri konusunda bilgilendirilmelerini öngörür. Birinci yön, uygun yardım alma hakkıyla yakından ilişkilidir ve çoğu kez bu hak açısından bir ön koşul durumundadır (bakınız, etkili yardım görme hakkı ile ilgili bölüm VI). İkinci yön ise daha özeldir ve çocuğun dâhil olduğu belirli bir olay konusundaki bilgilenmeyle ilişkilidir: Burada kastedilen, davanın ilerleme durumu, duruşmaların takvimi, çocuktan nelerin beklendiği, verilen kararlar, sanığın statüsü gibi başlıklarda bilgilendirilmedir.

Bilgilerin, çocuğun anlaşabileceği bir dilde verilmesi de önemlidir. Bu bakımdan tanımlanabilir örnek bir uygulama Yeni Zelanda Çocuklar, Gençler ve Aileleri Yasası (1989) kesim 9 (2)'de görülmektedir (bakınız, kutu).

Yeni Zelanda, Çocuklar, Gençler ve Aileleri Yasası 1989, madde 9 (2), Tercümanlar

(2) bu kesimde getirilen zorunluluklar şöyledir:

(a)

(i) çocuğun ya da gencin tercih ettiği ya da ilk dilin Maori ya da İngilizce dışında başka bir dil olduğu ya da

(ii) çocuğun ya da gencin fiziksel bir engellilik durumu nedeniyle İngilizce anlamadığı durumlarda çocuğa ya da gence tercümanlık hizmetleri verilir—

(b)

(i) herhangi bir ebeveynin, vasinin ya da çocuğun bakımından sorumlu kişinin tercih ettiği ya da ilk dilin Maori ya da İngilizce dışında başka bir dil olduğu ya da

(ii) Söz konusu kişilerin fiziksel bir engellilik durumu nedeniyle İngilizce anlayamadığı durumlarda bu kişiler için tercümanlık hizmetleri sağlanır.

A. Mevcut yardımlar hakkında bilgilenme hakkı ve mağdur çocukla tanığın yargı sürecindeki rolü

Bilgilenme hakkının birinci yönü yargı sürecinde yer alıp almadığından bağımsız olarak çocuğun alması gereken bilgilerle ilgili olup suçun bildirilmesinden hemen sonra başlar. Bu yön aynı zamanda yargı süresinde güçlüklerden korunma hakkıyla da yakından ilişkilidir (bakınız, bölüm VIII). Çocukların ve ailelerinin yargı sürecinde yer almanın riskleri ve koruyucu önlemler konusunda bilgilendirilmeleri önemlidir; böylelikle süreçte yer alma konusunda bilgiye dayalı bir karar verebilecekler ya da kendilerinin korunması açısından gerekli önlemleri talep edebileceklerdir. Kuşkusuz bunların her ikisi de mümkündür. Ayrıca, davanın ve kendi katılımlarının olası sonuçları konusunda da bilgilendirme yapılmalıdır ki beklentiler gerçekçi olabilsin. Yerine göre, bu bağlamda kurulacak iletişimde mağdurların onarım ve/ya da tazminat hakları konusundaki bilgilere de yer verilmelidir.

Suç mağdurlarının mevcut yardımlar, usuller, çocuğun yargı sürecinde oynayabileceği rol ve olası sonuçlar konusunda bilgilendirilme hakkı genellikle yaştan bağımsız olarak tanınmaktadır. Aynı bağlamda çocuk özelindeki düzenlemeler ise Kanada (Québec),[41] Kosta Rika[42] ve Filipinler gibi ülkelerde görülmektedir. [43]

Bu bilgileri iletmede etkili bir yol yerel dillerde hazırlanmış broşürlerin polis karakollarına, hastanelere, bekleme salonlarına, okullara, kamu dairelerine, internete ve sosyal hizmet merkezlerine dağıtılmasıdır. Kimi ülkelerde yasal hükümler gereği ilk temasta mağdurları bilgilendirme görevi infaz görevlilerine verilmiştir. [44] Kapsamlı bilgilerin zamanında verilmesini zorunlu tutan böyle bir yasal düzenlemenin iyi bir örneğini, yasaları uygulamakla görevli olanlar açısından ABD'de Alabama Yasası oluşturmaktadır (bakınız, kutu).

Birleşik Devletler (Alabama), Alabama Yasası 1975, Başlık 15, madde 3, kesim15-23-62: Yasaları uygulanmasıyla görevli kurum mağdura hizmetler, tazminat ve başka hususlarla ilgili bilgi verilmesini öngörmektedir: "Mağdurun bulunamadığı ya da işlenen suç nedeniyle engelli olduğu durumlar dışında, bildirilen bir suçun mağduru kişi ile yasaları uygulamakla görevli kurum ki bu suç bildirimi üzerine harekete geçen

organ ya da olayı araştırmakla görevli kişi olabilir, arasındaki ilk teması izleyen 72 saat içinde kurum mevzuata göre belirlenmiş biçim ve yollardan mağdura aşağıdaki bilgileri sağlayacaktır:

(1) yararlanılabilecek acil durum ve kriz hizmetleri.

(2) mağdurların yararlanabilecekleri tazminat yolları ve Alabama Suç Mağdurları Tazminat Komisyonu'nun adı, adresi ve telefon numarası.

(3) aşağıdaki ibare eklenmiş olmak üzere yasa uygulama görevlisinin adı ve kurumunun telefon numarası: "Başınızdan geçen olayla ilgili olarak 60 gün içinde bir tutuklama bildirimi almanız halinde, davanın ne durumda olduğunu öğrenmek üzere ilgili kurumun telefon numarasını arayabilirsiniz."

(4) cezai kovuşturmada izlenen usul adımları.

(5) bu hakları hatırlatan bir form dâhil olmak üzere Alabama Anayasası'nın mağdurlara tanımış olduğu haklar.

(6) Kesim15-18-65 et seq. ve Kesim 15-23-1 et seq uyarınca onarım ve tazminat imkanları ve bunlara hak kazanma koşulları.

(7) mağdurun tehdit ya da baskıya maruz kalması halinde tavsiye edilebilecek yollar.

(8) daha fazla bilgi için temasa geçmek üzere kovuşturmayı yürüten savcının adı ve telefon numarası.

Bu tür bilgilerin mağdurların yanı sıra tanıklara da verilmesi hakkı ihmal edilmemelidir. Çocuk tanıklar, özellikle yakın çevrelerinde meydana gelen aile içi şiddet gibi olayların tanıkları da bu tür fiillerin gündelik yaşamları ve yakın çevreleriyle olan ilişkileri üzerindeki etkilerine maruz kalabilirler. Onların da mağdurlar gibi sosyal ve psikolojik yardıma ihtiyaçları vardır. Dolayısıyla, mağdurlara yardım amaçlı hükümlerin kapsamının çocuk tanıkları da kapsayacak şekilde genişletilmesi tavsiye edilmektedir.

B. Davanın durumu hakkında bilgilenme hakkı

Bir davanın ilerlemesi hakkında bilgilenme hakkı çocuk yargı sürecine dâhil olduğunda başlar ve verilen hükümlerin uygulanmasına ilişkin bilgilendirme açısından dava sonrasında da devam eder. Duruşma öncesi ya da soruşturma aşamasından dava sonrası ya da hükmün uygulanması aşamasına kadar davanın ilerleme durumu hakkında bilgilenme çocukların yargı sürecine katılım, düşünce ve duyarlılıklarını dile getirme hakkı açısından son derece önemli bir ön koşuldur (bakınız, yandaki metin).

Pek çok iç hukuk düzenlemesinde çocuklar dâhil mağdurların kendilerine karşı suç işlemiş faillerle ilgili yasal işlemlerin sonuçları hakkında bilgilenme hakkını tanır.[45,46] Bununla birlikte, kimi devletlerin yaptığı gibi, bu asgari eşiğin ötesine geçip mağdurlara yargı süreci boyunca hep bilgi verilmesi önemlidir ve bu bilgiler

Uluslararası uygulama

Uluslararası Ceza Mahkemesi Usul ve Kanıtlarla ilgili Kuralları mağdurların yargı sürecinin her aşamasından bilgilendirilme haklarını tanır. Bu hak bir durumun ya da davanın başlamasından (kural 50, paragraflar 1 ve 5) dava sonrası evreye kadar uzanır (kural 224, para. 1). Mağdurların bu hakkı ayrıca oturumların ve kararların, başvuruların, ifadelerin ve diğer belgelerin zamanlamasına kadar uzanacak şekilde teyit edilmiştir (*Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde durum*, No. ICC-01/04, VPRS1, VPRS2, VPRS3, VPRS4, VPRS5 ve VPRS6 duruşmalarına katılım talebiyle ilgili karar (PT), 17 Ocak 2006, para. 76).

aşağıdaki hususları kapsamalıdır:

(a) Sanığa yöneltilen suçlamalar ve suçlama yoksa işlemlerin durdurulması;[47, 48]

(b) Araştırmada sağlanan ilerleme ve elde edilen sonuçlar;[49, 50]

(c) Davanın ilerleme durumu;[51, 52]

(d) Kefalet, geçici salıverilme, af, firar, adaletten kaçma ya da ölüm gibi sanığın durumuyla ilgili özellikler;[53]

(e) Mevcut kanıtlar;[54, 55]

(f) Mağdurların yargı sürecindeki yeri;[56]

(g) Mağdurların yargı işlemlerine ilişkin görüş ve duyarlılıklarını dile getirme hakkı;[57, 58]

(h) Davanın takvimi;[59,60]

(i) Ara kararlar dâhil olmak üzere alınan tüm kararlar ya da en azından mağdurların çıkarlarını etkileyecek kararlar;[61, 62]

(j) eğer varsa, savunma tarafıyla yapılan anlaşma;[63, 64]

(k) bu tür kararlara ve uygulanma biçimlerine karşı çıkma, itiraz hakkı;[65]

(l) hüküm giyen suçluların durumu; olası tahliye, transfer, kaçma ya da ölüm gibi durumlar dâhil hükmün uygulanması.[66, 67]

Kimi durumlarda Devletler bu tür bilgilerin mağdura ancak kendisinin bu yöndeki açık talebi üzerine verilmesini öngörür ve buna da "tercihli" politika denir. Bununla birlikte, bu tür seçenekli yollar mağdurları istenmeyen kimi bilgiler yüzünden taciz edilmiş hissetmelerini önlemeye yönelik olsa bile, mağdurun aslında sahip olduğu bilgilerin de kendisine verilmemesi gibi bir sonuç doğurması da mümkündür. Mağdurun duruşmaların gidişi hakkında bilgi sahibi olmama isteği, az önce sözü edilen sistem yerine bir başkasıyla da karşılanabilir. Bu sisteme göre mağdur, bilgilenmek istemediğini açıkça belirtmediği sürece ilgili bilgiler kendisine otomatik olarak aktarılacaktır. Birleşik Krallık gibi kimi ülkelerde araştırmaya dayalı kanıtlar bu ikinci yolun daha yararlı olduğunu göstermektedir.

Dikkat edilmesi gereken bir başka husus da kaynakları sınırlı pek çok ülkede bir dava hakkındaki bilgilere erişimin, yargı sisteminin imkânsızlıkları, mağdurların okuma yazma bilmemeleri, ulaşım güçlükleri ve mağdurlarla iletişimin sınırlı kalması gibi çeşitli nedenlerle engellerle karşılaşabildiğidir. Getirilecek pratik çözümler arasında sosyal çalışmacıların ve toplumdaki önde gelen kişilerin mağdurlara yardımcı olması ve yargı süreçlerine katılımlarını kolaylaştırmaları da yer almalıdır.

Kimi Devletler daha da ileri giderek çocuklara yürütülen işlemler ve alınan kararlar konusunda yargıçlardan bilgi alma hakkı da tanımaktadır.[68, 69, 70]

Mağdurların vekil aracılığıyla temsil edildikleri ülkelerde (bakınız, etkili yardım görme hakkıyla ilgili bölüm IV) mağdurların yürütülen işlemlerle ilgili olarak tüm temsilcilerinden gerekli bilgileri alabilmeleri gerekir. Bununla birlikte, avukatlar tarafından aktarılan bilgilerin diğer bilgi kaynaklarıyla bütünleştirilmesi mağdurun bilgilenme hakkı açısından daha yerinde olacaktır. Bir destek kişinin yardımları çoğu durumda gerekli bilgilerin mağdura ulaşmasını sağlamanın en iyi yoludur (bakınız, yargı sürecinde güçlüklere karşı korunma hakkıyla ilgili bölüm VIII, kesim A).

Hukuk sistemi ne olursa olsun, bilgilerin mağdura ulaşmasını sağlamaktan sorumlu kişilerin belirlenmesi, mağdurların bilgilenme hakkına saygının yaşama geçirilmesinde gerekli bir adımdır. ABD'deki yasal düzenlemelerde olduğu gibi, sorumlulukların paylaşımı net olarak belirlenmelidir (bakınız, kutu)

Birleşik Devletler, Birleşik Devletler Yasa derlemesi, kesim 10607, Mağdurlara yönelik hizmetler, alt kesimler *(a)* ve *(c)*:

(a) Sorumluların görevlendirilmesi

ABD'de suç oluşturan fiillerin ortaya çıkarılması, araştırılması ve kovuşturulması alanlarında görevli her bölümün ve kurumun başı, suçun mağdurlarını belirlemekten ve ceza davasının her safhasında burada alt kesim (c)'de tanımlanan hizmetleri sunmaktan sorumlu görevlileri adları ve resmi statüleriyle tanımlayacaktır.

(c) Hizmetlerin tanımı

(1) Sorumlu görevli şunları yapacaktır:

(A) acil tıbbi ve sosyal hizmetler alabileceği yer konusunda mağduru bilgilendirmek;

(B) gerek bu yasa gerekse diğer mevzuat uyarınca mağdurun yararlanabileceği onarım ya da diğer yardımlar ve bunlara nasıl ulaşılabileceği konusunda mağduru bilgilendirmek;

(C) mağdurun, kendisine danışmanlık, tedavi ve diğer destekleri verebilecek kamusal ve özel programların varlığından haberdar edilmesi ve

(D) Alt paragraflar (a), (B) ve (C) çerçevesinde hizmet ve yardım sunumundan sorumlu kişilerle temasa geçmesinde mağdura yardımcı olmak.

(3) Bir suçun araştırılması ve kovuşturulması sırasında sorumlu kişi aşağıdaki hususlarda mağduru mümkün olan en kısa sürede bilgilendirecektir:

(A) mağdura verilebilecek bilgi sınırları içinde ve herhangi bir dış müdahaleye meydan vermeyecek biçimde, suçun araştırılmasında hangi durumda olunduğu;

(B) zanlının tutuklanma durumu;

(C) zanlıya yönelik suçlamalar;

(D) bu başlığın 10606 (b)(4) kesimi uyarınca tanığın hazır bulunması zorunlu ya da isteğe bağlı olan her duruşma ve oturumun tarihi;

(E) suçlunun ya da şüphelinin serbestlik ya da gözaltı durumu;

(F) suçun kabulü ya da iddialara yanıt vermeme veya duruşma sonrası verilen kararla ilgili bilgiler

(G) suçlu bulunan kişinin af talebinde bulunabileceği tarih de belirtilmek üzere verilen hüküm…

(5) Yargı sonrasında sorumlu kişi mağdura en kısa sürede şu bilgileri verecektir:

(A) suçlunun af talebinin görüşüleceği tarih;

(B) suçlunun kaçması, çalışmak üzere tahliyesi, izin alması veya başka herhangi bir biçimde serbest kalması gibi durumlar

(C) hükümlüyken ölmesi durumunda suçlunun ölümü.

(8) Sorumlu kişi, mağdura, çalışma izni, izin, denetimli serbestlik ve bunların her biri için gerekli koşullar dâhil olmak üzere ıslah süreciyle ilgili gerekli bilgileri verecektir.

Çocuk tanıkların ayrıca yargı sürecindeki işlemler, özellikle duruşmaların zamanlaması ve bu duruşmalardan neler beklendiği konusunda bilgilenme hakları vardır (bakınız, yargı sürecinde güçlüklere karşı korumayla ilgili bölüm VIII). Dolayısıyla, mağdurlarla bilgi paylaşımı ile ilgili hükümlerin çocuk tanıkları da içine alacak şekilde genişletilmesi yerinde olacaktır.

Uygulama kontrol listesi 4: bilgilenme hakkı

Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklarla ilgili Meselelerde Adalet Kılavuzu'nun uygulanması, özellikle çocuğun bilgilenme hakkının yaşama geçirilmesi açısından ilgili aktörlerin dikkate alması gerekenler:

(a) Yargıçlar:

(i) Çocuk mağdurlar ve tanıklara yargı süreci, bu süreçteki yerleri konusunda bilgi verilmesi ve kararların kendilerine anlayabilecekleri bir dille aktarılması;

(ii) Çocuk mağdurlar ve tanıkların, sorumlu kişilerden, çocuk dostu bir tarzda, çocuğun yaşına ve gelişim halindeki yeteneklerine göre uyarlanmış bilgi ve yardımı alıp almadıklarının izlenmesi.

(b) Yasaları uygulamakla görevli olanlar:

(i) Yasaları uygulamakla görevli olanlarla ilk temastan başlayarak, çocuk mağdurlar ve tanıkların ya da vekillerinin yararlanabilecekleri yardımlar ve adalete erişim kanallarının belirlenmesi ve bu konuda kendilerine gerekli bilgilerin verilmesi.

Mağdur ya da tanıkla ilk teması gerçekleştiren genellikle bu görevliler olduğundan bu husus özellikle önem taşımaktadır;

(ii) Yaşlarına ve gelişim halindeki yeteneklerine uygun bilgilerin, çocuk mağdurlar ve tanıklara çocuk dostu tarzda iletilmesinin sağlanması.

(c) Avukatlar:

(i) Mağdurlara avukatlık yardımı sağlandığı, çocuk mağdurlara, tanıklara ya da onların vekillerine gerekli yargıya erişim, davanın ilerleme durumu, sanığın durumu, duruşma tarihleri, verilen kararlar gibi konularda gerekli bilgilerin verildiği ülkelerde bunların çocuk dostu tarzda, çocuğun yaşı ve gelişim halindeki yetenekleri dikkate alınarak yapılması.

(d) Yasamacılar/politikaları belirleyenler:

(i) Destek kişileri, bu kişilerin çocuk mağdurlara ve tanıklara bilgi aktarılmasına katılmaları gibi hususların mevzuatta yer alması;

(ii) Çocuk mağdurlar ve tanıklar açısından gerekli bilgileri içeren uygun iletişim materyalleri hazırlanması ve bu materyallerin karakollara, hastanelere, bekleme salonlarına, okullara, sosyal hizmet merkezlerine, kamu dairelerine dağıtılması ve internette yayınlanması;

(iii) Alabilecekleri yardımlar ve adalete erişimle ilgili olarak çocuk mağdurlar ve tanıklara verilecek bilgilerle birlikte bu bilgileri vermekten sorumlu olanların net olarak belirlenmesi.

(e) Hükümet dışı kuruluşlar:

(i) Çocuk mağdurlar ve tanıklar açısından gerekli bilgileri içeren uygun iletişim materyalleri hazırlanması ve bu materyallerin karakollara, hastanelere, bekleme salonlarına, okullara, sosyal hizmet merkezlerine, kamu dairelerine dağıtılması ve internette yayınlanması;

(ii) Gerektiği durumlarda çocukların mağdur ya da tanık olarak yer aldıkları davaların izlenerek çocukların çocuk dostu bilgilere ulaşabilmelerinin sağlanması;

(iii) Adalete erişimin güçlendirilmesinin program hedeflerine dâhil edilmesi, çocukların ve yaşadıkları toplulukların çeşitli adalet

mekanizmalarına ilişkin konularda duyarlılaştırılmalarını sağlayacak düzenlemeler yapılması.

(f) Savcılar: çocuk mağdurlara, tanıklara ya da onların vekillerine alınabilecek yardımlar, yargıya erişim, davanın ilerleme durumu, sanığın durumu, duruşma tarihleri, verilen kararlar gibi konularda gerekli bilgilerin çocuk dostu tarzda, çocuğun yaşı ve gelişim halindeki yetenekleri dikkate alınarak verilmesi.

(g) Destek kişiler: Mağdurlara destek kişilerce yardım sağlandığı, çocuk mağdurlara, tanıklara ya da onların vekillerine gerekli yargıya erişim, davanın ilerleme durumu, sanığın durumu, duruşma tarihleri, verilen kararlar gibi konularda gerekli bilgilerin verildiği ülkelerde bunların çocuk dostu tarzda, çocuğun yaşı ve gelişim halindeki yetenekleri dikkate alınarak yapılması.

(h) Öğretmenler, toplum önderleri, dinsel önderler, ebeveynler: Çocukların yargı süreci, ihtiyaç halinde adalete nasıl erişebilecekleri, çocuğun yargı sürecine katılma kararının sonuçları ve mağduriyet halinde ne gibi yardımlardan yararlanabilecekleri gibi konularda bilgilendirilmesi.

V. Dinlenilme, görüş ve duyarlılıkları dile getirme hakkı

Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklarla ilgili Meselelerde Adalet Kılavuzu, bölüm III, İlkeler, paragraf 8, ve VIII, dinlenilme, görüş ve duyarlılıkları ifade etme hakkı

8. Uluslararası belgelerde ve özellikle Çocuk Hakları Komitesi'nin çalışmalarına yansıyan biçimiyle Çocuk Haklarına dair Sözleşmede belirtildiği gibi, suç mağduru ve tanığı çocuklar için adaletin sağlanması açısından profesyoneller ve bu çocukların iyiliğinin sağlanmasından sorumlu diğerleri aşağıda belirtilen ve çeşitli başlıkları kesen ilkelere saygılı olmalıdır:

> *(d) Katılım hakkı.* Her çocuk, ülkedeki usul hukukuna göre, kendi düşüncelerini, görüşlerini ve inançlarını kendi sözleriyle serbestçe dile getirme, yargı süreçlerindekiler dâhil özellikle yaşamını etkileyecek kararlara katkıda bulunma, yaşına, düşünsel olgunluk düzeyine ve gelişim halindeki yeteneklerine göre bu görüşlerinin dikkate alınmasını sağlama hakkına sahiptir.

21. Profesyoneller, yargı süreçlerinde, çocuk mağdurlar ve tanıkların fikirlerini ve duyarlılıklarını dile getirebilmeleri için her tür çabayı göstermelidir. Örneğin:

> *(a)* Çocuk mağdurların ve duruma göre tanıkların yukarıda paragraf 19'da

değinilen konularda görüşlerinin alınması;

(b) Çocuk mağdurlar ve tanıkların, yargı sürecinde yer almalarına ilişkin görüş ve duyarlılıklarını serbestçe ve kendi ifadeleriyle dile getirmelerinin, ifade verirken kendi yollarına başvurmalarının, sürecin sonuçları hakkındaki duygularını belirtmelerinin sağlanması;

(c) Çocuğun görüş ve duyarlılıklarının gerektiği gibi dikkate alınması ve bunların karşılanamadığı durumlarda nedenlerinin çocuğa anlatılması.

Katılım, Çocuk Haklarına dair Sözleşme'nin yönlendirici ilkelerinden biri olduğu gibi aynı zamanda zorlandığı başlıca alanlardan biridir. Bu ilke, çocukların kendilerini etkileyen meselelerde görüşlerini ifade etme hakkına sahip kişiler olduğunu teyit eder bu görüşlerin çocuğun yaşına ve olgunluk düzeyine göre dikkate alınmasını öngörür. Sözleşme, yetişkinlerle çocuklar arasında değiştirilmiş bir ilişki kurar. Ebeveynler, öğretmenler, çocuklara bakan kişiler ve çocuklarla etkileşim halindeki başkaları artık yalnızca sağlayıcı, koruyucu ve savunucu değil aynı zamanda arabulucu ve kolaylaştırıcıdır. Dolayısıyla yetişkinlerden beklenen, çocukların görüşlerini dile getirmelerini, kendilerinden görüş alınmasını ve kararları etkilemelerini sağlayacak mekanlar ve süreçler yaratmalarıdır.[71]

Uluslararası Uygulama

Uluslararası Ceza Mahkemesi sistemi, yetişkin ya da çocuk, mağdurların yargı sürecinin her aşamasına katılma, kendi çıkarlarını etkileyen her konuda görüşlerini ve duyarlılıklarını dile getirme hakkını genel olarak tanır: savcılığın dava açma ya da açmama kararı; bir davanın kabul edilebilirliği; suçlamalar; işbirliği; şartlı salıverilme; davaların müşterekliği ve ayrılığı; suçu kabullenme; tazminat; yargı sonrası cezalarda indirim vb. Bu hak, Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Tüzüğü madde 68, paragraf 3 ile sağlanmıştır. Tüzükte şöyle denmektedir: "Mağdurların kişisel yararlarının etkilenmesi söz konusu olduğunda Mahkeme, bu kişilerin görüşlerinin ve duyarlılıklarının yargı sürecinde, kendi belirleyeceği yollardan, sanıkların haklarına, adil ve tarafsız bir yargılamaya gölge düşmeyecek şekilde dinlenilmesine ve dikkate alınmasına izin verir. Mahkemenin uygun gördüğü durumlarda bu görüşler ve duyarlılıklar Usul ve Kanıtlarla ilgili Kurallar uyarınca mağdurların vekilleri tarafından sunulabilir." Mağdurlarının katılımla ilgili yararları hukukta netleştirilmiştir ve bu bağlamda mağdurların mahkemeye erişim haklarının güvence altına alınması "Mahkemenin pozitif bir yükümlülüğü olup Mahkeme mağdurların bu haktan yararlanmalarını somut ve etkili biçimde sağlar; başka bir deyişle, bir yandan mağdurların görüş ve duyarlılıklarını sunmalarına olanak tanırken diğer yandan bunları incelemeye tabi tutar." (Uluslararası Ceza Mahkemesi, *Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde Durum*, No. ICC-01/04, VPRS1, VPRS2, VPRS3, VPRS4, VPRS5 ve VPRS6'nın Duruşmalara Katılma Talepleri Hakkındaki Karar (PT), 17 Ocak 2006, para.71-72).

Çocukların mağdur ve tanık olarak katılım hakkının gerçekleşmesiyle ilgili güçlük, ceza adaleti sistemi bağlamında özellikle ön plana çıkar. Genel olarak mağdurlar ve tanıklar, özel olarak da çocuk mağdurlar ve tanıklar

ceza adaleti sisteminde geleneksel olarak başarılı bir kovuşturmada harcanabilir "araçlar" olarak görülmüştür. Mağduriyet bilimindeki son gelişmelerle birlikte, özellikle de Birleşmiş Milletler Suç ve Güç İstismarı Mağdurları için Adalet Açısından Temel İlkeler Bildirgesi'nin 1985 yılında benimsenmesinden bu yana mağdurların ceza adaleti sürecine tam olarak katılımlarının önemi ortaya çıkmıştır. Çocuk Haklarına dair Sözleşme ile çocukların eksiksiz hak sahipleri olarak tanınması bu önemin çocuklar açısından da kabul edildiğinin göstergeleridir.

Dinlenilme hakkı, bir taraf ya da tanık sıfatıyla hazır bulunmaktan ya da kanıt sunmaktan ötedir. Bu hak, ortadaki gerçeklerin resmi olarak ortaya dökülmesinin ötesinde, işlenen suçun etkisi, yargı sürecinin nasıl yürüdüğü, çocuğun ihtiyaçları ve beklentileri gibi konulardaki görüş ve duyarlılıkların dile getirilmesini de kapsar. Bu hak, Kılavuzlarda ele alınan diğer konularla, özellikle ayrımcılıktan korunma hakkı, bilgilenme hakkı, etkili yardım görme hakkı ve yargı sürecinde güçlüklerden korunma hakkı ile yakından ilişkilidir (bakınız, kutu).

Katılımın farklı düzeyleri vardır: bilgilenme, bilgi temelinde görüş bildirme, bu görüşün dikkate alınması, ana ya da müşterek karar verici olma gibi. Daha önce de değinildiği gibi Çocuk Haklarına dair Sözleşme Madde 12 çocuğun kendisini etkileyecek bütün meselelere katılma hakkını vurgular. Bununla birlikte, yargı süreçleri gibi durumlar söz konusu olduğunda sonuç yine yetişkinler tarafından kararlaştırılacak, ancak bu kararlar çocuğun görüşlerini de dikkate alıp bunun izlerini taşıyacaktır. Madde 12 ayrıca çocuğun görüşlerine yaşına ve olgunluk düzeyine göre gerekli ağırlığın tanınmasını öngörmektedir. Kılavuzların 21 (c) paragrafında vurgulandığı gibi, bu durum çocuğun istediklerinin ve beklentilerinin karşılanması yükümlülüğü anlamına gelmez. Dinlenilme, görüş ve duyarlılıkları dile getirme hakkı yalnızca, yetkililerin ve aradaki diğer kişilerin çocuk mağdurlar ve tanıklara kendilerini ifade etme fırsatı tanımaları, onları dinlemeleri ve görüşlerine gereken ağırlığı tanımaları anlamına gelir.

Bu hak ayrıca, geçerli herhangi bir nedenle çocuğun istediklerinin ve beklentilerinin karşılanamayacağı durumlarda, bunun kendisine açıklanmasını öngörür. Çoğu durumda bir mağdur ya da tanık çocuk, işlenen suçun ya da verdiği ifadenin kimi yönlerinin taşıdığı önem konusunda kendi algısı vardır. Kimi kararların neden alındığını, ortadaki gerçeklerin ya da unsurların mahkemede neden ele alınıp sorgulandığı ya da sorgulanmadığı, kimi görüşlerin neden dikkate alınmadığı konularında çocuğu çocuk dostu tarzda açıklamalar yapılmalıdır. Çocuğun kendi öyküsünde önem atfettiği, ancak kanıt olmayabilecek öğelere saygılı olunması önemlidir.

A. Mağdur çocukların ceza davalarında görüşlerini ve duyarlılıklarını dile getirme haklarının iç hukukta kabulü

Ayrımcılıktan korunma hakkı ile ilgili Bölüm III'te açıklandığı gibi, yaşları ne olursa olsun çocukların görüş ve duyarlılıklarını dile getirme ve mahkemeye tanık olarak çıkma ehliyetine sahip oldukları varsayılmalıdır. Ne var ki, çocukların yargı

süreçlerine katılma ehliyetine sahip olduklarına ilişkin bu varsayım her yerde geçerli değildir ve kimi devletlerde çocukların görüşlerini ifade edebilmeleri için getirilen bir yaş sınırı vardır ya da bu ancak yargıcın bu yönde karar vermesiyle mümkün olabilmektedir.

Başka örneklerde ise fiili yargı uygulamalarında yasada yazılanların ötesine geçilmeye çalışılmakta ve çocukların mahkeme süreçlerinde kendini ifade etme hakkı kabul edilmektedir. [72] Sonuçta, çocukların davalarda kendi görüşlerini dile getirip ifade etme haklarının pekiştirilmesi açısından bu tür uygulamaların mevzuatta yapılacak değişikliklerle desteklenmesi gerekmektedir.

Çeşitli Devletler çocukların görüş ve duyarlılıklarını yerli mahkemelerde dile getirme hakkını genel olarak tanımaktadır.[73,74,75,76,77] Ancak, bu hakkın kapsamı ve somut biçimlerinin belirlenmesi gerekmektedir; çünkü sözü edilen türde katılım kimi durumlarda ceza davaları dışındaki davalarla ya da yasalarla sorunlu çocukların özel durumlarıyla sınırlanabilmektedir. Diğer devletler görüş ve duyarlılıklarını ifade etme hakkını yaşları ne olursa olsun tüm mağdurlara tanısalar bile, bu hükümlerin çocuklara özel birtakım hükümlerle takviye edilmemesi halinde çocukların kendilerine özgü durum ve ihtiyaçlarının ihmal edilmesi riski ortaya çıkacaktır. Dolayısıyla, çocuk mağdurların ve tanıkların ceza davalarında görüş ve duyarlılıklarını sanıklar karşısında ifade edebilme haklarının özel olarak düzenlenmesi tavsiye edilmektedir.

Çocuğun görüş ve duyarlılıklarını ifade hakkına getirilen yaygın bir kısıtlama ise bunun ebeveynin ön iznini gerektirmesidir. Böyle bir kısıtlama çocuğun görüş ve duyarlılıklarını dile getirme hakkının tam olarak tanınmasıyla bağdaşmadığı gibi, tersine, ebeveynlerin sanıkların kovuşturulmasından yana olmadıkları durumlarda çocukların aleyhine işler. Dolayısıyla, Kılavuzların eksiksiz biçimde uygulanması, bu kısıtlamanın ilgili Devletlerin mevzuatından çıkartılmasını gerektirir. Ancak gene de, çocuğun yüksek yararı başka türlüsünü gerektirmiyorsa ebeveynlerin süreçte yer almalarına izin verilmesi ve bunun özendirilmesi yerinde olacaktır.

Adet hukukunun geçerli olduğu ülkelerde benimsenen ilke ise mağdurların ceza davalarında taraf olamayacakları yönündedir. Bu ilke zaman zaman dengelenmeye çalışılmakta, mağdurların, davacı statüsüyle olmasa da dinlenilme hakkı zaman içinde tanınmaktadır. Adet hukukundaki bu gelişmelerin iyi örneklerini örneğin Kanada'da bulmak mümkündür (bakınız, yandaki metin). Diğer adet hukuku ülkeleri ise, mağdurların ceza davalarına katılamama ilkesini muhafaza etmekle birlikte çocuk mağdurlar için istisna tanımakta, görüş ve duyarlılıklarını dile getirmelerine izin vermektedir. [78] İsrail'de, Suç Mağdurlarının Hakları Yasası (2001) çocuklar dâhil olmak üzere belirli suçların mağdurlarına (cinsel istismar ve aile içi şiddet gibi) yargı sürecinin çeşitli aşamalarında, örneğin suçun kabullenilmesine ilişkin pazarlık aşamasında dinlenilme izni vermektedir.

Medeni hukuk ülkeleri, çocuklar dâhil mağdurları yargı süreçlerinde taraf olarak tanımaktadır. Mağdurlar bu süreçte davacı olarak yer alabilmekte, kimi durumlarda da sanığa karşı dava açabilmektedir. Katılımın kapsamı da geniş tutulmaktadır.

Kanada, Suç Mağdurları için Adalette Temel İlkeler Açıklaması, 2003, ilke 8:

“ mağdurların görüşleri, duyarlılıkları ve temsili ceza adaleti sürecinde önem taşır ve bunlar yürürlükte olan yasa, politika ve usuller çerçevesinde ele alınmalıdır.”

B. Mağdur çocukların ve tanıkların görüş ve duyarlılıklarını dile getirebilecekleri konular

Çoğu Devletin mevzuatı, mağdurlar ve tanıkların süreçlere katılımının ve hangi konularda görüşlerine başvurulabileceğinin kapsamını kesin sınırlarıyla belirler. Bu düzenlemeler, mağdurların ve tanıkların duruşmalara ve işlemlere genel anlamda katılımının ötesinde çocuklar dâhil mağdurların ve tanıkların görüş ve duyarlılıklarının sürmekte olan işlemlerin daha özel yönleri bağlamında dikkate alınacağını belirler. Örneğin: *(a)* işlemlerin başlatılmasına ilişkin görüşler;[79] *(b)* kovuşturmaya yer olmadığı, ya da kefalet gibi sanığın lehine olacak durumlara ilişkin alınacak kararlar öncesinde görüş belirtme; [80, 81] *(c)* suçun kabullenilmesi gibi, işlemleri hızlandıracak fırsatların kullanılmasına ilişkin görüşler; [82, 83] *(d)* kendileri ya da aileleri için alınacak koruyucu önlemlerle ilgili talepler ve bu konudaki görüşler;[84, 85] *(e)* kendilerini özel savcı ya da taraf olarak ortaya koyma;[86, 87] *(f)* taleplerde bulunma;[88] *(g)* kanıtların sunumunda hazır bulunma ya da bizzat kanıt sunma;[89, 90] *(h)* araştırma ve taraflarca sunulan kanıtlar hakkında görüş belirtme;[91, 92] *(i)* sanığa, tanıklara ve uzmanlara sorular yöneltme;[93, 94] *(j)* tazminat talebinde bulunma;[95,96, 97] *(k)* verilen hüküm konusunda görüş belirtme;[98, 99] *(l)* karar ve hükümleri temyize götürme;[100, 101] *(m)* hüküm giymiş kişilerin erken tahliyesi konusunda görüş bildirme.[102, 103]

İşlenen suçun yarattığı etki konusunda mağdur çocukların ve yerine göre ailenin görüşlerinin alınmasına özel önem verilir. ABD'de bu görüşler "Mağdura Etki Beyanı" adı verilen bir formla toplanır ve bu form ilgili görevli tarafından hazırlanan hüküm öncesi rapora eklenir. İlgili görevli işlenen suçun mağdur çocuk ya da etkilenebilecek başka çocuklar üzerindeki etkisini belirlemek üzere çok disiplinli çocuk istismar ekibi ya da çocuğun vasisi veya vekilinden bilgi talep eder.[104] Hazırlanan bu belgeler suçun mağdurun yaşamını nasıl etkilediği konusunda mahkemeye bilgi girdisi sağlar. Bunların hüküm verildiği sırada okunmaya hazır olması gerekir; hatta bu belgeler suçludan talep edilecek onarımın belirlenmesinde de kullanılabilir. Amaçlanan, ceza davası süreçlerinde mağdurların da sesinin duyulmasını sağlamaktır. Mağdura etki raporlarının çocuklar için versiyonları çeşitli yüz ifadelerini de içerir; böylece çocuk bunlardan hareketle nasıl hissetmekte olduğunu belirtebilir. Daha küçük yaşlardaki çocuklardan işlenen suç, kendileri ve sanık hakkında neler hissettiklerini çizmeleri de istenebilir. Bunun dışında ergen yaşlardaki mağdurlar duygu ve düşüncelerini yazılarla, şiirlerle ya da diğer sanatsal yollarla ifade edebilirler.[105] Mağdura etki raporlarına başka Devletlerin mevzuatında da yer verilir.[106] Birleşik Krallıkta, sanığın gerekli başvurularda bulunabilme hakkına saygı amacıyla ceza adaleti sürecinde mağdur beyanlarına yalnızca suçun kabullenildiği ya da suç sabit görüldüğü durumlarda atıfta bulunulabilir.[107] Mağdura etki raporlarının resmileştirilmesi, mağdurlara görüşlerini mahkemeye canlı ifadeden daha uygun, daha rahat ve esnek biçimde iletme olanakları tanıdığı, ayrıca mağduriyet durumunun yaşamları üzerinde bıraktığı etki göz ardı edilmediği sürece iyi bir uygulama sayılabilir.

Son olarak, çocuk mağdurlar ve tanıklara, usul, katılımın getirebileceği herhangi bir risk ve yapılabilecek yardımlar konusunda gerekli bilgiler verildikten sonra yargı sürecine katılma konusundaki fikirleri sorulabilir. Almanya'da çocukların ifade

vermeyi reddetmelerine izin verilebilir, kendilerinin bu hakları konusunda bilgilendirilmeleri gerekir; ayrıca çocuklar mahkemede hazır bulundukları halde bile ifade vermeyi reddedebilirler. [108]

Uygulama kontrol listesi 5: dinlenilme, görüş ve duyarlılıklarını ifade etme hakkı

Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklarla ilgili Meselelerde Adalet Kılavuzu'nun uygulanması, özellikle çocuğun dinlenilme, görüş ve duyarlılıklarını ifade etme hakkının yaşama geçirilmesi açısından ilgili aktörlerin dikkate alması gerekenler:

(a) Yargıçlar: tarafların çocuk mağdurlar ve tanıklara nasıl yaklaştıklarının yakından izlenmesi ve kullanılan dilin uygun olmasının sağlanması;

(b) Yasaları uygulamakla görevli olanlar:

(i) Mümkün olan her durumda pozitif yanıtlar vererek ve kimi görüş, talep ve beklentilerin neden dikkate alınamayacağını çocuğun anlayabileceği bir dille açıklayarak kendileriyle temasları sırasında çocuk mağdurlar ve tanıkların görüşlerine, duyarlılıklarına ve ihtiyaçlarına özen gösterilmesi;

(ii) Çocuklarla ilgili işler yapan infaz görevlileri için çocuklarla iletişimin zorunlu eğitim konusu yapılması.

(c) Avukatlar: Mağdur çocuklara bir avukatın yardımcı olduğu ülkelerde çocuğun görüşlerinin, duyarlılıklarının, beklentilerinin ve ihtiyaçlarının teyit edilmesi, bunların ilgili mercilere iletilmesi ve yargı sürecinde yer alınmasından makul olarak nelerin beklenebileceğinin çocuğa açıklanması;

(d) Yasamacılar/politikaları belirleyenler:

(i) Mevzuatta, yaşı ne olursa olsun her çocuğun önceden izin almaksızın mağdur ya da tanık olarak yer aldığı yargı süreçlerinde tendi görüş ve duyarlılıklarını dile getirme hakkının teyit edilmesi;

(ii) Çocuğun ve ailesinin görüşlerinin teyidi açısından mağdura etki raporlarının ya da buna eşdeğer usullerin devreye sokulması;

(iii) Uygulanabileceği yer ve durumlarda, mağdur çocukların ve topluluklarının görüşlerini dile getirip maruz kaldıkları zararı anlatabilecekleri onarıcı adalet süreçlerinin yaygınlaştırılması;

(iv) Mağdurların suç işleyenlere karşı açılan ceza ve diğer davalara katılmalarının mümkün olmadığı ülkelerde her şeye rağmen çocuk mağdurların görüşlerinin kayda ve dikkate alınmasının sağlanması;

(v) Çocuklarla iletişim konusunun, yargı süreçlerinde çocuklarla

ilgilenen tüm profesyoneller için zorunlu eğitim haline getirilmesi.

(e) Hükümet dışı ve topluluk temelli kuruluşlar:

(i) Çocuklara yargı süreçlerine ilişkin görüşlerini ifade imkanları tanıyan ve çocukların bu süreçlere katılımını kolaylaştıran çalışmalar yapılması;

(ii) Çocukların ve topluluklarının yargı sürecinde görüşlerini dile getirme hakları konusunda bilgilendirilmesi.

(f) Savcılar:

(i) Çocukların ve ailelerinin görüşlerini dinlemek için mağdura etki raporları ya da eşdeğer belgelerin hazırlanması ve sunulması;
(ii) Uygulanabileceği yer ve durumlarda, mağdur çocukların ve topluluklarının görüşlerini dile getirip maruz kaldıkları zararı anlatabilecekleri onarıcı adalet süreçlerinin yaygınlaştırılması.

VI. Etkili yardım görme hakkı

Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklarla ilgili Meselelerde Adalet Kılavuzu, bölüm III, İlkeler, paragraf 8 ve bölüm IX, Etkili yardım görme hakkı, paragraflar 22-24

8. Uluslararası belgelerde ve özellikle Çocuk Hakları Komitesi'nin çalışmalarına yansıyan biçimiyle Çocuk Haklarına dair Sözleşmede belirtildiği gibi, suç mağduru ve tanığı çocuklar için adaletin sağlanması açısından profesyoneller ve bu çocukların iyiliğinin sağlanmasından sorumlu diğerleri aşağıda belirtilen ve çeşitli başlıkları kesen ilkelere saygılı olmalıdır: …

(c) Çocuğun yüksek yararı…

(ii) *Uyumlu gelişim.* Her çocuğun uyumlu bir gelişim; fiziksel, zihinsel, manevi, ahlaki ve toplumsal gelişim açısından yeterli yaşam standardı şansından yararlanma hakkı vardır. Travma yaşamış bir çocuk söz konusu olduğunda ise çocuğun sağlıklı gelişimini sürdürebilmesi için gerekli her tür adım atılmalıdır…

22. Finansal, hukuksal, danışmanlık, sağlık, sosyal ve eğitim alanlarındaki hizmetler, çocuğun yeniden bütünleşmesi için gereken diğer hizmetler dâhil yardım ve destek hizmetleri bu kapsamda düşünülebilir. Bu tür yardımlar çocuğun ihtiyaçlarını ele almalı, yargı sürecinin her aşamasına katılabilecek durumda olmasını sağlamalıdır.

23. Çocuk mağdurlar ve tanıklara yardımlarında profesyoneller desteğin eşgüdümünün sağlanması, böylece çocuğun aşırı müdahalelere maruz kalmaması

için her tür çabayı göstermelidir.

24. Çocuk mağdurlar ve tanıklar, çocuk mağdur/tanık uzmanları gibi destek kişilerden ilk rapordan başlayarak hizmetlere artık gerek kalmadığı döneme kadar olan dönemde yardım almalıdırlar.

25. Profesyoneller, iletişimin ve anlayışın daha iyi bir düzeye getirilmesi açısından çocukların ifade vermesini ve kanıt sunmasını kolaylaştıracak önlemler geliştirip uygulamalıdır. Bu önlemler arasında şunlar da yer alabilir:

(a) Çocuğun özel ihtiyaçlarını karşılayacak çocuk mağdur ve tanık uzmanları;

(b) İfadeler sırasında çocuğa eşlik edecek, uzmanlar ve uygun aile üyeleri dâhil destek kişiler;

(c) Uygun olduğunda, çocuğun hukuksal çıkarlarını koruyacak vasiler atanması.

Mağdur duruma düşmenin yetişkinler üzerinde zararlı etkileri vardır. Çocuklara gelindiğinde ise psikolojik gelişimleri, bakıcılarıyla, kardeşleriyle ve akranlarıyla olan ilişkileri, öğrenme yetileri vb. üzerindeki etkiler çok daha uzun dönemli olabilir. Aile içi şiddete ya da cinsel istismara maruz kalma ya da bu tür durumlara tanık olma çocuğun gelişimi üzerinde uzun sürecek etkiler yaratır. İstismar, çocuğun çocukluğunu yıkabileceği gibi çoğu kez yetişkinlik döneminde de olumsuz etkilere yol açar. Travma, ilişkilerin yıkılması ve güvensizlik önemli acılara yol açabilir. Çoğu durumda, ciddi istismara maruz kalan çocuklar, ileride yetişkinlik dönemlerinde de istismar ve sömürü mağduru olmaya daha açıktırlar.

Bu tür sonuçları mümkün olduğu kadar önleme ya da hafifletme ve çocuğun uyumlu gelişimini sağlama açısından, suçun hemen ardından mümkün olan en kısa süre içinde çocuk mağdurlar ve tanıklara acil yardım sağlanması gerekir. Strese maruz kalmış ya da travma geçiren bir çocuk söz konusu olduğunda bu çocuğun sağlıklı gelişiminin güvenceye alınması için her tür adım atılmalıdır. Çocuğun özel ihtiyaçlarına bağlı olmak üzere bu yardım finansal, hukuksal, danışmanlık, sağlık, sosyal ya da eğitim gibi alanlarda olabilir; çocuğun rehabilitasyonu ve yeniden toplumla bütünleşmesi açısından gerekli fiziksel, psikolojik ve diğer hizmetleri kapsayabilir. Çocuğun yaşadığı koşullar ve kültürel ortam da yardımın farklı biçimler almasını gerektirebilir. Gelişmiş toplumlarda yardımın yerleşik yolu kamu hizmetleri iken, gelişmekte olan ülkelerin pek çoğunda aile, topluluk ve diğer sosyal destek biçimleri kültürel açıdan daha kabul edilebilir ve daha uygun olabilir. Birçok ülkede, çocuklar dâhil mağdurlara yönelik özel hizmetler hiç bulunmayabilir. Böyle durumlarda psikososyal destek topluluk temelli, hükümet dışı kuruluşlar, öğretmenler ya da çocuklar açısından destekleyici ve eğitici rolleri olan çevredeki diğer kişiler tarafından verilebilir. Çocuğun ikinci mağduriyetinin ve olumsuz deneyimin yeniden çocuğu etkilemesinin önlenmesi için bu destek yargı süreci boyunca devam etmelidir. Yargı sürecinin ardından da çocuk ihtiyaç duyduğu sürece desteğe devam edilmesinde yarar vardır.

Çocuk mağdurlar ve tanıkların yardım alma hakkının yaşama geçirilmesi, hem

çocuğun uyumlu gelişimini desteklemeye yönelik genel yardımları hem de yargı sürecine katılımla ilgili özel yardımları içerir.

A. Çocuğun uyumlu gelişimi için yardım

İç hukuk, en azından genel anlamda, yaşları ya da maruz kaldıkları suçun niteliği ne olursa olsun suç mağdurlarının tıbbi, psikolojik ya da sosyal açılardan yardım görmelerini öngörür.[109,110] Ne var ki bu yardımlar uygun yolların ve özellikle maddi imkanların varlığına bağımlıdır.[111] Mağdurlarla ilgili hükümler, çocuğun mağdur ya da tanık olmasına bakılmaksızın uygulanacak genel çocuk koruma düzenlemeleriyle gerçekleştirilebilir. Bununla birlikte, çocuk mağdurlar ve tanıklara uygun ve gerçekten etkili yardımlar sağlanması daha ayrıntılı düzenlemeleri ve somut yardım mekanizmaları oluşturulmasını gerektirir.

İç hukukta, suç mağdurları dâhil mağdur çocuklara gerekli yardımların öngörüldüğü örnekler vardır ve bunlar genellikle konunun tıbbi, psikolojik ve sosyal yönleriyle ilgilidir. Finansal yardım ise, özellikle silahlı çatışma ya da iç huzursuzluk mağdurları söz konusu olduğunda nadiren doğrudan sağlanmaktadır. [112, 113] Mağdurlara yardım öngören ve bu yardımların eşgüdümünden sorumlu birim olarak savcılığı belirleyen yasal düzenlemelere iyi bir örnek Meksika'da görülmektedir (bakınız, kutu). Kimi eyaletlerin mevzuatında yapılacak yardımlar yalnızca mağdurlarla sınırlı olmayıp tanıkları da kapsamaktadır.[114, 115]

Meksika, Federal Bölgede Suç Mağdurlarına Bakım ve Destek Yasası, 2003:

Madde 3 – Başsavcılık, Başsavcı yardımcılığı aracılığıyla, herhangi bir Federal Bölge mahkemesi tarafından görülecek bir davada yer alan herhangi bir mağdurun ya da zarar gören tarafın hukuksal danışmanlık, tıbbi ve psikolojik tedavi ve gerektiğinde sosyal danışmanlık hizmetlerinden yararlanmasını sağlamaktan sorumlu makamdır.

Madde 11 – Herhangi bir mağdur ya da zarar gören taraf, yargı sürecinin herhangi bir aşamasında duruma göre aşağıdaki haklara sahip olacaktır: …

V. Başsavcı Yardımcılığı Makamından talebi ya da şikayetiyle ilgili ücretsiz hukuk danışmanlığı alma ve eğer gerekiyorsa, etnik veya yerli bir gruba mensup olması, İspanyolca konuşamaması veya bu dili iyi anlayamaması ya da konuşma kabiliyetini etkileyen bir engellilik durumunda olması halinde bir tercümanın hizmetlerinden yararlanması; …

X. Gerektiğinde acil tıbbi ya da psikolojik bakım alabilmek; …

XII. Gerektiğinde psikolojik yardım alabilmek ve normal psiko-seksüel gelişime ve özgürlüğe karşı işlenmiş suçlar söz konusu olduğunda bu yardımları aynı cinsiyetten kişiden alma; …

XVI. Mağdur çocuksa ya da engelliyse ve savcılık tarafından çağrılmışsa, yargı işlemleri sırasında bir ebeveynin, öğretmenin ya da vasinin veya bunlar yoksa mahkeme tarafından atanmış bir psikoloğun refakati;

Bu yardımların sağlanması amacıyla çeşitli sistemler geliştirilmiştir. Birçok Devlet mağdurlara gerekli yardımların sağlanması işini savcılıklara vermiştir.[116, 117, 118]

Kimi Devletler, yardımların mümkün olduğunca erken sağlanması için karakollarda özel çocuk birimleri oluşturmuştur ve suçun ortaya çıkması üzerine çocuk mağdurlar hemen bu birimlere yönlendirilmektedir.[119, 120] Mağdurlara yönelik yardımların merkezileşmesi ve süreçte yer alan farklı aktörlerin eşgüdümü amacıyla çeşitli Devletler mağdur destek hizmetleri örgütlemiştir. Bu hizmetler hükümete bağlı birimler tarafından da verilebilir hükümet dışı kuruluşlar tarafından da. Örneğin Cezayir, terörist şiddet mağduru çocuklara sağlık, psikolojik danışmanlık ve toplumla yeniden bütünleşme hizmetleri verebilmek için terörizmden etkilenen yörelerde 67 bölgesel danışma merkezi açmıştır. Ayrıca, ebeveynlerini yitiren çocukların bakımı için üç ulusal merkez vardır. Etiyopya'da, Addis Ababa'daki polis karakollarında çocuk koruma birimleri oluşturulmuştur. Yardımlar ve danışmanlık hizmetleri hükümet dışı bir kuruluş olan Afrika Çocuk İstismar ve İhmalini Önleme ve Çocukları Koruma Ağı tarafından sağlanırken bu birimler odak noktalar olarak işlev görmektedir. Mağdurların, kendi onaylarıyla mevcut mağdur destek hizmetlerine yönlendirilmesini yasa uygulayıcılarının sorumluluğu haline getirmek, mağdurlara işin en başında destek sağlanmasının etkili bir yolu olabilir. Mağdur destek hizmetleriyle ilgili iyi bir örnek de yasaları uygulamakla görevli olanların, mağdurların kimliklerinin ve irtibat bilgilerinin kendi onaylarıyla bu hizmetlere aktarma sorumluluğunu taşımalarıdır. Bu sistem İsviçre dâhil pek çok ülkede başarılı biçimde uygulanmaktadır (bakınız, yandaki metin).

Yenilikçi yardım düzenlemeleri kimi ülkelerde gerçekleştirilmiştir: Örneğin Letonya'da şiddet mağduru çocukların tedavi ve rehabilitasyonu, cinsel ilişki yoluyla bulaşan hastalıkların tedavisi için genel tıbbi kurumlarda özel birimler oluşturulmuştur. Zorunlu psikolojik tedavi giderleri Devlet tarafından karşılanmakta ve devir usulüne göre suçludan tahsil edilmektedir (bakınız, kutu).

Letonya, Çocuk Haklarını Koruma Yasası, 2003, kesim 52—Şiddet ve Yasa Dışı Diğer Fiillerin Çocuk Mağdurları

(1) Genel anlamda tıp kurumlarında özel birimler ya da bölümler oluşturulacak ve şiddet mağduru çocuğun tedavisi ve rehabilitasyonu için Devlet bütçesinden özel kaynaklar ayrılacaktır. Çocuğun tıbbi tedavi ve rehabilitasyon giderleri Devlet tarafından karşılanacak ve devir usulüyle hatası olanlardan tahsil edilecektir.

(2) Cinsel ilişki yoluyla bulaşan bir hastalığa yakalanan çocuğa özel tıbbi tedavi uygulanacaktır. Çocuğun hastalanmasında kusuru olanlar yasa gereği sorumlu tutulacak ve tıbbi tedavi giderleri kendilerinden tahsil edilecektir.

(3) Şiddet (yasa dışı fiil) mağduru bir çocukla ilgili olarak aşağıdakiler yasaktır:

1) kendisinin öyle istemesi ve bu isteğin şiddet mağduru çocuklarla ilgili özel hazırlıklı bir psikolog tarafından uygun görülmesi durumu dışında çocuğun yalnız bırakılması;

İsviçre, Suç Mağdurlarına Yardımla ilgili Federal Yasa, No. RS 312.5, 1991, madde 6, “Polis ve soruşturma mercilerinin sorumlulukları”:

(1) polis, ilk ifadesi sırasında mağduru danışma merkezlerinin varlığı konusunda bilgilendirecektir;

(2) polis, mağduru önce bu bilgileri gizli tutma hakkı olduğu konusunda bilgilendirdikten sonra mağdurun adını ve adresini bir danışma merkezine bildirecektir

2) psikolojik ya da başka tür bir destek verilmemesi;

3) çocuk böyle bir karşılaşma için psikolojik açıdan yeterince hazırlıklı değilken çocuğun bir şiddet olayının (yasa dışı fiil) olası failiyle karşılaştırılması ya da

4) bilgi alınması için ya da başka bir maksatla çocuğun zorlanması.

(4) Kendi ailesinde şiddet (yasa dışı fiil) mağduru olmuş ya da şiddet tehdidinin varit olduğu çocuğa, yanlış fiilin faillerinin çocuktan ayrı tutulması mümkün değilse aile dışı bakım sağlanacaktır.

Birleşik Krallıkta tüm mağdurlar ve tanıklarla ilgili değerlendirmeler Tanık Bakım Birimleri tarafından yapılmaktadır: değerlendirme belgeleri mağdurlar ya da tanıkların ihtiyaç duydukları yardımı belirlemekte ve kendilerini bu yardımı sağlayacak kuruluşlarla ilişkiye geçirmektedir (Kraliyet adli takibat hizmeti, Çocuk Yasası, 2005, kesim 3.14). Çocuklara yönelik tıbbi ve psikolojik yardımlara ilişkin olarak Kraliyet adli takibat hizmetleri de ayrıntılı uygulamalar geliştirmiştir. [121]

B. Çocuk mağdur ve tanıkların yargı sürecine katılımları sırasında yardım

Bir çocuğun, örneğin bir destek kişinin atanması gibi gelişim halindeki yeteneklerini dikkate alarak uyarlanmış önlemler, yargı sürecinde güçlüklerden korunma hakkı ile ilgili VIII bölümde daha geniş biçimde ele alınmaktadır. Bununla birlikte, çocuk mağdurların ve tanıkların etkili yardım alma hakkı bu tür destek kişilerin sağlanmasının ötesine geçer. Örneğin, Kılavuzların 25-c paragrafında belirtildiği gibi, çocuğun yüksek yararı gerektirdiğinde normal vasilerin (ebeveynler) yerine yasal vasilerin atanması bu kapsamdadır. [122, 123] Yasal vasinin tam tanımı, işlevi ve atanma biçimi yargı sistemlerinde farklılık gösterir. Bununla birlikte, terim, özünde, çocuğun yararının eksiksiz gözetilmesi için bunu sağlamaktan sorumlu bir yetişkinin ya da kuruluşun belirlenmesi anlamına gelir. [124]

Çocuklar için alternatif bakımın uygun kullanımı ve koşullarına ilişkin taslak Birleşmiş Milletler kılavuzları şöyle demektedir*:

Devletler, çocuğun ebeveynlerinin olmadığı ya da karar verebilecek durumda olmadığı hallerde, çocuğa da danışarak, çocuğun yüksek yararına gündelik kararlar almak üzere hem hukuksal haklara hem de sorumluluklara sahip bir

kişinin atanmasını sağlayacak bir mekanizma oluşturmalıdır.

…

Bu kişinin rolü ve özel sorumlulukları arasında aşağıdakiler de yer almalıdır:

(a) Çocuğun gerekli bakımı, sağlık hizmetlerini, psikososyal, eğitimsel ve dilsel alanlarda destek almasını sağlamak.

(b) Gerektiğinde, çocuğun hukuksal ve diğer temsil imkanlarına sahip olmasını sağlamak; bu sırada çocuğun görüşlerinin karar mercilerince dikkate alınması için çocuğa danışmak ve çocuğu hakları konusunda sürekli bilgilendirmek.

(c) Çocuğun yüksek yararını gözeterek istikrarlı çözüm yollarını belirlemek.

(d) çocukla çocuğa hizmet sunabilecek çeşitli kuruluşlar arasında bağlantı sağlamak.

(e) Ailenin izinin sürülmesinde çocuğa yardımcı olmak.

(f) Ülkesine iade ya da aile birleşmesi gibi durumlarda çocuğun yararının gözetilmesini sağlamak ve

(g) Gerektiğinde, ailesiyle temasını sürdürmesinde çocuğa yardımcı olmak.

* Çocuklar için alternatif bakımın uygun kullanımı ve koşullarına ilişkin taslak Birleşmiş Milletler kılavuzları (www.crin.org/docs/Draft_UN_guidelines.pdf).

Çocuk mağdurlar ve tanıklara yargı işlemleri sırasında yardım, hukuksal yardımlara erişimi de kapsamalıdır. Adet hukuku ülkelerinde mağdurlar yargı sürecinde taraf olamayacaklarından genel olarak böyle bir yardımdan yararlanamamaktadır. Kimi istisnalar dışında, bu nedenle mağdurlara hukuksal yardım sağlayan ülkelerin çoğu medeni hukukun geçerli olduğu ülkelerdir. Medeni hukuk ülkelerinin çoğu çocuk mağdurların hukuksal yardım alma hakkını tanımaktadır.[125, 126, 127] Vekillerinin ücretlerini ödeyebilecek durumda olmayanlar için bu yardım ücretsiz verilmektedir.[128, 129, 130] Hukuksal yardımların Devlete getireceği maddi yükün azaltılması için zaman zaman yaratıcı çözümler bulunduğu da görülmektedir: Örneğin Kolombiya'da ücretli danışman tutamayacak durumda olanlara hukuk alanındaki başka profesyoneller ya da hukuk öğrencileri yardım etmektedir. Mağdur sayısının birden fazla olduğu durumlarda ise kendilerini temsil eden avukat sayısı ikiyle sınırlanabilmektedir.

Az sayıda adet hukuku ülkesi, bir istisna olarak, çocuk mağdurların ceza davalarında hukuksal yardım almalarına olanak tanımaktadır. Böyle durumlarda giderler Devlet tarafından karşılanmaktadır.[131] Çocuk mağdurlarla ilgili bu istisnanın tüm adet hukuku ülkelerince de benimsenmesi, çocukların yargı sürecinde korunmalarına katkı sağlayacaktır.

Hukuksal yardım ihtiyacı olan çocuk mağdurlar ya da tanıklara, süreç boyunca ücretsiz bir tercüman-sözcü yardımda bulunabilir.[132,133] Yaşları, olgunluk düzeyleri ve kişiye göre özel ihtiyaçları dikkate alınarak, çocukların yargı sürecine katılmalarını sağlamaya yönelik başka yardımlar da öngörülebilir. Özel ihtiyaçlar, engellilik, etnik köken, yoksulluk, yeniden mağdur olma riski ya da bunların bir bileşiminden kaynaklanabilir.

Kolombiya, Ceza Usulü Yasası, Yasa No. 906, 2004, madde 137, “Mağdurların ceza davası duruşmalarına katılımı”: “Hakikatin ortaya çıkması, adalet ve tazminat hakları açısından, herhangi bir suçun mağdurları, aşağıda belirtilen kurallara tabi olmak üzere ceza davalarının tüm aşamalarına katılabilirler: …

3. Mağdurların haklarını fiilen kullanabilmeleri için bir avukat tarafından temsil edilmeleri zorunlu değildir; bununla birlikte, mağdurların süreçte yer alabilmeleri için ön duruşmadan başlayarak yanlarında bir hukuk pratisyeninin ya da hukuk fakültesinden bir danışman öğrencinin bulunması gerekir.

2004 tarih ve 906 sayılı yasanın özgün metni:

4. <UYGULANAMAZ PARAGRAF> ortada birden çok mağdur varsa savcı soruşturma sırasında mağdurlardan kendilerine vekil olarak iki avukat belirlemelerini ister. Eğer bu konuda bir anlaşmaya varılamazsa savcı en uygun ve ehliyetli gördüğü kişileri bu göreve atar.

5. Mağdurun sürece katılma açısından bir avukat tutacak imkânları yoksa Kolombiya Başsavcılığı talep ve ihtiyacın gerekçesi ile birlikte re’sen bir avukat görevlendirir…

Son olarak, kimi medeni hukuk ülkelerinde ceza usul hukuku, mağdurları savunan derneklerin belirli koşullarda mağdurlara yardımcı olup onları temsil etmelerine izin vermektedir: Bu sistem Kamboçya (bakınız, kutu), Fransa ve Venezüela (Bolivarcı Cumhuriyeti) gibi ülkelerde kimi suçlar için geçerlilik taşımaktadır ve mağdurların adalete erişiminde etkili bir araç olarak işlev görebilmektedir.

Kamboçya, Ceza Usulü Yasası Tasarısı, 2006, madde L.131-5, Çocuklara Yönelik Her Tür Cinsel Şiddet, Aile İçi Şiddet ya da Şiddetin Sona Erdirilmesini Hedefleyen Dernekler:

Herhangi bir suçun işlenmesinden önceki üç yıl içinde tüzükleri gereği cinsel şiddete ya da aile içi şiddete veya çocuklara yönelik şiddete karşı mücadele etme durumunda olduklarına ilişkin geçerli beyanda bulunan dernekler, aşağıdaki suçlar söz konusu olduğunda yargı sürecinde davacı olarak yer alma hakkına sahiptir:

- Yaşama yönelik kasıtlı tehdit;
- Bir kişinin taciz/rahatsız edilmesi ya da
- Cinsel taciz.

Uygulama kontrol listesi 6: etkili yardım görme hakkı

Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklarla ilgili Meselelerde Adalet Kılavuzu'nun uygulanması, özellikle çocuğun etkili yardım alma hakkının yaşama geçirilmesi açısından ilgili aktörlerin dikkate alması gerekenler:

(a) Yargıçlar:

(i) Gerektiğinde, çocuk için bir vasi atanması ya da diğer yardım önlemlerinin uygulanması emri çıkarma;

(ii) Böyle bir kurumun bulunduğu ülkelerde, atamanın yasa uygulayıcılar tarafından talep edilmemesi halinde destek kişi atanması (destek kişinin rol ve işlevleriyle ilgili daha fazla bilgi için bakınız bölüm VIII).

(b) Yasaları uygulamakla görevli olanlar:

(i) Suç mağduru ve tanığı çocukların yararlanabilecekleri yardımlara ilişkin bilgilerin polis karakollarında bulundurulması;

(ii) Yasaları uygulamakla görevli olanlarla ilk temas üzerine, kendi onayları da varsa, çocuk mağdurlar ve tanıkların hemen destek hizmetlerine yönlendirilmesi;

(iii) Böyle bir kurumun bulunduğu ülkelerde, destek kişi atanması (destek kişinin rol ve işlevleriyle ilgili daha fazla bilgi için bakınız bölüm VIII).

(c) Avukatlar: Mağdurların avukat yardımından yararlanabildiği ülkelerde mağdurların yardım hizmetlerinin varlığı konusunda bilgilendirilmesi, suç mağdurlarının bu yardımlara en iyi biçimde erişebilmeleri için bu hizmetler ve yetkililerle temasa geçilmesi;

(d) Yasamacılar/politikaları belirleyenler:

(i) Yasal düzenlemelerde, mağdur tüm çocuklar ve tanıkların gerekli yardımlara erişim hakkına yer verilmesi; bu yardımların, suç belirlendikten sonra mümkün olan en kısa zamanda ve veriliş biçimleri de belirlenerek gerektiğinde tıbbi psikolojik, sosyal ve diğer yardımları içermesi; örneğin hükümet ya da hükümet dışı kuruluşlar tarafından sağlanacak bu hizmetlerin

eşgüdümü için polis ya da savcılık görevlendirilebilir;

(ii) Çocuk mağdurlara yardım ve destek amaçlı hizmetlerin sağlanması ve geliştirilmesi;

(iii) Özel yaşamın mahremiyetine özen gösteren ve başvuranların damgalanmasına meydan vermeyen topluluk temelli, hükümet dışı hizmetlerin örgütlenmesini teşvik etme;

(iv) Yargı sürecinde yer alan çocuklara bir hukuk danışmanı atanması yoluyla hukuksal yardım sağlanması (gerektiğinde bu danışman mahkeme tarafından atanmalı ve mağdura ücretsiz hizmet vermelidir);

(v) Mağdur savunma kuruluşlarının çalışmalarının, örneğin bu kuruluşlara çocuk mağdurları yargı sürecinde temsil etme izne vererek desteklenmesi;

(vi) Örneğin ailenin ve topluluğun desteğinin taşıdığı önem konusundaki bilgilere erişimi yaygınlaştırarak mağdur çocuklara ve yargı sürecinde yer alan diğer çocuklara bakan kişilerin destekleyici rollerinin güçlendirilmesi.

(e) Hükümet dışı kuruluşlar ve topluluk temelli kuruluşlar:

(i) Örneğin polis ve savcılık hizmetleriyle yakın ilişki halindeki çocuk koruma merkezleri kurarak çocuk mağdurlara ve tanıklara yardım sağlanması çabalarında Devletlere destek olunması;

(ii) Yargı sürecinde yer alan çocuklara hizmet verebilecek topluluk temelli koruma ve destek mekanizmalarının yaygınlaştırılması;

(iii) Çocuk mağdurlara bakan kişilerin destekleyici rollerini güçlendirecek çalışmalar yapılması.

(f) Savcılar:

(i) Böyle bir yönlendirme yasaları uygulamakla görevli olanlar tarafından yapılmamışsa çocuk mağdurlar ve tanıkların mevcut destek hizmetlerine yönlendirilmesi;

(ii) Çocuk mağdurların ve tanıkların mevcut destek hizmetlerine erişim durumlarının izlenmesi ve gerektiğinde yardım almalarını sağlayacak önlemlere başvurulması;

(iii) Gerektiğinde, çocuk için bir vasi tayini talep edilmesi ya da diğer yardım önlemleri için gerişimde bulunulması.

VII. Özel yaşamın gizli tutulması hakkı

Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklarla ilgili Meselelerde Adalet Kılavuzu, bölüm X, özel yaşamın gizliliği hakkı

26. Çocuk mağdurlar ve tanıkların özel bilgilerinin korunmasına birinci derecede önem verilmelidir.

27. Bir çocuğun yargı sürecinde yer almasıyla ilgili bilgiler korunmalıdır. Bu, gizliliğin sürdürülmesi ve yargı sürecinde mağdur ya da tanık durumunda olan çocuğun bilinmesine yol açabilecek bilgilerin sınırlı tutulmasıyla sağlanabilir.

28. Çocuğun kamuoyu önüne fazlaca çıkarılmasını engellemeye yönelik önlemler alınmalıdır; örneğin, ülkedeki mevzuat buna elverişliyle çocuk ifade verirken dinleyicilerin ve medyanın salonda bulundurulmaması gibi.

Mağdur ya da tanık konumundaki bir çocuğun bilgilerinin özellikle medyada yer alması çocuk açısından dramatik sonuçlara yol açabilir. Bir kere böyle bir durum çocuğun güvenliğini tehlikeye düşürebilir (bakınız, güvende olma hakkı ile ilgili bölüm IX). Ayrıca çocukta yoğun bir utanç ve küçük düşme duygusuna yol açabilir, gerçekte olanları anlatması açısından caydırıcı olabilir ve çocuk duygusal açıdan büyük zarar görebilir. Çocuk mağdur ya da tanıkla ilgi bilgilerin açığa vurulması, özellikle cinsel istismar gibi olaylarda, çocuğun ailesiyle, akranlarıyla ve çevresiyle olan ilişkilerini basınç altına sokabilir. Kimi durumlarda çevrenin çocuğu

damgalaması da söz konusu olabilir ve bu da ikinci mağduriyeti beraberinde getirebilir. Çocuk Haklarına dair Sözleşme çocuk satışı, çocuk fuhşu ve çocuk pornografisi ile ilgili İsteğe Bağlı protokolün 8 (e) maddesi, çocuk mağdurların özel yaşamının ve kimliğinin korunması için gerekli önlemlerin alınmasını ve bu konuda gereksiz bilgilerin dolaşıma sokulmasının önlenmesini öngörmektedir.

Uluslararası uygulama

Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Tüzüğü, madde 57 paragraf 3 (c) ve madde 57, ve madde 68, paragraf 1'de mağdurların ve tanıkların bilgilerinin gizli tutulmasına ilişkin duyarlılıkları özel olarak ele almaktadır. Uluslararası Ceza Mahkemesi mağdurlar ve tanıkların özel yaşamının gizli tutulması hakkını, sanıkların açık yargılanma hakkıyla rekabet halinde, bununla dengelenmesi gereken bir hak olarak belirlemektedir.*

* Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde Durum, No. ICC-01/04, Savcı v. Thomas Lubanga Dyilo, Dava No. 01/04-01/06, Tüzüğün 81 (2) ve (4) kurallarına göre Açıklamaların Sınırlandırılması Başvurularının Nasıl Ele Alınacağıyla ilgili Genel İlkeleri Belirleyen Karar (PT), 19 Mayıs 2006, para. 32.

Tüm mağdurların özel yaşamlarının gizli tutulması hakkına sahip oldukları genel kabul görmüştür. Özellikle çocuk mağdurlar bu hakka sahiptir ve durum kimi örneklerde Devletlerin anayasalarında da yer almaktadır.[134,135] Kılavuzlar, çocuk mağdurların ve tanıkların bilgilerinin gizli tutulmasını sağlama açısından iki temel yol önermektedir: Birincisi, çocuk mağdurlar ve tanıklara ilişkin belgelerin açıklanmasına sınır getirilmesi; ikincisi, genel olarak halktan kişilerin ya da orada bulunması gerekmeyen kişilerin mahkeme salonlarına alınmaması.

A. Bilgilerin dışa açıklanmasına sınır

Kılavuzların 27. Paragrafında öngörülen, çocuk mağdurlar ve tanıkların özel bilgilerinin korunmasına yönelik birinci önlem, yargı sürecindeki mağdur ya da tanık durumundaki çocuğun kimliğinin belirlenmesine yol açacak bilgilerin açıklanmasına sınırlama getirilmesidir. Kimi devletlerde yargı mercileri çocuğun kim ve nerede olduğuna ilişkin bilgilerin giz tutulmasından sorumludur.[136, 137, 138] Bu kural çocuk mağdurlar ve tanıkların yanı sıra yasalarla sorunlu çocuklara da uygulanabilir niteliktedir. Aslında, gizlilik, yaş ya da örneğin cinsel suçlar gibi belirli fiillerin niteliğine bakılmaksızın tüm mağdurlar için sağlanmalıdır. Bilgilerin açıklanmasına getirilecek sınırlama, açıklama biçimi ister sözlü, ister yazılı ister görsel-işitsel olsun davaya dâhil olan tarafların korunmasını sağlar.

Çocuk mağdurlar ve tanıklarla ilgili bilgilerin gizli tutulmasını güvence altına alan iç hukuk düzenlemelerinin bir örneği ABD'de çocuk mağdurların ve tanıkların haklarıyla ilgili federal mevzuatta bulunabilir (bakınız, kutu).

Birleşik Devletler, Birleşik Devletler Yasa derlemesi, Başlık 18, bölüm 223, kesim 3509, Çocuk mağdurların ve tanıkların hakları, alt kesim *(d)*, Özel yaşamın gizliliği:

(1) Bilgilerin gizli tutulması.–

A) Bir ceza davasıyla ilgili olarak alt paragraf (B)'de belirtilen yetkilerle hareket eden kişi–

(i) çocuğun adının geçtiği ya da çocukla ilgili başka bilgiler içeren tüm belgeleri, bu bilgilere sahip olması gerekmeyen başka hiç kimsenin ulaşamayacağı bir yerde muhafaza edecektir ve

(ii) yukarıda (i) paragrafta belirtilen belgeleri ya da çocukla ilgili olup bu belgelerde yer alan bilgileri yalnızca yargı sürecinde yer alan ve bu bilgilere sahip olmasının bir gerekçesi olan kişilere açık edecektir.

(B) Alt paragraf (A) aşağıda belirtilenlerin hepsi için geçerlidir–

(i) Adalet Bakanlığı'nın tüm personeli, davayla ilgili görev yapan infaz memurları ve yargı işlemlerine yardım için Hükümet tarafından görevlendirilen kişiler dâhil olmak üzere Hükümetin davayla ilgilenen tüm personeli;

(ii) Mahkeme'de görev yapanlar;

(iii) Savunma tarafı vekili, işlemlerde yardımcı olmak üzere savunma tarafı ya da onun vekili tarafından tutulan kişiler dâhil olmak üzere savunma tarafı ve

(iv) jüri üyeleri.

(2) Mühürlü dosyada muhafaza– Bir çocukla ilgili olup adını ve başka bilgilerini içeren, mahkeme sürecinde ortaya çıkan tüm evraklar bu yönde herhangi bir mahkeme kararı alınmasına gerek olmadan mühürlü dosyalarda muhafaza edilecektir. Dosyalama işlemlerini yapan görevli bunları mahkeme kâtibine teslim edecektir–

(A) mühürlü olarak muhafaza edilen belgelerin tümü ve

(B) dosyanın herhangi bir çocuğun adını ve çocukla ilgili bilgileri içeren bölümlerinin kamu kayıtlarında muhafazası…

(4) Bilgilerin açıklanması.– Bu alt kesim, çocuğun adının ya da çocukla ilgili diğer bilgilerin savunma tarafına, savunma tarafının vekiline, çok disiplinli çocuk istismarı ekibine, atanmış vasiye ya da hazır bulunan bir yetişkine veya mahkemenin bu açıklamanın çocuğun yararına olacağını düşündüğü başka herhangi birine açıklanmasına yasak getirmez.

Çocukla ilgili bilgilerin dışarıya açıklanmasının önlenmesi, kimi Devletlerde bu tür bilgilerin yayınlanmasına yasak getiren hükümler aracılığıyla daha ileri düzeyde güvence altına alınmıştır. Çocuğun resimlerinin ya da fotoğraflarının medya tarafından yayınlanmasının yasaklanması da bu kapsama girer. Öyle ki getirilen yasak ve sınırlamalara rağmen bilgi sızdığı durumlarda bile medyanın bunları kullanması yasaklanmıştır. [139, 40, 141, 142, 143] Mahkeme tarafından verilen özel bir emir de bu sonucu getirebilir. [144] Böylelikle, listelenmiş cinsel ve şiddet içeren suçlar söz konusu olduğunda 18 yaşından küçük bir mağdurun ya da tanığın kimliğinin belirlenmesini sağlayacak bilgilerin açığa vurulması, herhangi bir başvuru halinde yargıç tarafından

zorunlu olarak yasaklanır. Otomatikman yasaklama daha koruyucudur. Çeşitli Devletler bu tür korunmuş bilgilerin yayınlanmasını suç saymaktadır.[145, 146]

B. Salonda bulunabileceklere sınır

Çocuk mağdurun ya da tanığın hazır bulunduğu oturumları izleyebilecek olanlara sınırlama getirilmesi, 28 Kılavuzların 28'inci paragrafında belirtilen özel bilgilerin korunmasına yönelik ikinci önlemdir. Oturumlara katılmaya getirilen sınırlama genellikle mahkeme emri şeklindedir ve bu sınırlamalar farklılık taşıyabilir. Kimi durumlarda mahkeme yalnızca belirli kategorilerdeki kişileri oturum dışı tutabilir. Bununla birlikte pek çok Devletteki mevzuat, çocuk mağdurların ya da tanıkların bilgilerinin korunması bağlamında mahkemenin tüm oturumları dışa kapalı tutmasına izin verir (sadece görüntü kaydı alınması). [147, 148,149] Böyle bir emir mahkemenin kendi inisiyatifiyle (*proprio motu)* çıkartılabileceği gibi bir tarafın talebi üzerine de bu emir çıkartılabilir. Çocuk mağdurların ya da tanıkların katılacağı oturumların görüntüye alınması emrine ilişkin genel kurallara kimi durumlarda cinsel suçlar ya da insan ticareti gibi suçlar söz konusu olduğunda oturumların otomatikman kapalı yapılması kuralı da eşlik edebilir. [150,151]

Uygulama kontrol listesi 7: özel yaşamın gizli tutulması hakkı

Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklarla ilgili Meselelerde Adalet Kılavuzu'nun uygulanması, özellikle çocuğun özel yaşamının gizliliği hakkının yaşama geçirilmesi açısından ilgili aktörlerin dikkate alması gerekenler:

(a) Yargıçlar: suç mağduru ve tanığı çocukların bilgilerinin gizli tutulması ilkesinin gözetilmesi; gerektiği durumlarda çocuk mağdurların ya da tanıkların gizliliğinin korunması için tamamen kapalı, görüntüsü alınan oturumlara karar verilmesi;

(b) Yasaları uygulamakla görevli olanlar: suç mağduru ve tanığı çocukların bilgilerinin gizli tutulması ilkesinin gözetilmesi; özellikle, ön izin olmaksızın bu bilgilerin başka herhangi bir kişiye açıklanmaması;

(c) Avukatlar: suç mağduru ve tanığı çocukların bilgilerinin gizli tutulması ilkesinin gözetilmesi; özellikle, ön izin olmaksızın bu bilgilerin başka herhangi bir kişiye açıklanmaması; bu önlemlerin otomatikman uygulanmadığı durumlarda çocuk mağdurun ya da tanığın kimliğinin korunması için önlemler talep edilmesi;

(d) Yasamacılar/politikaları belirleyenler: yargı mercilerinin çocuk mağdurlar ve tanıkların kimliği ve yerlerine ilişkin bilgilerin gizli tutulmasını sağlamaktan sorumlu kılınmaları; bu tür bilgilerin medya aracılığıyla yayılmasının yasaklanması ve suç sayılması; cinsel suçlar ya da insan

ticareti gibi suçlar söz konusu olduğunda oturumların otomatikman kapalı yapılması;

(e) Medya: mağdurun özel ve kişisel bilgilerinin korunmasına yönelik öz denetim önlemleri benimsenmesi ve bunlara uyulması;

(f) Tüm paydaşlarla birlikte hükümet dışı kuruluşlar: medyanın suç mağduru ve tanığı çocukların haklarıyla ilgili rol ve sorumlulukları hakkındaki farkındalığın artırılması;

(g) Savcılar: suç mağduru ve tanığı çocuklarla ilgili bilgilerin gizliliğine saygı gösterme; önlemlerin otomatikman uygulanmadığı durumlarda çocuk mağdur ya da tanığın kimliğinin korunmasına yönelik özel önlemler talep edilmesi; çocuğun özel yaşamının gizliliği hakkı ihlal edildiğinde medyaya yönelik kovuşturma başlatma.

VIII. Yargı sürecinde güçlüklerden korunma hakkı

Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklarla ilgili Meselelerde Adalet Kılavuzu, bölüm XI, yargı sürecinde güçlüklerden korunma hakkı

29. Profesyoneller, çocuk mağdurlar ve tanıkların yararına ve saygınlıklarına özel gösterilmesi açısından araştırma, soruşturma ve kovuşturma süreçlerinde güçlükleri engelleyici önlemler almalıdır.

30. Profesyoneller çocuk mağdurlar ve tanıklara duyarlılıkla yaklaşmalıdır ki:

(a) Yüksek yararlarına olduğunda, yargı süreci içinde yer aldığı sürece kendilerine refakat etme dâhil çocuk mağdurlar ve tanıklara gerekli destek verilebilsin;

(b) Çocuk mağdurlar ve tanıklara, yargı sürecinden neler beklenebileceği konusunda mümkün olduğu kadar kesin bir fikir verilebilsin. Çocuğun9 oturum ve duruşmalara katılımı önceden planlanmalı, çocuklarla süreç boyunca temasta olan profesyoneller arasında sürekliliği sağlamak için her tür çaba gösterilmelidir;

(c) Gecikmeler çocuğun yararına olmadığı sürece duruşmalar mümkün olduğu kadar erkene alınabilsin. Çocuk mağdurlar ve tanıkların yer aldıkları suçların soruşturulması çabuklaştırılmalıdır; çocuk mağdur ve tanıkların yer aldıkları davalar için bunları hızlandıracak usuller, düzenlemeler ya da mahkeme kuralları getirilmelidir;

(d) Çocuğa duyarlı usullerin benimsenmesi ve uygulanması: çocuklar için tasarlanmış görüşme odaları; aynı mekânda olmak üzere çocuklara yönelik çeşitli disiplinleri kapsayan hizmetler; çocuk tanıkların ihtiyaçlarını gözeten uyarlanmış mahkeme ortamları; çocuklar ifade verirken ara verilmesi; duruşmaların çocuğun yaşına ve olgunluk düzeyine uygun saatlere alınması; çocuğun mahkemeye ancak ihtiyaç olduğunda gitmesini sağlayacak uygun bildirim sistemi ve çocuğun ifade vermesini kolaylaştıracak düzenlemeler.

31. Profesyoneller ayrıca aşağıdakilere yönelik önlemler almalıdır:

(a) Yapılacak görüşmelerin sayısının sınırlı tutulması: yapılacak görüşme, alınacak ifade, oturum sayısını azaltmak, özellikle yargı süreciyle gereksiz teması önlemek için çocuk mağdurlar ve tanıklardan kanıt toplanmasında örneğin video kayıt gibi özel usullere başvurulması;

(b) Çocuk mağdurlar ve tanıkların korunması açısından, hukuk sistemine uygun düşmesi halinde ve savunma tarafının haklarına da saygılı olarak, çocuklara sanık tarafından soru sorulmasından kaçınılması: gerektiğinde mağdur çocuklar ve tanıklarla mahkemede, suç isnat edilen kişinin göremeyeceği şekilde görüşülmeli, bunun için özel bekleme salonları ve görüşme mekânları tahsis edilmelidir;

(c) Çocuk mağdurlar ve tanıklara çocuğa duyarlı tarzda soru yöneltilmesi ve yargıçların denetimine imkân tanınması için ifade verme sürecinin kolaylaştırılması ve örneğin çeşitli yollara başvurarak ya da psikoloji uzmanları görevlendirerek potansiyel ürküntü tehlikesinin azaltılması.

Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklarla ilgili Meselelerde Adalet Kılavuzu paragraf 29'da belirtildiği gibi, yargı sürecinin en başından sonuna kadar ortaya çıkabilecek güçlüklerin önlenmesi, çocuk mağdurlar ve tanıkların yararının gözetilmesinin ve saygınlıklarının korunmasının önkoşuludur. Profesyoneller, yargı sürecinde çocuğun gereksiz stres içine girmesini önleyerek çocuğun sürece katılımını kolaylaştırmaktan ve daha az zarar verici hale getirmekten sorumludur. Sonuçta, çocuk mağdurlar ve tanıkların güçlüklerden korunması yargı süreçlerine katılım kapasitelerini artıracaktır.

Çocuk mağdurlar ya da tanıklar yargı süreci boyunca çeşitli güçlüklere maruz kalırlar; buna "ikinci mağduriyet" de denmektedir. Bu durum, mahkemeyi beklerken ve mahkemede ifade verirken, işlenen suçun anlatıldığı, nelerin olup bittiğinin yeniden ortaya konulduğu sırada ortaya çıkabilir.

Bir kere, özellikle cinsel istismar vakaları söz konusu olduğunda, bu tür durumların tanığı ya da mağduru olan çocuklar gerçekleri ortaya koymakta ve kendi görüşlerini anlatmakta özellikle isteksiz olabilirler. Özellikle çocuğun çok yakını bir kişi söz konusuysa bir suçu bildirip bildirmeme kararı ve istenilen bilgilerin çocuktan alınış biçimi çocukta psikolojik strese yol açabilir. Bu stresin nedenleri ve niteliği failden

gelebilecek herhangi bir zarar, söylenenlere inanılmaması korkusu, ebeveynlerden gelebilecek olumsuz tepkilerden duyulan korku, suçu kendinde arama vb. olabilir. Bu tür bir stresin birtakım sonuçları olacaktır ve bu sonuçlar çocuğun yaşamının çeşitli alanlarında görülebilir.

Örneğin okuldaki durumunda, akranlarıyla olan ilişkilerinde, aile yaşamında, iletişim tarzında, kendine zarar verme gibi şiddet içeren davranışlara yönelmede vb. [152] Çocuğun yararının ve saygınlığının tam olarak dikkate alınmadığı durumlarda bu güçlükler daha da artabilir.

İkincisi, mahkeme öncesi bekleme süresi, özellikle yaşları küçük olan çocuklar açısından çok güç bir deneyim olabilir. Gecikmenin, örneğin erteleme ya da daha kötüsü suçlanan kişilerin tacizleri gibi faktörlerle eşleşmesi durumunda bunun çocuk üzerindeki olumsuz etkileri fazla olacaktır ve çocuğun uyumlu gelişiminin bu durumdan zedelenmesi mümkündür. Çocuğun mağduriyetine yol açanların bir aile üyesi ya da aile üyeleri olması durumunda, sorunun ortaya çıkması aile içi yansımalar yaratacaktır ve bu da çocukları süreç boyunca etkileyecektir. Böyle durumlarda çocuklar suç isnat edilen kişilerle doğrudan ya da dolayı temaslarını sürdürebilirler ve verdikleri ifadeleri değiştirmeleri ya da ifade vermemeleri yönünde baskılarla karşılaşabilirler.

Üçüncüsü, mahkemede ifade verme çocuklar açısından çok stresli bir durumdur. Sanıkla ve/ya da mahkemede başka kişilerle aynı yerde olma; bir cinsel istismar olayı söz konusuysa olayın özel ve utandırıcı ayrıntıları; sorulan soruları anlayamama; gülünç görünme, vb. çocukların böyle durumlardaki korkularının ve çaresizlik duygularının nedenleri arasındadır. Oysa mahkemede kanıt sunma işi her zaman yıpratıcı olmak zorunda değildir; doğrulayıcı bir deneyim de olabilir. Dolayısıyla, yapabilecek durumdaysa ve bunu istiyorsa çocuğun ifade vermeye teşvik edilmesi yerinde olacaktır. Bu açıdan bakıldığında iyi hazırlanılmış ve çocuk dostu bir yargı süreci yararlı da olabilir; çünkü çocuğa haklarının ihlal edilmiş olduğunu ortaya koyma, bu haksızlığı resmen kınama ve kendini savunma fırsatları sunar. Dolayısıyla, mağdurlar ve tanıkların güçlüklerden korunması yargı sürecindeki tüm aktörlerin ortak sorumluluğundadır. Süreçte yer alan profesyoneller şunlardır:

(a) Bir suçun işlenmiş ya da işlenmekte olduğunun işaretlerini genellikle ilk gözlemleyebilecek ve işlemlerin çocuk üzerindeki etkilerini saptayabilecek konumdaki kişiler olarak öğretmenler, tıp ve sosyal hizmetler alanında çalışanlar;

(b) Çocuğun olaya ilişkin açıklamalarını ilk alan kişiler olarak yasaları uygulamakla görevli olanlar;

(c) Dava açıp açmamaya, açıldığında gelişecek süreçlere çocuğun dayanıp dayanamayacağına karar verme durumunda olan savcılar;

(d) Çocuk mağdurlar ya da tanıkların dâhil oldukları davaların gecikmeye meydan vermeden, mahkeme salonundaki tartışmaları ve sorgulamaları denetim altında tutarak bunların çocuk dostu tarzda yürümesini sağlayacak olan yargıçlar;

(e) Geçerli olduğu durumlarda, birinci görevleri çocuğun yüksek yararının gözetilmesini sağlamak olan mağdur çocukların avukatları.

Yargı sürecinde güçlüklerden korunma hakkı, Kılavuzların 30 ve 31 maddelerinde, aşağıda özetlenen altı ilke ışığında ortaya konulmuştur:

(a) çocuğun yardı sürecine dâhil olduğu durumlarda bir destek kişi tarafından sağlanacak yardımlar;

(b) Yargı sürecine ilişkin belirlilik sağlanması;

(c) Çocuk mağdurlar ve tanıkların yer aldıkları soruşturmaların, duruşmaların ve davaların hızlandırılması;

(d) Çocuk dostu usuller belirlenmesi;

(e) Yargı süreciyle gereksiz temastan kaçırılması;

(f) Korkutma/sindirme gibi girişimlerin önlenmesi.

A. Yargı sürecinde bir destekleyicinin yardımları

Çocuk mağdurun ya da tanığın mahkemede hazır bulunduğu sırada destekleyici bir kişinin orada bulunması, ülkedeki ceza davaları usulünün (yargıç ve savcının aynı olduğu ya da karşılıklı tarafların olduğu) niteliğinden bağımsız olarak çeşitli ülkelerde öngörülmektedir (bakınız, yandaki metin).

Az sayıda uluslararası belge, özellikle Suç ve Güç İstismarı Mağdurları için Adalet Açısından Temel İlkeler Bildirgesi (ilke 6 *(c)*) yargı sürecinde mağdura destek sağlanması konusu özel olarak ele almaktadır.

İç mevzuat, mağdur ya da tanık için böyle bir destek kişisinin bulunmasının amacını net biçimde belirlemelidir ki amaç duygusal destek sağlamak ve mahkemeye çıkmanın olası zararlı etkilerini azaltmaktır. Çocuğun yanında her zaman bir yetişkin bulunmalıdır; bu kişinin varlığı çocuk strese girerse kendisine yararlı olacaktır. Destek kişi, tercihen, yargı sürecinin başında, ilgililer olaya ilişkin bilgi toplamaya başladıklarında belirlenmeli ve bu kişi süreç boyunca çocuğun yanında olmalıdır. Destek kişinin varlığı ayrıca çocuğun kendisini ifade etmesine ve katılım hakkının gerçekleşmesine de yardımcı olabilir. Dolayısıyla bu, yargıçların çocuğun mahkemeye çıkması açısından tercih edebilecekleri bir yoldur ve savcılar, yerine göre çocuğun vekili için de uygulanabilir.

Destek kişinin belirlenmesinde başvurulacak ölçütler çocuğun yaşına ve durumuna göre farklılık gösterebilir. Kimi Devletlerin mevzuatı, işlenen suçun mahiyetine göre, çocuk için görevlendirilecek destek kişiyi otomatikman belirler (örneğin İtalya'da Ceza Yasası Madde 609 cinsel sömürü mağduru çocuğa sürecin her adımında yardımcı olunmasını öngörür). İsviçre [153] ve Nepal gibi kimi Devletlerde ise bu destek kişinin mağdurla aynı cinsiyetten olması öngörülür. Bu örnekler destek kişinin cinsiyeti konusunun yasa yapıcılar tarafından dikkate alındığını göstermekle birlikte, mağdur çocuklara kendilerine destek olacak kişinin cinsiyeti konusunda tercihte bulunma imkanı tanınması daha koruyucu olacaktır ve bu nedenle özendirilmelidir. Kimi adet hukuku ülkelerinde mağdur çocuklar için destek kişisi görevlendirilmesi yargıçların yetkisine içseldir; yargıçlar buna kendi başlarına karar verebilecekleri gibi, savcılığın ya da savunma tarafının talebi üzerine de böyle yapabilirler. Adet hukukunun geçerli olduğu diğer ülkelerde destek kişi atama yetkisi yasalarda özel olarak belirtilmektedir. [154] Destek kişi atanması mağdurun ya da tanığın kendisi tarafından da talep edilebilir.[155]

Uluslararası uygulama

Uluslararası Ceza Mahkemesi Mağdurlar ve Tanıklar Birimi mağdurlara ve tanıklara yardım ve koruma sağlanmasıyla görevlidir, Buna, “söz konusu kişilere yargı sürecinin değişik aşamalarında yardımcı olmak”
(Uluslararası Ceza Mahkemesi Usul ve Kanıtlarla ilgili Kurallar, kural 16, para. 1 *(c)* ve “[Mahkeme önünde ifade vermeye çağrıldıklarında yardım” da dâhildir (kural 17, para. 2 *(b)* (ii)). Uluslararası ceza adaletindeki diğer kurumlar açısından mağdurlara ve tanıklara yardım zorunluluğu özellikle ırza tecavüz ve cinsel saldırı gibi olaylarda verilecek desteği de içerir.

Destek kişinin statüsü farklı devletlerin mevzuatına göre çeşitlilik gösterir: "çocuğun seçeceği bir kişi", "güvenilir bir kişi", "bir yetişkin", "çocuğun ebeveyni ya da yasal vasisi", "bir arkadaş ya da aileden bir kişi", "özel vasıflı bir kişi", "çocuğa yakın başka bir kişi" ya da "mahkeme tarafından onaylanan başka bir kişi" gibi… Ancak, burada asıl önemli olan nokta bu kişinin belirli özellikleri taşıyor olmasıdır: *(a)* baskı, yeniden mağduriyet ve ikinci mağduriyet gibi risklerin önlenmesi açısından farklı yaşlardan ve toplumsal kesimlerden çocuklarla iletişim konusunda yeterince, mümkünse profesyonel eğitim almış olma; *(b)* çocuğa somut destek sunma ve aktif katılımını kolaylaştırma; *(c)* kendi varlığıyla işlem ve süreçlerde aksamaya yol açmama ve *(d)* çocuğun da yer aldığı bir süreç sonucunda seçilmiş olma. Mağdur çocuklara destek grubu (bakınız, kutu) ya da mağdur hizmet birimleri bu amaca yönelik olarak özel vasıflı kişiler sunabilir. Bağımsız bir merci destek kişinin belirlenmesi sürecini denetlemelidir. Değerlendirme sırasında, çocuğun destek kişi olarak kimi tercih ettiğine de saygı gösterilmelidir. Bununla birlikte, kimi durumlarda çocuğun kendi tercihinin dikkate alınmaması çocuğun yararına olabilir. Örneğin destek kişinin birtakım manipülasyonlarda bulunabileceği kuşkusu varsa ve/ya da çocuk kendi görüşlerini serbestçe ifade edemiyorsa bu yola başvurulabilir.

Destek kişinin tam olarak rolü ABD'deki mevzuatta ayrıntılı olarak belirlenmektedir (bakınız, kutu).

Birleşik Devletler Yasa derlemesi, Başlık 18, bölüm 223, kesim 3509, Çocuk mağdurların ve çocuk tanıkların hakları, alt kesim *(i)*:

"Mahkeme, kendi takdiriyle, çocuk ifadesini verirken yetişkin kişinin çocuğa fiziksel olarak yakın bulunmasına ve temasına izin verebilir. Mahkeme, yetişkin refakatçinin duruşma boyunca çocuğun elini tutmasına ya da çocuğu dizine oturtmasına izin verebilir. Çocuğun yanında bulunan yetişkin, ifade sırasında çocuğa yöneltilen bir soruya çocuk yerine kendisi yanıt veremez ya da çocuğu belirli bir yanıta yönlendiremez. Çocuk ifade verdiği sırada yanında bulunan kişi videoya kaydedilir."

Mağdur çocuk destek grubu. Kimi ülkelerde mağdur çocuklara yardım sunan kuruluşlar, örneğin Avustralya'daki "Bugün Tüm Çocuklar Korunsun" mahkemeye çıkmadan önce ve mahkeme sırasında çocuklara yardımcı olacak eğitilmiş gönüllüler çalıştırmaktadır. Bu kişiler çocukların mahkeme ortamına alışmalarını sağlamakta, tanık olarak rollerini anlatmakta, bekleme sırasında çocukları eğlendirmekte ve ifade sırasında destek kişiler olarak yanlarında oturmaktadır.

Mağdur Hizmetleri Birimi. Bu birimler genellikle en az bir yönetici ile gönüllülerden oluşmaktadır. Verilebilecek örneklerden biri "Institut national d'aide aux victimes et de mediation"dur (Fransa). İlgili Devletin mevzuatına göre mağdur hizmet birimlerinin verebilecekleri hizmetler arasında şunlar da yer almaktadır: telefon görüşmeleriyle mağdurlarla ilk temasın sağlanması; davanın durumu hakkında bilgi sağlanması; ilgili usulleri anlatmak üzere oturumlar öncesinde, sırasında ve sonrasında mağdurların yanında olma; teknik soruları yanıtlama ve mağdurların ilk kez duyuyor olabilecekleri

terimleri açıklama; mağdurların söylediklerini dinleme; tazminat talebi formlarının doldurulmasına yardım; danışmanlık, güvenlik önlemleri vb. diğer kaynaklar konusunda mağdurları bilgilendirme.

B. Yargı sürecinde belirlilik sağlanması

Ek güçlüklerin azaltılması açısından çocuk tanık ve destek kişi açısından belirli bilgilere önceden sahip olunması özellikle önemlidir: çocuktan ifadesi istenip istenmeyeceği, istenecekse ne zaman isteneceği; bu ifade işlemini kolaylaştıracak birtakım düzenlemelerin yapılıp yapılamayacağı; duruşmaya kimlerin katılacağı gibi. Yargı sürecinde yer alan kişilerin gerekli bilgileri edinme hakkı, belirli uluslararası hukuk belgelerinde mağdurlar ve tanıklar, özel olarak da çocuk mağdurlar ve tanıklar için öngörülmektedir.[156, 157]

1. Dava sonuçlanıncaya kadar çocukla süreci takip etmesi için meslekten tek bir kişinin görevlendirilmesi

Yargı sürecinde süreklilik ve öngörülebilirlik çocuğun kendini daha güvende hissetmesine olanak tanır. Genel olarak, çocuğa yargı sürecinde belirli bir kontrol duygusu kazandırılması çocuğu güçlüklerden koruma açısından önem taşır. Özellikle, genelde güç manipülasyonu ve kötüye kullanımı ile nitelenen istismar olaylarında çocuğun kontrolü yeniden eline alması önemlidir. Yargı sürecinde güçsüzlük ve olayları kontrol edememe duygusu çocuğun yeniden mağdur olması gibi bir sonuç verebilir.

Destek kişisini erken bir aşamada görevlendirmek ve bu kişinin yargı işlemleri boyunca çocuğa eşlik etmesini sağlamak, önerilen bir yoldur. Çocuk bu kişiyi daha iyi tanıyıp yakınlaştıkça kendini daha rahat hisseder. Uygun bir profesyonelin en başta görevlendirilmesi ve bu kişinin sonuçlanıncaya kadar davanın sorumluluğunu taşıması böyle bir istikrar sağlayabilir. Her devletin kendi iç hukukuna göre bu profesyonel bir infaz görevlisi, savcı, avukat ya da meslekten başka bir kişi olabilir. Bu profesyonellere çocuklarla ilgili konularda özel eğitim verilmesi zorunlu tutulmalıdır. Kimi yargı sistemlerinde şikâyet ilgili mercie iletildikten sonra profesyonel kişi süreci takip eder ve şikâyetin olası sonuçları konusunda çocuğu bilgilendirir. Çocuğun yargı süreci ve sistemiyle her temas noktasında hep aynı profesyonelin odak kişi olarak bulunması tercih edilir bir durumdur.

2. Tanığın alıştırılması

(a) Tanığın alıştırılması: adet hukuku ülkeleri

Çocuk mağdurların ve tanıkların süreçler ve işlemler sırasında yönlerini yitirmelerini ve dağılmalarını önlemek için adet hukuku ülkelerinin çoğunda benimsenmiş olan etkili diğer bir yol da "tanığın alıştırılması" şeklindedir. Mahkeme önüne çıkmadan önce tanığın mahkeme işlemlerine alıştırılması, tarafların kendi tanıklarını hazırlama hakkına sahip oldukları adet hukuku

ülkelerinde yerleşik bir uygulamadır. Bu hazırlık, tanıklar mahkemeye çıktığında, özellikle karşı tarafın sorularıyla karşılaştığında dağılmalarını ve kontrolü yitirmelerini önleme açısından büyük önem taşır. Savcılık tarafı olsun savunma tarafı olsun tanığı çağıran taraf, tanığın mahkemeye çıktığında neler olabileceği konusunda bilgilendirmeli, tanığın kendine olan güveninden, yapacağı açıklamalardan emin olmalıdır.

Böylece tanık karşı sorulara yanıt vermeye ve diğer tarafın sunduğu kanıtları geçersiz gösterme girişimlerine hazırlıklı olur. Bu hazırlık, çocuklar ve cinsel saldırı mağdurları gibi hassas durumdaki tanıklar için daha da önem kazanır. Kimi Devletlerde çocuğun hazırlanması işi kendisinin de bu konuda önceden eğitim almış olması gereken destek kişi tarafından üstlenilebilir.

Mağdurların hazırlanması konusunun çeşitli yönleri Güney Afrika Cinsel Suç Mağdurları için ulusal Politika Kılavuzlarında (bakınız, kutu) ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

Güney Afrika, Adalet Bakanlığı ve Anayasa Geliştirme, Cinsel Suç Mağdurları için Ulusal Politika Kılavuzları ve Adalet Bakanlığı, Cinsel Suç Davalarında Savcılar için Ulusal Kılavuzlar (Pretoria, 1998), bölüm 3, kesim 10:

"Mahkeme sürecinin mağdur açısından mümkün olduğunca az travmatik geçmesi için aşağıdaki adımlar izlenmelidir:

"1. Mağdur, duruşma gününden bir gün önce oturumun yapılacağı yere götürülmeli. Savcıyla uygun bir zaman ayarlanmalı. Duruşma öncesi savcıyla görüşülmesi mutlaka gereklidir. Hazırlık için yeterli zaman açısından gündem elde hazır bulunmalı.

"2. Savcı kanıtları kameradan dinleme isteğinde bulunabileceğinden 'kameradan'ın anlamını mağdura açıklama.

"3. Mağdura, yaptığı açıklamayı okuması için bir kez daha verme. Özellikle mahkeme süreçleri söz konusu olduğunda ifadedeki küçük ayrıntılar önem taşıyacaktır ve bu okuma mağdurun hazırlanmasına yardımcı olacaktır.

"4. Mağdur mahkemede medya mensuplarını görecektir ve bu durum kendisini rahatsız edebilir. Mağdura, ilgili merci onaylamadıkça özel bilgilerinin açıklanmayacağı güvencesi verin (bakınız, Ceza Usulü Yasası Kesim 335A) . Çocuk bu alanda her zaman korunmaktadır.
"5. Mahkeme işlemlerinde gecikmeler olabileceği bilgisinin çocuğa verilmesi ve buna hazırlıklı olmasının söylenmesi polisin görevidir."

ABD'de, California eyaleti Tulare ili bölge savcılığı tarafından çeşitli kuruluşlar ve ilgili kişilerle birlikte yürütülen "çocuk mahkemesi" ile ABD'de benimsenmiş olan yaklaşım, çocukları mahkeme ortamı, personeli ve sürecine aşina kılarak onlara yargı süreci boyunca yardımcı olma yönündedir. Bu eğitsel süreç, mahkeme sisteminin birer parçasını oluşturan, görevlerinin ne olduğunu anlatan, çocuklardan ve ebeveynlerden gelen soruları yanıtlayan çeşitli kişilerle yapılan toplantılar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Profesyonel terapistler ve eğitimli gönüllüler çocuklar ve onlara bakan kişilerle etkileşime geçerek durumu anlamalarına,

duygularını dile getirmelerine yardımcı olmakta, mahkemeye çıkacak olmanın getirdiği stresle ilgilenmektedir. Mahkemeye çıkıp ifade verme deneyimine bireysel bazda hazırlanmak yerine çocuklar destekleyici grup deneyimlerinde yer alarak bu hazırlığı yapmaktadır.

Ebeveynlerle çocuklara bakın kişiler de "çocuk mahkemesinde" yer almakta, kendi özel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik ayrı oturumlara katılmaktadır. Aynı içerikteki bir başka program da Güney Afrika'da Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Kaynakları ve Teddy Bear Kliniği gibi kuruluşlar tarafından uygulanmaktadır.

Çocuk mağdurlara ve tanıklara henüz oraya çıkmadan mahkeme süreçlerine alışma olanakları tanıyan başka girişimler de söz konusudur: Çin'de Hong Kong'da Tanık Destek Programı yargı sürecinde yer almaktan kaynaklanabilecek endişe ve sıkıntılar karşısında çocuklara yardım amacıyla 1997 yılında "Çocuk Tanık Paketi" yayınlamıştır. Birleşik Krallıkta, Çocuklara Yönelik Zalimane Davranışları Önleme Ulusal Derneği ile ChildLine, diğer hükümet dışı kuruluşlar ve ceza adaleti kurumlarıyla birlikte bir dizi materyal yayınlamıştır. "Genç Tanık Paketi" başlığını taşıyan bu materyaller tanık olarak mahkemeye katılıma hazırlık amacıyla çocuk ve genç tanıkları bilgilendirmeyi ve onlara yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Bu materyallerde çocuk ve genç tanıklar için bir dizi yaşa özel kitapçık yer almaktadır. Ebeveynler için bir kitapçık, genç tanıkları mahkemeye hazırlayanlar için bir elkitabı ve daha büyük yaşlardaki çocuklara yönelik, "Kanıt sunma: Nasıl bir iştir?" başlıklı bir video…

(b) Tanığın alıştırılması: medeni hukuk ülkeleri

Medeni hukuk ülkeleri, mağdurların ve tanıkların mahkeme önüne çıkmadan önce bu şekilde hazırlanmalarını genellikle kabul etmezler. Bunun gerekçesi, ifadelerin değerlendirilmesi açısından kendiliğindenliğin temel faktör sayılmasıdır. Böyle bir yaklaşım sonuçta çocuklar açısından zararlı olabilir: Son derece stres yaratıcı çapraz sorgulama usuller arasında yer almasa bile, mağdurlar ve tanıklar yine de mahkemeye çıkıp olaylar hakkında sözlü açıklamalar yapacak, sorulan soruları yanıtlayacaktır. Oturuma başkanlık eden yargıcın denetimi söz konusu olsa bile bu durum gerektiği gibi hazırlanılmasını gerektiren zorlayıcı ve ürkütücü bir deneyimdir. Oysa aşağıdaki istisnalar dışında böyle bir hazırlık ve destek de çoğu kez söz konusu değildir:

(a) Mağdurların avukat tarafından temsil edildiği ülkelerde (bakınız, etkili yardım görme hakkıyla ilgili bölüm IV), alıştırma ve hazırlama çocuğun avukatı tarafından sağlanabilir;

(b) Sorular başlamadan önce oturuma başkanlık eden yargıç mağdurlara ve tanıklara ifadelerinin, gerçekleri eksiksiz biçimde anlatmanın önemini hatırlatır. Tanıkların sorulara yanıt vermeme ve yanlış ifade gibi durumlara karşı uyarıldıkları ülkelerde, ürkebilecekleri düşünülerek çocuk mağdurlar ve tanıklara bu açıdan istisna tanınabilir.

Ancak bu çözümler çocuk mağdurların and tanıkların yargı sürecinde güçlüklerden korunma hakkıyla ilgili sorunları tam olarak karşılamamaktadır.

Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından, bir yanda çocuk mağdurların and tanıkların mahkeme işlemlerinin düzenleniş biçimine ve Mahkeme'ye göre bir "zorunluluk" sayılan bunun somut biçimlerine aşina olmaları ile diğer yanda adet hukuku ülkelerinde "tanıklık provası" denilen, başka bir deyişle tanık mahkemeye çıkmadan önce ifadesinin ve muhtemel soruların provasının

yapıldığı, Mahkeme'nin ise "etik ve yasa dışı olduğundan kabul edilemez" bulduğu uygulama arasında bir ayrım yapılmıştır. Medeni hukuk yargıçları ve yasamacıları aynı ayrımı yargı süreçlerinde gözetebilirler ve "prova" karşısında çocuk mağdurlar ve tanıkların alıştırılmasını bir zorunluluk haline getirebilirler. Bu konuda örnek olarak Tulare çocuk mahkemelerindeki grup hazırlıklarına ya da Hong Kong veya Birleşik Krallıktaki çocuk dostu materyal dağıtımı uygulamalarına bakılabilir. Medeni hukuk ülkelerinde bu tür programlar terapistlerle işbirliği halinde okullar, sosyal çalışmacılar ve/ya da hükümet dışı kuruluşlar tarafından geliştirilebilir.

C. Duruşmalarda hızlılığın sağlanması

Gecikmeler ve uzayıp giden duruşmalar çocuğun kendini toparlama sürecini olumsuz etkileyebilir ve uzun dönemde zihinsel birtakım olumsuzluklara yol açabilir. Çocuğun zararlı olma potansiyeli taşıyan işlemlerle karşılaşma süresini azaltmak için davalar mümkün olduğu kadar kısa sürede sonuçlandırılmalı ve çocuğa mağduriyet deneyiminin ötesine geçme olanağı tanınmalıdır. Araştırma ve soruşturma çok uzarsa çocuğun ilk ifadesini geri çekmesi bile söz konusu olabilir. Ayrıca, işlemlerin hangi sırayı izleyeceği, oturumların tarihi ve özellikle yargı sürecinden ne beklenebileceği gibi konularda bilgisiz ya da yanlış bilgilendirilmişse sürece ayak uydurması da güç olacaktır.

Hemen mahkeme önüne çıkma genellikle savunma tarafının temel hakkı olarak kabul edilir. Ancak, kimi uluslararası belgeler hızlılığı ayrıca mağdurları uzun süren işlemlerin getirebileceği sıkıntıdan koruma açısından da gerekli görmektedir. Süreçlerin mağdurun yararına olmak üzere hızlandırılması özellikle belirli suçlar için ve mağdurlar çocuk olduğunda öngörülmektedir (bakınız, kutu).

Uluslararası normlarda çabukluk ilkesi. Belirli suç türlerine göre örneğin İşkenceye ve Diğer Zalimce, İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele ve Cezalara Karşı Sözleşme (Birleşmiş Milletler, Anlaşmalar Dizisi, cilt 1465, No. 24841), madde 13; Kadınlara Yönelik Şiddetin Önlenmesi, Cezalandırılması ve Ortadan Kaldırılması Amerika Sözleşmesi, madde 7 *(f)*.

Çocuklar bağlamında ise örneğin. Afrika Birliği Örgütü, Çocuğun Hakları ve Refahı Afrika Şartı, (*İnsan Hakları: Uluslararası Belgelerin Derlemesi, cilt II: Bölgesel Belgeler* (Birleşmiş Milletler yayını, Satış No. E.97. XIV.1), kesim C, No. 39), madde 17 (2) *(c)* (iv); Amerikan Devletleri Örgütü, Uluslararası Çocuk Ticareti ile ilgili Amerika Sözleşmesi, madde 14; Avrupa Konseyi, Çocuk Haklarının Kullanımıyla ilgili Avrupa Sözleşmesi (Birleşmiş Milletler, Anlaşmalar Dizisi, cilt 2135, No. 37249), madde 7; Çocuk Haklarına dair Sözleşme, Çocuk Satışı, Çocuk Fuhşu ve Çocuk Pornografisi ile ilgili İsteğe Bağlı Protokol (Birleşmiş Milletler, Anlaşmalar Dizisi, cilt 2171, No.

27531), madde 8 *(g)*.

Ceza davalarının makul uzunluğuna ilişkin standartlar belirlenmesi mümkün değildir. Dolayısıyla mahkemelerin, her bir davanın özel mahiyetini ve karmaşıklık durumunu dikkate alarak tek tek dava temelli bir yaklaşım geliştirmesi gerekir. Avustralya gibi kimi Devletlerin mevzuatı, başta çocuklar olmak üzere özellikle savunmasız mağdurlar ve tanıkların yararını gözeterek yargı sürecinde çabukluk öngörmektedir (bakınız, yandaki metin).

İşlemlerde gecikmeye meydan vermeyecek ve herhangi bir ertelemeyi çocuk yararına gerekçelendirecek şekilde hareket etme sorumluluğu tarafların, özellikle de savcının üzerindedir. Gereksiz gecikmelerden kaçınılması sürecin her aşamasında birinci derecede gözetilmelidir.

İstismar ya da ihmal kuşkusu uyandıran durumların bildirilmesi bir görevdir. Mevzuata bağlı olmak üzere bu görev ya herkes için geçerlidir ya da çocuklarla çalışan belirli kategorilerdeki profesyonellere aittir. Örneğin, Malezya'nın 2001 tarihli Çocuk Yasası (kesim 27) doktorların ve tıp pratisyenlerinin bu tür bildirimlerde bulunmalarını zorunlu sayar. Suç oluşturan davranış yetkililere bildirildiğinde işlemlerin gecikme olmadan yürüyebilmesi için özel bir takvim hazırlanabilir. Örneğin Filipinler'de çocuk istismarı ile ilgili şüpheli bir durum bildirildiğinde polisin en geç 48 saat içinde harekete geçmesi zorunludur.

Bir ülkedeki yetkililer tarafından araştırılan bir olay başka bir ülkede meydana gelmişse, diplomatik kanallar yerine ya da bunlara ek olarak iki taraflı işbirliği anlaşmaları sayesinde kovuşturmayı yürüten merciler arasında doğrudan iletişim kurulabilir. Örneğin, Almanya ile Tayland arasında 1995 yılında imzalanan bir anlaşma, savcılara, kendi ülkelerinin adalet bakanlığından diğer ülkenin adalet bakanlığını doğrudan bilgilendirmesini talep etme hakkı tanımaktadır. Modern iletişim sistemlerinin kullanılması, Taylandlı bir savcının Almanya'dan verilen bir dilekçeyi geldiği anda dikkate alması anlamına gelir. Benzer usuller Kanada ile Thailand[158] ve Filipinler ile Birleşik Krallık arasındaki anlaşmalarda da görülmektedir.

Mahkeme öncesi evrede, çocuk mağdurların ve tanıkların yararına bulunması halinde yargılamada adaletin gerçekleşmesi açısından fazla kritik sayılmayan aşamaların atlanmasını öngören hızlandırılmış usullere başvurulabilir. Örneğin, Birleşik Krallıkta, 2003 Ceza Adaleti Yasası ile getirilen bir usulde Başsavcılık çocuk tanığın yer aldığı bir davayı ön prosedürlere başvurmadan doğrudan Kraliyet Mahkemesine sevk edebilir. Başsavcılık, sanığın mahkemeye çıkarılmasına yetecek kanıt bulunduğu kanısına varırsa ve "çocuğa herhangi bir zarar gelmemesi" için olayın gecikmeden mahkemeye intikalinde yarar görürse bu usule başvurabilir.

Mahkeme oturumlarında, savunma tarafının haklarını tehlikeye düşürmeden işlemleri hızlandırmaya yönelik pratik çözümler arasında, örneğin, çocuk mağdur ve tanıkların yer aldıkları davaya böyle olmayan diğer davalara göre öncelik tanınması da yer alır. Böyle durumlarda devam ya da iade yönünde alınacak kararlarda hukuksal gerekçeler zorunlu tutulmalıdır. Bu tür pratik çözümler ABD'de çocuk mağdurların ve çocuk tanıkların haklarının düzenlenmesinde dikkate alınmaktadır: çocuk mağdurlar ya da tanıkların yer aldıkları davalar söz konusu olduğunda ABD'deki mahkemeler bu tür davalar için özel olarak geliştirilmiş hızlandırıcı işlemlere başvurabilmektedir (bakınız, yandaki metin).

Avustralya (Queensland), Hukuken Geçerli Kanıtlar Yasası 1977, kesim 9E (2):

“yargı sürecinde çocuk tanıkla ilgili olarak aşağıdaki genel ilkeler geçerlilik taşır : … *(d)* süreç mümkün olduğu kadar kısa sürede tamamlanmalıdır”.

Birleşik Devletler Yasa derlemesi, Başlık 18, bölüm 223, kesim 3509, Çocuk mağdurların ve çocuk tanıkların hakları, alt kesim *(j)*, Hızlı Duruşma:

“Gerekli görüldüğü durumlarda mahkeme süreçleri hızlandırır ve davanın başkalarına göre öncelik kazanmasını sağlar. Mahkeme, çocuğun ceza adaleti sürecinin stresine uzun süre maruz kalmaması için süreci hızlandıracaktır.
Devam imkânı tanıyıp tanımama kararı söz konusu olduğunda mahkeme çocuğun yaşını, olası bir gecikmenin çocuk üzerindeki potansiyel olumsuz etkisini dikkate alacaktır. Çocuğun yer alacağı duruşmaların devamı kararı alınırken mahkeme yazılı belgeleri ve hukuk sonuçlarını gözetecektir.”

Alternatif olarak, çocuk mağdurların yer aldıkları davalarda özel yargı yetkisine sahip özel çocuk mahkemeleri oluşturulabilir. Genellikle yalnız yasalarla sorunlu çocukların karıştıkları olayları ele alan bu tür çocuk mahkemelerinin görev alanı, çocuk mağdurları da kapsayacak şekilde genişletilebilir. Bu mahkemelerin görev alanının sınırlı oluşu işlemlerdeki gecikmeleri azaltabilir ve çocuk mağdurların ihtiyaçlarına uygun özel usullere başvurulmasını mümkün kılabilir. Böyle bir girişim Brezilya'da, Recife, Salvador ve Fortaleza olmak üzere üç çocuk mahkemesi kurulmasıyla gerçekleştirilmiştir. Aynı doğrultuda Güney Afrika 1993 yılında Wynberg Mahkemesi bünyesinde "G Mahkemesi" olarak atıfta bulunulan cinsel suçlar mahkemesi kurmuştur: Bu mahkeme çocuklara özel olmamakla birlikte cinsel saldırı mağdurları, özellikle çocuk mağdurlar için özel kurallar ve usuller öngörmektedir. [159]

D. Çocuk dostu usuller geliştirilmesi

Kılavuzlar doğrultusunda çocuk dostu usuller geliştirilmesi, yargıdaki işlemlerin daha açık hale getirilmesini sağlayacak pratik çözümler bulunmasını da öngörür. Örneğin, çocuğun süreç nedeniyle ürküntüye kapılmaması için çocukla görüşmeler polis karakolu yerine kendisinin aşina olduğu yerlerde yapılabilir. Kılavuzlarda paragraf 30 *(d)* çocuğun ikinci mağduriyete maruz kalma riskini azaltacak önlemlere yer vermektedir. Bu çözümlerin çoğu basit ve maliyet açısından makuldür; her iç hukuk sistemi bunları uygulayabilir ya da "çocuğun ifade vermesini kolaylaştıracak uygun başka önlemler" bulabilir.

1. Özel görüşme odaları

Çocukla görüşme yapılacak yerin seçilmesi görüşme sürecinin önemli bir yanını oluşturur. Genel olarak görüşmenin doğal bir ortamda yapılmasını önerilir.[160] Örneğin, soruşturma ekipleri görüşmeleri çocuğun kendini daha rahat hissedebileceği sanığın ise denetiminin asgari düzeyde kalacağı okul ortamında yapabilir. Görüşme, polis karakolunda da, özel bir odada, örneğin oyuncakların, küçük sandalyelerin bulunduğu, duvarları çocuk dostu renklerde bir yerde de yapılabilir.[161] Endonezya'da polise yayınlanan bir genelgeyle "RPK Birimleri" kurulmuştur: bunlar, il ve ilçe düzeyi karakollarda bulunan, cinsel şiddet dâhil şiddet mağduru kadınlar ve çocuklarla görüşme yapılan özel odalardır. Çocuk savunu merkezleri de çocuklarla görüşme yapmada ideal mekânlar olarak tercih edilebilir (bakınız, aşağıda kesim 2).

Duruşmalar, özel olarak uyarlanmış yerlerde de yapılabilir: Norveç Ceza Usulü Yasası Kesim 239'a göre tanığın yaşı 14'ten küçükse ya da tanığın yararının gerektirdiği durumlarda yargıcın kararıyla görüşme ve sorgulama mahkeme dışı bir yerde yapılabilmektedir. Yeni teknolojilere dayalı bir başka çözüm kapalı devre televizyondur (CCTV). Bu sayede çocuk mahkeme binasında bir başka yerdeyken video konferans yoluyla ifade verebilir. Bu seçeneğe Bosna-Hersek, Dominik

Cumhuriyeti, Güney Afrika,

Birleşik Krallık ve Birleşik Devletler gibi ülkelerde başvurulmaktadır. Mağdur çocuğun ya da tanık çocuğun başvurusu üzerine[162] ya da çocuğa karşı cinsel istismar olayının tanıkları söz konusu olduğunda CCTV yoluyla ifade alınması zorunlu bile tutulabilmektedir.[163] Bunun mümkün olmadığı durumlarda ise çeşitli Devletler dışardan kişilerin çocuğu olumsuz etkileyebilecek varlığı karşısında çocuğun kamera yoluyla hazır bulunmasını öngörmektedir.[164]

2. Çocuk mağdurlara yönelik, tek bir mekanda entegre edilmiş disiplinler arası hizmetler

Bir çocuğun herhangi bir suç nedeniyle zarar görüp görmediğinin ya da bu suça tanıklık edip etmediğinin belirlenmesi için çocukla ilk başta bir görüşme yapılması gerekir. Bu görüşmeye çeşitli profesyonellerin ve kuruluşların katılması gerekebileceğinden çocuk farklı kişilerin tekrar sorularına maruz kalabilir. Dahası, bu görevlilerin çocuk mağdurlar ya da tanıklarla ilgili gerekli eğitimi görmemiş olmaları durumunda yaptıkları görüşmeler zararlı olabilir, çarpıtılmış kanıtlar çıkabilir ki er ikisi de hem çocuğa hem de davanın seyrine zarar verir. Bunu dikkate alan çeşitli devletler çok disiplinli ekipler oluşturarak çocuğa duyarlı, ortak bir araştırma modelini benimsemiştir. Bununla birlikte diğer modeller çocukla tercihen bir vasıflı profesyonelin yalnız görülmesini öngörmektedir.

Çocukla ilgili çok disiplinli yaklaşımda ilk adım, özel olarak bu amaçla yetiştirilmiş polis birimlerinin oluşturulmasıdır: örneğin Zimbabve'nin Binga İlinde özel olarak eğitilmiş biri kadın diğeri erkek iki polisten oluşan mobil polis birimleri çocukların cinsel istismarı vakalarını araştırmaktadır [165] Çocuk koruma polis birimleri Avustralya (Tasmanya)[166] ve Hong Kong (Çin) gibi ülkeler ve bölgelerde de oluşturulmuştur. Nepal'de 17 ilin (ülkede 75 il vardır) polis teşkilatında kadın ve çocuk hizmet merkezleri bulunmaktadır. Bu merkezlerde görev yapanlar kadınlar ve çocuklarla ilgili suçları duyarlı biçimde ele alacak özel eğitimden geçmiş kişilerdir.

Çok disiplinli ekiplerde çocuk koruma, suç araştırma, mağdur desteği ve çocuk istismarının önlenmesi gibi alanlarda çalışan profesyoneller yer almaktadır (bakınız, bölüm II, saygın ve şefkatli muamele görme hakkı, çok disiplinli çocuk istismar ekipleri). Bu tür kuruluşlar arası ekiplerin oluşturulması çocuklarla yapılan görüşme sayısını azaltır, çocuğun güvenini pekiştirebilir. Diğer avantajlar arasında profesyonellerin beceri ve deneyimi bir araya getirerek daha iyi iletişime geçebilmeleri ve bilgiye daha iyi erişim yer almaktadır. Çok disiplinli ekipler, infaz, sosyal, tıbbi ve/ya da psikolojik verilerin ayrı ayrı kuruluşlarca ayrı ayrı tutulması yerine bu bilgilerin tek bir dosyada kullanıma açık olmasını tercih eder.

Son olarak, araştırmalarda çok disiplinli yaklaşımı geliştirmenin en ince yolu, çocuk tanıtım-savunu merkezlerinin kurulmasıdır. Bunlar çok disiplinli çocuk istismarı ekiplerine yer vermek üzere oluşturulmuş daimi yapılardır. Bu merkezler çeşitli uzmanlıkların ve deneyimlerin bir araya getirilmesine olanak sağlar; infaz görevlileri, görüşmeler yapmak üzere düzenli olarak çocuk uzmanlarına ve zihinsel sağlık

alanında çalışanlara katılırlar. Sürekli eğitim profesyoneller arasında bezginliği önler ve sirkülasyonu azaltırken

alanlarındaki en yeni teknikler ve ilerlemelerle donatır. Bu merkezler aynı zamanda çocuk mağdurlar ve aileleri için güvenli ve tehdit edici bir yanı bulunmayan ortamlar sağlar. Buralarda çocuklar ve aileler çocuk mahkemelerinde olduğu gibi eğitim süreçlerinden yararlanabilirler (bakınız, yukarıda kesim B, alt kesim 2 *(a)*). Yararlanabilecekleri geniş kapsamlı hizmetler arasında ilk görüşme, terapi ve tıbbi hizmetlere yönlendirme, tazminat talebi formlarının doldurulmasında yardım ve yargı süreci boyunca destek ve rehberlik yer alır. Bu tür çocuk savunu merkezlerinin örnekleri Birleşik Devletler ve Kanada'da görülmektedir.[167] Merkezlerin birçok avantajı olsa bile riskler de söz konusudur: merkezlerin istismar ve ihmal mağduru çocuklarla ilgilendiği çevrede bilinirse bu durum hem çocukların hem de oraya gelen ailelerin damgalanmalarıyla sonuçlanabilir. Dolayısıyla tam gizlilik (merkeze özel anlam ifade etmeyen bir ad verilmesi dâhil) önemlidir. Genel olarak, çocuk mağdurlara yönelik destek, belirli grupları ayırıp onları "kırılgan" diye etiketlemeden mümkün olduğu ölçüde topluluk temelli bir yapı üzerinde düzenlenmelidir.

Çocuk dostu imkân-kolaylık örnekleri

- Ayrı görüşme odaları en iyi seçenektir; ancak bunun yapılamaması durumunda çocuğun mahkemeyi görmesini ve tanık bölmesindeyken de görülmesini sağlayacak yükseltilmiş oturma yerleri ya da oturma yerine yastıklar vb. konulması düşünülebilir

- Çocuğun beklerken oyalanabilmesi için bekleme yerlerinde oyuncaklar, çeşitli hayvan figürleri, kitaplar vb. İklime de bağlı olmak üzere bu bekleme yerlerinin binaların içinde olması şart değildir; bir bahçe ya da güvenli başka bir açık yer olabilir. Bekleme yerlerinde ayrıca tuvalet, uzanacak yer, yiyecek, içecek olmalıdır ki çocuk rahat edebilsin. En önemlisi çocuklar her zaman sanıklardan, savunma tarafından ve diğer tanıklardan uzakta, ayrı bir yerde bulunmalıdır.
- Nefes alma alıştırmaları, kas gevşetme, oyun ve duygusal destek gibi genel stres azaltıcı tekniklerin özendirilmesi
- Çocuklar ifade verirken kucaklarında oyuncak tutmalarına izin verilmesi

3. *Düzenlenmiş mahkeme ortamları*

Mahkeme işlemlerindeki ve ortamlarındaki resmiyet çocuklar için ürkütücü olabilir. Bu tür bir resmiyetin hukuk sistemine saygıyı da beraberinde getirdiği şeklinde tezler olsa bile çocuklar açısından bakıldığında kendilerinde isteksizlik ve korku duygularına yol açabilir. Çocuğun fiziksel durumuna uygun oturma yerleri, söylenenlerin mahkemenin her yerinden duyulmasını sağlayacak tanık yeri mikrofonları, aralarda çocukları oyalayacak oyuncakların bekleme yerlerinde bulundurulması gibi düzenlemeler bu işlemler sırasında çocukları rahatlatıp onlara yardımcı olabilir (bakınız, yandaki metin).

Kimi Devletlerin iç hukuku 18 yaşından küçük mağdurların gayrı resmi ve dostane bir ortamda dinlenilmesini öngörür.[168] Mahkemedekilerin giysilerinin aşırı resmiyeti de çocukları ürkütebilir. Bu husus Birleşik Krallıkta dikkate alınmıştır. "Çocuk tanıkların yer aldıkları davalarda duruşma öncesi ek kontrol listesi" çocuklara bu konudaki görüşlerini dile getirme imkânı tanımaktadır: buna göre, yargıçlar ve diğerleri gerektiğinde peruk ve cübbelerini çıkarabileceklerdir.[169] Benzer kurallar

Victoria'da da (Avustralya) uygulanmaktadır.[170]

4. Özel aralar, programlama ve duruşmaların bildirilmesi

Çabukluk çocukların yer aldıkları davalarda önem taşısa da, çocukların özel ihtiyaçları dikkate alınmadan programlanan uzun oturumlara dayanma kapasitesi bir başka husustur. Paydaşlar çocuğun mahkeme binasında ve çevresinde geçireceği zamanı kısaltmanın, bu sürenin de çocuğun özel yaşamı ve ihtiyaçları ile uyumlu olmasını sağlamanın yollarını bulmalıdır.

Çocukların dikkat toplama süreleri kısa olduğundan uzun süreli soru sorma seanslarından kaçınılmalıdır. Mahkeme başkanı yargıçlar çocuğun orada bulunacağı süre konusunda karar verebilirler: örneğin zaman sınırlaması getirmek ya da çocuğa yönetilebilecek soru sayısına sınır getirmek gibi. Çocuğun mahkeme salonundaki varlığı verilen aralarla da kesintiye uğrayabilir:

Yargıçlar, çocuğun ya da onun destek kişisinin talebi üzerine ara verebilir ya da çocuğun buna ihtiyacı olduğuna kanaat getirdiklerinde kendileri de buna karar verebilirler.

Mahkemeler, çocuğun yargı sürecinde yer almasının yaşamında yol açtığı aksamaları azaltmak için duruşma günlerini çocuk mağdurların ya da tanıkların okullarının olmadığı zamanlara alabilirler. Bu, çocukların okula gitmeme mazereti göstermeleri gibi durumlardan kaçınma açısından özellikle yararlı olabilir. Ayrıca, çocuğun gündelik yaşantısıyla uyum açısından geç saatlerdeki oturumlardan da mümkün olduğunca kaçınmak gerekir. Bu da, takvim hazırlanırken, çocukların yer alacakları bölümlere öncelik tanıyarak, çocukların oturumun başında dinlenmeleri sağlanarak gerçekleştirilebilir. Bu tür düzenlemeler, Birleşik Krallıkta kullanılan "Çocuk tanıkların yer aldıkları davalarda duruşma öncesi ek kontrol listesinin" bir bölümünü oluşturur."

Çocukların yer aldıkları davaların uygun bir takviminin oturumların hemen başında çıkarılması, duruşmaların zamanının önceden bilinmesini sağlayacak, mahkeme binasında gereksiz beklemelerin, mahkemeye sık gidiş gelişlerin ve aşırı yük nedeniyle son dakika ertelemelerinin önlenmesine katkıda bulunacaktır.

İrlanda, Cezai Kanıtlar Yasası, 1992, kesim 14, aracı yoluyla kanıt: (1)

5. Çocuğun ifade vermesini kolaylaştıracak uygun diğer önlemler

İfade verme, özellikle küçük çocuklar söz konusu olduğunda sorunlu bir durum olabilir. İfade vermeyi kolaylaştırmak üzere iletişimi geliştirecek kimi çözümler aranmıştır. Çocuk mahkemeye kanıt sunarken, salonda kullanılan hukuk diline aşina olmayabilir.

Kimi Devletlerde çocuk mağdurlar ve tanıklarla iletişimi kolaylaştıran aracılar ya da iletişimciler vardır. Bu aracıların, çocuğun yanında bulunabilecek destek kişiden ayrı tutulması gerekir. Aracı kişi bir ebeveyn,[171] özel olarak görevlendirilmiş bir temsilci,[172] mahkeme tarafından atanmış bir vasi,[173] bir uzman [174] ya da mahkeme tarafından belirlenecek herhangi bir kişi olabilir.[175] Yargıç çocuğun kendisine yöneltilen bir soruyu anlamadığına kanaat getirirse aracı bu soruyu çocuğun anlayabileceği biçimde "tercüme eder." Çocuğun verdiği yanıt ek açıklama gerektiriyorsa aracı kişi bunu da yapabilir. Bu tür bir aracı kişinin atanması kararı mahkemenin takdirine bağlıdır ve bunu talep eden tarafın aracı kişi atanmasının adaletin gerçekleşmesi açısından yararlı olacağını göstermesi gerekir. Aracı kişinin atanması öngörülen yasa örneği İrlanda'da bulunabilir (bakınız, yandaki metin).[176] Bununla birlikte, bu tür aracıların kullanımı her hukuk sisteminde mümkün değildir: özellikle medeni hukuk sistemi yargıçları bu tür aracı kişi görevlendirmelerine karşı çıkma eğilimi taşırlar; çünkü "asıl kanaatleri" [177] doğrudan doğruya tanığın kendisinin söylediklerine dayanmak zorundadır.

Kılavuzlar "ifade yardımcıları" kullanılmasını

önermektedir (paragraf 31 *(c)*). Bu yardımcıların tanımı ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir: Kanada'da terim ekran, CCTV ve bir destek kişinin atanması anlamında kullanılmaktadır.

(a) bir kişi bu B ölümün uygulanabilirlik taşıdığı bir fiille suçlanmışsa ve

(b) 17 yaşından küçük bir kişi canlı televizyon bağlantısıyla kanıt sunuyor veya sunacaksa,

mahkeme, savcılığın ya da sanığın başvurusuyla, tanığın yaşının ve zihinsel durumunun bunu gerektirdiği kanaatine vararak adalet açısından sanığa yöneltilecek soruların aracı yoluyla karar verebilir ve bu tür soruları yönlendirir.

(2) Bir tanığa aracı yoluyla yöneltilecek sorular ya soru soranın kullandığı sözcüklerle olacak ya da yaşına ve zihinsel durumuna göre tanığın anlayabileceği şekilde ifade edilecektir.

(3) (1)'de sözü edilen aracı mahkeme tarafından atanacak, bu kişi, mahkemenin kanaatince, bu işi yapabilecek ehliyete sahip olacaktır.

Diğer ülkelerde ise soruların çocuğa etkili biçimde iletildiği ve çocuğun yanıtlarının işitilip anlaşıldığı yöntemler söz konusudur. Böyle olduğunda çocuğun yaşı, olgunluk düzeyi, gelişimi ve varsa herhangi bir engellilik durumu, başkaca bir rahatsızlık gibi faktörler dikkate alınmış olmaktadır. Bu anlamda kullanılan materyaller arasında mikrofon, harita, plan, fotoğraf, iletişim tahtaları, anatomisi doğru bebekler yer almaktadır. Güney Afrika'da her cinsiyet, çocuklar ve yetişkinler için bu tür anatomi bebekleri çocuğun sözel becerileri sınırlı olduğunda belirli bir fiili göstermek için kullanılabilmektedir. [178] Ancak, İsveç dâhil kimi ülkelerde bu araçların kullanımından vazgeçilmiştir; nedeni de bebeklerin çocuğun ifadesinin güvenilirliğini etkileyebilecek oluşudur.

Daha ileri düzey teknolojiyi gerektiren bu tür yardımcı araçların bir başka örneği de video konferans yöntemidir. Bu teknikle çocuk, mahkemeye gelmeden, uzak bir yerden, hatta başka bir ülkeden ifadesini verebilmektedir. Böyle bir seçenek Birleşik Krallıkta saldırı ya da yaralama, başkalarına zalimce davranma ya da çocuklara yönelik cinsel suçlarda 14 yaşından küçük tanıklara özel olarak tanınmaktadır.[179] Fransa'da ise benzer yollara araştırma aşamasında sorgulama ve yüzleştirme sırasında başvurulmaktadır.[180]

Sierra Leone, Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu Yasası 2000, kesim 7 (2):

"Komisyon, kamuya açık oturumlarının kolaylaştırılması, geçmişteki ihlal ve istismar olaylarından kaynaklanan yerel ihtilafların çözüme bağlanması, iyileşme ya da uzlaşma gibi amaçlar için geleneksel ve dinsel önderlerden yardım isteyebilir."

Kesim 7 (4): " Komisyon, ifade vermek üzere davet ederken mağdurların ve tanıkların çıkarlarını da dikkate alacaktır. Buna, başlarından geçenleri ya da tanık olduklarını başkalarının önünde anlatmaktan çekinen kişilerin endişeleri de dâhildir. Komisyon ayrıca örneğin çocuklar gibi özel durumu olan mağdurların, cinsel istismara maruz kalanların yanı sıra ihlal ve istismar gibi fiillerin çocuk faillerinin ihtiyaçları açısından özel usuller uygulayabilir."

Yukarıda değinilen önlemler Kılavuzlarda belirlenmiş olan çözüm örnekleridir. Bunlar, çocuğun yargı sürecine katılımını mümkün olduğu kadar kolaylaştırmaya ve çocuk için stresi asgari düzeyde tutmaya yöneliktir. Kılavuzların hazırlanması sırasında bu önlemler listesinin ucu bilerek açık bırakılmıştır; başka bir deyişle f arklı aktörler uygun buldukları başka yollara ve çözümlere başvurabilirler. İç hukuk sistemlerinin çeşitliliği, kültürel ortamlar ve eldeki araçlar, kimi ülkeler açısından uygun ve yararlı, ancak başka ülkelere aktarılamayacak özgün yollar bulunup geliştirilmesi ve uygulanması için elverişlidir.

Dar anlamıyla ceza adaletinden farklı olsa da, Sierra Leone gibi çeşitli ülkelerde yaşanılan geçici ya da onarıcı adalet deneyimleri başka yöntemler için de esin kaynağı olabilir. Kastedilen, örneğin belirli bir topluluğun tümünün sürece dâhil edilmesi gibi, çocuğun ikinci mağduriyete maruz kalmadan yargı sürecine katılmasının sağlanabileceği yöntemlerdir (bakınız, kutu).[181]

E. Çocuğun yargı süreciyle temasının

sınırlanması

Güç durumdaki mağdurların ve tanıkların yargı süreciyle temasının sınırlı tutulması, bu süreçte ortaya çıkabilecek sorunları asgari düzeyde tutmanın bir başka yoludur. Öyle durumlar olabilir ki çocuk aynı ifadeyi, savcı ve savunma tarafının yanı sıra, infaz görevlilerine, sosyal çalışmacılara, hükümet dışı kuruluşlara, psikologlara, uzmanlara, araştırma yargıçlarına ve oturum yargıçlarına tekrar etmek zorunda kalabilir. Çocuk araştırma ve soruşturma sürecinde ne kadar çok sayıda insanla muhatap olursa durum kendisi için o kadar stresli hale gelir. Aynı ifadelerin tekrar tekrar istenmesi durumunda çocuk sürecin yararsız olduğu ya da daha önceki ifadelerinin "yeterince iyi bulunmadığı", iyileştirilmesi gerektiği duygusuna kapılabilir. Kendisinin "dinlenilmediği" ya da kendisine "inanılmadığı" düşüncesine kapılabilir ve bunun da çocuğun kendine güveni ve duyguları üzerinde olumsuz etkileri olacaktır.

Çocukta gereksiz stresi asgari düzeyde tutmak için çocuk mağdurlar ve tanıklarla tek bir görüşme yapılması tercih edilmelidir. Bu tek görüşme duruşma öncesinde (araştırma sırasında) yapılmalı, her ülkenin kendi hukuk sistemine bağlı olmak üzere gerektiğinde araştırmacılar, savcılar ya da yargıçlar tarafından yapılabilmelidir. Daha önce de değinildiği gibi, oldukları yerlerde çocuk savunu merkezleri çocuklarla yapılan görüşmelerin sayısının sınırlı kalması gibi bir avantaja sahiptir. Bu ilk ve tek görüşme sırasında kanıtların doğru bir kaydının yapılmasını sağlayacak önlemlerin alınması önemlidir. Bu kayıt usul yasası ve eldeki teknolojik imkânlara göre örneğin yazılı beyanlarla [182] ya da görüşmenin sis veya video kaydının alınmasıyla yapılabilir (bakınız, kutu).[183, 184, 185] Kimi Devletler cinsel suçlar söz konusu olduğunda, çocuğun da onayıyla, mağdur çocukla yapılan ilk görüşmenin video kaydını kural haline getirmiştir. [186]

Farklı hukuk sistemleri arasında ayrım gözetilmesi gerekir. Araştırmanın araştırmacı yargıç tarafından yürütüldüğü medeni hukuk ülkelerinde duruşma öncesi aşamada alınan önlemler duruşmalar sırasında da esas alınabilir. Buna karşın adet hukuku ülkelerinde duruşma öncesi toplanan kanıtlarla bunların duruşmalarda kullanılması ve sanıkların tanıklara soru sorma hakkı arasında bir bağdaşmazlık vardır. Bir yandan sanıkların soru yöneltme haklarına saygı gösterirken diğer yandan çocuk tanığı korumak üzere çeşitli çözümler geliştirilmiştir:

(a) Beyan kayda geçtiğinde, tarafların, tanığa soru sorma açısından yeterli fırsata sahip olmalarının sağlanması;[187, 188]

(b) Kaydın mahkemede incelenmesi ve yargıca kaydı denetleyip kanıtlar yasasına aykırı bölümleri çıkarmasına izin verilmesi;[189]

(c) Görüşmeyi yapanın kendisi de duruşmada soru sorulmak üzere davet edilebilir. İsrail'de 14 yaşından küçük çocuklarla özel bir kişi görüşür. Görüşmeci daha sonra ifade vermeye, çocuğun inanılırlığı konusunda kendi izlenimini aktarmaya çağrılır. Çocukların kendileri ifade vermezler;

(d) Adet hukuku ülkelerinde usulle ilgili zorunluluklara uygun düşebilecek bir başka çözüm ise, Avustralya'daki gibi, mağdurların duruşmada hazır bulunmalarının en kr7itik oturumlara sınırlı tutulmasıdır. Böylece çocuk ifadesini sadece mahkeme duruşmalarında verecek, duruşma öncesi işlemlerin dışında kalacaktır (bakınız, kutu).[190]

Birleşik Devletler (Arizona), Arizona Değişik Yasalar, madde 30, Çocuk Tanıklar, kesim 13-4252:

"A. Duruşma başlamadan önce bir çocuk tarafından verilen ifadenin kaydının

kanıt olarak kabul edilmesi için aşağıdaki koşulların hepsinin yerine gelmiş olması gerekir:

1. İfade verildiği sırada taraflardan herhangi birinin vekilinin orada bulunmaması.

2. Kaydın hem görsel hem de işitsel olması, film veya videobant ya da başka elektronik formatta olması olarak.
3. Kayıttaki her sesin tanımlanabilmesi.
4. Kaydı olan çocukla görüşme yapan kişinin duruşmada hazır bulunması, taraflardan herhangi birine ifade verebilecek, sorularını yanıtlayabilecek durumda olması.
5. Sanığa ya da sanık vekiline, kanıt olarak sunulmadan önce kaydı görme imkânı tanınması.
6. Çocuğun ifade vermeye hazır olması.
7. Kayıt cihazının doğru kayıt yapacak durumda olması, bu donanımı kullanan kişinin işinin ehli olması, doğru kayıt yapılması ve kaydın sonradan değiştirilmemesi.
8. Verilen ifadenin, çocuğu belirli bir yanıta yönlendirecek nitelikte sorunun karşılığı olmaması.
9. Çocuğun sözlü ifadesinin elektronik kaydı bu kesime göre kanıt olarak kabul edilmişse, taraflardan herhangi biri çocuğun ifade vermesini isteyebilir ve karşı taraf da çocuğa soru yöneltebilir."

Ceza usulünün araştırmacı ya da karşıtlık temelinde olma niteliği saklı kalmak üzere duruşmalarda çocuğun daha önce kayda alınmış kanıtları özendirilmelidir.

Çocuğun görüşünün sadece bir kere alınması ilkesi, ek görüşmeler yapılmasının gerekli olduğu durumlarda yumuşatılabilir. Örneğin, ilk aşamadaki uzun görüşmelerden kaçınılması, böylece çocuğun kendine güveninin gelmesi ve ilk ifadedeki kimi beyanların yeniden kontrol edilmesi gibi… Burada en önemli faktör, konunun en baştan itibaren hassas biçimde ele alınması, gereksiz görüşmelerden kaçınarak çocuğun yüksek yararına daha fazla ilgiye ulaşma ihtiyacına göre öncelik tanınmasıdır.

F. Çocuğun sanıkla muhatap olmamasının sağlanması

Pek çok durumda, çocuk ifade verirken sanıkla doğrudan göz teması içinde olmak zorunda kalacaktır. Sanığın çocuğu istismar ettiği iddia edilen durumlarda böyle bir temas, özellikle potansiyel tehdit durumları açısından çocuk için travmatik olabilir. Alt paragraf 31 *(b)* çocuk mağdurların ve tanıkların mahkemeye çıktıkları, özellikle suç isnat edilen kişiyle karşılaştıkları anlarda kapılabilecekleri ürküntü duygusunu mümkün olduğunca azaltmayı amaçlamaktadır. Kanıt sunarken ya da alırken çocuklara yardımcı olma amacıyla çeşitli önlemler alınabilir. Bu önlemler kanıtların

kabul edilebilirliğiyle ilgilidir. Örneğin ifadelerin duruşma öncesinde kayda alınması (bakınız, yukarıda kesim E), çocuğun mahkeme binası içinde ayrı bir görüşme odasında sanığı görmeden ifade verebilmesini sağlayacak düzenlemeler (bakınız, yukarıda kesim D, alt kesim 1) ya da tanıkla sanığın birbirini görmesini engelleyecek perde gibi araçlar kullanılması gibi.

Bu tür karşılaşmaları önlemenin bir başka yolu ise sanığın mahkeme salonundan çıkartılmasıdır.

Konulması ve kaldırılması çok daha kolay olduğundan çocuk ile sanık arasına perde konulması CCTV kullanımına en masrafsız alternatif olarak değerlendirilir. Farklı yargı sistemlerinde kullanılan bu tür perdeler de farklılık gösterir. Örneğin çocuk ve sanığı birbirlerini göremeyecekleri biçimde ayıran portatif, opak perdeler, sanığın çocuğu görmesini mümkün kılan, ama çocuğun sanığı görmemesini sağlayan tek yönlü aynalar ya da çocuğun video görüntüsünün sanığın görebileceği biçimde başka bir yere aktarılması gibi. Bu tür araçların kullanımı çeşitli devletlerin iç hukukunda yer almaktadır.[191, 192] Bu yöndeki kararlar yargıç tarafından verilir; otomatik ya da taktire bağlı olabilir. Yargıçlar, re'sen ya da çocuğun, ebeveynlerinin ya da yasal vasilerinin talebi üzerine buna ilişkin kararlar alabilirler. Fiji'de bir ebeveyn ya da vasi savcıdan çocuğun bir perde arkasında bulunması talebinde bulunabilir ve savcı da bu talebi mahkemeye iletir. [193]

Çocuk ifade verirken sanığın mahkeme salonu dışında tutulması kimi sistemlerde başvurulan bir diğer yoldur. [194, 195, 196] Sanığa genellikle ayrı bir yerde, çocuğun ifadesini bir monitörden izleme izni verilir.

Çocukla suçlanan kişi arasında göz temasının engellenmesi, sanığın mahkeme salonunda teşhisi konusunu gündeme getirir. Mahkeme huzurunda resmen teşhis, pek çok hukuk sisteminde masumiyet karinesinin temel dayanaklarından biri sayılır. Dolayısıyla, belirli bir kişi hakkında suçlamada bulunan tanıkların bu kişiyi mahkemede teşhis etmeleri standart bir usuldür. Bu teşhisin en yaygın yolu görseldir. Tanığa, sözünü ettiği kişinin mahkeme salonunda bulunup bulunmadığı sorulur ve yanıt olumluysa bu kişiyi göstermesi istenir. Bu tür dramatik ve yeniden travma yaşatma olasılığı olan teşhis yolunun etkilerinin azaltılması için Avustralya'da başvurulan bir usul vardır. Buna göre sanığın çocuk tarafından teşhisi kendisi tüm kanıtları sunduktan, kendisine diğer taraflarca sorular yöneltildikten sonra gerçekleşir ve çocuktan bu işlem için gerekli olandan daha uzun süre savunma tarafının olduğu yerde bulunması istenmez. [197]

Paragraf 31 *(b)* aynı zamanda, hukuk sistemi ve savunma tarafının hakları buna elverdiğinde çocuğa sanık tarafından doğrudan soru sorulmasından kaçınılmasının gerekliliğini de vurgular. Adet hukukuna dayalı usul sisteminde savcılık tanıklarına soru sorma hakkı masumiyet karinesinin temel öğesini oluşturur. Bu sorular genellikle sanığın vekili tarafından sorulur. Bununla birlikte, sanığın vekil kullanmayı reddettiği, kendi savunmasını kendisi yapmak istediği durumlarda çocuklar gibi kırılgan tanıkların doğrudan sorgulanması bir sorun olarak ortaya çıkar.

Kimi Devletlerin iç hukuku, özellikle cinsel suçlar söz konusu olduğunda, vekili olmayan sanıkların çocuk tanıklara soru sormasına izin vermez.[198, 199] Bu Devletlerde yargıçların vekili olmayan sanıkların çocuk tanıklara soru sorma talebini reddetmesi gerekir. Kimi ülkelerde ise bir alternatif olarak yargıç özel olarak tanığa soru sorulması için sanığa vekil tayin edebilir: böylece bu vekil sanığın çocuğa yönelttiği

sorulara aracılık ederek doğrudan taciz ya da baskıya meydan vermemiş olur.[200]

G. Çocuğa duyarlı sorgulama ve korkutmanın önlenmesi

Tanığın sorgulanması her Devlette geçerli usullere göre farklı biçimler alabilir. Medeni hukuk ülkelerinde ve çapraz sorgulamanın kendi başına mevcut olmadığı başka ülkelerde sorular normal olarak yalnızca mahkeme başkanı tarafından sorulur ve taraflarca önerilen soruların sorulup sorulmayacağına da o karar verir. [201, 202] Kimi medeni hukuk ülkeleri taraflara tanığa doğrudan soru yöneltme izni verir; ancak bu tanığın çapraz sorgulanmasından farklıdır ve işlem mahkeme başkanının sıkı denetimi altında gerçekleştirilir. [203] Her iki durumda da mahkeme başkanı tarafların tanığa soru sorma biçimi üzerinde tam bir denetim sahibidir; bir tarafa soruyu yeniden formüle etme ya da geri çekme emri verebileceği gibi çocuklar dâhil olmak üzere kırılgan tanıklara ürkütücü, istismarcı ya da uygunsuz biçimlerde sorular sorulmaması için tarafları uyarabilir.

Korkutma olayı basit önlemlerle engellenebilir. Örneğin taraflara çocuklar gibi kırılgan tanıklara yalın bir dille [204] ve fazladan bir özenle soru sorulması gerektiğini hatırlatabilir.[205, 206, 207]

Çocuklara mahkemede nasıl davranılacağı konusunda yargıcın denetimi yetersiz kalırsa başka mekanizmalara başvurulabilir. Örneğin, mahkeme başkanı soruların, bu soruları çocuğun anlayabileceği bir dile tercüme eden bir aracı yoluyla sorulmasını emredebilir (bakınız, görüş ve duyarlılıkları dile getirme hakkı ile ilgili bölüm V).[208, 209]

Benzer biçimde, çocuğun kamera önüne çıkmasının mahremiyet açısından uygun görülmediği durumlarda (bakınız, özel yaşamın gizli tutulması hakkı ile ilgili bölüm VII), mahkeme başkanı çocuğu dış etkilerden korumak için mahkeme salonuna izleyici almayabilir.[210, 211, 212]

Korkuya kapılma durumunun ortaya çıkması en çok çapraz sorgulama sırasında muhtemeldir. Kılavuzlar bu özel soru sorma biçimini paragraf 31 (c)'de ele almaktadır. Bu uygulamanın yaygın olduğu yargı sistemlerinde infaz görevlileri, savcılar, yargıçlar ya da savunma tarafı gibi aktörlerce yoğun biçimde yürütülen çapraz ve diğer sorgulama usullerinden, sık sık, ceza adaleti sürecinde yer alan çocuklar açısından en stresli uygulamalar olarak söz edilmektedir.

Sanığın tanığa soru sorma ya da sorulmasını sağlama hakkı zaman zaman çocuk tanığı korkutma amacıyla kullanılmaktadır. Örneğin savunma tarafı avukatları çocuğun gelişim düzeyinin ötesinde sorular yöneltebilmekte, çocuk üzerinde zararlı etkileri olacak düşmanca taktiklere başvurabilmektedir. Özellikle, cinsel istismarla ilgili bir davada mağdur çocuk aynı zamanda tek tanık durumunda olabilir ve yargı sürecinin başarısı da hemen hemen tamamen onun sunacağı kanıtlara dayanabilir. Savunma avukatları tarafından kullanılıp yargıçlar tarafından önlenmesi gereken taktikler şunlardır: *(a)* önce çocuğun güvenini sağlayıp sonra onu yıkarak istismarcı kişinin yol açtığı deneyimi çocuğa yeniden yaşatma; *(b)* özel olarak çocuğun dağılmasını sağlamak amacıyla ilgisiz sorular yöneltme; *(c)* birbirinin tekrarı olan ve/ya da hızlı sorularla, verilen yanıtları sürekli yarıda keserek ya da hiç de gerçekçi olmayan

biçimde zaman ve detay belirtmesi istenerek çocuğun kafasını karıştırma; *(d)* çocuğa bir olayın zamanını, birbirini izleyen durumların sayısını sorarak çocuğun sessiz kalmasına, yanıtı olmadığını söylemesine ya da yanlışlık yapmasına çalışma; *(e)* çocuğun söz konusu fiile onay verdiğini söyleme ya da çocuğu ikisi arasındaki cinselliğin geçmişi konusunda açıklama yapmaya zorlayacak sorular yöneltme.

Oturumlara başkanlık eden yargıçlar çocuklara soru sorulurken titizlik ve yakın denetim uygulamalıdır. Özellikle adet hukuku ülkelerindeki iç uygulamalar ürkütücü, tacizci ya da saygısızca sorulara izin vermemektedir. [213, 214] Daha genel olarak, diğer soru sorma işlemlerinde olduğu gibi çapraz sorgulama sırasında da çocuklar dâhil kırılgan durumdaki tanıklara özen gösterilmelidir. Bu işlem basit tarzda, dikkatli ve saygılı biçimde gerçekleştirilmelidir. Gerekli olduğu durumlarda bu yönlendirici ilkenin taraflara hatırlatılması ve bu tür mekanizmalarda yer almanın çocuğun yararına olup olmayacağının belirlenmesi yargıcın sorumluluğundadır.

Uygulama kontrol listesi 8: yargı sürecinde güçlüklerden korunma hakkı

Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklarla ilgili Meselelerde Adalet Kılavuzu'nun uygulanması, özellikle çocuğun yargı sürecindeki güçlüklere karşı korunma hakkının yaşama geçirilmesi açısından ilgili aktörlerin dikkate alması gerekenler:

(a) Yargıçlar:

(i) Yargı sürecinde yer aldıkları sürece mağdurlar ya da tanıkların yanında sürekli olarak bir destek kişi bulunmasını emdetme;

(ii) Maühkeme huzuruna çıkacak çocuklara verecekleri ifadenin önemini, tam ve gerçekleri yansıtan ifade vermenin anlamını açıklama;

(iii) Duruşmaya çıkmadan once çocuğun mahkeme işlemlerine aşina kılınmasının zorunlu tutulması;

(iv) Mahkemenin bakacağı davalar arasında çocuk mağdurlar ya da tanıkların yer aldıkları davalara öncelik tanıma;

(v) Çocukların ifadelerinin çocuk dostu biçimde döşenmiş özel bir odada ya da imkan varsa CCTV yoluyla alınmasının tercih edilmesi;

(vi) Taciz ve korkudan korumak, kullanılan dilin uygun olmasını sağlamak için çocuk mağdurların ve tanıkların sorgulanmalarının, özellikle çapraz sorgulamanın yakından izlenmesi;

(vii) Örneğin, mahkeme salonunda resmiyet havası veren objeleri kaldırarak çocuklar için gayrı resmi ve dostane bir atmosfer yaratılması;

(viii) Çocuğun mahkeme salonunda kalış süresinin sınırlı ve sorulacak soruların sınırlı tutulması, dinlenme araları verilmesi;

(ix) Çocuğun gereksiz yere yorgun düşmemesi, sıkıntıya girmemesi ya da başka rahatsızlıklar çekmemesi için çocuğun yargı sürecindeki durumunun izlenmesi;

(x) Okul devamlılıkları gibi hususlar dikkate alınarak oturumların çocuğun günlük yaşam ritmiyle uyumlu, örneğin daha geç saatlere alınması ve oturumun programı hazırlanırken çocukların önce, oturum başında dinlenmesi;

(xi) Savunma tarafının haklarına saygılı olma koşuluyla, çocuğun baştaki beyanlarının gerektiği gibi kayda geçirilmesini sağlayarak kayda geçmiş kanıtlara canlı ifade kadar ağırlık tanıyarak çocukla yapılan görüşmelerin mümkün olduğunca sınırlı tutulması;

(xii) Gerektiğinde, çocuğun kanıtlarını sanıkla doğrudan göz teması olmasını engelleyecek bir yerden vermesinin sağlanması ya da bu sırada sanığın salondan çıkarılması emrinin verilmesi; böyle bir emir verildiğinde sanığın çocuk tarafından teşhisinin çocuk kanıtlarını sunduktan (sorgu ve çapraz sorgu dâhil) sonraya bırakılması ve çocuğun teşhis için gerekli olan süre dışında sanıkla aynı yerde bulunmamasının sağlanması;

(xiii) Mümkün olduğunda, çocuğun ifadesinin kapalı oturumda alınması;

(xiv) Çocuk mağdurlar ya da tanıkların hukuk anlamında vekili bulunmayan sanık tarafından doğrudan sorgulanmasının yasaklanması ve gerektiğinde sadece çocuğa soru sorulması amacıyla sanığa vekil atanması.

(b) Yasaları uygulamakla görevli olanlar:

(i) Çocuğa, tercihen onun cinsiyetinden olmak üzere, dava boyunca kendisini izleyecek, çocuklarla iletişim ve ilgili diğer beceriler olmak üzere çocuğa duyarlı konularda özel eğitim almış bir temsilci atanması;

(ii) “Çocuk mahkemeleri” gibi eğitim süreçlerine katılarak ve/ya da çocuk dostu dilde afiş, broşür gibi materyaller yayarak çocukların mahkeme ortamları, personeli ve işlemleri gibi durumlara aşina olmalarına katkıda bulunma;

(iii) Çocuk mağdurun yer aldığı herhangi bir olay bildirildiğinde duruma gecikmeden ve çocuk dostu tarzda müdahale etme;

(iv) Çocuklarla, çocuk dostu, tercihen nötr ortamlarda, örneğin okulunda, çocuk dostu tarzda döşenmiş bir odada ya da çocuk savunu merkezinde görüşme;

(v) Özel olarak bu amaçla yetiştirilmiş, çok disiplinli çocuk istismarı ekiplerinde yer alan kişilerden oluşan özel polis birimleri oluşturarak çocuklarla ilgili vakalara çok disiplinli yaklaşım geliştirilmesi;

(vi) Yazılı beyanlar ya da video kayıt ile alınmış özgün kanıtları değiştirmeden elde tutarak çocuk mağdurlar ve tanıklarla yapılan görüşmelerin sayısının mümkün olduğunca sınırlı tutulması.

(c) Avukatlar:

(i) Yargı sürecinde yer aldığı sürece çocuk mağdura ya da tanığa eşlik etmek üzere bir destek kişi atanması;

(ii) Çocuğa, tercihen onun cinsiyetinden olmak üzere, dava boyunca kendisini izleyecek, duyarlı konularda özel eğitim almış tek bir temsilci atanması;

(iii) Mağdurlara avukatın yardımcı olduğu ülkelerde çocukların mahkemeye çıkmadan önce mahkeme usul ve işlemlerine aşina kılınması;

(iv) "Çocuk mahkemeleri" gibi eğitim süreçlerine katılarak ve/ya da çocuk dostu dilde afiş, broşür gibi materyaller yayarak çocukların mahkeme ortamları, personeli ve işlemleri gibi durumlara aşina olmalarına katkıda bulunma;

(v) İşlemlerde herhangi bir gecikmeye meydan vermeyecek şekilde hareket etme;

(vi) Çocuklarla, çocuk dostu ortamlarda, örneğin okulunda, çocuk dostu tarzda döşenmiş bir odada ya da çocuk savunu merkezinde görüşme;

(d) Yasamacılar/politikaları belirleyenler:

(i) Çocukların mahkemeye çıkmadan önce bu ortama aşina kılınmalarının zorunluluk sayılması;

(ii) Bir çocuğa yönelik istismar ya da ihmal olayını ya da böyle bir olasılığı yetkililere bildirmenin, tıbbi personel dâhil kişiler ve profesyoneller için zorunlu tutulması;

(iii) Yargı sürecinin hakkaniyetine aykırı düşmediğinde, çocuk mağdurların ve tanıkların yararına görüldüğünde, yargı sürecinin kimi aşamalarının atlanmasını mümkün kılan hızlandırılmış usuller benimsenmesi;

(iv) Çocuk savunu merkezleri dâhil olmak üzere çok disiplinli çocuk istismarı ekipleri oluşturulmasının özendirilmesi.

(e) Sağlık personeli: çocuk savunu merkezleri dâhil, çok disiplinli çocuk istismarı ekiplerinde yer alma;

(f) Hükümet dışı kuruluşlar:

(i) ""Çocuk mahkemeleri" gibi eğitim süreçlerine katılarak ve/ya da çocuk dostu dilde afiş, broşür gibi materyaller yayarak çocukların mahkeme ortamları, personeli ve işlemleri gibi durumlara aşina olmalarına katkıda bulunma;

(ii) Topluluk temelli olması gereken, çocuk mağdurlara yönelik çok disiplinli destek girişimlerinin örgütlenmesi ve bu girişimlere destek olunması; mahremiyete saygı gösterilmesi ve belirli çocuk gruplarının damgalanmasından kaçınılması;

(iii) Toplulukları mağdur çocuklara yönelik destek girişimlerinden haberdar edecek duyarlılaştırma çabalarına ve çocuk istismarı durumlarının bildirilmesini özendiren girişimlere katkıda bulunma;

(iv) İnfaz görevlileri ve yargıçlara yönelik çocuklarla iletişim eğitimlerine katkıda bulunma;

(v) Yargı mekanizmalarında yer alan çocuklara yönelik uygun koruyucu önlemlerin yaşama geçirilmesini savunma, duruşmaları izleme ve çocukların yer aldıkları davaları takip etme.

(g) Savcılar:

(i) Yargı sürecinde yer aldığı sürece çocuk mağdura ya da tanığa eşlik etmek üzere bir destek kişi atanması için talepte bulunma;

(ii) Çocuğa, tercihen onun cinsiyetinden olmak üzere, dava boyunca kendisini izleyecek, çocuğa duyarlı konularda özel eğitim almış tek bir temsilci atanması;

(iii) Çocukların mahkemeye çıkmadan önce bu ortama ve işlemlere aşina kılınmaları;

(iv) "Çocuk mahkemeleri" gibi eğitim süreçlerine katılarak ve/ya da çocuk dostu dilde afiş, broşür gibi materyaller yayarak çocukların mahkeme ortamları, personeli ve işlemleri gibi durumlara aşina olmalarına katkıda bulunma;

(v) İşlemlerde herhangi bir gecikmeye meydan vermeme;

(vi) Çocuklarla, çocuk dostu ortamlarda, örneğin okulunda, çocuk dostu tarzda döşenmiş bir odada ya da çocuk savunu merkezinde görüşme;

(vii) Çocuk savunu merkezleri dâhil olmak üzere çok disiplinli çocuk istismarı ekipleri oluşturulmasının özendirilmesi;

(viii) Yazılı beyanlar ya da video kayıt ile alınmış özgün kanıtları değiştirmeden elde tutarak çocuk mağdurlar ve tanıklarla yapılan görüşmelerin sayısının mümkün olduğunca sınırlı tutulması;

(h) Sosyal çalışmacılar:

(i) "Çocuk mahkemeleri" gibi eğitim süreçlerine katılarak ve/ya da çocuk dostu dilde afiş, broşür gibi materyaller yayarak çocukların mahkeme ortamları, personeli ve işlemleri gibi durumlara aşina olmalarına katkıda bulunma;

(ii) Çocuk savunu merkezleri dâhil olmak üzere çok disiplinli çocuk istismarı ekiplerinde yer alma;

(i) Öğretmenler: "Çocuk mahkemeleri" gibi eğitim süreçlerine katılarak ve/ya da çocuk dostu dilde afiş, broşür gibi materyaller yayarak çocukların mahkeme ortamları, personeli ve işlemleri gibi durumlara aşina olmalarına katkıda bulunma.

IX. Güvende olma hakkı

Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklarla ilgili Meselelerde Adalet Kılavuzu, bölüm XII, güvende olma hakkı

32. Mağdur ya da tanık bir çocuğun güvenliği risk altında olduğunda, bu risklerin yetkili mercilere iletilmesi ve çocuğun yargı süreci öncesinde, sırasında ve sonrasında bu risklerden korunması için gerekli önlemler alınmalıdır.

33. Çocuklarla teması olan profesyonellerden, mağdur bir çocuğun ya da tanığın zarar görmüş olduğundan, görmekte olduğundan ya da görebileceğinden kuşkulandıklarında bu durumu yetkililere bildirmeleri istenmelidir.

34. Profesyoneller, çocuk mağdurlara yönelik korkutma, tehdit ve zarar gibi olayları tespit ve önleme açısından gerekli eğitimden geçmelidir. Çocuk mağdurlar ve tanıklar korkutma, tehdit ya da zarar gibi olaylara maruz kalabileceklerse çocuğun güvenliğini sağlamak için gerekli önlemler alınmalıdır. Bu tür güvenceler arasında aşağıdakiler yer alabilir:

(a) Yargı sürecinin herhangi bir noktasında çocuk mağdurlar ve tanıklar ile zanlılar arasında doğrudan temasa meydan verilmemesi;

(b) Kayıt sistemiyle desteklenmek üzere mahkeme eliyle kısıtlayıcı emirler çıkartılması;

(c) Zanlının duruşma öncesi gözaltında tutulması ve kefalet için “temas etmeme” koşulu getirilmesi;

(d) Sanığın ev hapsine konulması;

(e) Mümkün ve uygun olduğu durumlarda çocuk mağdurlar ve tanıklara polis ya da ilgili diğer kurum koruması sağlanması ve yerlerinin açık edilmemesi.

Bir ceza davasında mağdur, tanık ya da her iki sıfatla birlikte yer alınması, özellikle ortada örgütlü bir suç varsa tehlikeli olabilir. Böyle durumlarda mağdurlar ve tanıklar yaşamlarını bile tehdit altında hissedebilirler. Bu tür uç durumlarda söz konusu kişilerin güvenliklerinin sağlanması temel önemdedir. Tanıklar ve mağdurlar yargı sürecinde yer almaları nedeniyle karşı tarafın baskılarına maruz kalabilirler. Özellikle cinsel istismar, insan ticareti gibi olaylarda ya da sanığın çocuğa yakın bir kişi olduğu durumlarda çocuğa yönelik korkutma girişimlerine özellikle dikkat edilmelidir. Çocuk mağdurlar ve tanıkların güvenliklerinin sağlanması, daha fazla zarar görmelerini, baskı altına alınmalarını ya da misillemeye uğramalarını engelleyecek koruyucu ve güvenlikle ilgili bir dizi işlemi gerektirir. Güvenlik hakkı bilgi ve kanıtlarla ilgili mahremiyet (bakınız, özel yaşamın gizli tutulması hakkı ile ilgili bölüm VII) ve yargı süreci sırasında fiziksel ve duygusal korunma haklarını da içerir. Ek olarak, çocukların güvenliği, nelere olduklarını gizli tutarak ya da herhangi bir sanığın baskı ve misilleme girişimine karşı önlem alarak yargı süreci öncesinde ve sonrasında sağlanmalıdır.

Mağdurların ve tanıkların, ceza davalarına katılmaları öncesinde, sırasında ve sonrasında korunmaları konusu pek çok devletin iç hukukunda yer alır.[215, 216, 217] Kimi Devletlerdeki yasal düzenlemelerde bu korumanın gerekliliğinden çocuk mağdur ve tanıklar bağlamında özel olarak söz edilir.[218, 219] ancak, bu korunma hakkının savunma tarafının haklarıyla dengelenmesi gerekir. [220]

Genellikle görülen, korumanın mağdurun ya da tanığın kendisine sağlanmasıdır. Ancak bu koruma çocukların ailesine ve yakınlarına da uzanacak şekilde geniş tutulabilir. [221,222] Mağdurlar ve tanıklarla ailelerinin korunması sorumluluğu, genel olarak, infaz görevlilerinin de yardımıyla savcılığa aittir. Kimi ülkelerde ise özel tanık koruma birimleri vardır.

Mağdurun ya da tanığın duruşmaya çıkıp ifade verebilmesini sağlama açısından koruyucu önlemler genellikle mahkeme öncesinde uygulanır. Bununla birlikte, karşı tarafın olası misillemelerinin önlenmesi açısından bu önlemlerin ilkesel olarak ifade verildikten sonra da kişilerin korunması için gerektiği sürece devam etmesi gerekir. Bu konuda yol gösterici bir veri Şili'deki ilgili yasada yer almaktadır. Buna göre, koruyucu önlemler gereklilikleri sürdüğü sürece yenilenecektir (bakınız, yandaki metin).

Kılavuzlar, devletin yetkilileri tarafından yaşama geçirilecek bir dizi koruyucu önlem öngörmektedir. Ancak, 34'üncü paragraftaki "bu tür güvenceler arasında aşağıda belirtilenler de yer alabilir" ifadesinden de anlaşılabileceği gibi bu liste yapılabileceklerin tamamını kapsamamaktadır. Kılavuzların 33'üncü paragrafında öngörülen ilk önlem, çocuklara karşı işlenen herhangi bir suç tespit edilir edilmez bunun bildirilmesinin zorunlu tutulmasıdır (bakınız, aşağıda kesim A). Paragraf 34'te öngörülen diğer önlemler, yargı sürecine dâhil oldukları andan itibaren çocukların korunmalarına yöneliktir (bakınız, aşağıda kesim B).

Uluslararası uygulama.

Uluslararası ceza yargısı açısından mağdurlar dâhil olmak üzere tanıkların güvenliği hep gözetilmiştir. Bu yargı organları çeşitli koruyucu önlemlere başvurmuşlardır ve bunların arasında şunlar da yer almaktadır:
(a) Mahkeme kâtipliğinin yetkisi altında mağdurların ve tanıkların korunmasından ve kendilerine destek sağlanmasından sorumlu özel bir bölüm oluşturulması; *(b)* tanığın araya perde konularak ve fotoğraf çekilmesini yasaklayarak gizli tutulması; *(c)* ifadelerin kapalı oturumlarda dinlenilmesi; *(d)* tanığın kimliği ve yeri konusundaki bilgilerin hiç açıklanmaması ya da ancak sınırlı biçimde açıklanması; *(e)* isim verilmemesi, sesin ve görüntünün teşhisi olanaksız kılacak şekilde değiştirilmesi; *(f)* ifadenin video bağlantısıyla alınması ve *(g)* mülteci statüsü tanınmasında destek.

Şili, *Ceza Usulü Yasası*, Yasa No. 19696 (2000), madde 308, "Tanık koruma":

"Mahkeme, ciddi ya da ağır durumlarda, ihtiyaç duyan herhangi bir tanığın korunması için özel önlemler aldırabilir. Bu tür önlemler mahkemenin emri doğrultusunda makul bir süre için uygulanır ve gerektiğinde süre uzatılabilir.

"Benzer biçimde, savcılık makamı da ilgili tarafın talebi üzerine tanığın korunmasına yönelik önlemleri tanık kanıt sunduktan önce ya da sonra re'sen aldırabilir..."

A. Çocuklara karşı işlenen suçların bildirilmesi ve araştırılması

Çeşitli ülkeler, çocuklara karşı işlenen suçların hemen yetkili mercilere bildirilmesini genel bir yükümlülük olarak öngörmektedir.[223, 224, 225] Bu Devletlerde işlenen bir suçun bildirilmemesi suç sayılabilmektedir. İşlenen bir suçu bildirme yükümlülüğü, öğretmenler, sosyal çalışmacılar, doktorlar ve hemşireler dâhil olmak üzere çocuklarla ilgili görevleri olan profesyoneller açısından daha da güçlendirilmiştir.[226]

İşlenen suçları yetkili mercilere iletmelerinde çocuk mağdurlara yardım amacıyla özel alarm mekanizmaları da geliştirilmiştir. Bunların arasında, çocuğun kendini tanıtmadan arayıp ne yaşadığını ya da neye tanık olduğunu anlatabileceği, çeşitli disiplinlerden insanların görev yaptıkları başvuru hatları da yer almaktadır. [227]

Çeşitli Devletler, bir çocuğa karşı işlenmiş ya da işlenmek üzere olan bir suçun belirlenmesi halinde hemen harekete geçilmesini ve bu tür durumların araştırılmasında özel usullere başvurulmasını öngören yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Örneğin Tunus'ta çocuklarla ilgili bildirimleri ya da iddia edilen suçları kovuşturup çocukları korumak üzere özel görevliler tayin edilmiştir ve bu kişilerin örneğin arama emri olmadan çeşitli yer ve binalara girebilme gibi özel yetkileri bulunmaktadır. [228]

B. Adalet sürecinde yer alan çocuklar için koruyucu önlemler

Çocuk mağdurlar ve tanıkların tehdit ve baskılara karşı korunmalarını amaçlayan kimi önlemlerden yargı sürecinde güçlüklerden korunmayla ilgili bölüm VIII'de söz edilmişti. Korkutmanın bir ceza gerektiren bir fiil olarak kabulü, Bosna Hersek'te olduğu gibi koruyucu önlemlerin pekiştirilmesi anlamına gelir (bakınız, kutu).

Bosna-Hersek, Ceza Usul Yasası, madde 267, Tanıkların Hakaret, Tehdit ve Saldırılardan Korunması

(1) Yargıç ya da mahkeme başkanı, tanığı hareket, tehdit ve saldırı gibi durumlara karşı korumakla yükümlüdür.

(2) Yargıç ya da mahkeme başkanı, duruşmalardaki herhangi bir tarafın ya da başka herhangi bir kişinin tanığa hakaret ve tehdit gibi fiillerde bulunması ya da mahkemede tanığın güvenliğini tehlikeye düşürecek işler yapması halinde uyarıda bulunacak ya da para cezasına hükmedecektir. Para cezası durumunda bu Yasanın 242'inci maddesinin 1'inci paragrafı hükümleri geçerli olacaktır.

(3) Tanığa yönelik ciddi herhangi bir tehdit durumunda yargıç ya da mahkeme başkanı cezai kovuşturma için savcıyı bilgilendirecektir.

(4) Tarafların ya da savunma vekilinin dilekçesi üzerine yargıç ya da mahkeme başkanı tanığı korumak için gerekli önlemleri alacaktır.

Kılavuzların 34'üncü paragrafında öngörülen ilk önlemler, sanığın hareket serbestisine getirilen sınırlamalara dayanmaktadır. Polis nezareti, duruşma öncesi

gözaltı ve diğer kısıtlayıcı emirler mağdurların ve tanıkların güvenliği için yaygın biçimde başvurulan önlemler olmakla birlikte ,[229, 230] mağdurları ve tanıkları koruma zorunluluğunun savunma tarafının haklarına saygıyla dengede tutulması gerektiği unutulmamalıdır. Bu dengenin tutturulması ne kadar güç olursa olsun, çocuk istismarı ve ihmali gibi olaylarda kefalet kararı verilirken çocuğun güvenliği ilk planda gözetilmelidir.

Avustralya'da benimsenen, çocuğun evinden çocuğun değil de failin uzaklaştırılması yaklaşımı savunma tarafının özgürlüğü açısından daha az önyargılı olarak değerlendirilebilir. Çocuğun evinden ya da aşina olduğu ortamdan alınması, kendisini tehlikeli bir duruma karşı korumanın başka bir yolu olmadığında düşünülmelidir. Çocuğun evinden başka bir yere alınması eldeki tek seçenekse o zaman aile bakımı tercih edilmelidir.[231] Çocuğun özel bakım kurumlarına yerleştirilmesi ise, her zaman, başka seçeneklerin yokluğunda başvurulacak en son çare olarak düşünülmelidir.[232, 233] Bu önleme, özellikle, suçlunun doğrudan ailenin bir üyesi olduğu ve ailenin diğer üyeleri çocuğun korunmasını sağlayabilecek durumda olmadıkları hallerde başvurulabilir. Yine de bu karar alınırken titiz olunmalıdır; çünkü zorlayıcı bir neden olmadan çocuğun aile ortamından ayrılması çocuk açısından zararlı olabilir. Özellikle küçük çocuklar bu şekilde bir kuruma yerleştirilmeyi kendilerine verilen bir ceza olarak da algılayabilirler. Kuruma yerleştirilen çocuğun durumu belirli periyodlarla yeniden değerlendirilmelidir. Dolayısıyla, İsveç Sosyal Hizmetler Yasası'nda da görüldüğü gibi, gereksiz yerleştirmelerden kaçınılması için usulle ilgili güvenceler bulunması önemlidir (bakınız, yandaki metin).

Çocuk olanlar dâhil mağdurların ve tanıkların korunmasının bir başka yolu da kimlikleri ve yerleri konusundaki bilgilerin açıklanmasına sınırlama getirilmesidir. Bu önlemler özel yaşamın gizli tutulması hakkı ile ilgili VII bölümde ele alınmıştı. Kimi durumlarda, bilgilerin açık edilmesine getirilen sınırlama mağdur ya da tanık için güvenlik risklerinin carlığıyla belirlenir. Kısıtlama derecesi ortadaki koşullara ve risklere göre farklılık gösterebilir. Mağdurun ya da tanığın nerede bulunduğuna ilişkin bilgi sınırlamasında ilk adım, bu kişiye ikamet ya da iş yerinin adresini kimseye vermemesini tavsiye etmektir. Kimi durumlarda mağdur ya da tanık irtibat adresi olarak bir polis karakolunu [234] ya da Honduras'ta olduğu gibi mahkemeyi belirtebilir (bakınız, kutu).

Honduras, Ceza Usulü Yasası, Kararname No. 9-99-E, madde 237, Tanık koruma:

"Mahkeme, kendi inisiyatifiyle ya da tanık beyanı üzerine, sunduğu kanıtlar nedeniyle bir tanığın şahsına, mülküne, eşine, akrabalarına ve kardeşlerine yönelik ciddi bir tehlike olduğunu düşündürecek makul nedenler bulunduğu kanaatine varırsa, tarafları dinledikten sonra aşağıdakiler dâhil olmak üzere uygun göreceği koruma önlemlerinin alınmasına karar verir:

(1) Yargı süreci sırasında, tanığın adının, soyadının, çalıştığı yerin ya da mesleğinin (ki bu bilgiler kaydedilip mühürlü bir zarfta muhafaza edilecek, yalnızca mahkemenin ve mahkeme kâtipliğinin bilgisi dâhilinde olacaktır), kendisinin yerinin belirlenmesine imkân tanıyacak başka herhangi bir bilginin açıklanmasının yasaklanması. Yargı süreci sırasında tanık yalnızca verilen bir sayı ya da kod adıyla tanımlanabilecek ve…

İsveç, Sosyal Hizmetler Yasası (1980:620), 1980, madde 50, paragraf *(a):*

“Sosyal refah komitesinin bir çocuğun korunması için müdahaleye gerek olup olmadığını araştırması durumunda komite gerekli önlemleri değerlendirmek üzere uzmanların görüşüne başvurabilir ya da bu bakımdan gerekli temaslarda bulunabilir. Araştırma, herhangi bir kişiye zarar ve sıkıntı vermeyecek şekilde yürütülür. Bu araştırma, konunun gerektirdiklerinin ötesinde daha kapsamlı biçimde yapılmamalıdır.

… yukarıda sözü edilen araştırmanın konusu olan kişi, böyle bir araştırmanın yapıldığından haberdar edilmelidir.”

(3) İletişim açısından, davaya bakan mahkemenin adresinin tanığın adresi olarak belirlenmesi ve mahkemenin bilgileri bu adresten tanığa gizli olarak göndermesi."

Mağdurun ya da tanığın kimliğine ilişkin bilgilerin açıklanmasına tam bir sınırlama getirmek üzere ve istisnai hallerde ifade anonim olarak da verilebilir.[235, 236] Bu tür bir önleme izin verilen ülkelerde mağdurlar ya da tanıklar, sesleri ve görüntüleri bozulmuş olarak, video konferans yoluyla ifade verebilirler. [237] Daha da istisnai olan ve genelde yalnızca örgütlü suçlar söz konusu olduğunda başvurulan bir yol da tam bir anonimlik sağlanması, çocuğun kimliğinin ve/ya da yerinin değiştirilmesidir.[238, 239]

Uygulama kontrol listesi 9: güvende olma hakkı

Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklarla ilgili Meselelerde Adalet Kılavuzu'nun uygulanması, özellikle çocuğun güvende olma hakkının yaşama geçirilmesi açısından ilgili aktörlerin dikkate alması gerekenler:

(a) Yargıçlar: gerektiğinde, çocuk mağdurlar ve tanıklar için, mahkemeye çıktıktan sonra da gerektiği kadar sürecek koruyucu önlemler alınmasını emretme;

(b) Yasaları uygulamakla görevli olanlar:

(i) Çocuk mağdurlar ve tanıklara yönelik koruma önlemlerinin uygulanmasında uzmanlaşmış özel polis birimleri oluşturulması;

(ii) Polis birimleri içinde, çocuk istismarıyla ilgili şikayetleri ve iddiaları çocuk dostu tarzda araştıracak ve azami koruma sağlayacak uzman personel yetiştirilmesi dâhil olmak üzere infaz görevlilerinin çocuk koruma alanında eğitim görmelerinin sağlanması;

(c) Yasamacılar/politikaları belirleyenler:

(i) Çocuk mağdurlar ve tanıkların, ayrıca yakınlarının yargı sürecinde yer almaları nedeniyle kendilerine yönelebilecek tehditlerden korunmaları, bu korumanın gerektiği süre, hatta mahkemeye çıkıldıktan sonra da devam etmesi ilkesinin yaşama geçirilmesi. Çocuk mağdurlar ve tanıklar için koruyucu önlemlerin uygulanmasına yönelik yasal hükümlerin yaşama geçirilmesi. Eldeki kaynaklara bağlı olmak üzere ve savunma tarafının haklarına saygı göstererek bu önlemlerin aşağıdakileri

de içerebilmesi: sanıkla ilgili duruşma öncesi gözetim ve diğer kısıtlayıcı önlemlerin alınması; en son başvurulacak çare olarak çocukların uzmanlaşmış çocuk koruma kurumlarına yerleştirilmesi; çocuğun kimliği ve nerede olduğuyla ilgili bilgilerin açık edilmesine sınırlama getirilmesi; anonimlik sağlanması; gerektiğinde çocuğun kimliğinin ve/ya da bulunduğu yerin değiştirilmesi;

(ii) Etkili çocuk mağdur ve tanık koruma sistemleri geliştirilmesi için yargıya ve diğer yetkili mercilere yeterli araç ve kaynak sağlanması;

(iii) Çocuklara karşı işlenen suçların, bu suçlar ortaya çıktığı anda yetkili mercilere bildirilmesinin genel bir yükümlülük, en azından çocuklarla çalışan profesyonellerin yerine getirmeleri gereken bir yükümlülük sayılması;

(iv) Ücretsiz ve kimlik belirtmenin zorunlu tutulmadığı acil yardım hatları gibi, çocuklara yönelik suçların bildirimini kolaylaştıracak alarm mekanizmaları geliştirilmesi;

(v) Çocuk koruma alanında uzmanlaşmış özel polis birimleri oluşturulması.

(d) Sağlık personeli: geçerli olduğu durumlarda çocuk istismarı vakalarını bildirme yükümlülüğünü yerine getirme ve bu tür bildirimleri kolaylaştırıcı girişimlere katkıda bulunma;

(e) Hükümet dışı kuruluşlar ve topluluk temelli kuruluşlar:

(i) Ev ortamlarının dışına çıkarılmış çocuklar için kurumlarda bakıma alternatifler oluşturulması;

(ii) Çocuk mağdurlar ve tanıklar için azami korumayı sağlayacak yasal düzenlemelerin yaygınlaştırılması.

(f) Savcılar: gerektiği durumlarda, mahkeme işlemleri tamamlandıktan sonra da, gerektiği kadar sürmek üzere çocuk mağdurlar ve tanıklar için koruyucu önlemler alınmasını talep etme.

(g) Öğretmenler, topluluk ve toplum çalışanları:

(i) Çocuk istismarı vakalarının bildirimini kolaylaştırmaya yönelik girişimlere katkıda bulunma;

(ii) Geçerli olduğu durumlarda bildirme yükümlülüklerini yerine getirme;

(iii) Çocuk istismarıyla ilgili, örneğin istismar göstergelerinin tanınması gibi konularda eğitim verilmesi.

X. Onarım hakkı

Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklarla ilgili Meselelerde Adalet Kılavuzu, bölüm XIII, onanım hakkı

35. Çocuk mağdurların, mümkün olan her durumda, kayıpların telafisi, yeniden bütünleşme ve iyileşme için tazminat alma hakları olmalıdır. Tazminat alma konusundaki usuller erişilebilir ve çocuğa duyarlı olmalıdır.

36. Yargı işlemlerinin çocuğa duyarlı olması ve bu Kılavuzlara uyması durumunda, onarıcı adalet gibi gayrı resmi ve topluluk temelli adalet süreçleriyle birlikte, cezai ve onarıcı işlemlerin bir arada yürütülmesi özendirilmelidir.

37. Onarım, ceza mahkemesi tarafından suçluya durumu eski haline getirme emrinin verilmesini, Devletin mağdur tazminat programlarından yapılacak yardımları ve yine mahkemeler tarafından verilecek hasarı telafi kararlarını içerebilir. Mümkün olduğu durumlarda toplumsal ve eğitsel yeniden entegrasyon, tıbbi tedavi, zihinsel sağlık bakımı ve hukuk hizmetleri de düşünülmelidir. Onarım emirlerinin yerine getirilmesi ve para cezalarından önce tazminat ödenmesi için gerekli usuller belirlenmelidir.

Onarım, tüm mağdurlara tanınması gereken bir haktır. Bundan kastedilen, kendilerine karşı işlenen suçlar nedeniyle uğranılan zararın telafisi için birtakım önlemler alınmasıdır. Onarım, mağdurların eski hallerine dönmelerine yardımcı olur.

Mağdurlara uğradıkları maddi kayıplar ve zararlar için ödeme yapılabilir, tıbbi ve/ya da psikoyosyal destek alabilirler ve sürmekte olan mağduriyetleri tanınır. Onarım sağlanması, mağdur çocuklarda, bir suç işlenmiş olmasına ve zararın tam telafisi mümkün görünmemesine rağmen adaletin bir ölçüde yerine bulduğu düşüncesi uyandırabilir.

Onarımdan yararlanacak kişi mağdurun kendisi, ailesi ya da bağımlıları olabilir. Kılavuzların 35'inci paragrafı onarım hakkını yaş sınırı koymaksızın tüm çocuklar için tanır. Bununla birlikte kimi ülkeler, çocuk belirli bir yaşa, örneğin 13 yaşına gelmeden, ancak ebeveynlerinin uğranılan zarar karşısında onarım talep etmesine izin verir. Bu tür yaş sınırı koyan Devletler yasal düzenlemelerinde değişikliğe gitmeli ya da çocuğun onarımdan yararlanma hakkını kısıtlayan durumları ortadan kaldıracak başka bir çözüm bulmalıdır. Örneğin Portekiz Devlet tarafından ödenecek tazminat konusunda bunu yapmıştır (bakınız, yandaki metin).

Uluslararası uygulama

Uluslararası Ceza Mahkemesi, oranım sistemini Roma Tüzüğü'nün "temel bir özelliği" olarak görür (Uluslararası Ceza Mahkemesi, Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde Durum, No. ICC-01/04, *Savcı v. Thomas Lubanga Dyilo*, Dava No. 01/04-01/06, Savcının Tutuklama Emri Talebi, Madde 58 (PT), 10 Şubat 2006). Getirdiği özel düzenlemeler kovuşturulan kişilerin erkenden izlenmesini, tanımlanmasını, mal ve diğer varlıklarının dondurulmasını ya da müsaderesini öngörür (Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Tüzüğü, maddeler 57 (3) *(e)*, 110 (4) *(b)*). Bunların yanı sıra "Mahkemenin yargı alanına giren suçların mağdurları ve aileleri yararına olmak üzere" bir fon da oluşturulabilir (Roma Tüzüğü, madde 79; Usul ve Kanıtlarla ilgili Kurallar, kurallar 218 (3) *(b)*, 221).

Mağdurların tazminat hakkı farklı yollardan karşılanabilir. Burada, bir tarafta "eski haline getirme" ile diğer tarafta tazminat arasında genellikle bir ayrım yapılır (bakınız, kutu).

Eski haline getirme

"Davranışlarının sorumluluğunu taşıyan suçlular ya da üçüncü taraflar, gerektiğinde mağdurların, ailelerinin ya da bağımlılarının uğradıkları zararı karşılamalıdır. Örneğin alınan bir malın iadesi ya da ortaya çıkan zarar karşılığı ödeme, mağduriyet durumu sonucu ortaya çıkar gidenlerin karşılanması, belirli hizmetlerin sunulması ya da hakların yeniden tanınması gibi." (Suç ve Güç İstismarı Mağdurları için Adalet Açısından Temel İlkeler Bildirgesi (Genel Kurul kararı 40/34, ek), ilke 8.) Onarıcı adalet süreçlerinde sembolik cezalar ya da özür dileme gibi başka yollara da başvurulabilmektedir.

Tazminat

"Tazminat", suçlunun ya da sorumlu diğer bir kişinin bu alanda bir şey yapma imkânı olmadığında Devlet tarafından yapılan ödemedir. Tazminat, fiziksel ve psikolojik hasarın tedavisi ve rehabilitasyonunu; gelir kaybının, yaşanılan acıların, maddi zararın telafisini, bağımlılara yönelik finansal desteği vb. içerebilir.

Mağdur açısından eski haline geri getirme hakki pek çok devlette yasal olarak kabul görmektedir. Ancak, bu işlemin tam olarak nasıl gerçekleşeceğine ilişkin farklılıklar bulunmaktadır.

Portekiz, Suç Mağdurlarına Tazminatla ilgili Yasa, Yasa No. 31/2006, 2006, madde 4 (2):

2—Kasıtlı şiddet fiilinin mağduru olup olay sırasında çocuk olan kişi, reşit olduktan ya da ana-baba veya vasi himayesinden çıktıktan sonra bir yıl içinde başvuruda bulunarak Devletten tazminat isteyebilir.

Medeni hukuk ülkeleri ile adet hukuku ülkeleri arasında bir ayrım gözetilmesi gerekir. Medeni hukuk ülkelerinde genel olarak mağdurlar yargı işlemlerinin bir tarafı olarak görülür. "Müdahale" ya da "hukuk davası" olarak bilinen bu yolla failden onarım talep edilebilir. Adet hukuku ülkeleri ise ceza davaları ile hukuk davaları arasında ayrım yapar. Ceza davalarında savcı sanığın karşısında yer alırken hukuk davalarında mağdur haksız fiil karşısında onarım talep edip bunu elde edebilir. Ancak, bu mutlak bir ayrım değildir; birincisi, medeni hukuk ülkeleri mağdurlara onarımı ceza ya da sulh mahkemesinden talep etme seçeneği tanıyabilir. İkincisi, kimi adet hukuku ülkelerinde onarım başvurusu hüküm verme sürecinin bir parçası olarak ceza mahkemelerine de yapılabilir. Onarım emrinin bir ceza mahkemesi tarafından verilmesi mağdurların bir ceza davasının taraf oldukları anlamına gelmez. Dahası, böyle bir onarım emri hukuk davalarının yerine de geçmez. Aslında, onarım emri, ancak zararın hesaplanabilir olduğu durumlarda verilebilir. Ceza davalarında talep edilebilecek onarım emirlerinin bir örneği Kanada'da görülebilir (bakınız, kutu).

Kanada, Ceza Yasası, R.S.C. 1985, c. C-46, kesim 738 (1):

738. (1) Bir failin herhangi bir suçtan dolayı kesim 730'a göre mahkûm olduğu ya da tahliye edildiği durumda, hüküm ya da tahliye kararı veren mahkeme, Savcının talebiyle ya da kendi inisiyatifiyle, faile uygulanmasına karar verilen herhangi bir önleme ek olarak, failin bir başka kişiye aşağıdaki şekillerde onarım sağlaması emrini verebilir:

(a) suçun işlenmesiyle ya da suçlunun tutuklanması veya tutuklanma girişimi sonucunda başka bir kişinin malının zarar görmesi, kaybı ya da tahribi durumunda ve miktarın hemen belirlenebileceği hallerde, emrin verildiği tarihte söz konusu malın toplam değeri eksi zarara uğrayan kişiye iade edilen kısmın değeri tutarında bir ödemenin zarar gören şahsa yapılması;

(b) suçun işlenmesiyle ya da suçlunun tutuklanması veya tutuklanma girişimi sonucunda başka bir kişinin bedenen ya da psikolojik açıdan zarar görmesi durumunda ve miktarın hemen belirlenebileceği hallerde, bu kişiye gelir ya da destek kaybı dâhil olmak üzere uğranılan maddi zararı aşmayacak ödeme yapılması ve

(c) suçun işlenmesiyle ya da suçlunun tutuklanması veya tutuklama girişimi sonucunda failin eşinin, partnerinin ya da çocuğunun bedenen zarar görmesi veya böyle bir zarar tehdidine maruz kalması durumunda ve eş, partner, çocuk ya da başka bir kişi o sırada failin hanehalkı üyesi olması halinde, söz konusu kişiye, yukarıdaki (a) ve (b) paragrafları gereği yapılacak ödemelerden bağımsız olarak, o kişinin failin evinden ayrılarak, geçici konuta yerleşerek, beslenme, çocuk bakımı ve ulaşım gibi alanlarda uğradığı zararın, miktarın hemen belirlenebileceği durumlarda ödenmesi.

Adet hukuku ülkelerinde ceza davalarıyla sulh davalarına ait talepler arasında yapılan ayrım çocuk hakları açısından olumsuz durumlar yaratabilir: yargı işlemlerinin çoğalması çocuğun bu süreçte yer almasını daha zahmetli ve karmaşık hale getirebilir.

Bu durum ayrıca yargı süreciyle, duruşmalarla, başvurularla vb. daha fazla temas anlamına gelir. Oysa ceza davalarının görülmesi ile bunun sonucunda oluşan taleplerin aynı mahkemenin yetkisine verilmesi çocuğun tazminat/onarıma girişimini kolaylaştıracaktır.

Suç mağdurlarının zararlarının Devlet tazminatıyla karşılanması da kimi ülkelerde geçerlidir: bu, söz konusu ülkelerde hem medeni hem adet hukukunda, hatta kimi durumlarda anayasa düzeyinde geçerlidir.[240] İslam ülkelerinde ise, suçludan alınamadığı ya da suçlunun bilinmediği durumlarda Devletin tazminat ödemesi şeriatta yer almaktadır. [241]

Çeşitli Devletlerde özel mağdur tazminat fonları oluşturulmuştur.[242, 243, 244] Ne var ki, finansal mülahazalar çoğu durumda Devletin etkili tazminat sistemleri oluşturmasını engellemektedir. Devletin olası masraflarını sınırlandırmaya yönelik çeşitli yenilikçi çözümler görülmektedir: Letonya'da Devlet tazminat verebilmekte, ardından devir usulleriyle bunu tam olarak ya da kısmen faile (faillere) ya da başka sorumlulara ödetebilmektedir. Aynı kural Cezayir'de medeni kanunun 40'ıncı maddesinde de bulunmaktadır. Fransa'da sigorta sözleşmelerinden vergi alınmakta veya suçlulara tazminat sisteminin finansmanı için ceza ödeme yükümlülüğü getirilmekte ya da bunların her ikisi birden uygulanmaktadır.

Tazminat, işlenen suçtan zarar gören tek tek mağdurlara ya da toplu olarak ailelere ve topluluklara yönelik sembolik yararlar biçimini de alabilmektedir. Bu tür sembolik işlemler arasında örneğin failin özür dilemesi, bir hizmet sunması ya da anlamlı, çoğu kez de ritüel niteliğinde uygulamalar yer almaktadır. Bu arada, gerçekleşen ihlalin anısına bir yer ayrılması ya da olayı belleklerde canlı tutacak başka bir müdahale de gündeme gelebilmektedir. Özellikle toplu olarak maruz kalınan şiddet durumlarında sembolik tazminat biçimleri etkilenen topluluklar açısından önemli değer taşıyabilmektedir.

Onarıcı adalet süreçleri özellikle mağdurların uğradığı zararları ve ihtiyaçlarını ele alır. Uygun bağlamda yürütülürse onarıcı adalet süreçleri onarım uygulamalarının gerçekleştirilebileceği ideal forumlar olarak işlev görebilir (bakınız, kutu).

Onarıcı süreç

Onarıcı süreç, mağdurun ve failin, yerine göre de belirli bir suçtan etkilenen kişilerin ya da topluluk üyelerinin, genellikle bir kolaylaştırıcının yardımlarıyla suç nedeniyle ortaya çıkan konuları birlikte ele aldıkları bir süreçtir. … Onarıcı adalette işlenen suç, mağdurların uğradıkları zarara ve bunun telafisine odaklanarak, faillerin fiililerinden dolayı hesap vermelerini öngörerek ve çoğu kez verilecek karara topluluğun da katılımı sağlanarak ele alınır. …

Onarıcı adalet programlarının özellikleri aşağı verilmektedir:

- Suçun, suçlunun ve mağdurun koşullarına esnek, her özel durumu ayrı olarak ele alan bir yaklaşım

- Her kişinin saygınlığına ve başkalarıyla eşitliğine saygılı olan, mağdurların, suçluların ve toplulukların iyileştirilmesiyle karşılıklı anlayış oluşturan ve toplumsal uyumu sağlayan bir yaklaşım…
- Geleneksel ceza adaleti süreçleri ve yaptırımlarıyla bağlantılı olarak başvurulabilecek bir yaklaşım
- Sorun çözme ile temeldeki nedenleri ele almaya yönelik girişimleri kaynaştıran bir yaklaşım
- Mağdurların uğradıkları zararı ve ihtiyaçlarını ele alan bir yaklaşım…
- Suçu ve toplumsal huzursuzlukları önlemenin ve bu durumlara karşı çıkmanın başlıca yeri olarak topluluğun rolünün tanınması

Onarıcı Adalet Programları Elkitabı (Birleşmiş Milletler yayını, Satış No. E.06.V.15), ss. 5-8.

Uygulama kontrol listesi 10: tazminat hakkı

Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklarla ilgili Meselelerde Adalet Kılavuzu'nun uygulanması, özellikle çocuğun tazminat hakkının yaşama geçirilmesi açısından ilgili aktörlerin dikkate alması gerekenler:

(a) Yasamacılar/politikaları belirleyenler:

(i) Bir hukuk davası için asgari yaş sınırı koyan ve eski haline getirme-tazminat önlemlerinin de öngörüldüğü ülkelerde, çocuğun adalete ve tazminata erişimini sağlamak için ya yaş sınırlamasının kaldırılması ya da başka çözümler getirilmesi;

(ii) Adet hukuku ülkelerinde ve ceza mahkemesi yargıçlarının sivil taleplere ilişkin yargı yetkisinin bulunmadığı diğer ülkelerde, çocuk mağdurlar söz konusu olduğunda bu ilkeye bir istisna getirilmesi, çocuklar ya da vekilleri bu yönde talepte bulunduklarında davalarının aynı mahkemede ve ceza davası imiş gibi görülmesine izin verilmesi;

(iii) Suçlulardan tazminat alamayan çocuklara yönelik Devlet tazminatı sistemleri getirilmesi. Bu tür sistemler çeşitli şekillerde finanse edilebilir. Örneğin: tazminatın, kısmen ya da tamamen suçlu (lar) ve diğer sorumlu kişiler tarafından ödenmesini

sağlayacak devir usulleri; kamu finansmanı; failin varlıklarına el konulması ya da sigorta s özleşmelerine uygulanan vergiler gibi yollardan;

(iv) Uygun olduğu durumlarda onarıcı adalet programları için gerekli hukuksal çerçevenin oluşturulması; onarıcı adalet programlarının uygulanması önündeki hukuksal engellerin kaldırılması ya da azaltılması; onarıcı adalet programlarına katılan faillerin ve mağdurların korunmalarının sağlanması.

(b) Hükümet dışı ve topluluk temelli diğer kuruluşlar: onarıcı adalet programlarının geliştirilmesine destek.

XI. Özel koruyucu önlemlerden yararlanma hakkı

(Avrupa Konseyi, bakanlar komitesinin suç mağdurlarına yönelik yardımlarla ilgili olarak üye devletlere iletti̇ği Rec. (2006) 8 sayılı tavsiye, 1.2)

“Yeniden mağduriyet”, aynı kişinin belirli bir zaman süresi içinde birden fazla suç fiiline maruz kalması anlamına gelir.”

arasında, hükümeti, mahalleyi ve yurttaş girişimlerini temel alanlar da bulunabilir.

Çocukların üst üste mağduriyet yaşama olasılıkları yetişkinlere göre iki kat daha fazladır. Çünkü çocuklar daha kırılgan durumdadır, kendilerini nasıl savunacaklarını bilmeyebilirler, kendilerini korumada güçlük çekebilirler ve bir yetişkin karşısında güçlü bir konum alamayabilirler ya da potansiyel failler tarafından böyle görülebilirler (bakınız, yandaki metin).

Özel önleyici önlemlerden yararlanma hakkı, Elkitabının güvende olma hakkıyla ilgili IX bölümünde ele alınan çocuk mağdurlar ve tanıkların korunma hakkıyla karıştırılmamalıdır. Güvende olma hakkı, çocuk mağdurlar ve tanıkların karşı tarafın sindirme eylemlerine, yargı sürecinde yer almalarını engellemeye ya da bu sürece başka türlü müdahalelerde bulunulmasına karşı korunmasını amaçlar.

Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklarla ilgili Meselelerde Adalet Kılavuzu, bölüm XIV, özel koruyucu önlemlerden yararlanma hakkı

38. tüm çocukları kapsayacak önleyici önlemlere ek olarak yeniden mağdur duruma düşebilecek ya da suça muhatap olabilecek çocuk mağdurlar ve tanıklar için özel stratejilere gerek vardır.

39. Profesyoneller, mağdur çocukların yeni mağduriyetlere maruz kalma riskinin olduğu durumlar için kapsamlı ve özel olarak tasarlanmış stratejiler ve müdahaleler geliştirip bunları uygulamalıdır. Bu stratejiler ve müdahaleler, evde istismara uğrama, cinsel sömürü, kurumsal ortamlarda istismar ve insan ticareti dâhil olmak üzere mağduriyetin niteliğini de dikkate almalıdır. Stratejiler

Önlemeyle ilgili diğer yönler de, çocuk mağdurların sosyal rehabilitasyonuna yönelik önlemler açısından etkili yardım görme hakkıyla ilgili VI bölümde ele alınmaktadır.

Suç mağduru ve tanığı çocuklara yönelik önleyici önlemler, ülkedeki kurumlarda ve Devletin mevzuatında yer almalı, bu arada özellikle işlenen suçların mağduru durumundaki çocuklara eğilmelidir. Bu alandaki mevzuatın uygulanması açısından Devletler arasında farklılıklar vardır: örnek olarak Bulgaristan, Filipinler (bakınız, kutu) and Portekiz'deki yasalara bakılabilir.[245, 246, 247] Bununla birlikte önleyici önlemler yalnızca çocukları, özellikle suç mağduru ve tanığı çocukları korumakla kalmayıp aynı zamanda suça karşı mücadelede ve suçun önlenmesinde devletlere yardımcı olur. Söz konusu önlemlerin kurumsallaştırılması her zaman kolay olmamakla birlikte uzun dönemde yarar sağlayacakları açıktır.

Filipinler, İstismar, Sömürü ve Ayrımcılığa Karşı Özel Çocuk Koruma Yasası, No. 7610 (1992), madde I, kesim 2.

"Bu belgeyle, gelişimlerine zarar verici her tür istismar, ihmal, zalimane hareket, sömürü, ayrımcılık ve diğer olumsuzluklara karşı çocuklara özel koruma sağlanması; bunların yaşama geçirilmesini sağlayacak yaptırımlara gidilmesi; çocuk istismarı, sömürüsü ve çocuklara karşı ayrımcılık gibi durumların önlenmesine, caydırılmasına ve bu alanlarda kriz müdahalelerinde bulunulmasına yönelik program uygulanması Devletin politikası olarak ilan edilmektedir. Ebeveyn, vasi, öğretmen ya da çocuktan sorumlu başka bir kişinin çocuğu istismar, sömürü ve ayrımcılığa karşı koruyabilecek durumda olmaması halinde ya da söz konusu fiillerin çocuğa karşı bu kişiler tarafından gerçekleştirildiği durumlarda ise Devlet çocuk adına müdahalede bulunacaktır. Yaşamlarını ve normal gelişimlerini etkileyen ya da etkileyecek, üzerinde kontrol sahibi olamadıkları koşulların ağır tehdidi altında olan ya da bu nedenle durumları tehlikede olan çocukların korunmaları ve rehabilitasyonları Devletin politikası olacaktır."

Güç durumdaki çocuklara yönelik, mağduriyeti önlemeye yönelik özel önlemler alma ilkesi mevzuata yerleştirildikten sonra uygulama Devletten devlete farklılık gösterebilir.

A. Risk altındaki çocuklara yönelik suçların yargı yoluyla önlenmesi

Çeşitli ülkeler çocuklarla ilgili suçlarda uzmanlaşmış özel polis birimleri oluşturmuştur. Bu birimlerde görev yapanlar çocukların mağduriyetine yol açan özel suç biçimleri konusunda eğitim almış kişilerdir. İlgili suç biçimleri: çocuklara alkollü içecekler, tütün ürünleri satılması; uyuşturucu; müstehcen, ahlaka aykırı ya da

pornografik materyaller; bağımlılık yaratıcı maddeler; çocuklara kötü davranılması, insan ticareti vb. Söz konusu görevlilere özel araştırma yollarına ve yöntemlerine başvurma yetkisi de tanınabilir. Örneğin Tunus'ta çocuklara yönelik suçların failleriyle ilgili işlemler için özel çocuk koruma görevlileri tayin edilmektedir ve bu kişilere arama emri olmadan tüm yerlere ve binalara girme gibi istisnai yetkiler tanınmaktadır. [248]

Kimi Devletlerdeki mevzuat, özgürlüğü kısıtlar gibi görünen, ancak gerçekte sömürü ya da istismarla sonuçlanabilecek durumlara karşı koruma sağlamayı amaçlayan önlemlerle çocuklara yönelik suçların önlenmesinde daha ileri gider. Örneğin, çocukları potansiyel sömürüye açık duruma getiren belirli etkinliklerin izlenmesine yönelik önlemler gibi. [249, 250]

Çocuklara karşı işlenmiş suçların açığa çıkması üzerine çocuğun bulunduğu çevreden alınarak kendisine alternatif bakım sağlanması daha ileri düzeyde mağduriyeti engelleyebilecek bir önlemdir (bakınız, güvende olma hakkı ile ilgili bölüm IX, kesim B).[251, 252] ancak böyle bir yola ancak en son çare olarak başvurulmalıdır ve kurumlara yerleştirme uygulamasından kaçınılmalıdır. Alternatif bakım söz konusu olduğunda her zaman tercih edilmesi gereken, aile ortamlarında bulunacak çözümler olmalıdır.

Başvurulması gereken bir başka yargısal önlem de çocuklarla çalışacak personel işe alınmadan önce bu kişilerden referans istenmesi ve adli sicillerinin araştırılmasıdır. İnsan haklarına yönelik ihlallere neden olmamak için son derece titiz biçimde başvurulması gereken bir başka seçenek, işverenlerin iş için başvuranların geçmişleri hakkında bilgi almalarıdır. İlgili listelerde genel olarak istismar özel olarak da çocuk istismarı vakalarına karışmış kişilerin isimleri yer alır (bakınız, yandaki metin).[253, 254, 255] Bu tür listelerin oluşturulması ve kullanılması kişisel özgürlükler açısından son derece sakıncalı olabilir; dolayısıyla bu listelerin kullanılmasında çocuk koruma açısından sağlanabilecek yararların titizlikle değerlendirilmesi gerekir.

Birleşik Devletler, 2006 tarihli Adam Walsh Çocuk Koruma ve Güvenlik Yasası, başlık I, Seks Suçlusu Kayıt ve Bildirim Yasası, kesimler 112 ve 113, H.R.4472, ENR, 2006:

"Seks suçu işlemiş olan biri, ikamet ettiği, çalıştığı ya da öğrencilik yaptığı yer neresiyse oranın yetkili yargı mercii nezdinde kaydını yaptıracak ve bu kaydını güncelleyecektir. İlk kayıt işlemi söz konusuysa, eğer kişi hüküm giymişse ve hükmü veren yargı ile ikamet yeri farklı ise kayıt her ikisine birden yapılacaktır."

Japonya, Çocuk Fuhşu ve Çocuk Pornografisi Suçlarını Cezalandırma ve Çocukları Koruma Yasası, 1999, madde 14:

"1. Çocuk fuhşu ve çocuk pornografisi materyallerinin dağıtılması gibi fiillerin çocukların zihinsel ve/ya da fiziksel gelişimini ciddi biçimde olumsuz etkileyeceği gerçeği karşısında Devlet ve yerel sorumlular, bu tür fiillerin önlenmesi için, halkı eğitecek ve aydınlatacak, çocuk haklarının daha iyi kavranmasını sağlayacaktır.

2. Devlet ve yerel sorumlular, çocuk fuhşu ve çocuk pornografisi materyallerinin dağıtılması gibi fiillerin önlenmesine yardımcı olacak çalışma ve araştırmaları özendirecektir."

B. Risk altındaki çocuklara yönelik suçların önlenmesi için farkındalık yaratılması, bilgilendirme ve eğitim

Suçun önlenmesine yönelik genel politikaların ve özel olarak çocuk mağdurların yeni mağduriyetlerine meydan vermemeyi amaçlayan politikaların ötesinde önleme amaçlı olarak farkındalık yaratma, bilgilendirme ve eğitim programlarına da başvurulabilir. Bu tür programlar, çocukları etkileyen belirli suç biçimleriyle ilgili olarak farklı devletlerde uygulanmaktadır (bakınız, yandaki metin).

Farklı çözümleri bir araya getirdiğinden ve suçun temeldeki nedenleriyle ilgili farklı yönlere karşı mücadele ettiğinden çok disiplinli yaklaşımlar suçun önlenmesinde özellikle yararlı olabilir. Örneğin Kamboçya'da cinsel istismarın önlenmesi ve çocuk mağdurların toplumla yeniden bütünleşmeleri için bir topluluk programı geliştirilmiştir. Amaçlanan, topluluğun çocuk haklarıyla ilgili olarak harekete geçirilmesi, ilgili tüm kuruluşlar arasında çocukları korumak üzere bir ağ oluşturulması, turistlerin yöneldikleri, çocukların fuhuş ve cinsel istismar amaçlı kullanılabilecekleri yoksul yörelere yardım için gönüllüler gönderilmesidir.[256] Yoksulluğun, eğitimsizliğin ve kamuoyunda farkındalık olmayışının mağduriyete yol açan nedenler arasında taşıdığı önemin kabul edilmesi sorunun uzun dönemde ele alınışı açısından kritiktir. Kamboçya, üç yıllık bir projenin parçası olarak hangi uygulamaların ve önlemlerin en fazla etki yarattığını değerlendirerek programı buna göre şekillendirecektir.

Risk altındaki nüfus kesimlerini etkileyen suç olgusunun önlenmesine yönelik çok disiplinli ve geniş kapsamlı yaklaşımın bir başka örneği Rusya Federasyonu'nda bulunabilir. Burada söz konusu olan insan ticareti-kaçakçılığıdır (bakınız, kutu).

Rusya Federasyonu, İnsan kaçakçılığıyla mücadele federal yasa tasarısı, 2003, madde 21, İnsan Kaçakçılığını Önleme Örgütü:

1. İnsan ticaretinin önlenmesine yönelik çalışmalar, Rusya Federasyonu Hükümeti tarafından onaylanan federal programa uygun olarak bir Federal Komisyon tarafından düzenlenecek ve koordine edilecektir.

2. İnsan kaçakçılığının engellenmesine yönelik önlemler sistemi şunları içerir:

(a) risk gruplarıyla ilgili olarak bu kesimlere eşitlikçi toplumsal ve ekonomik koşullar sağlayacak girişimler geliştirilmesi ve önlemler alınması; bu bağlamda risk grubuna mensup ya da risk grubunda sayılan yörelerde yaşayan insanların piyasa entegrasyonunu sağlayacak koşullar oluşturulması;

(b) kaçakçılıkla mücadele konularında araştırmalar yapılması;

(c) insan ticaretine karşı mücadele ile ilgili çalışmaların izlenmesi;

(d) işverenlerin risk grubuna mensup insanları işte tutmaya özendirecek programlar geliştirilmesi;

(e) insan tacirlerine alan açan koşullar yaratan özel toplumsal sorunların çözümünü amaçlayan programlar hazırlanması;

(f) insan ticaretinin potansiyel mağdurlarının maruz kalabilecekleri tehlikeli durumlar, devletin ve özel kurumların sunduğu koruma önlemleri, insan kaçakçılığına karşı mücadelede cezai ve idari ıslah amaçlı önlemler hakkında kamuoyunda farkındalık yaratılması;

(g) eğitimcileri ve eğitim kurumları öğrencilerini, kimsesiz çocukların yerleştirildikleri kurumları, öğrencilerin ebeveynlerini, işsiz ve yarı okuryazar olanları, risk gruplarından kişileri, riskli bölgelerde yaşayanları ve insan ticareti mağdurlarını hedef alan eğitim programları hazırlanması ve uygulanması;

(h) insan ticaretine karşı mücadele alanında görev yapan federal kurumların ve bölgesel kuruluşların görevlilerinin eğitimi sağlayacak önlemler alınması. Eğitimde şu konuların ele alınması: insan kaçakçılığını önleme yöntemleri, insan kaçakçılığı işine karışan kişilerin cezai kovuşturması, insan kaçakçılığı mağdurlarının ve tanıklarının korunması ile ilgili konular, insan haklarına saygı ve bu hakların korunması, toplumsal cinsiyet açısından duyarlılık taşıyan konular, hükümet dışı kuruluşlar, bilim ve araştırma kurumlarıyla işbirliği.

Uygulama kontrol listesi 11: Özel önlemlerden yararlanma hakkı

Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklarla ilgili Meselelerde Adalet Kılavuzu'nun uygulanması, özellikle çocuğun özel koruyucu önlemlerden yararlanma hakkının yaşama geçirilmesi açısından ilgili aktörlerin dikkate alması gerekenler:

(a) Sağlıkçılar, öğretmenler, sosyal çalışmacılar ve topluluk çalışanları:

(i) Yeniden mağdur olma riskiyle ilgili olarak farkındalık yaratacak, bilgi verecek ve çocukları eğitecek programlar hazırlanması;

(ii) Çocuk istismarı durumlarını tespit etme ve bu tür durumlara müdahale için gerekli motivasyon, beceri ve yetkilerle donatmak üzere sağlıkçılar, öğretmenler, sosyal çalışmacılar ve çocuklarla etkileşim içindeki diğerleri için sürekli eğitim.

(b) Yargıçlar: gerektiğinde, çocuklara karşı işlenen suçların ortaya çıkması üzerine, alternatif aile bakımı dâhil olmak üzere çocukların korunmasına yönelik önlemler için emir çıkarma. Çocuğun kendi evinden başka bir yere yerleştirilmesi emrine her zaman en son çare olarak başvurulmalıdır: kurumsal bakımdan kaçınılmalı, aile bakımı tercih edilmelidir.

(c) Yasaları uygulamakla görevli olanlar:

(i) Çocuklarla ilgili suçlara müdahale edecek özel polis birimleri oluşturulması;

(ii) Çocuklara karşı işlenen suçlara ilişkin haber alındığında hemen çocuk dostu bir tarzda müdahale edilmesi;

(iii) İnfaz görevlilerinin çocuk istismarı durumlarını tespit etme ve bu tür durumlara müdahale için gerekli motivasyon, beceri ve yetkilerle donanmasını sağlayacak sürekli eğitim.

(d) Yasamacılar/politikaları belirleyenler:

(i) Çocuk mağdurların saygı görüp tanınmaları için gerekli önlemlerin alınması; mağdurlarla temas eden personel ve kuruluşların suçun çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerini kavramalarını sağlama;

(ii) Suç mağduru çocukların durumunu ele alan mevzuat hükümleri getirilmesi ve çocukların güvenli ortamlarda yaşama haklarını gözeten önlemler alınması;

(iii) Çocuklara yönelik suçların işlendiği ya da bu yönde iddialara konu olan yerlere arama izni olmadan girebilme gibi istisnai araştırma ve müdahale yetkileri olan, çocuklarla ilgili suçlarda uzmanlaşmış polis birimleri oluşturulması;

(iv) Çocukları şiddet, istismar, sömürü ve insan ticaretinden korumak üzere, uluslararası hukuk standartlarına uygun yasal düzenlemeler gerçekleştirilmesi;

(v) Gerektiğinde, çocuklara karşı işlenen suçların tespiti halinde çocukların korunmalarına yönelik gerekli önlemlerin alınmasına imkân tanıyan yasa hükümleri getirilmesi. Çocuğun kendi evinden başka bir yere yerleştirilmesi emrine her zaman en son çare olarak başvurulmalıdır: kurumsal bakımdan kaçınılmalı, aile bakımı tercih edilmelidir

(vi) Özellikle çocuklara karşı işlenen suçlar bağlamında, ceza sicili olan kişilere ilişkin bilgilerin bir merkezde toplanması gençlerle ilgili çalışmalar yapacak olanları istihdam edeceklere iş için başvuranların bu anlamdaki sicillerini inceleme fırsatı tanınması;

(vii) Yeniden mağdur olma risklerine dikkat çekmek üzere, çocukları ve infaz görevlilerini hedef alan farkındalık yaratma, bilgilendirme ve eğitim programlarını yaygınlaştırma.

(e) Hükümet dışı kuruluşlar:

(i) Sömürü ve istismara karşı korunma bağlamında çocukların yaşam becerilerini, bilgilerini ve katılımlarını artıracak programlar hazırlanması;

(ii) Özellikle cinsel istismar durumlarına ilişkin olarak çocuk mağdurların rehabilitasyonuna yönelik programlar geliştirilmesi. Hizmetler, çocuğun sağlığını, öz saygısını ve saygınlığını gözeten ortamlarda verilmelidir;

(iii) Çocukların şiddet, istismar, sömürü ve insan ticareti mağduru olma risklerini azaltmak üzere koruyucu ortamlar sunacak önleyici programlar geliştirilmesi;

(iv) Çocuk koruma alanındaki istismar vakalarının sıklığını ve mahiyetini kaydetmek, bilgi temelinde ve stratejik bir karşı çıkış için zemin hazırlamak üzere katılımcı, yerel tabanlı bir izleme ve bildirim sistemi geliştirilmesi.

(f) Savcılar:

(i) Çocuklara karşı işlenen suçların araştırılmasına ve kovuşturulmasına öncelik tanınması;

(ii) Gerektiğinde, çocuğa yönelik bir suçun tespit edildiği durumlarda, çocuğun korunması için uygun önlemlere başvurulması. Bu önlemler arasında, çocuğun yararı gerektiriyorsa alternatif aile bakımına başvurulması da yer alabilir. Bu tür yer değiştirmeler gerekli görüldüğünde ve talep edildiğinde uygulamada büyük titizlik gösterilmelidir.

XII. Kılavuzların uygulanması

Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklarla ilgili Meselelerde Adalet Kılavuzu, bölüm XV, Uygulama

40. Çocuk mağdurlar ve tanıklarla çalışan profesyoneller için yeterli eğitim ve bilgilendirme sağlanmalıdır. Bu bağlamda, çocuk mağdurlar ve tanıklarla etkili biçimde ilgilenilmesi, çocukların korunması için uzmanlaşmış yöntemler, yaklaşımlar ve tutumlar geliştirilmeli ve bunlara süreklilik kazandırılmalıdır.

41. Uzmanlaşmış birimler ve hizmetler dâhil olmak üzere profesyoneller çocuk mağdurlar ve tanıkları korumak, ihtiyaçlarını karşılamak üzere eğitim almalıdır.

42. Bu eğitim aşağıdaki konuları kapsamalıdır:

(a) Çocuk hakları dâhil, ilgili insan hakları normları, standartları ve ilkeleri;

(b) Çalıştıkları yerlerin ilkeleri ve etik görevleri;

(c) Çocuklara yönelik suçları gösteren işaretler ve semptomlar;

(d) Kriz değerlendirme becerileri ve teknikleri; özellikle mahremiyet gerekliliğine vurgu yapılarak sevk/yönlendirme işleri;

(e) Olumsuz psikolojik ve fiziksel etkiler dâhil, çocuklara karşı işlenen suçların etkisi, sonuçları ve yarattığı travma;

(f) Yargı sürecinde çocuk mağdurlar ve tanıklara yardımcı olacak özel önlemler ve teknikler;

(g) Kültürler arası ve yaşla ilgili dilsel, dinsel, toplumsal ve toplumsal cinsiyet bağlantılı konular;

(h) Gerekli yetişkin-çocuk iletişimi becerileri;

(i) alınan bilgi kalitesini azamiye çıkarırken çocukta travma riskini asgaride tutacak görüşme ve değerlendirme teknikleri;

(j) Çocuk mağdurlar ve tanıklarla duyarlı, anlayışla, yapıcı ve güven verici tarzda ilgilenme becerileri;

(k) Kanıtları koruma ve sunma, çocuklara soru sorma yöntemleri;

(l) Çocuk mağdurlar ve tanıklarla çalışan profesyonellerin rolleri, kullandıkları yöntemler.

43. Profesyoneller, çocuklara yardımcı olurken disiplinler arası ve işbirliğine dayalı bir yaklaşım benimsemek için her tür çabayı göstermelidir. Bunun için de mevcut hizmetlere aşina olmalıdırlar: mağdura destek, tanıtım-savunu, danışmanlık, eğitim, sağlık, hukuk hizmetleri ve sosyal hizmetler. Bu yaklaşım kapsamında çocuk mağdurlar ve tanıklara hizmet sunan birimler arasında işbirliğini özendirmek için yargı sürecinin farklı aşamalarında protokoller imzalanabilir. Bu arada, çok disiplinli çalışmanın diğer biçimleri aynı yörede görev yapan polis, savcı, tıp hizmetleri, sosyal hizmetler ve psikolojik yardım personeli gibi farklı kesimleri de kapsayabilir.

44. Devletler ve toplumun tüm kesimleri arasında uluslararası işbirliği her düzeyde güçlendirilmelidir. Bu kapsamda, çocuk mağdurların ve tanıkların yer aldıkları ulus ötesi suçlarla ilgili bilgi toplama ve araştırmalarda, soruşturma ve kovuşturmalarda karşılıklı yardımlaşma yoluna gidilmelidir.

45. Profesyoneller, bu Kılavuzları, yargı sürecinde yer alan çocuk mağdurlara ve tanıklara yardım amaçlı yasaları ve yazılı politikaları, standartları ve protokolleri hazırlamada bir temel olarak kullanma konusunu düşünmelidir.

46. Profesyoneller, yargı sürecindeki diğer aktörlerle birlikte, çocuğun haklarının korunmasında ve bu Kılavuzların etkili biçimde uygulanmasında oynadıkları rolleri düzenli olarak gözden geçirip değerlendirebilmelidir.

Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklarla ilgili Meselelerde Adalet Kılavuzu'nun son bölümü, daha önceki bölümlerde yer alan tavsiyelerin yaşama geçirilmesi için bir dizi önlem önermektedir. Kılavuzlarda tek tek her Kılavuz için çeşitli uygulama önlemleri ele alınmış olmakla birlikte son bölümde (bölüm XV) iki konu daha etraflı biçimde ele alınmaktadır: bunlardan birincisi çocuk mağdurlar ve tanıklarla birlikte çalışan profesyonellerin eğitimi (paragraflar 40-42), ikincisi de gerek ulusal gerekse uluslararası düzeylerde olmak üzere yargıyla ilgili işlemlerde yer alan tüm aktörler arasında işbirliğidir (paragraflar 43-46).

A. Suç mağduru çocuk ve tanıklarla çalışan

profesyonellerin eğitimi

Profesyoneller, bakım, yardım, empati ve özen bakımından çocukların özel ihtiyaçlarını dikkate alacak, çocuk mağdurlar ve tanıkların yararını gözetecek şekilde eğitilmelidir.

Uluslararası uygulama

Daha önceki uluslararası mahkemeler özellikle kendi mağdur ve tanık birimlerinden uzman personelin hazır bulunmasını isterken, ilk kez Uluslararası Ceza Mahkemesi travma, cinsel şiddet, güvenlik ve gizlilik gibi konularda eğitimi Mahkeme ve taraflar için bir zorunluluk saymıştır. Eğitim, e Mağdurlar ve Tanıklar Birimi tarafından verilmektedir (Uluslararası Ceza Mahkemesi, Usul ve Kanıtlarla ilgili Kurallar, kurallar 17 (2) *(a)* (iv), 18 *(d)* ve 19).

Kendi iç hukuk ve ceza usul sistemine göre, suç mağduru ve tanığı çocuklarla birlikte çalışacak profesyonellerin eğitimine yönelik programların hazırlanması ve bu profesyonellere bölgesel düzeyde düzenlenen uluslararası eğitimlere katılma fırsatları verilmesi her Devletin kendi yetki alanındaki işlerdir. Bu eğitimler, sağlıkçılar, yargıçlar, infaz görevlileri, avukatlar, savcılar ve sosyal çalışmacılar gibi farklı alanlardaki profesyonelleri kapsamalıdır.

Örneğin Bolivya (Çok Uluslu Devleti) ve Bulgaristan'da, çocuk mağdurlar ya da tanıklarla temas eden infaz görevlilerinin eğitim almaları bir zorunluluktur.[257,258] İdeal olanı, suç mağduru ve tanığı çocuklarla ilgili işler yapan kişilere yönelik eğitim kurslarının herkes için zorunlu, ortak ve çok disiplinli bir bileşen ve bunun her mesleğin kendi özel ihtiyaçlarıyla kaynaştırılmasıdır. Örneğin, yargıçlara ve savcılara yönelik eğitim temelde mevzuata ve özel usullere odaklanırken infaz görevlileri için psikolojik ve davranışsal konular dâhil daha kapsamlı bir eğitim gerekebilir. Bu arada, sosyal çalışmacıların eğitimi daha çok yardımlara odaklanırken, tıp personelinin eğitiminde sağlam kanıtlara zemin oluşturmak üzere adli tıp tekniklerine ağırlık tanınması yerinde olur.

Hindistan, Çocuk Adaleti (Bakım ve Çocuk Koruma) Yasası, 2000

(No. 56, 2000), madde 63, Özel çocuk polis birimi:

"(1) Sık sık ya da yalnızca çocuklarla ilgili konularda görevlendirilen ya da başlıca görevleri çocukların suç işlemesini önlemek olan veya bu yasa çerçevesinde çocuklarla ilgilenen emniyet görevlilerinin işlerini daha etkili biçimde yapabilmeleri için bu görevliler özel olarak eğitilecek ve yönlendirilecektir.

(2) Her polis karakolunda, gerekli özelliklere, eğitime ve oryantasyona sahip en az bir görevli 'çocuk refahı' görevlisi olarak belirlenebilir ve bu kişi çocuklarla ilgili meseleleri polisle eşgüdüm içinde ele alabilir.

(3) Yukarıda belirtildiği gibi çocuklarla ilgili meselelerde görev yapmak üzere belirlenen özel çocuk polisi birimleri, güvenlik görevlilerinin çocuklarla ilgili işlemlerini koordine etmek ve iyileştirmek üzere her idari birimde oluşturulabilir."

Birçok ülkede, suç oluşturan fiillerin bildirildiği ve bu fiilleri araştırmakla görevli kişiler onlar olduklarından infaz görevlileri suç mağdurları ve tanıklarıyla ilk temasa geçen kişilerdir. Dolayısıyla, bu profesyonellerin çocuk mağdurlar ve tanıklarla ailelerine yardım konusunda özel ve uygun bir eğitimden geçmeleri gerekir. İnfaz görevlilerinin yeterli eğitimi almalarının bir yandan gerekli araştırmaların yapılmasını sağlarken diğer yandan zararı asgaride tutacak önem taşıdığının bilinmesi gerekir. Bu eğitim sonucunda infaz görevlileri şunları karşılayabilecek duruma gelmelidir: *(a)* suç mağduru ve tanığı çocuklarla ilgili yasal düzenlemelerin ve politikaların öngördüklerini kavrama ve uygulama, *(b)* Kılavuzlarda, ilgili bölgesel ve uluslararası belgelerde yer alan konularda farkındalık yaratma ve *(c)* özellikle mağdur çocukla ilk temas sırasında, mağdur ya da tanık çocukla yapılacak ilk görüşmede, bir suçun araştırılmasında, bu alandaki denetçilerin üstlendikleri rollerde ve mağdura verilecek destekte özel müdahale protokollerini bilme.

Eğitim konuları arasında şunlar da yer alabilir: mağdur ve tanık tespiti ve görüşmeleri, kanıt derleme, sanığın sorgulanması, araştırma usulleri, vaka yönetimi, infaz sırasındaki araştırmalarla mahkeme usullerinin birleştirilmesi ve mahkemede kanıt sunulması. Çocuklarla ilgili konularda uzmanlaşmış bir infaz görevlisi aynı

zamanda mağdurlarla tanıkların mevcut destek gruplarına nasıl yönlendirilebileceği konusunda da eğitim alması gerekir. Hindistan, polis birimlerine yönelik özel eğitimi öngören mevzuat için iyi bir örnek oluşturmaktadır (bakınız, yandaki metin). Benzer girişimler Fas and Peru gibi ülkelerde de görülmektedir.[259, 260] Ayrıca, çocuk mağdurlar ve tanıklar konusunu polis açısından ele alan kılavuzların hazırlanıp dağıtılması da özendirilmelidir.

İlk temasa geçenler ve hatta bir çocuğun suça maruz kaldığını ilk tespit eden kişiler olabileceklerinden sağlıkçılar da suç mağduru ve tanığı çocuklara yardım açısından ön planda yer alabilirler.

İlgili hastane personeli için, tıbbi ve psikolojik destek, mağdura duyarlı etik kurallar dâhil olmak üzere, çocuk mağdurlar ve tanıkların hakları ve ihtiyaçları konusunda eğitim programları hazırlanmalı ve bu alanda protokoller gerçekleştirilmelidir. Sağlık alanındaki profesyonellere yönelik bu tür bir eğitim programının iyi bir örneğini Beyrut'taki Saint Joseph Üniversitesi Sosyal Hizmetler Okulu tarafından uygulanan istismar ve kötü muamele mağduru çocukların korunmasına ilişkin sertifika programıdır.[261] Belçika'da ise mevzuat, her sosyo-medikal yardım merkezinde en az bir kişinin çocuk mağdurlarla ilgili konularda eğitim almış olmasını öngörmektedir. [262]

İşlevleri, çocuğun yararı adına müdahalede bulunabilecek özel konumları nedeniyle sosyal çalışmacılar da çocuk mağdurlara ve tanıklara gerekli yardımların sağlanmasında önemli bir role sahiptirler. Sosyal çalışmacıların bu alandaki farkındalıkları özel eğitimler ve çalıştaylarla artırılabilir. Bu bağlamda örneğin İran İslam Cumhuriyeti'nde her ilden bir uzman seçilerek çocuklarla ilgili konularda eğitilmekte, sosyal çalışmacılar için çocuk hakları konusunda çalıştaylar düzenlenmektedir. [263] Sosyal çalışmacıların eğitimine ve eşgüdümüne yönelik kapsamlı bir program Ukrayna'da da başlatılmıştır.[264] Çeşitli ülkelerde, bu kategoride yer alan profesyonellerde farkındalık yaratmaya yönelik broşür ve el ilanlarının dağıtımı yapılmıştır. [265] Uygun olduğu yerlerde benzer eğitimler mağdur hizmetlerinde yardımcılık yapan gönüllülere de uygulanmalıdır.

Adet hukuku ülkelerinde savcıların çocuk dostu usuller konusunda eğitimi savcıların, dava hazırlarken ve mahkemeye sunarken suç mağduru ve tanığı çocukların özel ihtiyaçlarını gözetmelerine yardımcı olabilir. Soruşturma yaparken ve iddianame hazırlarken savcıların çocuk mağdurlar ve tanıkların haklarına saygı gösterilmesini sağlama yükümlülükleri vardır. Savcılar çocuğu sürekli bilgilendirmeli, yargı süreçlerine ve duruşmalarına katılımını kolaylaştırmalı, duruşma öncesi ve mahkeme ortamlarının uygun olmasını sağlamalı ve sevk işlemlerini takip etmelidir. Savcıların eğitilmesi, çocuk mağdurlara ve tanıklara temel düzeyde yardım etmelerini ve bilgi vermelerini sağlayabilir. Örneğin savcılar davanın ne durumda olduğuna ilişkin bilgi verebilirler ve çocuk mağdurlar ve tanıklar ve aileleri için bekleme yerleri gibi özel önlemler aldırabilirler (bakınız, yargı sürecinde güçlüklere karşı korunma hakkıyla ilgili bölüm VIII).

Savcılar, ayrıca, dava tamamlanıp suçlunun mahkûmiyetinden sonra da çocuklara temel hizmetlerin sunulması için hükümet dışı kuruluşlarla anlaşmalar yapmaya özendirilebilir. Birleşik Krallıkta Yargı Araştırmaları Kurulu, 1998 İnsan Hakları Yasasına odaklanmak üzere savcılar ve avukatlar için bir çocuk tanık eğitim programı geliştirmiştir. Kendi kendine öğrenme temelindeki bu eğitimi bir günlük bir eğitim programı izlemektedir. Ayrıca Mahkeme Komiteleri tarafından yayınlanan bir mağdur-tanık eğitimi paketi, potansiyel olarak güç durumdaki ve korkutulmuş tanıkların belirlenmesi konusunda ayrıntılı bilgiler içermektedir. Katılımcılara bir mağdurun yaşadığı deneyimleri gösteren bir video izlettirilmekte, ardından kendilerine mağduriyet ve kırılganlıkla ilgili kendi deneyimleri üzerinde çalışmaları istenmektedir. Son olarak, Birleşik Krallık Kraliyet adli takibat hizmeti mağdur ve tanık eğitimi

alanında dört kademeli bir program hazırlamıştır. Bu programın odaklandığı başlıklar şunlardır: *(a)* Kraliyet adli takibat hizmet personelinde mağdurlar ve tanıklar, bu bağlamda kendi rolleri ve sorumlulukları konusunda farkındalık yaratılması

; *(b)* güç durumdaki ya da korkutulmuş tanıkların ve bu kişilerin özel önlemlerden yararlanabilme durumlarının belirlenmesi; *(c)* tanıkların ve vaka yönetiminin etkili biçimde desteklenmesi ve *(d)* savcılık kararlarıyla ilgili olanlar dâhil etkili bir iletişim sağlanması.

Bir başka örnek de Meksika'dan verilebilir. Bu ülkede savcılık hizmetleri suç mağdurları için bir farkındalık ve destek programı hazırlamıştır ve bu program başka hususların yanı sıra mağdurların eğitilmesini ve desteklenmesini de içermektedir.[266] Örneğin Kanada Kraliyet Savcıları için Kılavuzlar [267] gibi, çocuk mağdurlar ve tanıklar konusunu savcılar açısından ele alan iç hukuk kılavuzlarının hazırlanması özendirilmelidir. Güney Afrika Başsavcılığı *Savcılar için Çocuk Yasası Elkitabı* (Pretoria, 2001) hazırlamıştır ve bu elkitabı ülkedeki savcıların eğitilmelerinde kullanılmaktadır.

Mevzuatta mağdurlara kendileri için atanmış bir avukatın yardımcı olmasının öngörüldüğü medeni hukuk ülkelerinde yukarıdakine benzer bir eğitim mağdurları temsil eden avukatlara verilmelidir. Mağdur çocuğun, açıkça kendi haklarını korumak için tayin edilmiş avukatıyla özel ilişkileri nedeniyle, o avukat çocuğun mümkün olan her tür yardımı ve özeni görmesini sağlama açısından en iyi konumda olan kişidir. Fransa'da kimi barolar uzman avukatlardan oluşan gruplar kurmuştur. Bu avukatlara çocuklarla ilgili konularda sürekli eğitim verilmektedir. Eğitimlerde hukuk alanındaki güncellemelerle birlikte psikologlar, sosyal çalışmacılar ve yargıçlar dâhil olmak üzere ilgili diğer profesyonellerin uzmanlıkları aktarılmaktadır. [268]

Benzer biçimde, tüm yargıçların çocuk hakları ve çocuklarla ilgili meselelerde eğitim almış olmaları büyük önem taşır. Ülkelerin çoğunda çocuklarla ilgili konulara, daha önce kendilerini bu konuda uzman yapan gerekli eğitimi almış özel bir kategorideki yargıçlar bakar. Bu yargıçlar genellikle özel olarak bu konularla ilgilenirler. Konular arasında, aile hukuku ve çocuk adaleti alanına girenlerin yanı sıra çocukların korunmasına yönelik yargı kararlarının alınışı ile özel bakım ve korunma ihtiyacı olan çocuklarla ilgili önlemler de yer almaktadır. [269]

Suç mağduru ve tanığı çocukların korunmasında ortak sorumluluğu olan tüm profesyonellerin konulara ilişkin farkındalığını sağlamanın etkili bir yolu da eğitimin tüm profesyonellik kategorilerine ulaşılıp ulaşılmadığını izleyebilecek tek bir kurumda merkezileştirilmesidir. Böyle bir kurumun örneği Mısır'da görülmektedir. Bu ülkede Adalet Bakanlığı Yasal Çocuk Koruma Genel İdaresi, hukuk kurumlarına üye olanların, bu konularla ilgili sosyologların ve psikologların alacakları eğitimin ve kalifikasyon programlarının hazırlanmasından sorumludur.[270] Başka ülkelerde de benzer girişimler görülmektedir.[271, 272]

B. Çocuk mağdurlar ve tanıklara yönelik koruyucu önlemlerin uygulanmasında işbirliği

Çocuk mağdurlar ve tanıklar, davanın olgunlaştırılmasındaki, oturumların

düzenlenmesindeki uzun gecikmeler nedeniyle çoğu kez ek güçlüklerle karşılaşırlar. Ayrıca, alandaki bir dizi profesyonelin uzun sorularına da muhatap olabilirler. Bütün bunların çocuğun fiziksel ve duygusal sağlığı üzerinde olumsuz etkileri olabilir.

(bakınız, yargı sürecinde güçlüklerden korunma ile ilgili bölüm VIII). Bu tür güçlükler, profesyonellerin kendi aralarında işbirliğine gitmeleriyle azaltılabilir. Böyle bir işbirliği, tüm personel için geçerli protokoller, standart soru listeleri ve çeşitli profesyoneller tarafından doldurulacak formlarla sağlanabilir.

İşbirliğinin gerçekleşebilmesi için profesyonellerin diğer profesyonel gruplara özgü sınırlılıkları ve becerileri hesaba katmaları, çeşitli gruplardan profesyonellerin bilgi ve çabalarının nasıl bir araya getirilebileceğini bilmeleri gerekir. Başarı kazanan çok disiplinli ekip örnekleri Peru ve ABD'de görülmektedir.[273, 274] araştırmalarda çok disiplinli yaklaşıma odaklanan, süreçte yer alan çeşitli profesyonellerin uzmanlıklarını kaynaştıran çocuk savunu merkezlerinin çalışmaları sayesinde bu alanda önemli bir ilerleme kaydedilmiştir: görüşmelerin yürütülmesinde infaz görevlileri çocuk uzmanları ve zihinsel sağlık görevlileriyle ortak çalışma yapmaktadır. Bu yöntem, görüşmelerin daha eksiksiz ve sağlıklı yapılmasını sağlayarak gerek çocuğun gerekse sanığın korunmasında daha iyi sonuçlar vermektedir.

Kimi ülkelerde çocuk korumada eşgüdüm sağlanması işi bölgesel düzeyde gerçekleştirilmektedir. Örneğin Birleşik Krallıkta Yerel Çocuk Koruma Kurulları, çocukların belirli bir yerellikle korunmasına yönelik farklı çalışmaların eşgüdümünü sağlamak için bu alandaki başlıca kuruluşların ve meslek gruplarının temsilcilerini bir araya getirmektedir. Kurullar, başka işlerin yanı sıra, kuruluşların birlikte yürütecekleri çalışmalar için yerel politikalar geliştirmekte, eğitim yoluyla çocuk korumanın kalitesini artırılmasına yardımcı olmakta ve çocuk haklarını güvence altına almanın gerekliliği konusunda toplumda farkındalık yaratmaktadır. [275] Benzer girişimler Bolivya (Çok Uluslu Devleti), Hindistan ve Tunus'ta da görülmektedir.[276, 277, 278]

Belçika'da, Fransızca konuşulan her yargı bölgesinde kötü muamele mağduru çocuklar için bir eşgüdüm komisyonu kurulmuştur. Bu komisyonların amacı yerel birimleri bilgilendirmek, daha etkili çalışmalarını sağlamak üzere kötü muamele mağduru çocuklara yardım çabalarını eşgüdüme kavuşturmaktır. Komisyon üyeleri arasında siyasal partilerin temsilcileri yargıçlar, infaz görevlileri ve sosyal çalışmacılar yer almaktadır.[279] Belirli türlerdeki suçların mağduru olanlara yardım amaçlı özel eşgüdüm mekanizmalarının kurulmasını öngören mevzuata Bulgaristan (insan ticareti mağdurları için), Estonya (ihmal, kötü muamele, fiziksel, zihinsel ya da cinsel istismar mağdurları için) ve Filipinler'de rastlanmaktadır (çocuk fuhşu, cinsel istismar, çocuk ticareti, müstehcen yayın ve ahlaka aykırı gösteriler için).

Silahlı çatışmalar ya da iç huzursuzluklar yüzünden yaygın şiddetin uzun süredir hüküm sürdüğü ülkeler, uluslararası kuruluşların da yardımıyla gelişkin mağdur destek sistemleri kurmuştur. Örneğin Cezayir'de Hükümet UNICEF'in desteğiyle sektörler arası bir yardım programı başlatmıştır. Program kapsamında terörist saldırılardan en fazla etkilenen yörelerde mağdur çocuklara tıbbi, psikolojik ve sosyal yardımlar yapan danışma merkezleri, ebeveynlerini kaybetmiş mağdur çocuklar için ulusal merkezler, bakıcı aileler için finansal ve maddi yardımlar, çocuklarla ilgili işler yapan tüm profesyonellere yönelik farkındalık yaratma kampanyaları ve eğitimler yer almaktadır.[280]

Fransa'da "Institut national d'aide aux victimes et de médiation" mağdurlara destek çalışmaları yapan derneklerin ulusal federasyonudur. Çalışmalarını, başlıca katkıcıları olan Adalet Bakanlığı ve ilgili diğer bakanlıklarla birlikte yürütmektedir. Enstitü, mağdurlara yönelik destek ve yardımların eşgüdümünden sorumlu olup mağdurların haklarının daha geniş biçimde tanınması için aracılık görevini yerine getirmektedir.[281] Hükümet dışı kuruluşlarla Devletin yargı mercileri arasındaki benzer başarılı etkileşim örnekleri Brezilya ve Çek Cumhuriyeti gibi ülkelerde de görülmektedir.[282, 283]

Notlar

[1] Genel Kurul kararı 40/33, ek.
[2] Genel Kurul kararı 45/112, ek.
[3] Genel Kurul kararı 45/113, ek.
[4] Ekonomik ve Sosyal Konsey kararı 1997/30, ek.
[5] Genel Kurul kararı 40/34, ek.
[6] Ekonomik ve Sosyal Konsey kararı 1998/21, ek.
[7] Birleşmiş Milletler, Anlaşmalar Dizisi, cilt 1577, No. 27531.
[8] Ibid., maddeler 19, 39 and 40.
[9] Birleşmiş Milletler, Anlaşmalar Dizisi, cilt 2187, No. 38544, maddeler 68, 75 and 79.
[10] Birleşmiş Milletler, *Anlaşmalar Dizisi*, ciltler 2225, 2237, 2241 ve 2326, No. 39574, maddeler 6-8.
[11] Birleşmiş Milletler, Anlaşmalar Dizisi, cilt 2349, No. 42146, madde 32.
[12] Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu, *Çocuk Haklarına dair Sözleşme Uygulama Elkitabı* (Birleşmiş Milletler yayını, Satış No. E.07.XX.11), ss. 37-49.
[13] Venezuela (Bolivarcı Cumhuriyeti), *Ley Organica para la Protección del Niño y del Adolescente* (1998), No. 5.266, madde 8.
[14] Finlandiya, Çocuk Refahı Yasası, No. 683 (1983), kesimler 1 ve 10.
[15] Kenya, Çocuk Yasası, 2001 (Kenya Yasaları bölüm 8), kesim 4 (2).
[16] Filipinler, İstismar, Sömürü ve Ayrımcılığa Karşı Özel Çocuk Koruma Yasası, No. 7610 (1992), madde I, kesim2.
[17] Bangladeş, Çocuk Yasası, kesimler 10 ve 11.
[18] Pakistan, Punjab Genç Suçlular Yönetmeliği (ek 7, ek XXI), 1983, kesim12.
[19] Güney Afrika, Çocuk Yasası 2005, Yasa No. 38, 2005 (*Resmi Gazete*, cilt 492, 19 Haziran 2006), kesim 61 (3).
[20] Kanada (Québec*), Gençleri Koruma Yasası* (L.R.Q. bölüm P-34.1) (1977), madde 85.3.
[21] Avustralya (Queensland), Hukuken Geçerli Kanıtlar Yasası 1977.
[22] Almanya, Ceza Usulü Yasası, madde 81c (3).
[23] J. Shapland, "ceza adaleti sistemi ve mağdur", *Victimology*, cilt 10, 1985, ss. 585-589.
[24] Graça Machel, *Savaşın Çocuklar Üzerindeki Etkisi* (Birleşmiş Milletler yayını, Satış No. E.01.XX.11).
[25] Sierra Leone, Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu, *Sierra Leoneli çocuklar için Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu Raporu: Çocuk Dostu versiyon* (Accra, Graphing Packaging Limited, 2004).
[26] Belarus, Çocuk Hakları Yasası, No. 2570-XII, 1993 değiştirilmiş haliyle, 2004), madde 6.
[27] Nepal, Çocuk Yasası No. 2048 (1992), kesim 6, para. 1.
[28] Estonya, Çocuk Koruma Yasası (*Riigi Teataja*) (*Resmi Gazete*) 1992, 28, 370), madde 10.
[29] Nepal, Çocuk Yasası No. 2048 (1992), kesim 6, para. 2.
[30] Estonya, Çocuk Koruma Yasası (*Riigi Teataja*) (*Resmi Gazete*) 1992, 28, 370), madde 10.
[31] Mısır, Çocuk Yasası, 1996, madde 2.
[32] Yemen, Çocuk Hakları Yasası, madde 9.
[33] Ekvador, *Ley de la Juventud*, No. 2001-49, madde 4.
[34] Meksika, *Ley de Atención y Apoyo a las Víctimas del Delito para el Distrito Federal* (2003), madde 11(XV).
[35] Suriye Arap Cumhuriyeti, Temyiz Mahkemesi, karar No.28, 22 Ocak 1979 ve karar No.156, 3 Mart 1979 (Suriye Arap Cumhuriyeti, Çocuk Hakları Komitesi'ne verilen ilk rapor (CRC/C/OPSC/SYR/1), para. 227).
[36] Cezayir, *Ceza Usul Yasası*, 1966, madde 93 (2), 228.

[37] Avustralya (Queensland), Hukuken Geçerli Kanıtlar Yasası 1977, kesim 9.
[38] Yeni Zelanda, *R. v. Sanık* (CA 245/90) (1990) 6 CRNZ 354.
[39] Avustralya (Queensland), Hukuken Geçerli Kanıtlar Yasası 1977, kesim 9C.
[40] Izlanda, Çocuk Koruma Yasası, No.80/2002, madde 54, para. 1.
[41] Kanada (Québec), *Gençleri Koruma Yasası*, L.R.Q., bölüm P-34.1 (1977), madde 5.
[42] Kosta Rika, *Çocuklar ve Ergenler Yasası*, Yasa No. 7739 (1998), madde 20.

[43] Filipinler, 2004 tarihli Kadınlara ve Çocuklarına Yönelik Şiddete Karşı Mücadele Yasası, No. 9262 (2004), kesim31 *(e)*.

[44] İsviçre, *Suç Mağdurlarına Yardım Federal Yasası*, Recueil systématique du droit fédéral (RS) 312.5, 1991, madde 6 (1).

[45] Arjantin, *Ceza Usulü Yasası*, madde 79 (d).

[46] Avustralya, Suç Mağdurları Yasası 1994 (13 Nisan 2004 tarihli değişik haliyle), No. 83, 1994, para. 4 *(k)*.

[47] Yeni Zelanda, Mağdur Hakları Yasası 2002, kesim12, alt kesim (1) *(b)*.

[48] Nikaragua, *Ceza Usulü Yasası*, Yasa No. 406, 2001, madde 110 (1).

[49] Kırgızistan, Ceza Yasası, madde 50 (9) and (10).

[50] İspanya, *Ley 35/1995, de 11 de diciembre, de Ayudas y Asistencia a las Víctimas de Delitos Violentos y contra la Libertad Sexual*, madde 15, para. 2.

[51] Meksika, *Ley de Atención y Apoyo a las Víctimas del Delito para el Distrito Federal* (2003), madde 11 (IX).

[52] Güney Afrika, Adalet Bakanlığı ve Anayasa Hazırlama, "Cinsel Suç Mağdurları için Ulusal Politika Kılavuzları" (Pretoria, 1998), bölüm 10.

[53] Suç Mağdurları için Adalette Temel İlkeler Kanada Açıklaması, 2003, ilke 6.

[54] Ermenistan, Ceza Usul Yasası, 1999, madde 59 (9).

[55] Kazakistan, Ceza Usulü Yasası, Yasa No. 206, 1997, madde 75 (6).

[56] İzlanda, Çocuk Koruma Yasası, No.80/2002, madde 55, para. 1.

[57] Kazakistan, Ceza Usulü Yasası, Yasa No. 206, 1997, madde 215 (3).

[58] Birleşik Devletler (Alabama), Alabama Yasası, 1975, Başlık 15, madde 3, kesim 15-23-72 (2) *(e)*.

[59] Kolombiya, *Ceza Usul Yasası*, Yasa No. 906, 2004, madde 136 (12) and (14).

[60] Birleşik Devletler, Birleşik Devletler Yasa derlemesi, Başlık 18, bölüm 237, kesim 3771, Suç mağdurlarının hakları, alt kesim *(a)* (2).

[61] Hollanda, "De Beaufort Kılavuzları", para. 6.1.

[62] Birleşik Krallık, Savcılar için Kurallar (Londra, 2004), kesim5.13.

[63] Yeni Zelanda, Mağdur Hakları Yasası 2002, madde 12, alt kesim 1 (e) (i).

[64] Birleşik Devletler (Missouri), Missouri Eyaleti Anayasası, madde 1, Haklar Yasası, kesim32 (2).

[65] Kanada (Québec), *Gençleri Koruma Yasası* (L.R.Q., bölüm P-34.1) (1977), madde 5 (1).

[66] Avustralya, Suç Mağdurları Yasası 1994 (13 Nisan 2004'deki değişik haliyle), 1994 tarih ve 83 sayılı, kesim 4 (l).

[67] Kanada, Düzeltmeler ve Koşullu Salıverme Yasası, S.C. 1992, c. 20, kesim26.

[68] Bulgaristan, Çocuk Koruma Yasası, 2004, madde 15 (3).

[69] Kosta Rika, *Çocuklar ve Ergenler Yasası*, Yasa No. 7739 (1998), madde 107 (d).

[70] Yeni Zelanda, Çocuklar, Gençler ve Aileleri Yasası 1989, madde 10.

[71] Marta Santos Pais, Değerlendirme, Politika ve Planlama Dairesi Direktörü, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu, New York, *Çocuk Katılımı* (bakınız: www.gddc.pt/actividade-editorial/pdfs-publicacoes/8182MartaPais.pdf).

[72] Sri Lanka, Yüksek Mahkeme, *Harindra ve Diğerleri v. Seylan Elektrik Kurulu ve Diğerleri*, SC Başvurusu, No. 323/97, 1997, Sri Lanka'nın Çocuk Hakları Komitesi'ne ilettiği 19 Kasım 2002 tarihli raporda geçmektedir (CRC/C/70/Add.17, para. 55).

[73] Belarus, Belarus Cumhuriyeti'nde Devlet Gençlik Politikasıyla ilgili Genel Kavramlar Yasası, No. 1629-XII, 1992, madde 5 (4).

[74] Kenya, Çocuk Yasası, 2001 (Kenya Yasaları bölüm 8), kesimler 4 ve 76 (3) *(a)*.

[75] Myanmar, Çocuk Yasası No. 9/93, 1993, madde 13.

[76] Ruanda, *Loi relative aux droits et à la protection de l'enfant*, No. 27/2001, madde 9.

[77] Tunus, *Çocuk Koruma Yasası*, Yasa No. 95-92, 1995, madde 10.

[78] Nepal, Çocukların Ticari Amaçlı Cinsel Sömürüsüyle ilgili Yasalar ve Hukuk Usulleri Raporu (ECPAT International, Bangkok, 2004), s. 43.

[79] İsviçre, *Suç Mağdurlarına Yardım Federal Yasası*, Recueil systématique du droit fédéral (RS) 312.5, 1991, madde 8 (1) (b).

[80] Şili, *Ceza Usulü Yasası*, Yasa No. 19.696 (2000) (2004'te değiştirilmiş haliyle), madde 109 *(d)* ve *(e)*.

[81] Birleşik Devletler, Birleşik Devletler Yasa derlemesi, Başlık 18, bölüm 237, kesim 3771, Suç mağdurlarının hakları, alt kesim*(a)* (4).

[82] Estonya, Ceza Usulü Yasası, 1961, kesim 40 (2).

[83] Birleşik Devletler, Birleşik Devletler Yasa derlemesi, Başlık 18, bölüm 237, kesim3771, Suç mağdurlarının hakları, alt kesim*(a)* (4).

[84] Fransa, *Ceza Usul Yasası*, madde 306 (3).

[85] Yeni Zelanda, Mağdur Hakları Yasası 2002, kesim28.
[86] Kazakistan, Ceza Usulü Yasası, Yasa No. 206, 1997, madde 75 (6).
[87] Nikaragua, *Ceza Usulü Yasası*, Yasa No. 406, 2001, madde 110 (4).
[88] Fransa, *Ceza Usul Yasası*, maddeler 85 and 495-13.
[89] Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya, Ceza Usulü Yasası, madde 55 (1) and (2).
[90] Birleşik Devletler (Alabama), Alabama Yasası, 1975, Başlık 15, madde 3, kesim15-23-74.
[91] Ermenistan, Ceza Usul Yasası, 1999, madde 59 (8).
[92] Fransa, *Ceza Usul Yasası*, madde 120.
[93] Fransa, *Ceza Usul Yasası*, madde 120.
[94] Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya, Ceza Usulü Yasası, madde 55 (2).

[95] Kanada, Ceza Yasası, R.S.C. 1985, c. C-46, kesim738.

[96] İsviçre, *Suç Mağdurlarına Yardım Federal Yasası*, Recueil systématique du droit fédéral (RS) 312.5, 1991, madde 8 (1) *(a)*.

[97] Uruguay, *Ceza Usul Yasası*, Yasa No. 16.893, 1997, madde 75 (4).

[98] Estonya, Ceza Usulü Yasası, 1961, kesim 40 (2).

[99] Birleşik Devletler, Birleşik Devletler Yasa derlemesi, Başlık 18, bölüm 237, kesim3771, Suç mağdurlarının hakları, alt kesim*(a)* (4).

[100] Kazakistan, Ceza Usulü Yasası, Yasa No.206, 1997, madde 75 (6).

[101] Paraguay, *Ceza Usulü Yasası*, madde 68 (5).

[102] El Salvador, *Ceza Usulü Yasası*, Kararname No. 904, 1997 (değiştirilmiş son haliyle) 2006), madde 13 (6).

[103] Birleşik Krallık, Ceza Adaleti (Iskoçya) Yasası, SP Bill 50, 2003, kesim17.

[104] Birleşik Devletler Yasa derlemesi, Başlık 18, bölüm 223, kesim 3509, Çocuk mağdurların ve çocuk tanıkların hakları, alt kesim *(f)*.

[105] Birleşik Devletler, Adalet Bakanlığı, Suç Mağdurları Ofisi, *Şiddet Döngüsünün Kırılması: Çocuk Mağdurlar ve Tanıklar için Ceza Adaletinin İyileştirilmesine Yönelik Tavsiyeler* (Washington, D.C., 1999), s. 17.

[106] Kanada, Ceza Yasası, R.S.C. 1985, c. C-46, kesim722.

[107] Jo Goodey, *Mağdurlarca Mağduriyet Bilimi: Araştırma, Politika ve Uygulama*(Longman, 2005), p. 166.

[108] Almanya, Ceza Usulü Yasası, madde 52, (2) and (3).

[109] Şili, *Ceza Usulü Yasası*, Yasa No. 19.696 (2000) (2004 yılındaki en son değişikliğiyle), madde 6 (3).

[110] Yeni Zelanda, Mağdur Hakları Yasası2002, kesim 8.

[111] Kanada (Québec), *Suç Oluşturan Fillerin Mağdurlarına Yardım Yasası* (L.R.Q., bölüm A-13.2) (1988), madde 6 (1).

[112] Cezayir, *Décret présidentiel n° 06-93 relatif à l'indemnisation des victimes de la tragédie nationale*, 28 Şubat 2006.

[113] Zimbabwe, Savaş Mağdurlarına Tazminat Yasası.

[114] Filipinler, Tanık Koruma, Güvenlik ve Yardım Yasası, No. 6981, 1991, kesim 8 *(b)*.

[115] Birleşik Krallık, Kraliyet adli takibat hizmeti, Çocuk Yasası, 2005, kesim3.14.

[116] Meksika, *Ley de Atencion y Apoyo a las Víctimas del Delito para el Distrito Federal* (2003), madde 3.

[117] Fas, *Ceza usul yasası*, madde 510.

[118] Birleşik Krallık, Kraliyet adli takibat hizmeti, Duruşma Öncesinde Çocuk Tanıklara Terapi Sağlanması: Uygulama Kılavuzu (2001).

[119] Fransa, *Direction des Affaires Criminelles et des Grâces, Enfants victimes d'infractions pénales: guide de bonnes pratiques*, 2004, ss. 40-41.

[120] Zambiya, Zambiya Polis (Değişik) Yasası, 1999 (No. 14, 1999), bölüm 107.

[121] Birleşik Krallık, Kraliyet adli takibat hizmeti, Duruşma Öncesinde Çocuk Tanıklara Terapi Sağlanması: Uygulama Kılavuzu (2001).

[122] Fransa, *Ceza Usul Yasası*, maddeler 706-50 ve 706-51.

[123] Libya Arap Cemahiriyesi, Çocuk Koruma Yasası, No. 5, 1997.

[124] Yanlarında kimsesi bulunmayan ve ailelerinden ayrılmış çocuklarla ilgili kurumlar arası yönlendirici ilkeler, 2004, s. 47 (www.icrc.org).

[125] Ermenistan, Ceza Usul Yasası, 1999, madde 10 (3) ve (4).

[126] Bulgaristan, Çocuk Koruma Yasası (2004), madde 15 (8).

[127] Filipinler, 2004 tarihli Kadınlara ve Çocuklarına Yönelik Şiddete Karşı Mücadele Yasası, No. 9262 (2004), kesim35 *(b)*.

[128] Fransa, *Ceza Usul Yasası*, madde 706-50.

[129] İzlanda, Çocuk Koruma Yasası, No. 80/2002, madde 60.

[130] Peru, *Çocuklar ve Ergenler Yasası*, Yasa No. 27.337, 2000, madde 146.

[131] Pakistan, Çocuk Adaleti Sistemi Yönetmeliği, 2000.

[132] Kosta Rika, *Çocuklar ve Ergenler Yasası*, Yasa No. 7739 (1998), madde 107 *(b)*.

[133] Kazakistan, Ceza Usul Yasası, Yasa No. 206, 1997, madde 75 (6).

[134] Sri Lanka, Anayasa, madde 106.

[135] Mısır, Anayasa, maddeler 44-45 and 57.

[136] Şili, *Ceza Usulü Yasası*, Yasa No.19.696 (2000) (2004'te değiştirilmiş son haliyle), madde 289.

[137] Kenya, Çocuk Yasası, 2001 (Kenya Yasaları bölüm 8), kesim 76 (5).

[138] Katar, Ceza Usulü Yasası, madde 65.

[139] Bangladeş, Çocuk Yasası, kesim17.

[140] İtalya, Ceza Usulü Yasası, madde 114.

[141] Japonya, Çocuk Fuhşu ve Çocuk Pornografisi ile ilgili Suçların Cezalandırılması ve Çocuk Koruma Yasası, 1999, madde 13

[142] Rusya Federasyonu, İnsan kaçakçılığıyla mücadele federal yasa tasarısı , 2003, madde 28, para. 3.

[143] Tunus, *Çocuk Koruma Yasası*, Yasa No. 95-92, 1995, madde 120.

[144] Kanada, Ceza Yasası, R.S.C. 1985, c. C-46, kesim 486 (2).

[145] Fransa, Basın özgürlüğü yasası, 1881, maddeler 39 bis, 39 quinquies, 42 ve 43.

[146] Birleşik Krallık (Iskoçya), Çocuk (Iskoçya) Yasası 1995, bölüm 36, kesim 44 (2).

[147] Bosna-Hersek, Ceza Usul Yasası, No. 56/03, 2003, madde 250.

[148] Kanada, Ceza Yasası, R.S.C. 1985, c. C-46, kesim 486, alt kesimler (1) and (2).

[149] Honduras, *Ceza Usulü Yasası*, Decreto No. 9-99-E, 2000, madde 308.

[150] Nepal yasası tecavüzle ilgili Bölüm, 1963, kurallar 9A ve 10B.

[151] İsviçre, *Suç Mağdurlarına Yardım Federal Yasası*, Recueil systématique du droit fédéral (RS) 312.5, 1991, madde 5 (3).

[152] Adalet Sistemindeki Çocuklar ve Aileler Merkezi, "Hükümden üç yıl sonra: Çocuk tanıklar projesine yönlendirilen çocuk tanıkların sosyal ve psikolojik uyumu ile ilgili araştırma", 1993 (bakınız: www.lfcc.on.ca/3yrsexec.htm).

[153] İsviçre, *Suç Mağdurlarına Yardım Federal Yasası*, Recueil systématique du droit fédéral (RS) 312.5, 1991, madde 6 (3).

[154] Kanada, Ceza Yasası, R.S.C. 1985, c. C-46, kesim 486.1, alt kesim 1.

[155] Avusturya, Ceza Usul Yasası, madde 162 (2).

[156] Çocuk Haklarına dair Sözleşme'nin çocuk satışı, çocuk fuhşu ve çocuk pornografisi ile ilgili isteğe Bağlı Protokolü, (Birleşmiş Milletler, Anlaşmalar Dizisi, cilt 2171, No. 27531), madde 8 (1) *(b)*.

[157] Birleşmiş Milletler Sınır Aşan Örgütlü Suçlarla Mücadele Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadınların ve Çocukların Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına ilişkin Protokol (Birleşmiş Milletler, Anlaşmalar Dizisi, cilt 2237, No. 39574), madde 6 (3) *(b)*.

[158] Suç Meselelerinde Karşılıklı Yardımlaşmayla ilgili olarak Kanada Hükümeti ile Tayland Krallığı Arasında İmzalanan Anlaşma

[159] Kadınlara karşı şiddet Özel Raportörünün raporu: Özel Raportörün tecavüz olaylarıyla ilgili olarak Güney Afrika'ya yaptığı resmi ziyaret, 11-18 Ekim 1996 (E/CN.4/1997/47/Add.3).

[160] Fransa, *Circulaire relative à l'enregistrement audiovisuel ou sonore de l'audition des mineurs victimes d'infractions sexuelles*, 20 Nisan 1999, kesim3.1.2.

[161] Tayland, Ceza Usul Yasası, kesim 133 bis.

[162] Kanada, Ceza Yasası, R.S.C. 1985, c. C-46, kesim 486.2.

[163] Avustralya, Batı Avustralya, Hukuken Geçerli Kanıtlar Yasası 1906, kesim 106N (2) ve (4).

[164] Filipinler, Filipinler, Istismar, Sömürü ve Ayrımcılığa Karşı Ozel Çocuk Koruma Yasası, 1992, kesim 30.

[165] Save the Children (BK), "Binga'da Mağdur Dostu Girişim", *Çocuklara Yönelik Cinsel Istismar ve Şiddet: Konferans Raporu ,* (Harare, Ekim 1998).

[166] Avustralya (Tasmanya), Yasa Reformu Dairesi , "Çocuk tanıklar", rapor No. 62, 1990.

[167] ABD'deki bu tür iki tanıtım-savunu merkezinden biri Güney Mississipi Çocuk tanıtım-Savunu Merkezi (web sayfası: (www.mscpca.com/ChildAdvocacyBRCenter/ tabid/55/Default.aspx) diğeri de Texas Galveston İli Çocuk Tanıtım-Savunu Merkezi'dir (web sayfası: www.co.galveston.tx.us/distatty/advocacy.htm). Kanada'daki merkezlerden biri ise Alberta Edmonton'daki Zebra Çocuk Tanıtım-Savunu Merkezi'dir (web sayfası: www.zebracentre.ca/).

[168] El Salvador, *Ceza Usulü Yasası*, Decreto No. 904, 1997 (2006 yılında değiştirilmiş son haliyle), madde 13 (13).

[169] Birleşik Krallık, Kraliyet adli takibat hizmeti, Çocuk Yasası, 2005, kesim4.19.

[170] Avustralya (Victoria), Hukuken Geçerli Kanıtlar Yasası1958, No. 6246 (1958), kesim 37C (3) *(d)* ve *(e)*.

[171] Birleşik Krallık (İskoçya), Güç Durumdaki Tanıklar (İskoçya) Yasası 2004, kesim 271E (2) (b).

[172] İsveç, Gençlerin Bakımı (Özel Hükümler) Yasası (1990:52), 1990, kesimler 36 ve 39.

[173] Birleşik Devletler, Birleşik Devletler Yasa derlemesi, başlık 18, bölüm 223, kesim 3509, alt kesimler *(f)* ve *(h)*.

[174] Tayland, Ceza Usul Yasası, madde 172 ter.

[175] Güney Afrika, Ceza Usulü Yasası, No. 51, 1977, kesim 170A ve Çocuk Yasası 2005, Yasa No. 38 (2005), kesim 61 (2).

[176] Yeni Zelanda, Hukuken Geçerli Kanıtlar Yasası 1908, kesim 23E (4) ve Avustralya (Batı Avustralya),Kanıtlar Yasası 1906, kesim106F (2) de eşdeğer hükümler içermektedir.

[177] "Kişisel kanaat" terimi Fransızca "conviction intime" kavramına atıfladır (içeriden, derin kanaat anlamında). Burada, kanıtların ne zaman ispat sayılacağını kesin olarak belirleyen resmi kanıt kurallarından farklı olarak yargıcın kendi kanaati söz konusudur.

[178] Güney Afrika Yasa Komisyonu, *Çocuklara karşı Cinsel Suçlar*, konu raporu10, proje 108 (Pretoria, 1997), bölüm 5, alt kesim 5.7.9.

[179] Birleşik Krallık, Ceza Adaleti Yasası1988, kesim 32.

[180] Fransa, *Ceza Usul Yasası*, maddeler 706-71.

[181] *Onarıcı Adalet Programları Elkitabı* (Birleşmiş Milletler yayını, Satış No. E.06.V.15), s. 105.

[182] (Porto Riko), *Ley para el Bienestar y la Protección Integral de la Niñez*, Yasa No. 177 (P. del S. 2285), 2003, madde 45.

[183] Belçika, *Code d'instruction criminelle*, 2001, madde 92.

[184] Kanada, Ceza Yasası, R.S.C. 1985, c. C-46, kesim 715.1 (1).

[185] Sri Lanka, Kanıtlar (Özel Hükümler) Yasası (No. 32 of 1999).

[186] Fransa, *Ceza Usul Yasası*, maddeler 706-52.

[187] Norveç, Ceza Usulü Yasası, No. 25, 1981 (30 Haziran 2006'deki güncellenmiş haliyle), kesim 239.

[188] Birleşik Devletler, Birleşik Devletler Yasa derlemesi, Başlık 18, bölüm 223, kesim 3509, Çocuk mağdurların ve tanıkların hakları, alt kesim (b), mahkemede canlı tanıklığa alternatifler, (2), çocuğun video çekimiyle ifade vermesi, (B) (iii) ve (iv).

[189] Yeni Zelanda, Hukuken Geçerli Kanıtlar Yasası 1908, kesimler 23E (1) (a), 23E (2), 23F (2) (3).
[190] Avustralya, Suç Mağdurları Yasası 1994 (13 Nisan 2004'teki son değişik haliyle), No. 83, 1994, kesim 4 (j).
[191] Kanada, Ceza Yasası, R.S.C. 1985, c. C-46, kesim 486.2 (1).
[192] İspanya, *Ceza Muhakemeleri Yasası*, maddeler 448, para. 3 ve madde 707.
[193] www.fijiwomen.com.
[194] Brezilya, *Ceza Usul Yasası*, madde 217.
[195] Kazakistan, Ceza Usulü Yasası, Yasa No. 206, 1997, madde 352 (3).
[196] İsviçre, *Suç Mağdurlarına Yardım Federal Yasası*, Recueil systématique du droit fédéral (RS) 312.5, 1991, maddeler 5 (4), 10b.
[197] Avustralya (Batı Avustralya), Hukuken Geçerli Kanıtlar Yasası 1906, kesim106Q ve Yeni Güney Galler, Ceza Yasası 1900, kesim 405DC.
[198] Kanada, Ceza Yasası, R.S.C. 1985, c. C-46, kesim 486.3 (1).
[199] Birleşik Krallık, Ceza Adaleti Yasası 1988, kesim 34A.
[200] Avustralya (Batı Avustralya), Çocuklar ve Diğerleriyle ilgili (Değişik)Yasa 1992, kesim 8.
[201] Şili, *Ceza Usulü Yasası*, Yasa No. 19.696 (2000) (2004'te değiştirilmiş son haliyle) , madde 310.
[202] Çin (Macau), *Ceza Usul Yasası*, Yasa No. 17/96/M (1996), madde 330.
[203] Meksika, *Ceza Usul Hukuku Federal Yasası*, 1934 (2006'da değiştirilmiş son haliyle), madde 249.
[204] Portekiz, Tehlikedeki çocukları ve gençleri koruma yasası, No. 147/99 (1999), madde 86 (1).
[205] Bosna-Hersek, Ceza Usul Yasası, No. 56/03, 2003, madde 100 (4).
[206] Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya, Ceza Usulü Yasası, madde 223 (4).
[207] Güney Afrika, Adalet Bakanlığı ve Anayasa Hazırlama "Cinsel Suç Mağdurları için Ulusal Politika Kılavuzları" ve Refah Bakanlığı, "Tecavüz ve Cinsel Suç Mağdurlarına Yönelik Yardımlarda Sosyal Yardım Kurumları ile HDK'lar için Usul Kılavuzları" (Pretoria, 1998), bölüm 3.
[208] İrlanda, Ceza Kanıtları Yasası, 1992, kesim 14.
[209] Yeni Zelanda, Hukuken Geçerli Kanıtlar Yasası 1908, kesim 23E (4).
[210] Dominik Cumhuriyeti, Ceza Usulü Yasası, Yasa No. 76-02, 2002, madde 327 (2).
[211] Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya, Ceza Usulü Yasası, madde 280.
[212] Pakistan, Sindh Çocuk Yasası 1955 (ek 7, ek XIII).
[213] Güney Afrika, Adalet Bakanlığı ve Anayasa Hazırlama "Cinsel Suç Mağdurları için Ulusal Politika Kılavuzları" ve Refah Bakanlığı, "Tecavüz ve Cinsel Suç Mağdurlarına Yönelik Yardımlarda Sosyal Yardım Kurumları ile HDK'lar için Usul Kılavuzları" (Pretoria, 1998), bölüm 10 (1)
[214] Birleşik Krallık (İskoçya), Ceza Usul (İskoçya) Yasası 1995, kesim 274.
[215] Ürdün, Şeriat Usul Yasası, 1959.
[216] Peru, *Ceza Usulü Yasası*, No. 957, 2004, madde 247.
[217] Birleşik Devletler, derleme, Başlık 18, bölüm 237, kesim 3771, Suç mağdurların hakları, 2004, alt kesim *(a)* (1).
[218] Bolivya (Çok Uluslu Devleti), *Kız ve Erkek Çocuklar ve Ergenler Yasası*, madde 13.
[219] Kanada, Ceza Yasası, R.S.C. 1985, c. C-46, kesim 486 (2) (b) ve kesim 486.2 (5) (a).
[220] Kolombiya, *Ceza Usul Yasası*, madde 133.
[221] Arjantin, Ceza Usulü Yasası, madde 79 (c).
[222] Kazakistan, Ceza Usul Yasası, Yasa No. 206, 1997, maddeler 15 (3), 99.
[223] Belarus, Çocuk Hakları Yasası, No. 2570-XII, 1993 (2004'te değiştirilmiş haliyle), madde 9.
[224] Fas, *Ceza Yasası*, madde 40.
[225] Portekiz, Tehlikedeki çocukları ve gençleri koruma yasası, Yasa No. 147/99 (1999), madde 4 (3).
[226] Fransa, *Ceza Usul Yasası*, madde 40, *Code de l'éducation*, madde L.542-1, *Code de la santé publique*, madde L.2112-6, *Code de l'action sociale et des familles*, madde L.221 6, *Code de déontologie médicale*, maddeler 43 ve 44, *Décret relatif aux règles professionnelles des infirmiers et des infirmières*, No. 93-221, 1993, madde 7.
[227] Belçika, *Kötü muamele mağduru çocuklara yardım kararnamesi*, 2004.
[228] Tunus, *Çocuk Koruma Yasası*, Yasa No. 95-92, 1995, maddeler 28-30 ve Kararname No. 96-1134, 1996, para. 23.
[229] Fransa, *Ceza Usul Yasası*, madde 144.
[230] Sri Lanka, Ceza Usulü Yasası (Değişik), No. 28, 1998.
[231] Save the Çocuklar (BK), *Krize Karşı: Çocukların Pozitif Bakım Seçenekleriyle Desteklenmesi* , Ocak 2005.
[232] Cezayir, *Ordonnance 72-03 du 10 février 1972 relative à la protection de l'enfance et de*

l'adolescence.

233 Kenya, Çocuk Yasası, 2001 (Kenya Yasaları bölüm 8), kesimler 24 (i), (2) ve 73-80.

234 Fransa, ***Ceza Usul Yasası***, madde 706-57.

235 Fransa, ***Ceza Usul Yasası***, maddeler 706-58.

236 Hollanda, ***Ceza Usulü Yasası***, 1994, madde 226a.

237 Fransa, ***Ceza Usul Yasası***, madde 706-61.

238 Fransa, ***Ceza Usul Yasası***, madde 706-63-1.

239 Birleşik Devletler, Birleşik Devletler Yasa derlemesi, Başlık 18, bölüm 224, Tanıkların Korunması, kesim 3521, alt kesim (a) 1.

[240] İsviçre, *İsviçre Konfederasyonu Federal Anayasası*, 1999, madde 124.

[241] Katar'ın Çocuk Hakları Komitesi'ne raporu (CRC/C/OPSA/QAT/1), para. 106.

[242] Belçika, *Loi portant sur les mesures fiscales et autres*, 1985, maddeler 28 ve 31.

[243] Meksika, *Ley de Atención y Apoyo a las Víctimas del Delito para el Distrito Federal* (2003), madde 25.

[244] Birleşik Devletler, Birleşik Devletler Yasa derlemesi, Başlık 18, bölüm 224, kesim 3525, Mağdurlar Tazminat Fonu , alt kesim *(a)*.

[245] Bulgaristan, Çocuk Koruma Yasası (2004).

[246] Portekiz, Tehlikedeki çocukları ve gençleri koruma yasası, No. 147/99 (1999).

[247] Filipinler, Çocukların İstismar, Sömürü ve Ayrımcılıktan Korunmalarına Yönelik Özel Yasa, No. 7610 (1992), madde I, kesim2.

[248] Tunus, *Çocuk Koruma Yasası*, Yasa No. 95-92, 1995, maddeler 28-30 and Décret No. 96-1134, 1996, para. 23.

[249] Moritanya, *Loi portant répression de la traite des personnes*, No. 025/2003, 2003.

[250] Romanya, *Décision n° 1.769/2004 portant approbation du Plan national d'action pour mettre fin à l'exploitation des enfants, Monitorul Oficial* 2004-11-08, n° 1.028, 2004.

[251] Kosta Rika, *Çocuklar ve Ergenler Yasası*, Yasa No. 7739 (1998), madde 13.

[252] Malaysiya, Çocuk Yasası, No. 611, 2001, madde 41.

[253] Finlandiya, çocuklarla çalışan kişilerin adli sicillerinin kontrol edilmesine ilişkin yasa, No. 504/2002 (2002), kesimler 1-3.

[254] Güney Afrika, Çocuk Yasası 2005, Yasa No. 38 of 2005, bölüm 7 (*Resmi Gazete*, cilt 492, 19 Haziran 2006).

[255] Birleşik Krallık (İngiltere), Güç Durumdaki Grupların Korunması Yasası, Lordlar Kamarası (HL) Yasası 79, 2006, açıklayıcı notlar, paragraflar 3-6.

[256] Kamboçya, Uluslararası Katolik Çocuk Bürosu Mutluluk Hakkı programı, Mayıs 2000.

[257] Bolivya (Çok Uluslu Devleti)), *Kız ve Erkek Çocuklar ve Ergenler Yasası*, madde 12.

[258] Bulgaristan, Çocuk Koruma Yasası (2004), madde 3 (6).

[259] Fas, Ceza usul yasası, madde 19.

[260] Peru, *Çocuklar ve Ergenler Yasası*, maddeler 151-153.

[261] Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi, *Bağımsız Değerlendirme Raporu: Çocuk Adaleti Lübnan'da Reform* (Viyana, Temmuz 2005), para. 38.

[262] Belçika, *Kötü muamele mağduru çocuklara yardım kararnamesi*, 2004, madde 11.

[263] İran İslam Cumhuriyeti'nin Çocuk Hakları Komitesi'ne sunduğu rapor, Aralık 2003, (CRC/C/104/Add.3), para. 36.

[264] Ukrayna, Çocuklar ve Gençlerle Sosyal Çalışma Yasası, 2001.

[265] Fransa, Adalet Bakanlığı, Direction des affaires criminelles et des grâces, "Enfants victimes d'infractions pénales: guide de bonnes pratiques; du signalement au procès pénal" (Paris, 2003).

[266] Meksika, Suç Mağdurlarının Bakımı ve Desteklenmesine ilişkin Federal Yasa (2003), madde 22 (VIII).

[267] Kanada, Adalet Bakanlığı, *Polis ve Savcılar için Suç Teşkil Eden Taciz Olaylarıyla ilgili Elkitabı* (Ottawa, 2004), madde IV.

[268] www.barreau-marseille.avocat.fr/textes.cgi?rubrique=9.

[269] Brezilya, Çocuk ve Ergen Statüsü Yasası, Yasa No. 8.069 (1990), madde 145.

[270] Çocuk Koruma Kararnamesi, No. 2235, 1997, para. 14 *(e)*.

[271] Bulgaristan, Çocuk Koruma Yasası (2004), madde 1 (3)-(4).

[272] Malaysiya, Çocuk Yasası 2001, Yasa No. 611, kesim3, alt kesim (2) *(g)*.

[273] Peru, *Çocuklar ve Ergenler Yasası*, Yasa No. 27.337, 2000, maddeler 149-150.

[274] Birleşik Devletler Yasa derlemesi, Başlık 18, bölüm 223, kesim3509, Çocuk mağdurların ve çocuk tanıkların hakları, alt kesim *(g)*.

[275] www.everychildmatters.gov.uk/lscb/.

[276] Bolivya (Çok Uluslu Devleti)), *Kız ve Erkek Çocuklar ve Ergenler Yasası*, madde 176.

[277] Hindistan, Çocuk Adaleti (Çocukların Bakımı ve Korunması) Yasası, 2000 (No. 56, 2000), maddeler 29, 37 ve 39.

[278] Tunus, *Çocuk Koruma Yasası*, 1995, Yasa No. 95-92, 1995, maddeler 28 ve 30.

[279] Belçika, *Kötü muamele mağduru çocuklara yardım kararnamesi*, 1998, maddeler 3-6 (Kötü muamele mağduru çocuklara yardım eşgüdüm komisyonu) Commission

[280] Cezayir'in Çocuk Hakları Komitesi'ne sunduğu rapor, 2005, paragraflar 194, 247

(CRC/C/93/Add.7).

281 www.inavem.org/.

282 Brezilya, Çocuk ve Ergen Statüsü Yasası, Yasa No. 8.069 (1990), madde 145.

283 Çek Cumhuriyeti, ***Bily Kruh Bezpeci***, Suç mağdurları ve suçluluğun önlenmesi için siyasi amacı olmayan insani dernek, 1991.

Ek—Suç mağduru ve tanığı çocuklarla ilgili kaynaklar

A. Uluslararası kaynaklar

Bağlayıcı olan ve olmayan uluslararası belgeler

Evrensel anlaşmalar

Savaş Zamanında Sivillerin Korunmasına ilişkin 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmesi

(Birleşmiş Milletler, Anlaşmalar Dizisi, cilt 75, No. 973), maddeler 13-14, 23-24, 38 (5), 50

Her Tür Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına ilişkin Uluslararası Sözleşme (Birleşmiş Milletler, Anlaşmalar Dizisi, cilt 660, No. 9464), madde 1

Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi

(Genel Kurul kararı 2200A (XXI), ek), maddeler 2 (1), 6 (1), 14 (1), 14 (3) *(a)* ve *(c)*, 17, 26

Uluslararası ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (Genel

Kurul kararı 2200A (XXI), ek), madde 10

12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerine Uluslararası Silahlı Çatışmalarda Mağdurların Korunmasıyla ilgili Ek Protokol (Protokol I)

(Birleşmiş Milletler, Anlaşmalar Dizisi, cilt 1125, No. 17512), maddeler 9 (1) ve 77

12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerine Uluslararası Nitelikte Olmayan Silahlı Çatışmalarda Mağdurların Korunmasıyla ilgili Ek Protokol (Protokol II)

(Birleşmiş Milletler, Anlaşmalar Dizisi, cilt 1125, No. 17513), maddeler 2 (1), 4 (3)

İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele veya Cezalara Karşı Sözleşme

(Birleşmiş Milletler, Anlaşmalar Dizisi, cilt 1465, No. 24841), maddeler 9

(1), 13-14 Çocuk Haklarına dair Sözleşme

(Birleşmiş Milletler, Anlaşmalar Dizisi, cilt 1577, No. 27531), maddeler 2, 3 (1), 6 (1), 9 (1), 9 (3), 12, 18 (1), 20 (1), 21, 24 (1)-(2), 35, 39, 40 (2) *(b)* (ii)

Uluslararası Çalışma Örgütü, En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Acilen Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi, 1999 (182 sayılı Sözleşme),

(Birleşmiş Milletler, Anlaşmalar Dizisi, cilt 2133, No. 37245), maddeler 2 *(b)*, 7 (2) *(b)*, 11

Çocuk Haklarına dair Sözleşme, çocuk satışı, çocuk fuhşu ve pornografisi ile ilgili İsteğe Bağlı Protokolü

(Birleşmiş Milletler, Anlaşmalar Dizisi, cilt 2171, No. 27531), maddeler 6 (1), 8 (1), (3)-(4), 9 (1)-(4), 10 (1)-(4)

Sınır Aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi

(Birleşmiş Milletler, Anlaşmalar Dizisi, cilt 2225, No. 39574), maddeler 14 (2), 18, 24-25, 29 (1)

Birleşmiş Milletler Sınır Aşan Örgütlü Suçlarla Mücadele Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadınların ve Çocukların Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına ilişkin Protokol

(Birleşmiş Milletler, Anlaşmalar Dizisi, cilt 2237, No. 39574), Giriş ve maddeler 6 (1) ve (3)-(6), 9 (1) *(d)*, 10 (1)-(2), 29 (2), 30 (2) *(d)*

Suç önleme ve ceza adaletinde Birleşmiş Milletler standart ve normları ve bağlayıcı olmayan diğer belgeler

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

(Genel Kurul kararı 217 A (III)), maddeler 1, 7, 12, 22

Kişilerin İşkence ve Diğer Zalimane, insanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele veya Cezalardan Korunmasıyla ilgili Bildirge

(Genel Kurul kararı 3452 (XXX), ek), madde 9

Birleşmiş Milletler Çocuk Adaleti Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgari Standart Kurallar (Beijing Kuralları)

(Genel Kurul kararı 40/33, ek), maddeler 2, 6.3, 8, 14.2, 17.1 *(d)*, 21, 22.1

Suç ve Gücün Kötüye Kullanımı Mağdurları için Adaletin Temel İlkeleri Bildirgesi

(Genel Kurul kararı 40/34, ek), ilkeler 3-6, 8-9, 11-12, 14-17, 19

Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri (Riyad İlkeleri)

(Genel Kurul kararı 45/112, ek), para. 58

Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların korunmasına İlişkin Birleşmiş

Milletler Kuralları (Genel Kurul kararı 45/113, ek), maddeler 4, 19

Suç Önleme ve Ceza Adaleti Alanında Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasında Model Stratejiler ve Pratik Önlemler

(Genel Kurul kararı 52/86, ek), maddeler 7 *(c)* ve *(g)-(i)*, 8 *(c)*, 9 *(a)* (iii), (c)-*(d)* ve *(h)*, 10 *(a)*, *(c)* ve *(e)*, 11 *(a)-(b)* ve *(e)-(f)*, 12 *(a)-(b)*, 14 *(b)*, 16 *(a)-(b)*

Ekonomik ve Sosyal Konsey

Ceza Adaleti Sistemindeki Çocuklar Konusunda Yapılabileceklerle ilgili Kılavuzlar (Ekonomik ve Sosyal Konsey kararı 1997/30, ek), maddeler 2, 8 *(a)*, 11 *(a)*, 13, 16, 24, 27, 28 *(c)-(d)*, 43-53

Ceza davalarında onarıcı adalet programlarına başvurulmasıyla ilgili temel ilkeler(Ekonomik ve Sosyal Konsey kararı 2002/12, ek), paragraflar 12 *(c)* ve 19)

Birleşmiş Milletler

Avukatların Rolüyle ilgili Temel İlkeler

(*Suç Önleme ve Suçluların Islahı ile ilgili Sekizinci Birleşmiş Milletler Kongresi, Havana, 27 Ağustos-7 Eylül 1990: Sekretarya tarafından hazırlanan rapor* (Birleşmiş Milletler yayını, Satış No. E.91.IV.2), bölüm I, kesim B.3, ek), paragraflar 9, 25

En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılması için Acil Eylem Tavsiye Kararı, 1999 (Tavsiye Kararı No.190), Uluslararası Çalışma Örgütü, paragraflar 2, 9, 16

Savcıların Rolüyle ilgili Kılavuzlar

Suç Önleme ve Suçluların Islahı ile ilgili Sekizinci Birleşmiş Milletler Kongresi, Havana, 27 Ağustos-7 Eylül 1990: Sekretarya tarafından hazırlanan rapor (Birleşmiş Milletler yayını, Satış No. E.91.IV.2), bölüm I, kesim C.26, ek), para. 13 *(a)* ve *(d)*

Suç ve Adaletle ilgili Viyana Bildirgesi: 21. Yüzyılın Görevlerinin Yerine Getirilmesi (Genel Kurul kararı 55/59, ek), para. 27

Bölgesel belgeler

Afrika Birliği

İnsan ve Halkların Hakları Afrika Şartı

(Birleşmiş Milletler, Anlaşmalar Dizisi, cilt 1520, No. 26363), maddeler 3-5, 7 (1) (d), 18, 25, 28 Çocuğun Hakları ve Refahı Afrika Şartı

(*İnsan Hakları: Uluslararası Belgelerin Derlemesi, cilt II: Bölgesel Belgeler* (Birleşmiş Milletler yayını, Satış No. E.97.XIV.1), kesim C, No. 39), maddeler 3, 4, 5 (1), 9 (2), 10, 13 (1)-(2), 14 (2) *(b)*, 16 (2), 17 (1), 17 (2) *(c)* (ii)-(iv), 21 (1)

İnsan ve Halkların Hakları Afrika Şartı, Afrika'daki Kadınların Haklarıyla ilgili Protokol, maddeler 1-3, 4 (2) *(e)-(f)*

Avrupa Konseyi

İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesi (Birleşmiş Milletler, Anlaşmalar Dizisi, cilt 213, No. 2889)

[(Avrupa Konseyi, *Avrupa Anlaşmalar Dizisi*, No. 5)], maddeler 2 (1), 6 (1) and (3) *(a)*

Çocukların kötü muameleden korunmalarıyla ilgili olarak Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu tarafından 13 Eylül 1979 tarihinde kabul edilen Tavsiye Kararı No. R (79) 17, paragraflar 4, 16

Şiddet içeren Suç Mağdurlarına Tazminatla ilgili Avrupa Sözleşmesi (Avrupa Konseyi, *Avrupa Anlaşmalar Dizisi*, No. 116), maddeler 2-4, 12

Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu tarafından 28 Haziran 1985 tarihinde kabul edilen ceza hukuku ve usulü çerçevesinde mağdurun konumuyla ilgili Tavsiye Kararı No. R (85) 11, paragraflar 1-3, 5-16

Avrupa Konseyi Parlamento Asamblesi tarafından 6 Ekim 1987 tarihinde kabul edilen çocuk kaçakçılığı ve çocuk sömürüsünün diğer biçimleriyle ilgili Tavsiye Kararı No.1065 (1987) para. 4

Avrupa Konseyi Parlamento Asamblesi tarafından 3 Mayıs 1988 tarihinde kabul edilen aile politikasıyla ilgili Tavsiye Kararı No.1074 (1988), para. 17 (A) (v)

Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu tarafından 15 Ocak 1990 tarihinde kabul edilen aile içi şiddette alınacak sosyal önlemlerle ilgili Tavsiye Kararı No. R (90) 2, paragraflar 7, 9, 18-19, 42-43

Avrupa Konseyi Parlamento Asamblesi tarafından 1 Şubat 1990 tarihinde kabul edilen çocukların haklarıyla ilgili Tavsiye Kararı No.1121 (1990), para. 2

Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu tarafından 9 Eylül 1991 tarihinde kabul edilen çocuk ve genç yetişkinlerde cinsel sömürü, pornografi, fuhuş ve ticaretle ilgili Tavsiye Kararı No. R (91) 11, paragraflar 2-4, 13

Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu tarafından 22 Mart 1993 tarihinde kabul edilen çocuk istismarının mediko-sosyal yönleriyle ilgili Tavsiye Kararı No. R (93) 2, paragraflar 2.1-2.8, 3.1 *(b)* ve *(d)-(e)*, 3.2, 3.4, 3.5, 3.7, 3.9-3.11, 5.1

Avrupa Konseyi Parlamento Asamblesi tarafından 24 Ocak 1996 tarihinde kabul edilen çocuklara yönelik bir Avrupa stratejisiyle ilgili Tavsiye Kararı No.1286 (1996), paragraflar 7 (v), 8 (v)-(vii) and (x)

Çocuk Haklarının Kullanımıyla ilgili Avrupa Sözleşmesi

(Birleşmiş Milletler, Anlaşmalar Dizisi, cilt 2135, No. 37249)

[Avrupa Konseyi, *Avrupa Anlaşmalar Dizisi*, No. 160.], maddeler 1, 2 *(d)*, 3 *(a)-(b)*, *(c)*, 6 *(a)-(c)*, 7, 9-10

Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu tarafından 5 Eylül 1996 tarihinde kabul edilen Avrupa'da değişim döneminde suç politikasıyla ilgili Tavsiye Kararı No. R (96) 8, paragraflar 25, 28-40, çocukların cinsel sömürüsüyle ilgili Karar No. 1099 (1996), paragraflar 5, 14-15, 17

Avrupa Konseyi Parlamento Asamblesi tarafından 23 Nisan 1997 tarihinde kabul edilen Avrupa Konseyi üye devletlerinde kadın ticareti ve zorla fuhuş konulu Tavsiye Kararı No.1325 (1997), paragraflar 4, 6, 16 (vi) ve (xi)-(xii)

Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu tarafından 10 Eylül 1997 tarihinde kabul edilen tanıklara baskı ve savunma tarafının haklarıyla ilgili Tavsiye Kararı No. R (97) 13, para. 1, 3, 8-15, 17-26, 28-30

Avrupa Konseyi Parlamento Asamblesi tarafından 23 Nisan 1998 tarihinde kabul edilen çocukların istismarı ve ihmaliyle ilgili Tavsiye Kararı No.1371 (1998), paragraflar 13 *(c)* (iii) ve (vii), *(d)* (v)-(vii), *(e)* (ii), *(f)*, *(j)* (ii), 14 (b)

Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu tarafından 18 Eylül 1998 tarihinde kabul edilen

çocukların aile hayatına ve sosyal hayata katılımlarıyla ilgili Tavsiye Kararı No. R (98) 8, ilke 5, ve ek, para. 3

Avrupa Konseyi Parlamento Asamblesi tarafından 3 Nisan 2000 tarihinde kabul edilen Avrupa'da kadına yönelik şiddetle ilgili Tavsiye Kararı No.1450 (2000), para. iii *(e)*

Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu tarafından 19 Mayıs 2000 tarihinde kabul edilen cinsel sömürü amacıyla insan kaçakçılığına karşı mücadeleyle ilgili Tavsiye Kararı No. R (2000) 11, paragraflar 2-3, 6-7, 26-36, 50-55

Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu tarafından 6 Ekim 2000 tarihinde kabul edilen ceza adaleti sisteminde savcılığın rolüyle ilgili Tavsiye Kararı No. R (2000) 19, paragraflar 3, 7-8, 23, 24 (c), 25, 32-33, 37-39

Avrupa Konseyi Parlamento Asamblesi tarafından 26 Haziran 2001 tarihinde kabul edilen ev içi kölelikle ilgili Tavsiye Kararı No.1523 (2001), para. 10 (iii), (vi) *(b)*, *(d)* ve *(f)*

Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu tarafından 31 Ekim 2001 tarihinde kabul edilen çocukların cinsel sömürüden korunmalarıyla ilgili Tavsiye Kararı No. Rec (2001) 16, giriş bölümü ve paragraflar 7, 14, 30-35, 61

Cezai İşlerde Karşılıklı Yardımlaşmayla ilgili Avrupa Sözleşmesi'ne İkinci Ek Protokol

Birleşmiş Milletler, Anlaşmalar Dizisi, cilt 2297, No. 6841

[Avrupa Konseyi, *Avrupa Anlaşmalar Dizisi*, No.182], maddeler 9 (1), 10 (1), 23, 25, 26 (1) *(c)*

Avrupa Konseyi Parlamento Asamblesi tarafından 21 Ocak 2002 tarihinde kabul kadın ticaretine karşı kampanya ile ilgili Tavsiye Kararı1545 (2002), paragraflar 10 (vi), (viii) *(a)-(c)* ve *(e)*, (ix) *(a)-(b)* ve *(d)-(f)*, (x), 11 (ii) *(a)*

Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu tarafından 30 Nisan 2002 tarihinde kabul edilen kadınların şiddete karşı korunmalarıyla i Tavsiye Kararı No. Rec. (2002) 5, paragraflar 3 *(e)*, 8-11, 16

Avrupa Konseyi Parlamento Asamblesi tarafından 26 Haziran 2002 tarihinde kabul edilen çocukların ebeveynlerinden biri tarafından uluslararası kaçırılmasıyla ilgili Karar No. 1291 (2002), paragraflar 3, 5 (ii) ve (iv)

Avrupa Birliği Konseyi'nin çocukların cinsel sömürüsüne ve çocuk pornografisine karşı mücadeleyle ilgili 22 Aralık 2003 tarih ve 2004/68/JHA sayılı çerçeve kararı. (*Avrupa Birliği Resmi Gazetesi*, L 13, 20 Ocak 2004), madde 9

Avrupa Birliği

Avrupa Birliği Konseyi'nin uluslararası örgütlü suçlara karşı mücadelede tanıkların korunmasıyla ilgili 23 Kasım 1995 tarihli kararı. (*Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi*, C 327, 7 Aralık 1995), paragraflar A (1)-(8), B (2)

Avrupa Parlamentosu'nun çocuk seksi turizmine karşı mücadele konusundaki Komisyon tebliğiyle ilgili kararı (COM (96)0547 C4-0012/97) ve Avrupa Birliği'nin çocukların cinsel istismarı ve sömürüsünün önlenmesine katkı amacı taşıyan tartışma taslağı (C4-0556/96) (*Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi*, C 358, 24 Kasım 1997)

Avrupa Birliği Konseyi'nin internette çocuk pornografisine karşı mücadeleyle ilgili 29

Mayıs 2000 tarih ve 2000/375/JHA sayılı kararı.

(*Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi*, L 138, 9 Haziran 2000), paragraflar 1 (2), 2, 19

Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı

(*Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi*, C 364, 18 Aralık 2000), maddeler 1, 20, 24 (1)-(2)

Avrupa Parlamentosu'nun Afrika'da çocuk ticaretiyle ilgili kararı, para. 6

Kayıp ya da cinsel sömürü mağduru çocukların bulunmasına sivil toplumun katkısıyla ilgili Avrupa Birliği Konseyi kararı 2001/C 283/01

(*Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi*, C 283, 9 Ekim 2001), paragraflar 2-2.3, 3

Amerikan Devletleri Örgütü

Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi

(Birleşmiş Milletler, Anlaşmalar Dizisi, cilt 1144, No. 17955), maddeler 4 (1), 5 (5), 7 (5), 8 (1), 11, 17 (4), 24

Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Alanında Ek Protokol , maddeler 2 ve 4

Cezai Konularda Karşılıklı Yardımla ilgili Amerika Sözleşmesi, maddeler 1-2, 7, 23

Çocukların Uluslararası Ticaretiyle ilgili Amerika Sözleşmesi, maddeler 1 *(a)-(c)*, 4, 6, 8, 10-11, 14, 16, 18

İşkencenin Önlenmesine ve Yasaklanmasına ilişkin Amerika Sözleşmesi, madde 8

Kadınlara Karşı Şiddetin Önlenmesi, Cezalandırılması ve Ortadan Kaldırılması Amerika Sözleşmesi, maddeler 4 *(e)*, 6 *(a)*, 7 *(d)*, *(f)* and *(g)*, 8

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü

Avrupa Güvenlik Şartı, paragraflar 21 ve 24

Uluslararası mahkemeler

Uluslararası Ceza Mahkemesi

Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü

(Birleşmiş Milletler, Anlaşmalar Dizisi, cilt 2187, No. 38544), maddeler 7 (1) (h), 21 (3), 36 (8) *(b)*, 42 (9), 43 (6), 53 (1) *(c)*, 53 (2) *(c)*, 54 (1) *(b)*, 57 (3) *(c)* ve *(e)*, 64 (2), (3) *(a)* ve (6) *(e),* 65 (4), 67 (1) (c), 68, 69 (2), 75, 79, 82 (4), 87 (4) ve (6) (b), 93 (1) *(b)*, *(e)* ve *(j)*, 100 *(1) (a)*, 110 (4) (b) Usul

Kuralları ve Kanıtlar

(*Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü Taraf Devletler Asamblesi Resmi Tutanakları, Birinci oturum, New York, 3-10 Eylül 2002* (Birleşmiş

Milletler yayını, Satış No. E.03.V.2 ve düzeltmeler, bölüm II.A)), kurallar 16-19, 43, 50 (1) ve (5), 59 (1) *(b)*, 63 (4), 66 (2), 67 (1) ve (3), 68-69, 73 (3)-(4) ve (6), 76 (4), 81 (3)-(4), 86-99, 101, 107 (3), 119 (1) *(c)* ve (3), 121 (10), 131 (2), 136, 139, 143-144, 145 (1) *(c)* ve (2) *(a)* (ii), 167 (1), 194 (3), 218 (3) *(b)*, 221, 223 *(d)*, 224 (1) ve (4)

Yargı Etiği Kuralları

(*Uluslararası Ceza Mahkemesi Resmi Gazetesi* (belge ICC-BD/02-01-05), madde 8 (3)) *Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde Durum*, No. ICC-01/04, *Savcı v. Thomas Lubanga Dyilo*, Dava No. 01/04-01/06, Savcının tutuklama emri başvurusu üzerine alınan karar, Madde 58 (PT), 10 Şubat 2006

Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde Durum, No. ICC-01/04, VPRS1, VPRS2, VPRS3, VPRS4, VPRS5 ve VPRS6 (PT) duruşmalarına katılma başvurusu hakkındaki karar, 17 Ocak 2006, paragraflar 45, 61, 71-72, 76

Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde Durum, No. ICC-01/04, *Savcı v. Thomas Lubanga Dyilo*, Dava No. ICC-01/04-01/06, kuralı 81 (2) ve (4) uyarınca gizlilik başvuruların düzenleyen genel ilkelerle ilgili karar, 19 Mayıs 2006, para. 32

Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde Durum, No. ICC-01/04, *Savcı v. Thomas Lubanga Dyilo*, No. ICC-01/04-01/06, Tanık Tanıma ve Kanıt Uygulamalarına ilişkin Karar (PT), 8 Kasım 2006, paragraflar 23-27, 37-42.

1 Ocak ve 31 Aralık 1994 tarihleri arasında Ruanda'da jenositten ve Uluslararası İnsani Hukukun diğer ciddi ihlallerinden sorumlu kişilerin ve komşu ülkelerde işlenen bu tür suçlardan sorumlu kişilerin kovuşturulması konusunda Uluslararası Ceza Mahkemesi kararı

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Ruanda ile ilgili tüzüğü, maddeler 3 *(h)*, 20 (4) *(c)*, 21, 23 (3)

(Güvenlik Konseyi kararı 955 (1994), ek)

Usul ve Kanıtlarla ilgili Kurallar, kurallar 34, 69, 71, 75 (B) (i) *(c)*, 75 (B) (iii) ve (D), 92 bis, 96 (i), 98 ter (B)

Savcı v. Kayishema ve Ruzindana, ICTR-95-1-T, Savunma Tarafı Tanıklarının Korunmasıyla ilgili Başvuru, 6 Ekim 1997

Savcı v. Serushago, No. ICTR-98-39-S, Hüküm (TC), 5 Şubat 1999, para. 20

Savcı v. Musema, ICTR-96-13-A, Temyiz Kararı (AC), 16 Kasım 2001, para. 36

Savcı v. Bagosora et al., ICTR-98-41-I, Tanık OW'nin yazılı ifadesine yönelik savcılık başvurusu hakkındaki karar, 5 Aralık 2001, para. 13-14

Savcı v. Bagosora et al., ICTR-96-7-I, Kurallar 66 (C), 69 (A) ve 75 uyarınca Tanık (A)'ya yönelik özel koruyucu önlemler konusunda savcılık başvurusu hakkındaki karar (TC), 5 Haziran 2002, paragraflar 25, 29

Savcı v. Nahimana et al., ICTR-99-52-I, Tanık Y'nin kanıtlarının yazılı ifade yoluyla alınmasına yönelik olarak savunma tarafından yapılan talep hakkındaki karar, 10 Nisan 2003, para. 7

Savcı v. Karemera, ICTR-98-44-I, karar Savcının Tanıklar G ve T için Özel Koruyucu Önlemler Alınması ve Nzirorera ve Rwamakuba Davalarında Savcılık Tanıkları için Alınan Özel Koruyucu Önlemlerin Kapsamına Ngirumpatse ve Karemera'nın da Dâhil Edilmesi Talebi Hakkındaki Karar ve Savunma Tarafının Acil Açıklama Talebi Gerekçesi (TC), 20 Ekim 2003, para. 11

Savcı v. Muvunyi et al., ICTR-2000-55-I, Savcının Tanık QX'in Acilen Yazılı Beyanının Alınması Talebiyle ilgili karar, 11 Kasım 2003, para. 10

Savcı v. Nahimana et al. ("Media Davası"), Dava No. ICTR-99-52-T, Karar ve Hüküm (TC), 3 Aralık 2003, para. 1071

Savcı v. Bagosora et al., ICTR-98-41-T, Savcının Kural 92 bis uyarınca Yazılı Tanık Beyanlarının Kabulüyle ilgili Talebi hakkındaki karar, 9 Mart 2004, para. 16

Savcı v. Bizimungu et al., ICTR-99-50-T, Savcının Aşırı Güç Durumdaki Tanıklar X/006 ve 039'un Lahey'den Kapalı Video Bağlantısı Yoluyla İfade Vermeleri ve Tüzük ve Kurallar 73 ve 75 Uyarınca ilgili Diğer Özel Koruyucu Önlemlerin Alınması Yönündeki Talebi hakkında karar (TC), 4 Haziran 2004, para. 8

Savcı v. Bagosora et al., ICTR-98-41-T, Savcının Tanık DBO'nun İfadesinin Yazılı Olarak Alınması Yönündeki Talebi hakkındaki karar (TC), 25 Ağustos 2004, para. 8

Savcı v. Bagosora, Dava No. ICTR-96-7-I, Savcılığın Tanık BT'nin İfadesinin Video Bağlantısıyla Alınması Yolundaki Talep Hakkında Alınan Karar, 8 Ekim 2004, paragraflar 8, 13

1991 Yılından Başlayarak Eski Yugoslavya'da Ciddi Uluslararası İnsani Hukuk İhlallerinden Sorumlu Kişilerin Kovuşturulmasında Uluslararası Mahkeme

Eski Yugoslavya için Uluslararası Mahkeme Tüzüğü (bakınız, S/25704 ve Corr.1, ek), madde 5 *(h)*, 21 (4) *(c)*, 22, 24 (3)

Usul ve Kanıtlarla ilgili Kurallar, Kurallar 34, 61(D), 69, 71, 75, 92 bis, 96 *(i)*, 98 ter(B)

Savcı v. Tadić ("Prijedor"), IT-94-1-T, Savcının Mağdurlar ve Tanıklar için Koruyucu Önlemler alınması Talebi Hakkındaki Karar, 10 Ağustos 1995, paragraflar 47, 62, 67, 70-71, 86

Savcı v. Milošević et al ("Kosovo"), Dava No. IT-02-54-PT, İddianamenin Değerlendirilmesi ve Sonuç Emirleri ile ilgili karar (TC), 24 Mayıs 1999, paragraflar 26-29

Savcı v. Tadić ("Prijedor"), Dava No. IT-94-1-A, Karar (AC), 15 Temmuz 1999, para. 305

Savcı v. Kupreškić et al., Dava No. IT-95-16, karar Dragan Papic'in Yazılı İfade Alınarak İlerlenmesi Kararına İtirazı üzerine alınan karar (AC), 15 Temmuz 1999, para. 18

Savcı v. Kvočka et al. ("Omarska, Keraterm, Trnopolje Camps"), IT-98-30/1, Kural 71 Uyarınca Yazılı İfadeler alınarak İlerleme Kararı (TC), 15 Kasım 1999

Savcı v. Aleksovski, IT-95-14/1-A, Temyiz Kararı (AC), 24 Mart 2000, paragraflar 62 ve 185

Savcı v. Mucić et al. ("Celebici"), No. IT-96-21-A, Karar (AC), 20 Şubat 2001, para. 806

Savcı v. Milošević, No. IT-02-54, Savcılığın Kural 92 bis'e göre Yazılı Beyanların Kabulü Talebi Üzerine Verilen Karar (TC), 21 Mart 2002, paragraflar 24-27

Savcı v. Milošević, IT-02-54-T, Yargılamanın Kosova Evresi Sırasında İfade Veren Kişisel Tanıklara Yönelik Özel Koruma Önlemleriyle ilgili olarak Savcılığın İkinci Talebi hakkında karar, 22 Mart 2002

Savcı v. Milošević, IT-02-54-T, Adı Geçen Tanıkla Video Konferans Bağlantısı ve Koruyucu Önlemler konusunda Savcılık Talebi hakkındaki karar (TC), 19 Mart 2003

Sierra Leone için Özel Mahkeme

Sierra Leone için Özel Mahkeme Tüzüğü, maddeler 3 *(h)*, 15 (4), 16 (4), 17 (4) *(c)*, 19 (3)

Usul ve Kanıtlarla ilgili Kurallar, kurallar 34, 69, 71, 75, 90(C), 92 bis, 104

Savcı v. Taylor, Dava No. SCSL-03-01-I, Tutuklama, Getirilme ve Gözaltında Tutulma Emri (TC), 7 Mart 2003

Savcı v. Norman, No. SCSL-03-08-PT, Savcılığın Tanıklar ve Mağdurlar için Acil Koruyucu Önlemler ve Kamuya Duyurmama Talebi hakkında karar (TC), 23 Mayıs 2003, para. 9

Savcı v. Kondewa, Dava No. SCSL-03-12-PT, Savcılığın Tanıklar ve Mağdurlar için Acil Koruyucu Önlemler, Kamuya Duyurmama ve Uygun Önlemler Alınıncaya Kadar Acilen Ara Önlemler Alınması Talebi hakkında karar (TC), 10 Ekim 2003, paragraflar 16-19

Savcı v. Gbao, No. SCSL-03-09-PT, Savcılığın Tanıklar ve Mağdurlar için Acil Koruyucu Önlemler ve Kamuya Duyurmama Talebi hakkında karar (TC), 10 Ekim 2003, para. 56

Savcı v. Norman, Dava No. SCSL-04-14-PT, Savcılığın Sanık Sam Hinga'nın Union Trust Bank (SL) Limited'teki Hesabının ve Sierra Leone'deki Başka Banka Hesaplarının Dondurulması Talebi hakkında alınan karar, 19 Nisan 2004, paragraflar 4-14

Savcı v. Sesay, Kallon, Gbao ("RUF Davası"), SCSL-04-15-PT Savcılığın SCSL-2004-15-PT ve SCSL-04-16-PT Davaları ile Kanıtların Aynı Anda Ele Alınması Talebi hakkında karar, 11 Mayıs 2004, para. 36

Savcı v. Norman, Fofana, Kondewa ("CDF Davası"), Dava No. SCSL-04-14-T, Tanıklar için Koruyucu Önlemlerde Değişiklikle ilgili Savcılık talebi konusundaki karar, 8 Haziran 2004, paragraflar 36-42, 45-47

Savcı v. Sesay, Kallon, Gbao ("RUF Davası"), Dava No. SCSL-04-15-PT, Tanıklar için Koruyucu Önlemlerde Değişiklikle ilgili Savcılık talebi konusundaki karar (TC), 5 Temmuz 2004, paragraflar 32, 34

Savcı v. Norman, Fofana, Kondewa ("CDF Davası"), Dava No. SCSL-04-14-T, Tanıklar için Koruyucu Önlemlerde Değişiklikle ilgili Talep konusundaki karar, 18 Kasım 2004, paragraflar 39-40, 47

Savcı v. Norman, Fofana, Kondewa ("CDF Davası"), No. SCSL-04-14-T, Savunma Tarafının Savcılık Tanığı TF2-021'in Açıklamalarını Yazılı Olarak Kayda Alan OTP Araştırmacılarının Çağrılması Talebi üzerine alınan karar (TC), 7 Aralık 2004, para. 23

Savcı v. Sesay, Kallon, Gbao ("RUF Davası"), Dava No. SCSL-04-15-T, Tanık

TF1-141'e ilişkin Koruyucu Önlemlerde Değişiklikle ilgili Olarak Savcılığın Sözlü Başvurusu hakkındaki karar (TC), 6 Nisan 2005, para. 6

Savcı v. Norman, Fofana, Kondewa ("CDF Davası"), No. SCSL-04-14-T, Tanık TF2 080'in Yaşının Açıklanması Emri (TC), 14 Nisan 2005

Savcı v. Brima, Kamara, Kanu, No. SCSL-04-16-T, Tanık TF1-0237ün İfadesinin Geçersiz Kabul Edilmesi için Savunma Tarafının Ortak Talebi hakkındaki karar, 25 Mayıs 2005, para. 22

Savcı v. Norman, Fofana, Kondewa ("CDF Davası"), Dava No. SCSL-04-14-T, Savcılık Tarafının Ek Tanık Çağırma ve Koruyucu Önlemlerle ilgili Talebi hakkında karar (TC), 21 Haziran 2005

Savcı v. Sesay, Kallon, Gbao ("RUF Davası"), SCSL-04-15-T, TF1-023, TF1-104 ve TF1-169'in İfadelerinin Kural 92 uyarınca kabulü hakkında karar (TC), 9 Kasım 2005

Savcı v. Brima, Kamara, Kanu, Dava No. SCSL-04-16-AR73, karar Brima-Kamara Savunma Tarafının Kevin Metzger ve Wilbert Harris'in Alex Tamba Brima ve Brima Bazzy Kamara için yeniden hukuk danışmanları olarak tayinine ilişkin olarak mahkemece alınan çoğunluk kararına karşı itirazı üzerine alınan karar (AC), 8 Aralık 2005, para. 102

B. Suç mağduru ve tanığı çocuklarla ilgili iç hukuk

Cezayir

Ceza Usul Kanunu, 1966, maddeler 93 (2) ve 228

Ordonnance 72-03 du 10 février 1972 relative à la protection de l'enfance et de l'adolescence

Loi sur l'information, No. 90-70, 1990, madde 27

Loi sur la concorde civile, 13 juillet 1999, madde 40

Décret présidentiel n° 06-93 relatif à l'indemnisation des victimes de la tragédie nationale, 28 Şubat 2006

Arjantin

Ceza Usul Kanunu, maddeler 79 *(a)*, *(c)-(d)*, 80

Ermenistan

Ceza Usul Yasası, 1999, maddeler 10 (3)-(4), 59 (1)-(2), (4), (6), (8)-(9), (11)-(12) ve (15) Aile Yasası, 2005, madde 44

Avustralya

Yüksek Mahkeme, *Sağlık ve Toplum Hizmetleri Bakanlığı v J.W.B ve S.M.B (Marion Davası)* (1992), 175 CLR 218, F.C. 92/010, ALJR 3

Suç Mağdurları Yasası 1994 (13 Nisan 2004 tarihindeki değiştirilmiş haliyle), No. 83 of 1994, kesimler 4 *(a)-(e)*, *(g)-(l)*

Yeni Güney Galler, Hukuken Geçerli Kanıtlar Yasası 1898, kesim 42A Yeni Güney Galler, Ceza Yasası 1900, kesim 405DC

Queensland, Ceza Yasası 1899, kesim 590AA (2)

Queensland, Hukuken Geçerli Kanıtlar Yasası 1977, kesimler 9, 9C, 9E, 21A (2), (4), (5A), (6), (8) Victoria, Hukuken Geçerli Kanıtlar Yasası 1958, No. 6246 (1958), kesim 149B (3) *(d)*

Batı Avustralya, Hukuken Geçerli Kanıtlar Yasası 1906, kesimler 106E-106G, 106Q

Batı Avustralya, Çocuklar ve Diğerleriyle ilgili Kanıtlar (Değişik) Yasası 1992, kesim 8

Avusturya

Ceza usul yasası, madde 162 (2)

Bangladeş

Çocuk Yasası, kesimler 10-12, 17

Belarus

Belarus Cumhuriyeti'nde Devletin Gençlik Politikasında Genel Kavramlar, No. 1629-XII, 1992, maddeler 5 (4), 7

Çocuk Hakları Yasası, No. 2570-XII, 1993 (2004'te değiştirilmiş haliyle), maddeler 6, 9, 27-28

Belçika

Loi portant des mesures fiscales et autres, 1985, maddeler 28, 31 *Loi sur la fonction de police*, 1992

Kötü muamele mağduru çocuklara yardım kararnamesi, 2004, maddeler 3-6, 11, 12, 14 *Code d'instruction criminelle*, 2001, maddeler 64, 92, 99

Décret instituant un délégué général de la Communauté française aux droits de l'enfant (2002), madde 2

Bolivya (Çokuluslu Devleti)

Kız ve Erkek Çocuklar ve Ergenler Yasası, maddeler 10 (1)-(2), 12-13, 100, 103, 106, 176

Bosna Hersek

Ceza Usul Yasası, No. 56/03, 2003, maddeler 96 *(d)*, 100 (4), (6), 250, 282

Brezilya

Ceza Usul Yasası, madde 217

Çocuk ve Ergen Statüsü Yasası, Yasa No. 8.069 (1990), maddeler 16 (II), 17-18, 98, 145, 150

Bulgaristan

Çocuk Koruma Yasası (2004), maddeler 1 (2)-(4), 3 (3)-(4), (6), 10 (1)-(2), 12, 15

(2)-(5), (8), 16 (1)

İnsan Ticaretinin Önlenmesi ve Karşı Mücadele ve Mağdurların Korunması Ulusal Programı, 2005

Burundi

Geçici Anayasa, 28 Ekim 2001, madde 39 (yerine 28 Şubat 2005 tarihindeki referandumla Kabul edilen yeni anayasa gelmiştir)

Kamboçya

Birleşmiş Milletler Kamboçya Geçici İdaresi, Geçiş Döneminde Kamboçya'da Geçerli Yargı ve Ceza Hukuku ve Usulleri ile ilgili Hükümler, 1992, maddeler 61, 63

Demokratik Kampuchea Döneminde İşlenen Suçların Kovuşturulması için Kamboçya Mahkemelerinde Özel Daireler Kurulmasıyla ilgili Yasa , madde 5

Kamerun

Eğitim Kılavuzları Yasası, No. 98/004, 1998, madde 7

Kanada

Ceza Yasası, R.S.C. 1985, c. C-46, kesimler 175.1 (1), 175.2, 276.2-276.3, 486 (1)-486 (2.1), 486 (2.3), 486 (3)-(4.1), 486.1 (1), 486.3 (1), 722, 738 (1) Düzeltmeler ve Koşullu Serbest Bırakma Yasası (S.C. 1992, c. 20), kesimler 26, 142 (1)

Adalet Bakanlığı, "Gençlik Adaleti Kolaylaştırıcı Kılavuzu: Mültimedya Enformasyon Programı", 2002

Kanada Suç Mağdurları için Adalette Temel İlkeler Beyanı, 2003, ilkeler 1-8, 10

Seks Suçlusu Bilgileri Kayıt Yasası, S.C. 2004, bölüm 10

Kanada, Adalet Bakanlığı, "Polis için kılavuzlar: suç teşkil eden taciz araştırması", *Taciz Konusunda Polis ve Savcılar için Elkitabı* (Ottawa, Ontario, 2004), bölümler II ve IV

Québec, Gençleri Koruma Yasası, Quebec'de değiştirilen yasalar (R.S.Q.), bölüm P-34.1 (1977), maddeler 3, 5-6, 8, 83, 85.3-85.4

Québec, *Suç Oluşturan Fillerin Mağdurlarına Yardım Yasası*(L.R.Q., bölüm A-13.2) (1988), maddeler 2, 3 (1), (4), 4-5, 6 (1)-(2), 8, 11

Şili

Ceza Usulü Yasası, Yasa No. 19.696 (2000) (2004'teki değişik son haliyle), maddeler 6, 59, 109 *(a)*, *(c)-(f)*, 289, 308, 310

Çin

Çocuk Koruma Yasası, Karar No. 50, madde 4 (1)-(2)

Hong Kong, Hong Kong Sağlık ve Refah Bürosu İlerleme Raporu, 1997 Macao, *Ceza Usul Yasası*, Yasa No. 17/96/M (1996), madde 330

Kolombiya

Ceza Usulü Yasası, Yasa No. 906, 2004, maddeler 1, 4 (1)-(2), 11 *(a)-(c)*, *(e)*, *(g)-(h)*, *(j)*, 14, 18, 133, 135, 136 (1)-(3), (5)-(7), (12), (14)-(15), 137, 151

Komoros

23 Aralık 2001 Anayasası, giriş bölümü

Kongo

Loi No. 1-63 du 13 janvier 1963 portant code de procédure pénale, maddeler 91, 287 (2), 382

Kosta Rika

Decreto por el que se crea la figura del Defensor de la Infancia, No. 17.733-J, 1987 *Ceza Usulü Yasası*, Yasa No. 7594, 1998, madde 71 *(b)-(c)*

Çocuklar ve Ergenler Yasası, Yasa No. 7739 (1998), maddeler 5, 13, 20, 24-25, 107, 120

Çek Cumhuriyeti

Ceza Usul Kuralları, No. 141, 1961, kesim 102 (1)

Suç Mağdurlarına Tazminat Yasası, No. 209/1997 Sb., 1997, para. 1

Danimarka

Çocuk Konseyi ile ilgili Bildirim, No. 2, 1998

Cibuti

4 Eylül 1992 tarihli Anayasa, maddeler 1, 3, 15

Dominik Cumhuriyeti

Decreto por el que se Crea la Dirección General de Promoción de la Juventud, No. 2981, 1985

Ceza Usulü Yasası, Yasa No. 76-02, 2002, maddeler 27, 84 (1)-(3), (6)-(7), 202, 327 (2)-(3)

Ekvador

Ceza Usul Yasası, R.O.360-S, 2001, madde 118

Ley de la Juventud, No. 2001-49, maddeler 4, 8

Mısır

Anayasa, maddeler 40, 44-45, 57

Ceza Usulü Yasası, madde 283

Çocuk Yasası, 1996, maddeler 2-3

Çocukların Hukuksal Korunması Kararnamesi, No. 2235, 1997, para. 14 *(e)*

Estonya

Ceza Usulü Yasası, 1961, maddeler 40 (2), 41 (1)

Çocuk Koruma Yasası (*Riigi Teataja (Resmi Gazete)* 1992, 28, 370), maddeler 10, 31 (3), 32 (2)

Mağdurlara Destek Yasası (*Riigi Teataja (Resmi Gazete)* I 2004, 2, 3), paragraflar 1, 3-4, 7

Finlandiya

Anayasa, madde 6

Suç Sonucu Zararların Tazmini Yasası, No. 935/1973, kesim 1 (63/1984) (1) Çocuk Refahı Yasası, No. 683 (1983), kesimler 1, 7, 10

Yargı Usul Yasası, 2002, bölüm 12, kesim 1 (444/1999), para. (1)

Çocuklarla çalışan kişilerin adli sicillerinin kontrolü yasası, No. 504/2002 (2002), kesimler 1-3

Fransa

Basın Özgürlüğü Yasası, 1881, madde 35 quinquies, 39 bis, 42-43

4 Ekim 1958 Anayasası, giriş bölümü

Déclaration des droits de l'homme et du citoyen du 26 août 1789, madde 1

Ceza Yasası, maddeler 434-1, 434-44

Ceza Usul Yasası, maddeler 2.2-2.3, 40, 85, 102, 108, 120, 144, 306 (3), 420-1 (2), 495-13, 706-3, 706 42 2 (3), 706-48, 706-50-706-52, 706-53, 706-57, 706-58, 706-61, 706-63-1, 706-71, 712-16

Code de l'action sociale et des familles, madde

L.221-6 *Code de déontologie médicale*, maddeler

43-44

Eğitim yasası, madde L.542-1

Halk sağlığı yasası, madde L.2112-6

Décret relatif aux règles professionnelles des infirmiers et infirmières, No. 93-221, 1993, madde 7

Adalet Bakanlığı, Direction des affaires criminelles et des grâces, "Enfants victimes d'infractions pénales: guide de bonnes pratiques du signalement au procès pénal" (Paris, 2003)

Almanya

Ceza Usulü Yasası, maddeler 52 (2)-(3), 81c (3)

Guatemala

Ceza Usulü Yasası, Kararname No. 51-92, 1992, madde 356 (5)

Haiti

Code d'instruction criminelle, madde 66

Honduras

Ceza Usulü Yasası, Kararname No. 9-99-E, 2000, maddeler 16 (2)-(3), 237, 308, 331

İzlanda

Çocuk Refahı Konseyi Yönetmeliği, No. 49, 1994 Çocuk

Ombudsmanlığı Yasası, No. 83, 1994

Çocuk Koruma Yasası, No. 80/2002, madde 4, paragraflar 1-2, 4, 7, 5-9, 46, 54 (1), (3), 55 (1), (3), 58, 60, 92

Hindistan

Çocuk Adaleti (Çocukların Bakımı ve Korunması) Yasası, 2000 (No. 56, 2000),

maddeler 29, 37, 39, 63

Ulusal Çocuk Yasası, 2003 (*Hindistan Resmi Gazetesi*, bölüm I, kesim I, No. F.6 15/98-CW)

Endonezya

Anayasa 1945, madde 28B (2)

Çocuk Koruma Yasası, No. 23

İran (İslam Cumhuriyeti)

1989'da değiştirilmiş 1979 Anayasası, madde 20

Irak

Çocuk Refahı Yasası, 1983, madde 50

15 Ekim 2005 tarihli Anayasa, madde 14

İrlanda

Ceza Hukukunda Geçerli Kanıtlar Yasası1992, kesim 14

Çocuk Yasası, 2001, kesim 252

İsrail

Kanıtlarda Değişiklik Yasası (Çocuk Koruma), 5715-1955, madde 2 *(a)*

İtalya

Ceza Usulü Yasası, maddeler 114, 472 (3)-(4)

Ceza Yasası, madde 734 *(a)*

Meclis Çocuk Komitesi ve Ulusal Çocuk Gözlem Evi Kurulması , No. 451, 1997, maddeler 1-2

Japonya

Çocuk Fuhşu ve Çocuk Pornografisi Suçlarının Cezalandırılması ve Çocuk Koruma Yasası, 1999, maddeler 13-14

Ürdün

1 Ocak 1952 tarihli Anayasa, madde 6 (1)

Şeriat Usul Yasası, 1959

Çocuk Hakları Yasası, 2004, maddeler 3 *(c)*, 9 *(b)*

Kazakistan

Ceza Usulü Yasası, Yasa No. 206, 1997, maddeler 12 (3), 13, 15 (3), 16, 28, 75 (6), 99, 215, 352 (1), (3)

Kenya

Kanıtlar Yasası, (Kenya Yasaları bölüm 80), kesim 124 (
Ceza Hukuku (Değişik) Yasası ile değişik haliyle, 2003)

Çocuklar ve Gençler Yasası (Kenya Yasaları bölüm 141)

Çocuk Yasası, 2001 (Kenya Yasaları bölüm 8), kesimler 4, 5, 24, 73-80

Kırgızistan

Ceza Yasası, madde 50

Ceza Usul Yasası, No. 156, 1999, maddeler 193, 293

Letonya

Çocuk Haklarını Koruma Yasası, 2003, kesim52

Lübnan

Anayasa, 1926, madde 7

Yasalarla Sorunlu ya da Risk Altındaki Çocukların Korunması Yasası, No. 422, 2002

Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi, *Bağımsız Değerlendirme Raporu: Lübnan'da Çocuk Adaleti Reformu* (Viyana, Temmuz 2005), para. 8

Liberya

Liberya Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu Kuruluş Yasası, 12 Mayıs 2005, kesimler 4 *(e)*, 24, 26 *(f)*, *(n)*

Libya Arap Cemahiriyesi

Çocuk Koruma Yasası, No. 17, 1992, madde 82

Kitleler Çağında İnsan Haklarıyla ilgili Büyük Yeşil Belge, 1998 (A/44/331, ek)

Lituanya

Çocuk Haklarının Korunması Temel Yasası, No. I-1234, 1996, maddeler 4 (1), (3), 6, 10 (2)

Lüksemburg

Loi du 25 juillet 2002 portant institution d'un comité luxembourgeois des droits de l'enfant appelé "Ombuds-Comité fir d'Rechter vum Kand", No. A-N.85, 2002, maddeler 2-3

Code d'instruction criminelle, 2006, madde 48-1

Malezya

Hukuken Geçerli Kanıtlar Yasası 1950, madde 133A

Çocuk Yasası, No. 611, 2001, maddeler 3, 41

Malta

Çocuklar ve Gençler (Bakım Talimatları) Yasası, bölüm 285, 1980, maddeler 4 (1), 11 (1)

Moritanya

Anayasa 1991, madde 1 (2)

Code des Obligations et des Contrats, madde 32

Loi portant répression de la traite des personnes, No. 025/2003, 2003

Meksika

Ceza Usul Hukuku Federal Yasası, 1934 (en son 2006 yılındaki değişik haliyle), maddeler 2 (5), 14 (IV), 141 (I)-(III), (V), 249

Federal Bölgede Suç Mağdurlarının Bakımı ve Desteklenmesi Yasası (2003), maddeler 3-6, 11(I), (III), (V), (VIII)-(X), (XII)-(XIII), (XV)-(XVI), (XVIII)-(XIX), 22(VIII), 25

Ley de los Derechos de las Niñas y Niños en el Distrito Federal, 2006, maddeler 4 (1), 5 (A)

Fas

Ceza Yasası, madde 40

Ceza Usul Yasası, maddeler 19, 484, 495, 510, 539

Mozambik

Anayasa, 1990, madde 66

Ulusal Sosyal Eylem Politikasıyla ilgili 12/98 sayılı Bakanlar Kurulu kararı

Myanmar

Çocuk Yasası No. 9/93, 1993, maddeler 13-14, 63

Nepal

Nepal yasası tecavüzle ilgili Bölüm, 1963, kurallar 9A, 10B

Kanıtlar Yasası, 1974, kesim 38

Temyiz Mahkemesi Tüzüğü, 1991, kural 60 *(a)*

Yüksek Mahkeme Tüzüğü, 1992, kural 67 *(a)*

Çocuk Yasası No. 2048 (1992), kesimler 6 (1)-(2), 49 (2)

Yerel Mahkeme Tüzüğü, 1995, kural 46 *(b)*

Hollanda

Ceza Usulü Yasası, 1994, madde 226a "De

Beaufort Kılavuzları", paragraflar 6-6.1, 7.1

Yeni Zelanda

Hukuken Geçerli Kanıtlar Yasası1908, kesimler 23E (1) *(a)*, 23E (2), 23E

(4), 23F (2)-(3) Çocuklar, Gençler ve Aileleri Yasası 1989, kesimler 9 (2),

10

Mağdur Hakları Yasası 2002, kesimler 7-8, 11, alt kesim 1, kesim 12, alt kesim 1 *(a)-(e)*, kesimler 28, 34-37

Nikaragua

Ceza Hukuku Yasası, Yasa No. 406, 2001, maddeler 3, 9, 110-111, 262, 285 (2)

Norveç

Ceza Usulü Yasası, No. 25, 1981 (30 Haziran 2006 tarihli güncellenmiş haliyle), kesimler 3, 128, 130, 239

Umman

Ceza Usulü Yasası, maddeler 14, 29, 128, 196

Pakistan

Vasiler ve Koruyucular Yasası 1890 (ek 7, ek XVIII), kesim 17 (3)

Sindh Çocuk Yasası 1955 (ek 7, ek XIII)

Anayasa, 12 Nisan 1973, madde 25 (1), (3)

Pencap genç Suçlular Yönetmeliği (ek 7, ek XXI), 1983, kesimler 12, 14 Çocuk Adaleti Sistemi Yönetmeliği, 2000

Paraguay

Ceza Usulü Yasası, madde 68 (1), (3)-(5)

Peru

Çocuklar ve Ergenler Yasası, Yasa No. 27.337, 2000, maddeler 9-10, 27, 29, 146, 149-153 *Ceza Usulü Yasası*, No. 957, 2004, maddeler 95 (1)-(3), 98, 247, 378 (3), 380

Filipinler

Tanık Koruma, Güvenlik ve Yardım Yasası, No. 6981, 1991, kesim 8 *(a)-(b)*

Çocukların İstismar, Sömürü ve Ayrımcılıktan Korunmalarına Yönelik Özel Yasa No. 7610 (1992), madde I, kesimler 1 (2), 2, 4, 29-30

Çocuk İstismarı Vakalarının Bildirilmesine ve Araştırılmasına ilişkin Kurallar ve Düzenlemeler, 1993, kesim 8

2004 tarih ve 9262 sayılı Kadınlara ve Çocuklarına Yönelik Şiddete Karşı Yasa, kesimler 35-36

Portekiz

Tehlikedeki çocukların ve gençlerin korunmaları yasası, No. 147/99 (1999), maddeler 4 (1)-(3), (8)-(9), 84, 86 (1), 87

Ceza Usulü Yasası, No. 324/2003, 2003, maddeler 74 (1), 75, 352 (1)

Suç Mağdurlarına Tazminatı Düzenleyen Yasa, Yasa No. 31/2006, 2006, maddeler 1 (1), 4 (2)

Katar

Ceza Usulü Yasası, maddeler 19-26, 65

Romanya

Décision n° 1.769/2004 portant approbation du Plan national d'action pour mettre fin à l'exploitation des enfants, Monitorul Oficial 2004-11-08, n° 1.028, 2004

Rusya Federasyonu

İnsan kaçakçılığına karşı federal yasa tasarısı, 2003, maddeler 15-16, 21, 27-28

Ruanda

Loi relative aux droits et à la protection de l'enfant, No. 27/2001, 2001, maddeler 2, 9

El Salvador

Ceza Usulü Yasası, Decreto No. 904, 1997 (2006'da değiştirilmiş son haliyle), maddeler 13, 349

Senegal

Anayasa, 2001, madde 1

Sierra Leone

1991 Anayasası, madde 27 (1), (4)

Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu Yasası 2000, kesimler 6 (2) *(b)*, 7 (4)

Güney Afrika

Ceza Usulü Yasası, No. 51, 1977, kesim 170A

Güney Afrika Yasa Komisyonu, *Çocuklara karşı Cinsel Suçlar*, konu raporu 10, proje 108 (Pretoria, 1997), bölüm 5, alt kesim 5.7.9

Adalet Bakanlığı ve Anayasa Hazırlama, "Cinsel Suç Mağdurları için Ulusal Politika Kılavuzları" ve Adalet Bakanlığı, "Cinsel Suç Vakaları Savcıları için Ulusal Kılavuzlar" (Pretoria, 1998), bölümler. 3, 7 (1), 8, 10

Adalet Bakanlığı ve Anayasa Hazırlama, Refah İşleri, "Tecavüz ve Cinsel Suç Mağdurlarına Yardımda Sosyal Refah Kurumları ve ilgili HDK'lar için Usulle ilgili Kılavuzlar" (Pretoria, 1998), bölüm 5

Çocuk Yasası 2005, No. 38, 2005 (*Resmi Gazete*, cilt 492, 19 Haziran 2006), kesimler 7 (1), 10, 56, 61 (2)-(3), 64 (1) *(a)*, 74

İspanya

Ceza Muhakemeleri Yasası, maddeler 448, para. 3, 707

Ley 35/1995, de 11 de diciembre, de Ayudas y Asistencia a las Victimas de Delitos Violentos y contra la Libertad Sexual, madde 15

Sri Lanka

Anayasa, madde 12, paragraflar 2, 4, madde 106

Yüksek Mahkeme, *Harindra ve Diğerleri v. Seylan Elektrik Kurulu ve Diğerleri*, SC Başvuru, No. 323/97, 1997

Ceza Usulü Yasası (Değişik), No. 28, 1998

Sri Lanka, Kanıtlar (Özel Hükümler) Yasası (No. 32, 1999)

İsveç

Sosyal Hizmetler Yasası (1980:620), 1980, madde 50a

Gençlerin Bakımı (Özel Hükümler) Yasası (1990:52), 1990, kesimler 36, 39

Çocuk Ombudsmanlığı Yasası, 1993, kesim 335

İsviçre

Suç Mağdurlarına Yardım Federal Yasası, Recueil systématique du droit fédéral (RS) 312.5, 1991, maddeler 3 (1), (2) *(a)* (4), 5, 6 (1)-(3), 7 (1), 8 (1) *(a)-(c)*, 10b, 10c, 11 (1)

İsviçre Federal Anayasası, 1999, madde 124

Suriye Arap Cumhuriyeti

Çocuk Suçlular Yasası 1974, maddeler 46, 48, 54

Ceza Yasası, madde 138

Medeni Kanun, madde 52

Tayland

Ceza Usul Yasası, maddeler 13, 172

Medeni ve Ticari Usul Yasası, kesimler 56, 95, 108, 112

Çocuk ve Aile Mahkemeleri, Çocuk ve Aile Usulleri Yasası, madde 98

Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya

Ceza Usulü Yasası, maddeler 55 (1)-(2), 223 (4), 280

Tunus

Çocuk Koruma Yasası, Yasa No. 95-92, 1995, maddeler 4, 10, 12, 28-30, 120

Code des obligations et des contrats, madde 13

Türkiye

Anayasa, 1924, maddeler 10, 42 (2), 42 (7), 50 (2), 56 (3)

Medeni Kanun, maddeler 148 (1), 274 (2)

Basın Yasası, madde 33

Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görevleri ve Usulleri ile ilgili Yasa, 1979, madde 25 Ceza Yasası Tasarısı, 2005, madde 229 (8)

Uganda

Anayasa, 1995, madde 21 (2)

Ukrayna

Çocuklar ve Gençlerle Sosyal Çalışma Yasası, 2001

Ailede Şiddetin Önlenmesi Yasası, No. 2789, 2001, madde 7

Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı

Ceza Adaleti Yasası 1988, kesimler 32, 34 (1), 34A, 53

Gençlik Adaleti ve Ceza Hukukunda Geçerli Kanıtlar Yasası 1999, kesim 53 (1), (3)

Birleşik Krallık, İçişleri Bakanlığı ve diğerleri, *Caza Hukuku İşlemlerinde en Geçerli Kanıtlara Ulaşılması: Çocuklar Dahil, Güç Durumdaki ya da Tehdit Altındaki Tanıtlar için Rehber* (Londra, İçişleri Bakanlığı İletişim Müdürlüğü, 2000), kesim 4.28

Birleşik Krallık, Kraliyet adli takibat hizmeti, *Ceza Davası Öncesinde Çocuk tanıklara Yönelik Terapi: Uygulama Kılavuzu* (Londra, 2001), kesimler 4.4-4.5

Yüksek Yargı Başkanının Uygulama Direktifi "Mağdurun Kişisel Beyanları", 2001

Adalet (Kuzey İrlanda) Yasası 2002, kesim 69 (3)

Çocuk Yasası 2004, kesim 31

Kraliyet adli takibat hizmeti, “Savcılar için Kurallar” (Londra, 2004), kesimler 2.2, 5.13, 9.2

Aile içi Şiddet, Suç ve Mağdurlar Yasası 2004, bölüm 28, kesim 35 (4)-(5)

Kraliyet adli takibat hizmeti, *Çocuk Yasası: Kamuoyuna Sunulacak Taslak*, 2005, kesimler 2.4, 3.14, 4.19

İngiltere, Güç Durumdaki Grupları Koruma Yasası, Lordlar Kamarası (HL) Yasası 79, 2006, açıklayıcı notlar, paragraflar 3-6

Çocuklarla ilgili Kanıtlar (Kuzey İrlanda) Yasası 1995, Yasa Belgesi 1995, No. 757 (N.I.3), kesim 81B

Ceza Usulü (İskoçya) Yasası 1995, kesim 274

Çocuk (İskoçya) Yasası 1995, bölüm 36, kesimler 20 (1), 43 (1), 44 (1)-(2), 46, 57

(4) Çocuk Koruma (İskoçya) Yasası, SP Yasası 61, 2002, madde 1

Ceza Adaleti (İskoçya) Yasası, SP Yasası 50, 2003, kesimler 16-18

Güç Durumdaki Tanıklar (İskoçya) Yasası 2004, kesimler 271B, 271E (2)-(3), 271H (1), 288E (1)

İskoçya, İskoç Yürütme Organı, *Yaşamsal Sesler: Kanıt Vermelerinde Güç Durumdaki Tanıklara Yardım* (Edinburgh, Evrak Dairesi, 2002)

Amerika Birleşik Devletleri

Yüksek Mahkeme, *Maryland v. Craig* (89-478), 497 U.S. 836 (1990)

Adalet Bakanlığı, Suç Mağdurları Ofisi, *Şiddet Döngüsünün Kırılması: Ceza Adaletinin Çocuk Mağdurlar ve Tanıklar Açısından İyileştirilmesine Yönelik Tavsiyeler* (Washington, D.C. 1999)

Birleşik Devletler Yasa derlemesi, Başlık 18, bölüm 223, kesim 3509, Çocuk mağdurların ve tanıkların hakları, alt kesimler *(b)*, *(c)* (2)-(9), *(d)*-(l)

Birleşik Devletler Yasa derlemesi, Başlık 18, bölüm 224, Tanıkların korunması, kesim 3521, 2004, alt kesim *(a)* (1)

Birleşik Devletler Yasa derlemesi, Başlık 18, bölüm 224, kesim 3525, Mağdurlara Tazminat Fonu, 2004, alt kesim *(a)*

Birleşik Devletler Yasa derlemesi, Başlık 18, bölüm 237, kesim 3771, Suç mağdurların hakları, 2004, alt kesim *(a)* (1)-(2), (4), (6)-(8)

Birleşik Devletler Yasa derlemesi, Başlık 42, bölüm 112, kesim 10605, Suç Mağdurları Ofisinin Kurulması, 2004, alt kesimler *(a)-(c)*

Birleşik Devletler Yasa derlemesi, Başlık 42, bölüm 112, kesim 10607, Mağdurlara verilen hizmetler, alt kesimler *(a)*, *(c)*

Adam Walsh 2006 Çocuk Koruma ve Güvenliği Yasası, Başlık I, Seks Suçlusu Kayıt ve Bildirim Yasası, kesimler 112-113, H.R. 4472, ENR, 2006

Alabama Yasası, 1975, Başlık 15, kesimler 15-23-40, 15-23-62, 15-23-63 *(a)*, 15-23-64, 15-23-69, 15-23-71, 15-23-72 (1), (2) (c), (e)-(f), 15-23-73, 15-23-74, 15-23-75 (1), (4)-(5), 15-23-76, 15-23-77, 15-23-78, 15-25-2, 15-25-5

Alaska, Alaska Eyaleti Anayasası, Suç mağdurlarının hakları, madde I, kesim 24

Arizona Anayasası, kesim 2.1 (A)

Arizona Değişiklik Yapılmış Yasal Düzenlemeler (Ariz.Rev.Stat.), Başlık

13, kesim 13-4403 (E) Arizona Yasası, kesim 2.1 (A), paragraflar 2, 3,

6-7, 12

California, Mağdurların Hakları Yasası, madde I, kesim 25

Colorado, Colorado Çocuk Yasası, Başlık 19, kesim19-1-106 (2)

Connecticut Eyaleti Ortak Karar No. 13, paragraflar (1)-(2), (4)

Delaware Yasası, Başlık 11, kesim 5134

Idaho Eyaleti Anayasası, madde I, kesim 22, Suç mağdurlarının hakları, paragraflar 1-3, 6-9

Illinois Eyaleti Anayasası, madde I, kesim 8.1, Suç mağdurunun hakları, para. *(a)* (2), (4)-(6), (10)

Kansas Eyaleti Anayasası, madde 15, kesim 15, Mağdurların hakları, (a)

Louisiana Anayasası, madde I, kesim 25, Mağdurun hakları, Maryland

Anayasası, Haklar Bildirgesi, madde 47 *(a)-(b)*

Michigan Eyaleti Anayasası, madde I, Haklar Bildirgesi, kesim 24, Suç mağdurlarının haklarının hüküm giymiş sanıklara karşı uygulanmasına yardım, paragraflar 1 (1)-(4), (7)-(9)

Missouri Eyaleti Anayasası, madde I, Haklar Yasası, kesim 32, Suç mağdurların hakları, paragraflar 1 (2), (5)-(6), 2-4

Oregon Eyaleti Anayasası, madde I, Suç mağdurlarının haklarıyla ilgili kesim, (1) *(a)-(b)*, *(f)-(g)*, Değişiklik I (1)

Porto Riko, *Ley Para el Bienestar y la Protección Integral de la Niñez*, Yasa No. 177 (P. del S. 2285), 2003, madde 45

Güney Carolina Eyaleti Anayasası, kesim 24, Mağdurların Hakları Yasası, (A) (1)-(4), (6), (8)-(11)

Tennessee, Eyalet Anayasası Mağdurların Haklarıyla ilgili Değişiklik, 1998, paragraflar 5-8

Texas Eyaleti Anayasası, madde 1, Haklar Yasası, kesim 30, Suç mağdurlarının hakları, *(a)* (1)-(2), *(b)* (1), (4)-(5)

Utah Eyaleti Anayasası, madde I, Haklar Bildirgesi, kesim 28, Suç mağdurlarının hakları bildirgesi, para. 1 *(a)-(b)*

Virginia Eyaleti Anayasası, madde I, Haklar Yasası, kesim 8-A, Suç mağdurlarının hakları, alt kesimler (1), (4)-(7)

Wisconsin Eyaleti Anayasası, madde I, Haklar Bildirgesi, kesim 9m, Suç mağdurları

Uruguay

Ceza Usulü Yasası, Yasa No. 16.893, 1997, madde 75 (1)-(2), (4)

Venezüela (Bolivarcı Cumhuriyeti)

Çocuk ve Ergen Koruma Yasası (1998), maddeler 3, 8, 86-87, 89, 662 *(b)-(h)*, 663

Yemen

Çocuk Hakları Yasası, maddeler 7, 9

Zambiya

Ceza Usul Yasası, kesim 175 (30) Anayasa,

1996, madde 23 (1), (4)

Zambiya Polis Yasası (Değişik), 1999, (1999 tarihli No. 14), bölüm 107

Zimbabwe

Ceza Usul ve Hukuken Geçerli Kanıtlar Yasası, bölüm 59, kesim 187

Çocuk Koruma ve Evlat Edinme Yasası

Savaş Mağdurlarına Tazminat Yasası

C. Makaleler, kitaplar ve raporlar

M. Burton, R. Evans and A. Sanders, *Are Special Measures for Vulnerable and Intimidated Witnesses Working? Evidence from the Criminal Justice Agencies*, Home Office Online Report 01/06 (London, Home Office, 2006).

C. Cobley, *Sex Offenders: Yasa, Policy and Practice*, 2nd ed. (Bristol, Ürdün Publishing, 2005).

F. David, "Child sex tourism", *Trends and Issues in Crime and Criminal Justice*, No. 156, 2000.

D. Finkelhor, "The victimization of children and youth: developmental victimology", *Victims of Crime*, 2nd ed., R. C. Davis, A. J. Lurigio and W. G. Skogan, eds. (Thousand Oaks, California, Sage Publications, 1997), pp. 86-107.

T. Hotton, *Childhood Aggression and Exposure to Violence in the Home*, Crime and Justice Research Paper Series (Ottawa, Canadian Centre for Justice Statistics, 2003).

International Bureau for Children's Rights, *Kılavuzları on Justice for Child Victims and Witnesses of Crime* (Montreal, 2003).

International Bureau for Children's Rights, *The Rights of Child Victims and Witnesses of Crime: A Compilation of Selected Provisions Drawn from International and Bölgesel Belgeler*, 2nd ed. (Montreal, 2005).

International Bureau for Children's Rights, *Making Children's Rights Work: Country Profiles on Cambodia, Endonezya, Sri Lanka, Timor Leste and Viet Nam* (Montreal, 2006).

International Bureau for Children's Rights, *Making Children's Rights Work in North Africa: Country Profiles on Algeria, Egypt, Libya, Morocco and Tunisia* (Montreal, 2007).

James and Jennifer Harrell Center for the Study of Domestic Violence, *A Qualitative Assessment of Outcome Measures Utilized by Programs for Children in Violent Settings* (University of South Florida, 2000).

A. Kartusch, *Reference Guide for Anti-Trafficking Legislative Review with Particular Emphasis on South Eastern Europe* (Warsaw, Organization for Security and Cooperation in Europe, Office for Democratic Institutions and İnsan Hakları, 2001).

C. Laucci, *Digest of Jurisprudence of the Special Court for Sierra Leone: 2003-2005* (Leiden, Martinus Nijhoff, 2007).

Z. McDowell, *Elements of Child Yasa in the Commonwealth Caribbean* (Kingston, University of the West Indies Press, 2000).

A. Michels, "'As if it was happening again': supporting especially vulnerable witnesses, in particular women and children, at the Special Court for Sierra Leone", *International Criminal Accountability and the Rights of Children*, K. Arts and V. Popovski, eds. (The Hague, Hague Academic Press, 2006), pp. 133-144.

United States of America, National Crime Prevention Council and National Center for Victims of Crime, *Reaching and Serving Teen Victims: A Practical Elkitabı* (Washington D.C., 2005).

J. Plotnikoff and R. Woolfson, *A Case for Balance: Demonstrating Good Practices When Children Are Witnesses* (London, National Society for the Prevention of Cruelty to Children, 1997).

J. Plotnikoff and R. Woolfson, *In Their Own Words: the Experiences of 50 Young Witnesses in Criminal Proceedings* (London, National Society for the Prevention of Cruelty to Children, 2004).

J. P. Rosenczweig, *Le dispositif français de protection de l'enfance*, 2nd ed. (Paris, Éditions Jeunesse et Droit, 2005).

B. E. Saunders, L. Berliner and R. F. Hanson, eds., *Child Physical and Sexual İstismar: Kılavuzları for Treatment: Revised Report April 26, 2004* (Charleston, South Carolina, National Crime Victims Research and Treatment Center, 2004).
J. Shuman, N. Bala and K. Lee, “Developmentally appropriate questions for child witnesses”, *Queen’s Yasa Journal*, vol. 25, 1999, pp. 251-302.
J. R. Spencer and R. H. Flin, *The Evidence of Children: The Yasa and the Psychology*, 2nd. ed. (London, Blackstone Press, 1993).
Onarıcı Adalet Programları Elkitabı(Birleşmiş Milletler publication, Sales No. E.06.V.15).
Birleşmiş Milletler, Office for Drug Control and Crime Prevention, *Elkitabı on Justice for Victims: on the Use and Application of Handbook on Justice for Victims: on the Use and Application of the Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power* ((New York, 1999).
Birleşmiş Milletler, Office for Drug Control and Crime Prevention, *Guide for Policymakers on the Implementation of United Nations Handbook on Justice for Victims: on the Use and Application of the Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power* (New York, 1999).
W. Van Tongeren Harvey and P. Edwards Dauns, *Sexual Offences against Children and the Criminal Process*, 2nd ed. (Vancouver, Butterworths, 2001).
N. Williams, *The Contribution of Hotlines to Combating Çocuk Pornografision the Internet* (London, Childnet International, 1999).